

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΖ'

• ΜΑΡΤΙΟΣ—ΑΠΡΙΛΙΟΣ—ΜΑΪΟΣ 1968 •

ΤΕΥΧΟΣ 191—192—193

ΚΩΝ/ΤΙΝΟΥ ΠΕΤΡΟΝΙΚΟΛΟΥ

Γυμνασιάρχου

Τ Ο Μ Ε Σ Ο Λ Ο Γ Γ Ι

Φτωχὸ Μεσολόγγι. "Ὀλὴ ἡ δόξα τῆς Γῆς
μὲ σὲ ἂν μετρηθῆ, δὲν θὰ φτάσει ὅση κι ὅση
τῇ λάμπῃ ἐκείνῃ τῆς θείας σου αὐγῆς
νὰ σβῆσει ποτὲ ἢ νὰ θαμπώσει!

ΜΙΛΤΟΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Η Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α

Τὸ Μεσολόγγι φάνηκε στὴν Ἱστορία πολὺ ὕστερα ἀπ' τὸ 1500 μ. Χ. Τὸν πρῶτο συνοικισμό τοῦ Μεσολογγίου (ἀπ' τὸ Δαλματικὸ messo — langhi = μέσα στὴ λίμνη, λιμνοχώρι) ἀποτέλεσαν ναυτικοί, ποὺ κατέβηκαν ἀπ' τὴν Πάργα καὶ τὴ Δαλματία:

*«Ἦρθες μὲ μιὰ κουρσάρικη γαλέρα·
ταμπούρι ἔφαγνες νᾶβρεις καὶ χωσιὰ».*

Κατὰ τὴν παράδοση, χτίστηκε ἀπάνω σὲ τρία νησάκια, ποὺ ἦσαν τὸ ἓνα ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἡ ἀγορὰ τῆς πόλεως, τὸ ἄλλο ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἡ πλατεῖα Μπότσαρη καὶ τὸ τρίτο κοντὰ στὸν Ἱ. Ναὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος.

Στὸ Μεσολόγγι κατέφυγαν ἀργότερα καὶ οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως «Χίλια σπίτια», ποὺ βρισκότανε κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ «Ἁγιος Θωμᾶς» — πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ὁδοῦ ποὺ ὀδηγεῖ στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Συμεῶνος — καὶ ποὺ κατεστράφη ἀπὸ ἄγνωστην αἰτία. Αὐτοὶ πιθανὸν νὰ ἀπετέλεσαν τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμὸ τῆς πόλεως.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου ἀσχολήθηκαν κυρίως μὲ τὴν ἀλιεῖα:

*«Κουρσάρος κ' ἐρωτεύτηκες τὴ λίμνη
τὴν ἡμερὴ καὶ γίνεσαι ψαρᾶς...»*

καὶ τὴ ναυτιλία, ποὺ ἔφτασε (17 καὶ 18 αἰ.) σὲ μεγάλην ἀκμὴ:

*«Ὑστερα, καπετάνιος μιᾶς γολέτας,
ἄπλωσες τὰ φτερὰ τοῦ ταξιδιοῦ*

ἀπὸ τῆς Μαύρης Θάλασσας τὶς ἄκρες
ἴσαμε τοὺς γιालοὺς τοῦ Μισιριοῦ!»

Στὸ Μεσολόγγι ἄρχισαν νὰ συρρέουν ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, γιὰτὶ ἐδῶ βρῖσκουν ἐργασία καὶ ἄφθονα τὰ μέσα πλουτισμοῦ. Ἔτσι μέσα σὲ λίγα χρόνια «ἡ πολίχνη τῶν ἀλιέων καὶ τῶν γεωργῶν ἐξελίσσεται εἰς ναυτικὴν πόλιν, ἣτις καταρτίζει ναυπηγεῖα — κανέν μέρος τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχε τότε τοιαῦτα — καὶ φθάνει εἰς ναυτικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἀκμὴν». (Κ. Στασινόπουλος «Τὸ Μεσολόγγι»). Πολὺ γρήγορα τὸ Μεσολόγγι ἐξελίσσεται καὶ σ' ἓνα ὑπολογίσιμο πνευματικὸ κέντρο, ἰδιαίτερα ἀπὸ τότε ποὺ ἰδρύθηκε (1760) σ' αὐτὸ ἡ περίφημη Παλαμαϊκὴ Σχολή.

Στὰ 1770, ὅταν οἱ Ἕλληνες πίστεψαν πὼς οἱ Ρῶσοι θὰ βοηθοῦσαν νὰ ἀποτινάξουν τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ καὶ ἐπανεστάτησαν, τὸ Μεσολόγγι βγῆκε στὸν ἀγῶνα μὲ ἀρχηγοὺς τὸν ἰδρυτὴ τῆς Παλαμαϊκῆς Σχολῆς Παναγιώτην Παλαμᾶν καὶ τοὺς σπουδασμένους στὴν Ἰταλία ἱατροφιλοσόφους Ἀντρέαν Καλογεράν καὶ Ἀναστάσιον Γουλιμῆν:

«Νά! λυτρωτὴς ὁ Μόσκοβος. Καὶ πρῶτος
κουρσάρος πάλε ἐσὺ κι ἄρματολός!»

Γρήγορα ὁμοῦς ὁ «λυτρωτὴς» τοὺς ἄφησε στὴν τύχη τους.

«ὁ λυτρωτὴς ὁ Μόσκοβος ὁ πλάνος
πάει μὲ τὰ διαβατάρικα πουλιά...»

Τὸ Μεσολόγγι τότε πυρπολήθηκε καὶ τὸ ναυτικὸ του κατεστράφη:

«Λιμνοθάλασσα, λιάπικο χατζάρι
σ' ἀλικοβάφει... Θάνατος κι' ἐρμιά...»

Ὁ Γάλλος πρόξενος Πατρῶν ἔγραφε τότε στὸν Ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας: «Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου ἐκαίετο. Ὀλίγοι μόνον ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν σφαγὴν καταφυγόντες εἰς Ἐπτάνησον...» Καὶ κατὰ μίαν ἀληθινὰ περίεργη σύμπτωση, τοῦτο τὸ κακὸ ἐγίνε στὶς 10 Ἀπριλίου 1770, πενήντα ἔξ ἀκριβῶς χρόνια πρὶν ἀπ' τὴν ἄλλη ἐκείνη νύχτα τῆς 10 Ἀπριλίου τοῦ 1826, τὴ νύχτα τῆς Ἐξόδου!

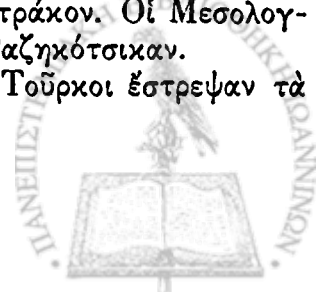
Τὸ Μεσολόγγι ἀνοικοδομήθηκε καὶ γρήγορα προώδευσε γιὰ νὰ παίξει ἀργότερα τὸ ρόλο, ποὺ ἡ Ἱστορία εἶχε γι αὐτὸ ὀρίσει.

Στὸν Μεγάλον Ἀγῶνα βγῆκε στὶς 20 Μαΐου τοῦ 1821 μὲ πρωτεργάτες τὸν Ἀναστάσιον Παλαμᾶν, τὸν Δημήτηρην Μακρῆν, τὸν Ἰωάννην Τρικούπην καὶ τὸν Θανάσιον Ραζηκότσιαν:

«Καὶ πάλε νά! τὸ δεύτερο τὸ Ἀνάστα,
τὸ Ἀνάστα τὸ μεγάλο, καὶ σὺ ὀρθός!
Λιμνοθάλασσα, κάστρο στοιχειωμένο,
τᾶστρο τοῦ Γένους, καὶ σὺ πάντα ὀμπρός!»

Τὴν διοίκηση τοῦ Μεσολογγίου ἀνέλαβε τότε ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος (ψήφισμα τοῦ Βουλευτικοῦ τῆς 11 Μαΐου 1821) μὲ ἀρχηγὸ τῶν στρατευμάτων τὸν Μάρκον Μπότσαρην. Σὲ λίγο ἔφτασαν στὸ Μεσολόγγι τὰ πρῶτα σώματα φιλελλήνων, Κεφαλήνες μὲ τὸν Σταῦρον Πανᾶν καὶ Πελοποννήσιοι μὲ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην καὶ τὸν Γιατράκον. Οἱ Μεσολογγῖτες ἀπετέλεσαν σῶμα ἰδιαίτερο μὲ ἀρχηγὸν τὸν Θανάσιον Ραζηκότσιαν.

Εὐθύς ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Τοῦρκοι ἔστρεψαν τὰ

μάτια τους στο Μεσολόγγι, γιατί ήτανε τὸ κλειδί τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς. "Οποῖος τὸ εἶχε στὰ χέρια του κρατοῦσε στὸν ἔλεγχό του τὸ δρόμο ποὺ ἄρχιζε ἀπ' τὴν "Ηπειρο κ' ἔφτανε στὶς Αἰτωλοακαρνανικὲς ἀκτὲς τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου. "Ἐτσι θὰ ἦταν εὐκόλο τὸ πέρασμα τῶν Τούρκων στὸ Μωριά ἂν κατεῖχαν τὸ Μεσολόγγι. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ ἄσχημο λιμνοχῶρι ἐπίμονα καὶ συχνὰ ἐνοχλεῖται ἀπ' τὸν ἐχθρό.

Μετὰ τὴν πτώση τοῦ Σουλίου καὶ τὴν καταστροφή τῶν Ἑλλήνων στὸ Πέτα τῆς Ἄρτας (Ὀκτώβριος 1822) ὁ Ὁμέρ Βρυώνης καὶ ὁ Κιουταχῆς φτάνουν μπροστὰ στὸ Μεσολόγγι μὲ 20.000 ἄντρες. Οἱ πολιορκούμενοι μὲ ἀρχηγούς τὸν Μάρκον Μπότσαρη καὶ τὸν Γιώργην Κίτσον ἀμύνονται καὶ παρατείνουν ἔντεχνα τὶς συνενουήσεις γιὰ δῆθεν παράδοση τῆς πόλεως ὥσπου ἔφτασαν ἐνισχύσεις μὲ τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλην, τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, τὸν Ἀντρέαν Ζαΐμην καὶ τὸν Ἀντρέαν Λόντον. Φτάνει ὁ Δεκέμβρης καὶ οἱ ἐλπίδες τῶν πολιορκητῶν ἔχουν πολὺ λιγοστεύει. Γιὰ τοῦτο ἀποφασίζουν νὰ ἐνεργήσουν ἐπίθεση τῆ νύχτα τῶν Χριστουγέννων. Πίστευαν ὅτι θάβρισκαν τὸ «φρούριο» ἀφύλαχτο, γιὰτὶ οἱ πολιορκούμενοι, ἀνύποπτοι, θὰ πῆγαιναν στὶς ἐκκλησιές. Τὸ σχέδιο ὁμως τῶν ἐχθρῶν φτάνει στὰ αὐτιά τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ κάποιον Γιάννην Γούναρη, ποὺ βρισκότανε στὶς τάξεις τῶν Τούρκων δουλεύοντας κυνηγὸς τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη. "Ἐτσι ἔλαβαν τὰ μέτρα τους. «Ὁ Μάρκος Μπότσαρης καὶ ὁ Λόντος μετὰ τῶν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν των 400 ἀνδρῶν κατέλαβον τὸ κέντρον, ἤγουν τὸ ἔμπροσθεν τῶν ἐκκλησιῶν Παναγίας καὶ Ἁγίου Νικολάου μέρος, 600 Καλαβρυτινοί, Μεσολογγῖται καὶ Ἀνατολικιώται ὑπὸ τὸν Ζαΐμην τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ὄχυρώματος, 1.200 Καρυτινοί, Γαστουναῖοι, Πύργιοι καὶ Μεσολογγῖται Ζυγιῶται τὴν ἀνατολικὴν ὑπὸ τοὺς Δεληγιάννην, Μακρῆν, Γρίβαν καὶ Γιαννάκην Ραζηκότσικαν. Ἐπὶ τῶν κανονοστασιῶν ἦσαν Μεσολογγῖται ὡς ἔμπειροι πυροβολισταί. Ἦσαν δὲ ὅλοι οἱ ἐντὸς τοῦ Μεσολογγίου πολεμισταί 2.500». (Σπυρίδων Τρικούπης «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως»).

Εἶναι νύχτα τῆς 24 πρὸς 25 Δεκεμβρίου 1822. «Τὸ τούρκικο στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στὸ ποδᾶρι. Ἄπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὸν κάμπο ἡ ζωὴ αἶμα μυρίζεται καὶ ἀναβράζει. Γνωρίσανε θρασίμι τὰ κοράκια καὶ ἐτοιμάζουν τὰ ράμφη τους γιὰ νὰ χυθοῦν. Ἄντρες ντύνονται βιαστικά, ἄλλογα σελλοχαλινώνονται, φουσέκια καὶ στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ κ' ἡ μύτη τοῦ χαρμπιοῦ καὶ τὰ καρφιά τοῦ ἀπελατικιοῦ ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα. Τῶν καριοφιλιῶν οἱ φωτιές ψηλαφιοῦνται».

«Ἡ νύχτα βουβὴ παραστέχει. Ἄστρο δὲν φαίνεται. Μπροστὰ μόλις ξεχωρίζει τὸ κάστρο. Ψηλώνει πίσω ὁ ζυγὸς καὶ δίπλα στέκεται ἡ Βαράσοβα. Δὲν γεννιέται ἀπόψε ὁ Χριστὸς λυτρωτῆς. Ὁ Χάρος γοργοτρέχει ἔτοιμος μὲ τὶς σαγίτες στὸ δοξάρι καὶ τὸ βρόχο στὸ χέρι. Ὁ Γιάννης Γούναρης ὀλόρθος μέσα στὴ σκηνὴ ἔχει μαργωμένο τὸ σῶμα κι ἄθυμη τὴν ψυχὴ. Ὁχτακόσιοι Ἀρβανῖτες, διαλεχτοὶ ὅλοι, ὀρμητικοὶ σὰν δρόλαπας βγαίνουν μὲ τὸ σπαθὶ στὰ δόντια. Τώρα κοίτονται κρυμμένοι στὶς βουρλιές, δίπλα στὸ χάντακα, ὀργυιές μόλις μακρὰ ἀπ' τὸ τεῖχος. Καὶ περιμένουν τὸ σύνθημα. Καὶ τότε θὰ τυναχτοῦν σαῖτόφιδα νὰ κολλήσουν ἀπάνω τους. Θὰ βροῦνε τάχα ἐκεῖ τοὺς Χριστιανούς; Τὸν πίστεψαν τὸ Γούναρη;— Ἀλοίμονο ἂν δὲ μὲ πίστεψαν.... ψυθίρισε ἐκεῖνος ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος. Ἄν πᾶνε στὶς Ἐκκλησιές κι ἀφήσουν τὸ κάστρο ἀφύλαχτο;»

«Γκλάν...γκλάν...γκλάν... ἀντιλαεῖ τὸ σῆμαντρο. Οἱ Ἐκκλησιές ἀνοιξαν τὶς πύλες τους. Θὰ τρέχουν τώρα νὰ λειτουργηθοῦν οἱ πιστοί. Ἐνα σφύριγμα τότε ἀκούστηκε. Καὶ σύγκαιρα τρανὸς ἀλαλαγμὸς καὶ κανονοβολὴ ἑτάραξαν τὴ γῆ καὶ φώτισαν τὰ πάντα. Οἱ Τούρκοι χύθηκαν στὰ τεῖχη. Μὰ σύγκαιρα ὄφιν πύρινος φάνηκε στὰ τεῖχη καὶ ντουφέκια βρόντηξαν. Ὁ λόγος τοῦ Γούναρη πιστεύτηκε! Πικρὸ μολύβι θερίζει τώρα τὴν Ἀρβανιτιά. Τάλλογα τῶν σπαχῆδων πέφτουν νε-

κρά στὸ χῶμα πρὶν φέρουν τοὺς καβαλάρους στὴ μάχη. Οἱ σημαιοφόροι μόλις προφτάσουν νὰ μπήξουν τὶς σημαῖες στοὺς πύργους καὶ γκρεμίζονται στὰ θολὰ νερά τοῦ χάντακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στὸ κάστρο οἱ ἐχθροί, μὰ τρέχουν ἀπὸ μέσα καὶ τοὺς πετσοκόβουν οἱ Χριστιανοί! Κ' ἔχουν ντουφέκι καὶ σπαθί, ἀξίνες καὶ τσεκούρια καὶ πέτρες. Δὲν εἶναι μόνο πολεμοθρεμμένοι ἄντρες, μὰ καὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀντρειωμένα τῶρα μὲ τὴν προγονικὴν ὄρμη. Βάφονται μὲ τὸ αἷμα τους... βλέπουν ξεσκλισμένες τὶς σάρκες τους... φωτιά καὶ σίδερο γύρω τους... μὰ δὲν λιγοψυχοῦν!»

«Ὁ Γούναρης στέκει βουβὸς κι ἀφανισμένος. "Ὡς πότε θὰ βαστάζουν; Τὰ ἀδύνατα ἐκεῖνα τείχη, οἱ χωματένιοι σωροὶ πῶς θὰ κρατήσουν τὴν ἀνθρωποπλημύρα, πού ὄλο δυναμώνει καὶ βροντομαχᾷ ἀπάνω τους; "Ἄξαφνα κάτου ἀπ' τὴν ἀχνὴ λάμψη τῆς αὐγῆς βλέπει τοὺς σπαχῆδες νὰ σκορποῦν πίσω σὰν καβαλάρει σατανάδες. Ἄριστερά τὸ ἴδιο. Στὴ μεγάλη τάπια καὶ σ' ὄλο τὸ περιτείχισμα κυματίζουν οἱ σημαῖες τῶν Χριστιανῶν καὶ χαιρετίζουν τοῦ ἡλίου τὴν ἀνατολή. Πέρα ἀπ' τὸ χάντακα οἱ Ἕλληνες μὲ γυμνά σπαθιά καὶ αἵματοβαμμένη φουστανέλλα κυνηγοῦν τοὺς ἐχθροὺς πού φεύγουν! Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν τὰ σπαθιά, κεφάλια κυλοῦν στὰ χῶματα, κορμιὰ κοίτονται. Κι' ἀνάμεσα στὴν ἄγρια βουή ἀκούγεται σὰ φωνὴ οὐρανόσταλτη: γκλάν — γκλάν — γκλάν. Κι' ὁ Γούναρης κάνει τὸ σταυρὸ του...» (Ἀντρέας Καρκαβίτσας — ἀπόσπασμα ἀπ' τὸ διήγημα «ἡ θυσία»).

"Ἐτσι ἡ ἐπίθεση ἀπέτυχε οἰκτρά. Οἱ Τοῦρκοι καταδιώχτηκαν καὶ πέρα ἀπ' τὸν Ἀχελῶο ὅπου προσπαθῶντας νὰ διαβοῦν γιὰ τὴν Ἄρτα ἔπαθαν συμφορά.

Τὰ δυὸ περιστατικά α) τὴν ἐπίθεση καὶ τὴν ἀπόκρουσή της καὶ β) τὴν καταστροφὴ τοῦ ἐχθροῦ ἀναφέρει ὁ Σολωμὸς στὸν «Ἕμνο στὴν Ἐλευθερία» στὶς στροφές 88 — 96 καὶ 105 — 108.

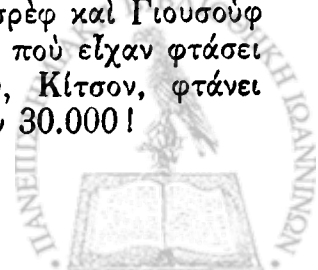
Τὸν Μαυροκορδᾶτον διαδέχεται ὡς Ἐπαρχος ὁ Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς. Ἡ πόλη ἔχει τῶρα 6.000 κατοίκους καὶ 1.000 πολεμιστάς. Φροντιστὴς τοῦ πολέμου ὁ Μῆτρος Δεληγιώργης. Τότες ἄρχισε καὶ μιὰ κάποια συστηματικὴ ὀχύρωση τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τὸν μηχανικὸν Μιχαὴλ Κοκκίνην ἀπὸ τὴν Χίον.

Ἡ σημασία τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ στρατηγικῆς πλευρᾶς ἔχει φανῆ. Γιὰ τοῦτο ἂν δὲν πέσει, ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ ἤσυχάσει.

Δυὸ στρατιές θὰ ξεκινήσουν ἀπὸ Βορρᾶ: ἡ μιὰ θὰ περάσει ἀπ' τὸν Καρβασαρᾶ καὶ ἡ ἄλλη ἀπ' τὸ Καρπενήσι γιὰ νὰ ἐνωθοῦν στὸ Μεσολόγγι. Πρέπει νὰ διαβοῦν στὸ Μωριά. Ὁ Ἴσκος κι ὁ Ράγκος σπεύδουν στὸ Μακρυνόρος μὲ τοὺς Βαλτινοὺς γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν κάθοδο, ὁ Μακρῆς στὴ Λάσπη, ὁ Τσόγκας στὴ Βόνιτσα καὶ ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ τοὺς Τζαβελλαίους στὸ Καρπενήσι. Μὰ ἐκεῖ, στὸ Κεφαλόβρυσο τοῦ Καρπενησιοῦ, ὁ Μάρκος σκοτώθηκε (Αὔγουστος 1823).

Τῶρα 15.000 Τοῦρκοι πεζοὶ καὶ 2.000 ἵππεις θὰ κατεβοῦν γιὰ τὸ Μεσολόγγι εὐκολώτερα. Τὸ ἔπαρχον Κ. Μεταξᾶν ἀντικαθιστᾷ ὁ Μαυροκορδᾶτος. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1824 φτάνει στὸ Μεσολόγγι ὁ Βύρων καὶ σὲ λίγο πεθαίνει ἐκεῖ.

Στὶς 15 Ἀπριλίου 1825 φτάνει μπροστὰ στὴν πόλη τὸ πρῶτο ἐχθρικὸ σῶμα ὑπὸ τὸν Ἰσμαὴλ Πασᾶ Πλιάσα καὶ Κεχαγιάμπεη. «Σήμερα τὸ πρῶτ' ἡμερᾶς 3 ὥρας οἱ ἐχθροί, διηρημέμοι εἰς μικρὰ σώματα, ἔφθασαν εἰς τοὺς ἐλαιῶνας μας καὶ συναθροίζονται ὅλονέν. Μερικοὶ ἰδικοὶ μας ἔτρεξαν πρὸς ὑπάντησίν των καὶ ἀκροβολίσθησαν μὲ αὐτούς. Ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους ἐλαβῶθη μόνον εἰς, ἀπὸ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἐφονεύθη ὁ σημαιοφόρος των». (Ἐφημ. «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» τῆς 15 Ἀπριλίου 1825). Τὴν τουρκικὴ αὐτὴ πρωτοπορία ἀκολουθεῖ ὁ Κιουταχῆ πασᾶς μὲ τὸ κύριο ἐκστρατευτικὸ σῶμα, ἐνῶ ὁ στόλος ὑπὸ τοὺς πασάδες Χοσρέφ καὶ Γιουσούφ ἀπέκλειε τὰ παράλια. Ἡ δύναμη τῆς φρουρᾶς, μὲ τὶς ἐνισχύσεις πού εἶχαν φτάσει στὸ Μεσολόγγι ὑπὸ τοὺς Βάγιαν, Βλαχόπουλον, Ράγκον, Βέικον, Κίτσον, φτάνει τὶς 4.000, ἐνῶ ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς τὶς 8.000. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν 30.000!

Κι αρχίζει τὸ μέγα δράμα. Ὄταν ὁ ἐχθρὸς ἐπρότεινε παράδοση, τότε πού ὁ ἐφοδιασμὸς ἄρχισε νὰ γίνεται κάπως δύσκολος, οἱ πολιορκούμενοι παρέτειναν ἐν-τεχνα τὶς διαπραγματεύσεις ὥσπου ἔφτασαν τὸν Ἰούνιο τοῦ 1825 Ἰδραίικα πλοῖα κ' ἔφεραν στὴν πόλη τρόφιμα. Στὶς 6 Ἰουνίου οἱ ἐχθροὶ ἔκοψαν τὸν ἀγωγὸ τοῦ Ἰδραγωγείου, ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἀνοιξαν πηγάδια. Νερὸ ἀρμυρὸ...ἄθλιο. Ἦταν ὁμως νερό. Στὶς νέες προτάσεις γιὰ παράδοση ἀπαντοῦν «τὰ κλειδιά τοῦ Μεσολογγίου εἶναι κρεμασμένα στὶς μπουκὲς τῶν κανονιῶν μας». Τὸν Ἰούλιο ἐμφανίστηκαν στὸ Ζυγὸ ὁ Καραϊσκάκης κι ὁ Κίτσος Τζαβέλλας καὶ στὶς 7 Αὐγούστου μπαίνει στὸ Μεσολόγγι ὁ Κίτσος Τζαβέλλας μὲ σῶμα Σουλιωτῶν.

Οἱ ἐπιθέσεις ὁμως δὲν σταματοῦν. Τὰ πράγματα τώρα γίνονται πιὸ σοβαρά. Καὶ τὴν ὥρα τούτη (Δεκέμβριος 1825) ἔρχεται ὁ Ἰμπραήμ τῆς Αἰγύπτου μὲ 10.000.

«Μπραήμ πασᾶς συντάζεται σαράντα ὀχτὼ χιλιάδες!
 Στὴν Πάτρα μαρκαρίζεται, στὸ Βασιλάδι ἀράζει.
 — Πολλὰ τὰ ἔτη, Κιουταχῆ. — Καλῶς τον τὸν Μπραήμη.
 Μπραήμη, τί 'θελες ἐδῶ, ἐδῶ στὸ Βασιλάδι;
 'Εδῶ δὲν εἶναι Νιόκαστρο, Κορώνη καὶ Μεθώνη.
 'Εδῶ τὸ λένε Κάρλελι,* τὸ λένε Μεσολόγγι,
 ποὺ πολεμάει Κιουταχῆς μ' ἐξῆντα δυὸ χιλιάδες!
 Σήκω, Μπραήμη, φεῦγα 'δῶ, φεῦγ' ἀπ' τὸ Βασιλάδι,
 νή μὴ χαθῆ τ' ἀσκέρι σου καὶ σένα τὸ κεφάλι.
 — Τί λές ἐδῶ, μωρ' Κιουταχῆ, τί λές ἐδῶ Βεζύρη;
 "Ὅλο τ'ἀσκέρι νὰ χαθῆ κ' ἐμένα τὸ κεφάλι,
 στὸ Μεσολόγγι θενὰ μῶ νὰ στήσω τὸ τσαντήρι,
 νὰ πάρω τοὺς γκιαούρηδες νὰ στείλω στὸ Μισίρι!

(Δημοτικὸ)

«...Χθὲς τὸ ἐσπέρας ἡ γενναία φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου εἶδε καὶ ἀραβικὰς φάλαγγας ἐρχομένας ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν ἐναντίον μας. Οὔτε αἱ φυλαὶ τῶν Ἀλβανῶν οὔτε οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Κιουταχῆδες ἐξήρκεσαν διὰ τόσον μικρὸν ἀριθμὸν Ἑλλήνων κλεισμένων εἰς τὴν μάνδραν ταύτην. Ἀλλ' ἦλθον τώρα καὶ Ἀραβες διὰ νὰ μᾶς πολεμήσουν ὀδηγούμενοι ἀπὸ Γάλλους ἀξιωματούχους! Γάλλοι σπεύδουν νὰ μεταχειρισθοῦν τὴν καλλιέργειαν τῆς μαθήσεώς των διὰ νὰ διδάξουν τοὺς ἐχθροὺς τὴν τέχνην τοῦ πολεμεῖν καὶ καταστρέφουν τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι συντρίψαντες τῆς τυραννίας τὰς ἀλύσσους ἀγωνίζονται νὰ ζήσουν ὡς Χριστιανοί... Πῶς ὁ καιρὸς μεταβάλλεται! Ἄλλοτε τὰ Χριστιανικὰ γένη ἐπολέμουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν μὲ πρώτην τὴν Γαλλίαν. Σήμερον Γάλλοι ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς ἡμισελήνου καταπολεμοῦν τοὺς ὑπὸ τὴν σταυροφόρον σημαίαν Χριστιανούς! Αἰνίγματα, τὰ ὅποια ὁ Χρόνος καὶ ἡ Ἱστορία θέλουν λύσει μίαν ἡμέραν». (Ἑλληνικὰ Χρονικὰ 13 Δεκεμβρίου 1825).

Καὶ ὁ Ἰμπραήμ ζητάει γιὰ τὸ κούρσεμα τοῦ «φράχτη» προθεσμίαν δύο ἐβδομάδων! Εἶχε λησμονήσει προφανῶς ὅτι ἐδῶ ἦταν τὸ Μεσολόγγι... Καὶ διατάσσε-

* Ἡ Αἰτωλοακαρνανία κατὰ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰ. μ. Χ. εἶχε ὑποστῆ τὴν εἰσβολὴν διαφόρων, ἀκόμα δὲ καὶ Σέρβων καὶ Ἀλβανῶν. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τότε ζήτησαν τὴν προστασίαν τοῦ Καρόλου Α', πού διοικοῦσε τὴ Ζάκυνθο, Κεφαλληνία καὶ Ἰθάκη. Ὁ Κάρολος ἐδιώξε τοὺς εἰσβολεῖς καὶ ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο ὡς μόνιμος δεσπότης Αἰτωλοακαρνανίας (1405). Τὸ 1449 ὁμως ἡ Αἰτωλοακαρνανία ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Διαιρέθηκε τότε σὲ πέντε τμήματα, τὰ «πέντε βιλαέτια», ὅπως τὰ εἶπαν: 1) Ζυγοῦ, 2) Βλοχοῦ καὶ Ἀποκούρου, 3) Βάλτου, 4) Ἐηρομέρου, 5) Βονίτσης. Ἡ περιοχὴ τῆς Ναυπάκτου ὀνομάστηκε «Βενέτικον», ἐπειδὴ εἶχε καταληφθῆ ἀπ' τοὺς Βενετούς, ἡ δὲ ἄλλη περιοχὴ (πλὴν Βονίτσης καὶ Ἀποκούρου) ὀνομάστηκε Τουρκικὰ «Κάρλελι Σατζάκ», δηλ. περιοχὴ τοῦ Καρόλου.

ται γενικός αποκλεισμός από ξηρά κι από θάλασσα. «Σήμερον ἐπανηγυρίσθη ἡ χαρμόσυνος ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς πρὸ 3 ἐτῶν (25 Δεκ. 1822) γενομένης λαμπρᾶς νίκης κατὰ τοῦ Ὁμέρ Πασᾶ. Οἱ Γάλλοι ἀνεβίβασαν τὰς ἀραβικὰς φάλαγγας ἐπὶ τόπου ὑψηλοῦ καὶ τοὺς ἐδίδασκαν τὰ κινήματα τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ τὸν τρόπον τοῦ ὁρμᾶν ἐναντίον εἰς τὰ τεῖχη. Ἡ φρουρά μας ἐθεώρει μὲ ἀταραξίαν ταῦτα καὶ ἔλεγε: Καθάρματα! Εἰσθε ἱκανοὶ νὰ διδάξετε τοὺς ἀπίστους πῶς νὰ ἐφορμοῦν κατὰ τῶν φρουρίων... ὄχι ὅμως καὶ ἐναντίον εἰς στήθη πολεμοῦντα ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος!» («Ἑλληνικά Χρονικά» 25 Δεκεμ. 1825)

Οἱ ἐπιθέσεις τώρα γίνονται ὄλο καὶ πιὸ σκληρές. Ὁ ἐφοδιασμός τῶν πολιορκουμένων ὄλο καὶ πιὸ δύσκολος. Καὶ ὅμως κρατοῦν! Ἔτσι ὁ ὑπερήφανος ἐρημωτῆς τοῦ Μωριᾶ, ταπεινωμένος τώρα πού οἱ προθεσμίες ἔχουν περάσει χωρὶς νὰ ἔχει καταφέρει τίποτα, ἀναγκάζεται νὰ δεχθῆ τὴ σύμπραξη τοῦ Κιουταχῆ, πού τόσο καιρὸ εἶχε παραμερισθῆ καὶ περιφρονηθῆ καὶ περίμενε χαιρέκακα. Ἐνωμένοι τώρα οἱ δυὸ ἀντίζηλοι πασάδες μπροστὰ στὸν κοινὸ ἐχθρὸ καὶ ὁ κλειδὸς σφίγγει καὶ ὄλο σφίγγει.

Καὶ κρατοῦν τὰ «μάτια τῆς λιμνοθάλασσας», τὰ νησιὰ Βασιλάδι, Κλεισοβα, Ντολμαῆς, κι ὁ Μιαούλης κατορθώνει νὰ «εἰσχωρεῖ» καὶ νὰ βοηθᾷ τὴν Πολιτεία μὲ τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια. Σὲ λίγο ὅμως τὰ νησιὰ αὐτὰ πέφτουν καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἔξω κόσμον κόβεται. Στις 25 Φεβρουαρίου 1826 πέφτει τὸ Βασιλάδι καὶ στις 27 ὁ Ντολμαῆς καὶ τὸ Λιτωλικό. Μένει ἡ Κλεισοβα. Ὁ ἐχθρὸς προσβάλλει καὶ τὴν Κλεισοβα στις 25 Μαρτίου. Καὶ ἡ Κλεισοβα κρατεῖ καὶ οἱ πολιορκητὰι παθαίνουν πανωλεθρία! Ἡ τύχη ὅμως τοῦ Μεσολογγίου ἔχει κριθῆ...

Νέος τώρα ἐχθρὸς, σκληρὸς αὐτὸς καὶ ἀδυσώπητος, ἐχθρὸς ἀνίκητος, ἔρχεται νὰ προστεθῆ: ἡ πεῖνα! «Ἀπὸ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1826 ἄρχισαν πολλές φαμελιές νὰ ὑστεροῦνται τὸ ψωμί. Μιὰ γυναῖκα ἥτις περιέθαλπεν ἀσθενῆ καὶ τὸν αὐτάδελφόν μου Μῆτρον, ἐτελείωσε τὴν θροφήν καὶ μυστικὰ μὲ ἄλλες δυὸ φαμελιές ἐσφαξαν ἓνα γαῖδουράκι καὶ τὸ ἔφαγαν... Τὲς ἡῦρα ὅπου ἔτρωγαν. Ἐρώτησα ποῦ βρῆκαν τὸ κρέας καὶ ἐτρόμαξεν ἡ ψυχὴ μου ὅταν ἀκουσα ὅτι ἦταν γαῖδουρι! Μιὰ συνδροφιὰ Κραβαριτῶν εἶχεν ἓνα σκύλον καὶ κρυφὰ καὶ αὐτοὶ τὸν ἔσφαξαν καὶ τὸν ἐμαγεύρυσαν. Ἐμαθητεύθη καὶ τοῦτο. Ἡμέραν παρ' ἡμέραν ἀυξάνουσα ἡ πεῖνα ἔπεσε καὶ ἡ πρόληψις τοῦ νὰ τρώγουν ἀκάθαρτα καὶ ἄρχισαν ἀναφανδὸν πλέον νὰ σφάζουν ἄλογα, μουλάρια καὶ γαῖδουρία καὶ ἀκόμη νὰ τὰ πουλοῦν...καὶ ποῦ νὰ προφθάσουν; Τρεῖς ἡμέρες ἀπέρασαν καὶ ἐτελείωσαν καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα. Ὁ συνεργάτης τοῦ Γ. Μεσθενέα, τυπογράφου, καθήμενος εἰς τὴν οἰκίαν μας ἔσφαξε καὶ ἔφαγε μιὰν γάταν καὶ ἔβαλε τὸν ψυχογιὸν τοῦ Στορνάρη καὶ ἐσκότωσε ἄλλην μιὰν. Τοῦτος ἐπαρακίνησε καὶ ἄλλους νὰ πράξουν τὸ ἴδιον καὶ εἰς ὀλίγες ἡμέρες γάτα δὲν ἔμεινεν! Ὁ Ἁγιομαυρίτης ἰατρός Π. Στεφανίτσης* ἐμαγεύρυσεν τὸν σκύλον τοῦ μὲ λάδι, ἀπὸ τὸ ὅποῖον εἶχαμεν ἀρκετόν, καὶ ἐπαινοῦσε τὸ φαγί του ὅτι ἦταν τὸ πλέον νόστιμον. Οἱ στρατιῶται τέλος αὐθαδίασαν καὶ ἄρπαζαν ὅποιονδήποτε σκύλον ἢ γάταν εὔρισκαν εἰς τὸν δρόμον. Περὶ τὲς 15 Μαρτίου ἀρχίσαμεν τὲς πικραλῆθρες, χορτάρια τῆς θαλάσσης. Τὸ ἐβράζαμεν πέντε φορές ἕως ὅτου

* Ὁ ποιητῆς Παν. Σοῦτσος διηγεῖται: «Ἐν Ναυπλίῳ τὸν Μάϊον τοῦ 1826 οἱ στρατηγοὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἄλλοι ἦσαν συνηγμένοι καὶ ἐγὼ ἐν τῇ ὁμηγύρει αὐτῇ καθήμενος ἐθεώρουν τὰς ὕψεις τῶν νέων ἡρώων. Ὁ Νότης Βότσαρης ὑπῆρχεν ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Κίτσος Τζαβέλλας ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ γέρον Φωτομάρας ὁ Νέστωρ, ὁ Γεώργιος Κίτσος ὁ Ἰδομενεύς... Πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῶν ἦλθον κατ' ἀρχᾶς ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης, ὁ Νικήτας ὁ Τουρκοφάγος, ὁ Θεόδωρος Γρίβας, ὁ Ἀνδρέας Ἰσκος καὶ κατόπιν ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Ἰωάννης Κωλέττης. Ὁ Νότης Βότσαρης τότε δακτυλοδεικτῶν τὸν Λευκάδιον ἰατρὸν Στεφανίτην εἶπε: Νά, ὁ ἀξιώτερος ἀπ' ὅλους! Αὐτὸς ἔκαμε ὅσα δὲν ἐκάμαμε ἡμεῖς ὄλοι. Πολεμοῦσε καὶ γιάτρευε.» (Ἐφημ. «Ἔθνος» 16 Ἰουλίου 1828 — Γιάννη Βλαχογιάννη «Ἱστορικὴ Ἀνθολογία» σελ. 185).

έβγαινε η πικράδα και τὸ ἐτρώγαμεν μὲ ξίδι ὡσάν σαλάτα, ἀλλὰ και μὲ ζουμι ἀπὸ καβούρους ἀνακατωμένον μὲ τοῦτο. Ἐδόθησαν και εἰς τοὺς ποντικούς και ἦτον εὐτυχῆς ὅστις ἠδύνατο νὰ πιάσῃ ἕναν. Βατράχους δὲν εἶχαμεν κατὰ δυστυχίαν. Ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῆς τροφῆς αὐξαιναι αἱ ἀσθένειαι πονόστομος και ἀρθρίτις». (Ν. Κασομούλης «Στρατιωτικὰ Ἐνθυμήματα»).

Σ' αὐτὲς τὶς περιστάσεις τὶς δύσκολες ἔγιναν πολλὲς δελεαστικὲς προτάσεις γιὰ παράδοση, ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἀπαντοῦν: «Πεθαίνουμε, μὰ δὲν προσκυνᾶμε! » Κι ἀρχίζουν νὰ ἐτοιμάζονται γιὰ τὸ μεγάλο δράμα, γιὰ τὴ θυσία.

«Στὸν τάφο του κλεισμένο
τὸ Μεσολόγγι, σκέλεθρο, γυμνό, ξεσαρκωμένο,
δὲν παραδίνει τᾶρματα, δὲν γέρνει τὸ κεφάλι.
Κρατεῖ γιὰ νεκροθάφτη του τὸ Χρῆστο τὸν Καψάλη! »

(Ἰ. Αρ. Βαλαωρίτης)

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος γράφει ἀπ' τὸ Ναύπλιο στὸν Διονύσιο Ρώμα στὴ Ζάκυνθο τοῦτα τὰ προφητικά: «Ἄν δὲν ἀπατῶμαι, προβλέπω ὅτι ἔξω τῆς τάφρου τοῦ Μεσολογγίου μέλλει νὰ ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος! »

Τὰ πράγματα ἔχουν φτάσει στὸ ἀπροχώρητο... «...Και ἐσυνέβηκε αὐτὲς τὶς ἡμέρες ὅπου οἱ Τοῦρκοι πολιορκοῦσαν τὸ Μεσολόγγι και συχνὰ ὀλημερνὶς και κάποτες ὀλονυχτὶς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθο ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολὺ. Και κάποιες γυναῖκες Μεσολογγίτισσες ἐπερπατοῦσαν τριγύρω γυρεύοντας γιὰ τοὺς ἄντρες τους, γιὰ τὰ παιδιά τους, γιὰ τὰ ἀδέρφια τους ποὺ πολεμοῦσαν. Στὴν ἀρχὴ ἐντροπὸντανε νὰ βγοῦνε και προσμένανε τὸ σκοτάδι γιὰ ν' ἀπλώσουν τὸ χέρι, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν μαθημένες. Και ἀκολούθως ἐβιαζόντανε και ἐσυχνοτηράζανε ἀπὸ τὸ παρεθύρι τὸν ἥλιο πότε νὰ βασιλέψῃ γιὰ νὰ βγοῦνε... Ὅταν ὅμως οἱ χρεῖες ἐπερισέψανε, ἐχάσανε τὴν ἐντροπὴ και ἐτρέχανε ὀλημερνὶς. Και τὶς ἔβλεπε ὁ κόσμος νὰ τρέχουνε στὰ τρίστρατα, στὰ σταυροδρόμια, στὰ σπίτια τὰ ἀνώγεια και τὰ χαμώγεια, στὲς ἐκκλησιὰς και στὰ ξωκλήσια γυρεύοντας. Και ἐλαβαίνανε χρήματα και πανιὰ γιὰ τοὺς λαβωμένους. Και δὲν τοὺς ἔλεγε κανένας ὄχι, γιὰτι οἱ ρώτησες τῶν γυναικῶν ἦτανε τὲς περισσότερες φορὲς συντροφευμένες ἀπὸ τὲς κανονιὲς τοῦ Μεσολογγίου και ἡ γῆ ἔτρεμε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Και οἱ πλέον φτωχοὶ ἐβγάνανε τὸ ὄβολάκι τους και τὸ δίναμε και κάνανε τὸ σταυρό τους κοιτάζοντας κατὰ τὸ Μεσολόγγι και κλαίγοντας...» (Διονύσιος Σολωμὸς «ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος»).

Γιὰ τὴν ἀφόρητη πιά κατάσταση ὁ Μάγερ γράφει: «Κατηντήσαμεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε νὰ τρεφώμεθα ἀπὸ τὰ πλέον ἀκάθαρτα ζῶα και νὰ πάσχωμεν ὄλα τὰ φρικτὰ ἀποτελέσματα τῆς πείνας και τῆς δίψας. Ἡ τελευταία μας ὥρα ἤγγικεν...»

Ἔτσι τὸ λιμνοχώρι τοῦ Μεσολογγίου γίνεται «ἡ ἄκρα ὀδύνη, ἡ γύμνια, ὁ μόχθος, ἡ ἀγρύπνια, ὁ χωρὶς ὄρια ἀπελπισμὸς, ἡ μεγάλη ἀπόφαση, ἡ ὑπέρτατη θυσία... Και γίνεται τὸ Μεσολόγγι ὁ πόνος ὁ ἀέναιος αὐτῆς τῆς γῆς, ὁ πόνος τῶν αἰώνων, ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀξίζει τὴν ἀνθρωπιά του, ἀφοῦ ἀποφασίζει νὰ πεθάνει μιὰ και δὲ μπορεῖ νὰ ζῆσει ἐλεύθερος...» (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος).

Ἐδῶ ἀποφασίζεται ἡ ἔξοδος... «Ἐπρεπε, γιὰ νὰ στεριώσῃ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ἐθνικοῦ μας Ναοῦ, νὰ στοιχειώσῃ σάν τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι κάποια ζωὴ στὰ θεμέλια. Ἐπρεπε στὴ ρίζα τῆς κάποιος μεγάλος χαμὸς νὰ συντελεσθῇ. Χρειαζότανε ἡ προσφορὰ μιᾶς ὑπέρτατης θυσίας... Και τότε γιὰ στοιχειὸ πρόσφερε τὴ ζωὴ του τὸ Μεσολόγγι! Θυσία ἀπαραμίλλη, ποὺ κάποτε ἀνάλογη μέσα στὴν Ἱστορία τὴν ἔχουν ἀποφασίσει ἄτομα ξεχωριστά, ἀλλὰ ποὺ δὲν θυμᾶμαι νὰ τὴν ἀποφάσισε ποτὲ ὁμόφωνα και ὁμόψυχα ἕνας ὀλόκληρος λαός! » (Κων. Τσάτσος).

Στις 6 'Απριλίου 1826 συνέρχονται στην πλατεία τῆς 'Αγίας Παρασκευῆς (ἐκεῖ ποῦ σήμερα εἶναι τὸ ἐκκλησάκι τῆς 'Αγίας Παρασκευῆς μπροστὰ στὴν εἴσοδο τοῦ 'Ηρώου) οἱ: 'Επίσκοπος Ρογῶν 'Ιωσήφ, 'Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, 'Ιάκωβος Μάγιερ, Π. Παλαμαῆς, Χρῖστος Καψάλης, Θανάσης Ραζηκότσικας, Νότης Μπότσαρης, Δημήτρης Μακρῆς, Κίτσος Τζαβέλλας, Γ. Κίτσος, Ν. Στορνάρης, Δ. Κοντογιάννης, Κ. Βλαχόπουλος, Δ. Γεροθανάσης, Μῆτρος Δεληγεώργης, Ι. Ραζηκότσικας, Πάνος Σωτηρόπουλος, Ζάχος Μήλιος καὶ ἄλλοι κι ἀποφασίζουν νὰ βγοῦν ξημερώματα τῶν Βαΐων (10 'Απριλίου).

*«Εἶν' ἔτοιμοι. στὴν ἄσπονδη πλημμύρα τῶν ἀρμάτων,
δρόμο νὰ σχίσουν τὰ σπαθιά κ' ἐλεύθεροι νὰ μείνουν,
ἐκείσε μὲ τοὺς ἀδερφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο!»*

(Διονύσιος Σολωμὸς «'Ελεύθεροι πολιορκημένοι»)

Τότε προτάθηκε νὰ σφάζουν τὰ γυναικόπαιδα γιὰ νὰ μὴν εἶναι ἐμπόδιο στοὺς «ἐξοδιτες», ἀλλ' ὁ Δεσπότης 'Ιωσήφ ἀπέτρεψε τὴν ἐνέργεια αὐτή: «'Απεφάσισαν νὰ φονεύσωμεν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ ἐπὶ τῷ λόγῳ νὰ μὴ προδοθοῦμεν ἀπὸ τὰς κραυγὰς των καὶ τότε δὲν μείνη κανένας μας ζωντανός καὶ προσέτι διὰ νὰ μὴν πέσουν αἰχμάλωτοι εἰς τὸν ἐχθρόν. "Ολοὶ μὲ μίαν φωνὴν τὸ ἀπεφάσισαν καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ κινηθοῦν διὰ νὰ εἰδοποιήσουν τὸ στράτευμα νὰ ἀρχίσει... Μία τοιαύτη ἀπόφασις, σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπος, ἐπαρακίνησε τὸν 'Αρχιερέα 'Ιωσήφ ἐν τῷ ἅμα νὰ σηκωθῆ ἐπάνω λέγων: «'Εν ὀνόματι τῆς 'Αγίας Τριάδος, εἶμαι 'Αρχιερεύς. "Αν τολμήσετε νὰ πράξετε τοῦτο, πρῶτον θυσιάσατε ἐμένα καὶ σᾶς ἀφήνω τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ τὸ αἷμα τῶν ἀθῶων νὰ πέσει εἰς τὰ κεφάλια σας». 'Εκφώνησεν τοῦτο, ἐκάθησε καὶ ἄρχισε νὰ κλαίει. 'Εμείναμεν ἕως μισὴν ὥραν σιωπῶντες...καὶ τέλος ἀπεφάσισαν νὰ μὴ θανατωθοῦν τὰ γυναικόπαιδα.» (Ν. Κασομούλης «Στρατιωτικὰ 'Ενθυμήματα»).

Τὴν ἴδια ἡμέρα ὁ Πρόεδρος τῆς Διευθυντικῆς 'Επιτροπῆς 'Ιω. Παπαδιαμαντόπουλος ἐκάλεσε τοὺς Καπετανέους στὴν Τάπια τοῦ Μακρῆ. 'Επῆγαν ἐκεῖ: Νότης Μπότσαρης, Μῆτσος Κοντογιάννης, Ν. Στορνάρης, Δημήτρης Μακρῆς. Γ. Βαλτινός, Κίτσος Τζαβέλλας, Γ. Κίτσος, Κώστας Χορμόβας, Γ. Βάγιας, Θανάσης Ραζηκότσικας, Χρῖστος Φωτομάρας, Κώστας Βλαχόπουλος, Μῆτρος Δεληγεώργης, οἱ δημογέροντες: Πάνος Παπαλουκάς καὶ Καραπιπέρης, καὶ ὁ Δεσπότης 'Ιωσήφ. 'Εγινε λογαριασμός καὶ βρέθηκαν 5.500 γυναικόπαιδα, 1.500 ξένοι καὶ ντόπιοι δίχως ἄρματα καὶ 3.600 πολεμισταὶ (ἀπ' αὐτοὺς 600 ἦσαν λαβωμένοι κι ἄρρωστοι), δηλ. κάπου 10.000 ὄλοι. Μελετήθηκε πάλι τὸ σχέδιο τῆς 'Εξόδου καὶ τότε ὁ Δεσπότης 'Ιωσήφ ὑπαγόρευσε στὸ γραμματικὸ τοῦ Ν. Στορνάρη καὶ συγγραφέα τῶν «Στρατιωτικῶν 'Ενθυμημάτων» Ν. Κασομούλη τὸ πρακτικόν, ποῦ τὸ ὑπέγραψαν ὄλοι. Καὶ ἔχει τοῦτο, ὅπως τὸ διέσωσε ὁ Κασομούλης, ὡς ἐξῆς:

«'Εν ὀνόματι τῆς 'Αγίας Τριάδος. Βλέποντες τὸν ἑαυτὸν μας, τὸ στράτευμα καὶ τοὺς πολίτας, μικροὺς καὶ μεγάλους, παρ' ἐλπίδα ἐστερημένους ἀπὸ ὅλα τὰ κατεπείγοντα ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς ἀπὸ 40 ἡμέρας καὶ ὅτι ἐπληρώσαμεν τὰ χρέη μας ὡς πιστοὶ στρατιῶται τῆς Πατρίδος εἰς τὴν στενὴν πολιορκίαν ταύτην καὶ ὅτι, ἂν μίαν ἡμέραν περισσότερον ὑπομείνωμεν, θέλομεν ἀποθάνει ὀρθιοὶ ὄλοι εἰς τοὺς δρόμους· θεωροῦντες ἐκ τοῦ ἄλλου ὅτι ἐξέλιπε κάθε ἐλπίς βοήθειας καὶ προμηθείας τόσον ἀπὸ θάλασσαν καθὼς καὶ ἀπὸ ξηρὰν ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ βαστάξωμεν ἐνῶ εὐρισκόμεθα νικηταὶ τοῦ ἐχθροῦ, ἀπεφασίσαμεν ὁμοφώνως: ἡ 'Εξοδός μας νὰ γίνη βράδῃ εἰς τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς 10 'Απριλίου 1826, ἡμέραν Σάββατον καὶ ξημερώνοντας τῶν Βαΐων κατὰ τὸ ἐξῆς σχέδιον ἢ ἔλθη ἢ δὲν ἔλθη βοήθεια:

Α.—“Όλοι οί όπλαρχηγοί από την Τάπια του Στορνάρη έως την Τάπια του Μακρῆ με τούς υπό όδηγίαν των, σχηματίζοντας μίαν κολώναν, νά ριχτοῦν εἰς τήν Τάπιαν του ἔχθρου εύρισκομένην εἰς τήν ἀκρογιαλιάν εἰς τὸ δεξιόν μας. Ἡ Σημαία του στρατηγοῦ Νότη Μπότσαρη θέλει μείνει ἀνοικτῆ ὡς όδηγός του σώματος τούτου.

Β.—“Όλοι οί όπλαρχηγοί από την Τάπια Μακρῆ έως εἰς τήν Μαρμαροῦ με τούς υπό τήν όδηγίαν των, μία κολώνα ὄλοι, νά ριχτοῦν εἰς τὸν προμαχῶνα τὸν εύρισκόμενον πρὸς τὰ ἀριστερὰ κατὰ τῶν ἔχθρῶν. Ὁ στρατηγός Μακρῆς με τήν Σημαίαν του ἀνοικτῆν θέλει εἶναι ὁ ἴδιος όδηγός του σώματος τούτου, διευθυνομένου ἀριστερά.

Γ.—Διὰ νά μῆ μπερδευτῆ τὸ στράτευμα με τές φαμελιές, δίδεται τὸ γιοφύρι τῆς Τάπιας του Στορνάρη καὶ ἐκεῖθεν ὄλοι οί φαμελιῖται, ντόπιοι καὶ ξένοι, νά τές συνοδεύσουν καὶ νά διαβοῦν ἀπὸ ἐκεῖ. Τὰ ἄλλα δύο γιοφύρια εἶναι τὸ μὲν διὰ τήν δεξιάν κολώνα, τὸ δὲ τῆς Λουνέττας διὰ τήν ἀριστεράν.

Δ.—Κάθε όπλαρχηγός νά ἀρχίσῃ νά σηκῶνῃ τούς στρατιώτας του ἐλθούσης τῆς ὥρας ἀνά ἓνα ἀπὸ τὸν προμαχῶνα του, ὥστε ὁ τόπος νά μῆ μείνῃ εὐκαιρος ἕως τήν ὕστερην ὥραν.

Ε.—Οἱ ἀπὸ τήν νῆσον Μαρμαροῦ, ἅμα σκοτιδιάσῃ, νά τραβηχτοῦν ἀπὸ ἓνας ἓνας καὶ νά σταθοῦν εἰς τήν Τάπιαν Χορμόβα.

ΣΤ.—Ὁ Κίτσος Τζαβέλλας με ὄλον τὸ βοηθητικὸν σῶμα νά μείνῃ ὀπισθοφυλακῆ. Αὐτὸς με ὄλους τούς ὑπ' αὐτὸν θέλει περιέλθῃ τελευταῖος ὄλον τὸν γῦρον του φρουρίου διὰ νά δώσῃ τήν εἶδησιν εἰς ὄλους καὶ νά τούς πάρῃ μαζί του.

Ζ.—Τὸ σῶμα τῆς Κλείσοβας, όδηγούμενον ἀπὸ τούς όπλαρχηγούς του, νά ἐξέλθῃ με τὰ πλοίαρια εἰς τήν μίαν τῆς νυκτὸς σιγανὰ καὶ, ἅμα φθάσῃ εἰς τήν ξηράν, νά σταθῆ ἕως τὰς δύο ὥρας, ὅπου θὰ γίνῃ τὸ κίνημα ἀπ' ἐδῶ καὶ τότε νά κινηθῆ καὶ αὐτό.

Η.—Ὁ τόπος, δηλ. τὸ σημεῖον τῆς διευθύνσεώς μας, θέλει εἶναι ὁ Ἅγιος Συμεών. Οἱ όδηγοί θέλουν προσέχει νά συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ ὄλοι.

Θ.—Οἱ λαγουμιτζῆδες νά βάλουν εἰς τὰ φυτίλια φωτιά λογαριάζοντας νά βαστάξουν μετὰ τήν Ἐξόδόν μας μίαν ὥραν ἐπέκεινα. Τὸ ἴδιο νά όδηγηθοῦν καὶ εἰς τὰς πυριτοθήκας εύρισκόμενοι ἀσθενεῖς καὶ χωλοί. Ἡξεύρομεν ὄλοι τὸν Καψάλην ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην όδηγίας.

Ι.—Ἐπειδὴ θὰ πληγωθοῦν πολλοὶ ἐξ ἡμῶν εἰς τὸν δρόμον, κάθε σύντροφος χρεωστῆ νά βοηθῆ τὸν πληγωμένον καὶ νά τὸν πάρῃ σηκῶνων καὶ τὰ ἄρματά του καὶ ἂν δὲν εἶναι ἐκ του ἰδίου σώματος.

ΙΑ—Ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς νά ἀρπάξῃ κανένας τὰ ἄρματα συντρόφου του εἰς τὸν δρόμον πληγωμένου ἢ ἀδυνάτου, ἀργυροῦν ἢ σιδηροῦν, καὶ φύγῃ. Ὅπου φανῆ ἔνοχος τοιοῦτος μετὰ τήν σωτηρίαν μας θέλει δίδῃ τὸ πρᾶγμα ὀπίσω καὶ θέλει θεωρεῖσθαι ὡς προδότης.

ΙΒ—Οἱ φαμελιῖται ὄλοι, ἅμα προκαταλάβουν τούς δύο προμαχῶνας, αἱ ἄλλαι δύο κολῶναι, θέλουν κινηθῆ ἀμέσως, ὥστε νά περιστοιχισθοῦν ἀπὸ τήν ὀπισθοφυλακῆν.

ΙΓ—Κανένας νά μῆν ὀμιλήσῃ ἢ φωνάξῃ κατὰ τήν ὥραν τῆς ἐξόδου μας ἕως δτου πέσῃ τὸ ντουφέκι εἰς τὸ ὄρδι του Κιουταχῆ ἀπὸ τήν βοήθειαν ὅπου περιμένομεν. Καὶ ἂν κατὰ δυστυχίαν δὲν ἔλθουν βοήθειαι, οἱ ὀπισθεν πάλιν θέλουν κινηθῆ ἀμέσως, δταν κινηθοῦν αἱ Σημαῖαι.

ΙΔ—Ὅσοι τῶν ἀδυνάτων καὶ πληγωμένων ἐπιθυμοῦν νά ἐξέλθουν καὶ δύνανται, νά εἰδοποιηθοῦν τὰ σώματά των τοῦτο.

ΙΕ—Τὰ μικρὰ παιδιὰ ὄλα νά τὰ ποτίσουν ἀφιόνι οἱ γονεῖς ἅμα σκοτιδιάσῃ.

ΙΣΤ — Τὸ μυστικὸν θέλει τὸ ἔχομεν «καστρινοὶ» καὶ «λογγίσιοι» «τζικούρι» καὶ «στουρνάρι».

ΙΖ — Διὰ τὰ εἰδοποιηθῶν ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ τὸ σχέδιον ἐπιφορτίζεται ὁ Νικόλαος Κασομούλης, γραμματεὺς τοῦ Ν. Στορνάρη, τὰ περιέλθη ἀπὸ τῶρα τὰ διάφορα σώματα τὰ διαβάση ἰδιαιτέρως εἰς τὸν καθένα. Μεσολόγγι 10 Ἀπριλίου 1826».

Καὶ τῶρα ἀρχίζει ἡ προετοιμασία. «Ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις τὰ γυναικόπαιδα νὰ ἀκολουθήσουν τοὺς ἰδικούς των καὶ οἱ ἄρρωστοὶ νὰ μείνουν... καὶ ἡ εἶδησις διεδόθη. Μὲ τὴν μεγαλυτέραν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν (1) αἱ γυναῖκες ἄρχισαν νὰ συμμαζώνουν τὰ πράγματά των τὰ ἐλαφρότερα καὶ νὰ τὰ δένουν, νὰ καλοῦν τοὺς διαβαίνοντας στρατιώτας καὶ νὰ τοὺς παρακαλοῦν νὰ πάρουν καὶ νὰ ἀλλάξουν τὰ λερωμένα ρούχα των μὲ καινούργια. Ἐβλεπεσ ἕναν ἀγῶνα προετοιμασίας γινόμενον μὲ τόσῃν ἀταραξίαν καὶ μὲ γέλια, ὥστε οὔτε ὁ ἔσχατος ἄνθρωπος δὲν ἐσυλλογίζετο πῶς ἐμελλε τάχα νὰ μὴ σωθῆ. Καὶ ἔτρεχαν εἰς τοὺς δρόμους, ἄλλοι ἐδῶθεν ἄλλοι ἐκεῖθεν, μὲ τὰ φανάρια ὡσάν τὲς ἡμέρας τῶν ἀγρυπνιῶν τῆς Μ. Ἑβδομάδος. Ὀληνύκτα ἐργασθέντες ἐμετάθεσαν τοὺς ἀσθενεῖς εἰς τὰς μεγάλας οἰκίας καὶ τοὺς ἔβαναν τὰ ἀναγκαῖα φυσέκια καὶ νερόν. Τὰ πολεμοφόδια τὰ εἴχαμεν σκορπισμένα. Μερικὰ βαρέλια ἦτον θαμένα ὑπὸ τὸν θόλον τῆς σκάλας τῆς κατοικίας μας, οἰκίας Νικ. Ἀναστασίου. Μερικὰ, τὰ ὁποῖα ἦτον πρόχειρα καὶ ἐκεῖ ἔδεναν φυσέκια, εὐρίσκοντο ἀπέναντι αὐτῆς τῆς οἰκίας. Εἰς αὐτὰ τὰ σπίτια εὐρίσκετο ὁ χωλὸς ἀείμνηστος Χρῖστος Καψάλης, οἰκία Θανάση Καπράλου. Τὰ δὲ περισσότερα ἦτον θεμένα ὀπισθεν τοῦ σπιτιοῦ τῶν Καψαλαίων καὶ εἰς ἕν ἄλλο..» (Ν. Κασομούλης «Στρατιωτικὰ Ἐνθυμήματα».)

* * *

Ἡ Ἐξοδος...

Ἄλλὰ γιὰ τὴν Ἐξοδο κάθε περιγραφή περιττεύει. Τίποτε δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀποδώσει καὶ νὰ παραστήσει τὸ μέγα γεγονός τοῦ μυριοδοξασμένου χαλασμοῦ. Μόνο λίγες πληροφορίες.

Ἡ φρουρά, ὅταν ἄρχισε νὰ βγαίνει, βρέθηκε ἀντιμέτωπη μὲ ἕναν ἐχθρὸ πού περίμενε.. Ἀλλά... πῶς εἶχε πληροφορηθῆ ὁ ἐχθρὸς τὸ σχέδιο τῆς Ἐξόδου; Πολλὰ ἔχουν εἰπωθῆ. Ἄλλος εἶπε πῶς ἦτανε Βούλγαρος ὁ προδότης. Ἄλλος πῶς ἦτανε Τοῦρκος. Ὁ Σπυρομήλιος γράφει: «Κατὰ δυστυχίαν εὐρίσκετο εἰς τὸ σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Ἀντρέα Ἴσκου ἕνας Τοῦρκος, ὅστις ἕως τότε εἶχεν φερθῆ καλά. Ποτὲ δὲν εἶχε δώσει αἰτίας νὰ τὸν ὑποπτευθῶσιν ἀπὸ τὴν διαγωγὴν του. Οὗτος λοιπὸν πρὸ τῆς Ἐξόδου, ἅμα ἐνύκτωσεν, ἐλιποτάκτησεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ εἰδοποίησεν τοὺς Βεζυράδες περὶ τῆς Ἐξόδου, περὶ τοῦ σχεδίου καὶ περὶ τῆς ὥρας μάλιστα, ὥστε αὐτοὶ ἔλαβον ὅλα τὰ μέτρα διὰ νὰ ἐξολοθρεύσουν τοὺς ἐξερχομένους...» Ὁ Ἀρτέμιος Μίχος γράφει: «Ἐνῶ παρεσκευάζοντο πάντες διὰ τὴν Ἐξοδὸν, ἐδραπέτευσε δυστυχῶς ἐκ τοῦ φρουρίου ὁ ψυχογιὸς ἐνὸς ἐκ τῶν εἰς τὴν συνέλευσιν παρευρεθέντων ἀξιωματικῶν, τοῦ λεγομένου Τσόλκα, ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Ἴσκου. Ὁ δεκαπενταετῆς οὗτος Ὀθωμανός, εἰς ἐκ τῶν αἰχμαλωτισθέντων εἰς Ζαπάντι Τριγωνίδος κατὰ τὸ 1821, βαπτισθεὶς καὶ λαβὼν τὸ ὄνομα Ἰωάννης, μεταβάς εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἐφάνέρωσεν ὅλον τὸ σχέδιον εἰς τοὺς ἐχθρούς, τὴν ὥραν τῆς Ἐξόδου, τὰς θέσεις ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐγίνετο κ.λ.π. Καὶ μολονότι οἱ πολιορκηταὶ εἶχον ἤδη πληροφορηθῆ καὶ πρὸ ἡμερῶν παρ' ἐτέρου λιποτάκτου, Βουλγάρου, αἰχμαλωτισθέντος κατὰ τινὰ ἔξοδον τῆς φρουρᾶς, ὅτι προετοιμάζετο ἔξοδος, ἠγνόουν τὰς λεπτομερείας τοῦ σχεδίου.» Ἀπὸ ἐπίσημη δὲ πηγῆ, ὅπως εἶναι ἡ ἔκθεσις τοῦ Αὐστριακοῦ Πρεσβευτοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη Ὀττενφελς, μαθαίνουμε ὅτι «κατ' ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν τῆς Τουρκικῆς

Κυβερνήσεως ὁ καταδώσας τὸ σχέδιον τῆς Ἐξόδου εἰς τὸν Κιουταχῆν ἦτο νεαρὸς Τοῦρκος αἰχμάλωτος κατορθώσας νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὸ πολιορκημένον Μεσολόγγιον.» (Χρῆστος Ἀγγελολάτης «Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων 1826 — 1966» α' τόμ. σελ. 121) Ὁ Σπηρομήλιος ἀκόμα γράφει: «Εἰς τὴν ἀντιπερίταφρον ἐμποδίσθησαν πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ στρατιῶται, διότι εἶχε πολλὴν δυσκολίαν ἢ πέρα ὄχθη νὰ τὴν ἀνέβουν. Ἄλλ' ἐκτὸς καὶ τούτου τοῦ ἀτοπήματος ἐπροσετέθη καὶ ἄλλη ἀτυχία: ἔσπασεν ἡ γέφυρα τῆς περιτάφρου καὶ μερικοὶ ἐφώναζαν «ὀπίσω..! νὰ τρέξωμεν εἰς τοὺς προμαχῶνας...» Ταῦτα ἔκαμαν νὰ ὀπισθοδρομήσουν καὶ νὰ ἐμβοῦν πάλιν εἰς τὸ φρούριον.» Τέλος ἄλλοι εἶπαν πῶς ὁ ἴδιος ὁ ἐχθρὸς ἐφαρμόζοντας ἀντισχέδιον ἔβαλε νὰ φωνάζουν «πίσω! στὰ κανόνια μας!» γιὰ νὰ δημιουργηθῆ σύγχυσις. Πολλοὶ λοιπὸν γύρισαν.

Κι ἄρχισε ἡ σφαγή. Ὅσοι κατάρθωσαν μὲ τὴν ψυχὴν στὰ δόντια νὰ φτάσουν στὸ μοναστήρι τοῦ Ἄη — Συμιοῦ, ἀντὶ τῆς βοήθειας ποὺ περίμεναν νὰ βροῦν, ἔπεσαν στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ ποὺ περίμενε. Σώθηκαν δὲ σώθηκαν 1.300 ἄνθρωποι!

Μέσα στὴν πόλιν ἡ σφαγὴ τῶν γυναικοπαίδων καὶ τῶν ἀρρώστων ποὺ δὲν μπόρεσαν ν' ἀκολουθήσουν, ἡ φωτιά τοῦ Καψάλη καὶ τέλος ἡ ἀνατίναξη τοῦ Ἄνεμομύλου στίς 12 Ἀπριλίου (Μ. Δευτέρα) ἀπ' τὸν ἡρωϊκὸ Δεσπότη Ἰωσήφ Ρογῶν, συμπλήρωσαν τὸν ἀφανισμό. «Ὅλη ἡ πεδιάς ἔβραζεν ἀπὸ τὴν ἀνταυγάζουσαν φωτιάν, ἔχουσαν τὴν πηγὴν τῆς ἀπὸ τὴν Χώραν, ἡ δὲ λαμπράδα αὐτῆ τοῦ Μεσολογγίου διέδιδε τὸ φῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐσκορπίζετο ἕως τὸ Βασιλάδι καὶ τὴν Κλεισοβα καὶ εἰς ὅλην τὴν πεδιάδα καὶ ἐβαστοῦσεν ἕως εἰς ἡμᾶς! ὁ δὲ ἀνὰ τὴν πόλιν τουφεκισμὸς ἐφαίνετο ὡσὰν πλῆθος κολοφωτιῶν (πυγολαμπίδων). Ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι ἀκούγετο ὁ βρασμὸς τῶν φωνῶν γυναικῶν, ντουφεκιῶν, ἐκρηγνυομένων πυριτοθηκῶν καὶ ὑπονόμων, ἕνας συγκεχυμένος καὶ ἀπερίγραφτος τρομερὸς ἤχος. Φοῦρνος ἀναμμένος ἐφαίνετο ἡ πόλις ἀπὸ τὸ ἀκατάπαυστον πῦρ...» (Ν. Κασομούλης «Στρατιωτικὰ Ἐνθυμήματα»). Ἐδῶ παραθέτομε γιὰ πολλοὺς λόγους ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς ἀπὸ 26 Ἀπριλίου 1826 τοῦ Ἀββᾶ Δὸν Βικεντίου Μικαρέλλι — αὐτὸς διηύθυνε τότε τὸ Αὐστριακὸ Προξενεῖο Πατρῶν καὶ βρέθηκε κατὰ τὴν νύχτα τῆς Ἐξόδου κοντὰ στὸ φίλο του Ἰμπραήμ — πρὸς τὸν Ὑποπρόξενο τοῦ Πάπα καὶ τῆς Σαρδηνίας Ἰππόλυτον Μωρέττι: «Κατὰ τὴν ὥραν 1 1/2 τῆς νυκτὸς οἱ Ἕλληνες τοῦ Μεσολογγίου ἀνῆψαν δύο μεγάλας πυρᾶς εἰς τὰ πλάγια μέρη τῆς πόλεως καὶ τὸ ἀναμμα καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν πυρῶν καὶ ἡ Ἐξοδος ὑπῆρξαν ταυτόχρονα ὡς μία πράξις. Θὰ ἠκούετε τὴν στιγμὴν ἐκείνην πόσον ἦτο τρομερὸς ὁ βρόντος τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὸ ἀτελείωτον σύριγμα τῶν τουφεκιῶν καὶ τὰ ἐπανειλημμένα «Ἀλλάχ», δι' ὧν κατεδιώκοντο καὶ ἐκρατοῦντο καὶ ἐφοβίζοντο οἱ φυγάδες, ὥστε μετὰ δύο ὥρας φοβερωτάτου πυρὸς ὅλοι ἐγίναν θῦμα ὀλίγων ἐπιμόνων, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ ἀπολεσθῶσι καὶ νὰ ἀπολέσωσι τόσους ἀθῶους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ Α.Υ. ὁ Ἰμπραήμ ἔσχε γενναιοτάτα αἰσθήματα φιλανθρωπίας.. Ὅλοι οἱ ἄρρενες ἀπὸ 12 ἐτῶν καὶ ἄνω ἐθανατώθησαν. Ἐξακισχίλια γυναικὲς καὶ παῖδες εἶναι τώρα αἰχμάλωτοι καὶ 3.100 ζεύγη ὠτων συνελέγησαν καὶ ἀπεστάλησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀνεχώρησα ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον τὴν 26ην». (ἀρχεῖον Ρώμα).

Ἔτσι μέσα στὸ Μεσολόγγι δὲν ὑπάρχει πιά στὴ ζωὴ τίποτε.. «Καὶ ἀκολουθήσα τὲς γυναῖκες τοῦ Μεσολογγίου, οἱ ὁποῖες ἐστρωθήκανε στ' ἀκρογιάλι κ' ἐγὼ ἤμουνα ἀπὸ πίσω ἀπὸ μιὰ φράχτη καὶ ἐκοίταζα. Καὶ μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἀπλώνοντας τὸ χέρι καὶ ψηλαφίζοντας τὸ γυαλὸ «ἀδερφάδες» ἐφώναζε «ἀκούτε ἂν ἔκαμε ποτὲ τέτοιον σεισμὸν σὰν καὶ τώρα! Τὸ Μεσολόγγι ἴσως νικᾷ ἴσως πέφτει..» Καὶ ἐκίνησα νὰ φύγω καὶ εἶδα ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μιὰ γρηοῦλα ποὺ εἶχε στήσει ἀνάμεσα στὰ χόρτα μικρὰ κεράκια καὶ ἔκαιγε λιβάνι καὶ τὰ κεράκια στὴν πρᾶσινάδα ἐλάμπανε καὶ τὸ λιβάνι ἀνέβαινε. Καὶ ἀσήκωνε τὰ ξερόχειρα παίρνοντας ἀπὸ τὸ λιβάνι καὶ κλαίγοντας. Καὶ ἐγὼ ἄκουσα μέσα μου μεγάλη ταραχὴ καὶ μὲ

ΙΩΑΝ. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΤΟΥ 1812-1813

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΣΕΡ ΧΕΝΡΥ ΧΟΛΛΑΝΤ

δ) Γιαννιώτες λόγιοι

Οἱ ἐπισκέπτες εἶναι Ἕλληνες συντοπίτες, κάμποσοι συγγενεῖς, ἄλλοι φίλοι τῆς οἰκογενείας πού ἔρχονται γιά νά περάσουν φιλικά τὸ βράδι κουβεντιάζοντας. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς συντροφιάς εἶναι συνηθισμένο στὰ Γιάννινα καὶ ἐπειδὴ λαβαίνουν μέρος καὶ οἱ γυναῖκες εἶναι πολὺ εὐχάριστα. Ὅταν μπαίνει ὁ ἐπισκέπτης, χαιρεταίει βάζοντας τὸ δεξὶ χέρι στὴν κιορδιά. Εἶναι ἕνας ἀπλὸς καὶ ἀξιοπρεπῆς χαιρετισμός. Κάθεται σὶδὸ μπάσι καὶ τοῦ προσφέρουν γλυκό, καφέ καὶ τσιμπούκι. Αὐτὲς μονάχα τὶς ἀπαιτήσεις ἔχει ὁ ἐπισκέπτης. Καὶ οἱ Ἕλληνες καπνίζουν ὅπως καὶ οἱ Τούρκοι· τὸ τσιμπούκι εἶναι ἀπαραίτητο σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς καθημερινές τους διασκεδάσεις. Καθένας ἔχει μαζί του μιὰ μικρὴ καπνοσακκούλα. Ὁ τούρκικος καπνὸς καὶ προπάντων τῆς Συρίας εἶναι ἐλαφρότερος καὶ λιγώτερο ναρκωτικὸς ἀπὸ τὸν ἀμερικάνικο. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ἐπειδὴ τὸ τσιμπούκι εἶναι κομψότερο καὶ βολικώτερο ἐδῶ καπνίζουν περισσότερο ἀπὸ τὴν Ἀγγλία.

Ἡ συντροφιά σὶδὸ σπίτι τοῦ Μήτσου ἦταν εὐχάριστη. Ὁ ζωντανὸς καὶ κοινωνικὸς χαρακτήρας τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ πόθος τους νά μιλήσουν μὲ Εὐρωπαίους ταξιδιώτες ἔκανε νά ἔρθουν πολλοὶ κι ἔτσι ὁ συγγραφέας γνώρισε πολλοὺς ἐμπό-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου Τόμου ΙΣΤ', σελ. 550.

συνεπῆρε τὸ πνεῦμα στὸ Μεσολόγγι. Καὶ δὲν ἔβλεπα μήτε τὸ κάστρο μήτε τὸ στρατόπεδο μήτε τὴ λίμνη μήτε τὴ θάλασσα μήτε τὴ γῆ πού ἐπάτουνα μήτε τὸν οὐρανό. Πολιορκοῦντας καὶ πολιορκισμένους καὶ ὅλα τὰ ἔργα τους καὶ ὅλα τὰ πάντα ἐκατασκέπαζε μαυρίλα καὶ πίσσα! Καὶ ὕψωσα τὰ μάτια καὶ τὰ χέρια κατὰ τὸν οὐρανὸ γιά νά κάμω δέηση μὲ ὅλη τὴ θερμότητα τῆς ψυχῆς καὶ εἶδα φωτισμένη ἀπὸ μιὰ ἀκατάπαυστη σπιθοβολή μιὰ γυναῖκα μὲ μιὰ λύρα στὸ χέρι, πού ἐσταμάτησε ἀνάερα μέσα στὴν καπνούρα. Καὶ μόλις ἔλαβα καιρὸ νά θαμάξω γιά τὸ φόρεμά της πού ἦτανε μαῦρο σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα... Ἐσταμάτησε καὶ ἐκόιταγε τὴ μάχη καὶ ἡ μύρια σπῖθα ὅπου πετιέται ψηλὰ ἀγγίζει τὸ φόρεμά της καὶ σβήνεται.. Καὶ ἄπλωσε τὰ δάχτυλα στὴ λύρα καὶ τὴν ἄκουσα νά ψάλλει:

*Τὸ χάραμα ἐπῆρα τοῦ ἡλίου τὸ δρόμο
κρεμῶντας τὴ λύρα τὴ δίκαιη στὸν ὄμο
κι ἀπ' ὅπου χαράζει ὡς ἐκεῖ πού βυθᾶ
δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου ἐνδοξότερο τόπο
ἀπὸ τοῦτο τὸ ἄλωνάκι...»*

(Διονύσιος Σολωμὸς «ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος»)

(Συνεχίζεται)

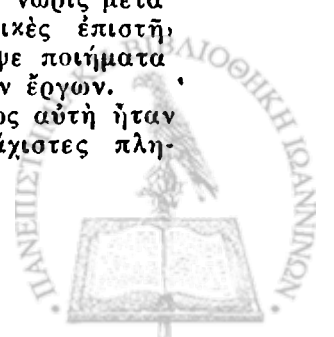

ρους και ανθρώπους τῶν γραμμάτων. Στὴν κορυφὴ τῶν δευτέρων βρίσκεται ὁ Ἄθανάσιος Ψαλλίδας, διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Γιαννίνων. Ξεχύνει συνεχῶς τὴν πλημμύρα τῆς κουβέντας του στὰ Λατινικά, Ἑλληνικά, Γαλλικά, Ἰταλικά, Γερμανικά ἢ Ρωσικά γιὰ κάθε θέμα ποὺ παρουσιάζεται, προτιμώντας τὴν τέχνη, τὴ φιλολογία καὶ τὴ δόξα τῆς πατρίδος του ποὺ τὴν ταυτίζει πάντοτε μὲ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἡ προκατάληψή του στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι φανερὴ καὶ τὴ δείχνει εὐθύς. Μόλις πέντε λεπτὰ μετὰ τὴ συνάντησή του μὲ τὸν συγγραφέα ἄρχισε νὰ παραπονητῆ γιὰ τὴν ἀχαριστία τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν ποὺ δὲν ξεπληρώνουν στοὺς σημερινούς Ἕλληνας τὶς εὐεργεσίες ποὺ δέχτηκαν ἀπὸ τοὺς προγόνους των. «Γιατὶ εἴμαστε πλασμένοι, ἔλεγε, παρὰ γιὰ τὶς τέχνες, τὴ μόρφωση, τὸ παράδειγμα τῶν ἑλληνικῶν ἀξιῶν; Οἱ νεώτεροι ἀπόγονοι τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἔχουν τὴν ἴδια ἱκανότητα νὰ γίνουν μεγάλοι, χρειάζονται μόνον τὴν εὐκαιρία καὶ κάποια ἐλαφρὴ βοήθεια γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ δείξουν τὶς ἱκανότητές τους καὶ νὰ πάρουν τὴ θέση τους ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἔθνη. Θὰ συμβῆ (καὶ αὐτὸ τὸ ἔλεγε μὲ κάποια σαρκαστικὴ δξύτητα) μιὰ μέρα νὰ ἔρθουν νὰ ξαναζητήσουν ὅσα λεηλατήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους θησαυροὺς των». Τὸ θέμα τῆς ἀχαριστίας τῆς πολιτισμένης Εὐρώπης πρὸς τὴ χώρα τους εἶναι ἀγαπητὸ σὲ ὄλους τοὺς Ἕλληνας ποὺ ἐπιμένουν σ' αὐτὸ ἀνιαρά, ἂν βροῦν ξένο ποὺ δέχεται νὰ τοὺς ἀκούσῃ. Παρ' ὄλη τὴν πολιτικὴ τους κατὰπτωση, οἱ Ἕλληνας ἔχουν ἓνα δυνατὸ τόνο ἐθνικῆς ματαιοδοξίας ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, ἀπὸ τὴν αἴσθησι τῆς δικῆς τους ἱκανότητος καὶ τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς τους ἀπέναντι στοὺς Τούρκους ποὺ τοὺς περιβάλλουν. Στὶς συζητήσεις ἔχουν κλίσεις στ' ἀποφθέγματα καὶ στὰ ἐπιχειρήματα. Στὴ γλώσσα τους ἔχουν πολλὰ παροιμίες, τσουχτερὲς καὶ ἐξυπνες καὶ συνηθίζουν νὰ τὶς χρησιμοποιοῦν συχνά. Κοινὴ εἶναι ἡ φιλοδοξία τους νὰ φαίνωνται φωτισμένοι καὶ δίχως προκαταλήψεις· ἀπ' αὐτὴ τὴν αἰτία καὶ περισσότερο ἀπὸ τὶς ἀφθονες δεισιδαιμονικὲς διατάξεις τῆς ἐθνικῆς θρησκείας τους προέρχεται ὁ σκεπτικισμὸς ποὺ κυριαρχεῖ στὶς τάξεις τῶν λογίων νεοελλήνων. Ὁ Ψαλλίδας εἶναι καλὰ πληροφορημένος γιὰ τὶς νεώτερες ἐπιστῆμες ἀπ' ὅσα ἔμαθε στὴ Γερμανία καὶ ἄλλοῦ, ὁ νοῦς του ὁμως ἀπασχολεῖται μὲ ζητήματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἀρχαία φιλοσοφία. Ἐχει ἀξίεπαινο ζῆλο γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ μεγάλο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ποίηση τῆς νέας γλώσσας. Ἐπὶ μιὰ ὥρα ἀπάγγειλε καὶ ἐξηγοῦσε τὰ λυρικά ποιήματα τοῦ Ἄθανάσιου Χριστοπούλου⁸, τὸν ὁποῖο, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἕλληνας, θεωροῦν ὡς τὸν καλύτερο νέο ποιητὴ καὶ λίγο κατώτερο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἀνακρέοντα.

Ἐνας ἄλλος ἐπισκέπτης στὸ σπίτι τοῦ Μήτσου ἦταν ὁ γιατρὸς Γεώργιος Σακελλάριος⁹, ἓνας ἀπὸ τοὺς γιατροὺς τοῦ Βεζύρη. Αὐτὸς ὁ Ἕλληνας, πενήντα χρόνων περίπου, σπούδασε στὴν Ἰατρικὴ Σχολὴ τῆς Βιέννης καὶ κάνει τὸ γιατρὸ στὰ Γιάννινα ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Κι' αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Ψαλλίδας, ἔχει μεγάλη φήμη ἀνάμεσα στοὺς συμπατριῶτες του καὶ τὴν ἀξίζει γιὰ τὸ ζῆλο ποὺ δείχνει γιὰ τὴ φιλολογία καὶ τὴν πρόοδο. Ἐγραψε πολλὰ ἔργα πρωτότυπα καὶ μεταφρασμένα. Ἡ «Ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογία» του τυπώθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1795 καὶ ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια τυπώθηκε μιὰ μετάφρασι τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν περιηγήσεων τοῦ Ἀνάχαρση· τὸ ἔργο ὁμως αὐτὸ δὲν τελείωσε ἀκόμη. Τὸν ἴδιο καιρὸ δημοσίευσε δυὸ ρωμέϊκα μελοδράματα «Ὀρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη» καὶ «Ὀδυσσεὺς

8. Ὁ Ἄθ. Χριστόπουλος (1772 — 1847) γεννήθηκε στὴν Καστοριά καὶ νωρὶς μετὰ νάστευσε στὸ Βουκουρέστι. Σπούδασε ἰατρικὴ, φιλολογία, νομικὰ καὶ πολιτικὲς ἐπιστῆμες. Οἱ ἡγεμόνες Μουρούζης καὶ Καρατζᾶς τὸν διόρισαν δικαστὴ· Ἐγραψε ποιήματα ἔργα σχετικὰ μὲ τὴν ποίηση καὶ τὴ γλώσσα καὶ ἔκαμε μεταφράσεις ἀρχαίων ἔργων.

9. Ὁ Γεώργιος Σακελλάριος γεννήθηκε στὴν Κοζάνη, τὴν ἐποχὴ ὁμως αὐτὴ ἦταν στὰ Γιάννινα. Ὁ Ἀραβαντινὸς στὴ «Βιογραφικὴ Συλλογὴ» σ 192 δίνει ἐλάχιστες πληροφορίες γι' αὐτόν.

καὶ Καλυψώ». Ἀπασχολεῖται μὲ τὴ μετάφραση στὰ Ἑλληνικά τῆς 16τομης Ἱστορίας τοῦ Cousin d' Espreux¹⁰· ἔχει μεταφράσει δέκα τόμους. Εἶναι ἡ δεύτερη μετάφραση ἱστορίας ἀπὸ Γιαννιώτη. Ὁ Ἀλέξανδρος Καγκελάριος¹¹, Γιαννιώτης καὶ αὐτός, μετέφρασε τὴν 17τομὴ Ἀρχαία Ἱστορία τοῦ Rollin¹² καὶ τὴ δημοσίευσε στὴ Βενετία τὸ 1750. Μόνον ὁ Σακελλάριος ἐνδιαφέρθηκε νὰ μαζέψῃ ἑλληνικά νομίσματα. Μὲ τὴν ἐπιμονή του καὶ ἔχοντας τὸ πλεονέκτημα ὅτι ζῆ στὸν τόπο αὐτὸν μπόρεσε νὰ κάνῃ συλλογὴ ὄχι μικρῆς ἀξίας. Ἡ συλλογὴ του ἦταν πλούσια καὶ περιλάμβανε σπάνια νομίσματα τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἀκαρνανίας, τῶν πόλεων τῆς παραλίας καὶ τῶν ἀντικρυνῶν νησιῶν. Ὁ Σακελλάριος σπούδασε στὴ Βιέννη ἰατρικὴ κοντὰ στὸν καθηγητὴ Frank¹³· σέβονταν τὸν καθηγητὴ του καὶ ἀκολουθοῦσε μὲ ἐπιμονὴ τὶς γνώμες καὶ τὴ διαγνωστικὴ μέθοδο τοῦ μεγάλου αὐτοῦ γιατροῦ.

Ἐνας ἄλλος γιατρός, ποὺ ἐπισκέπτονταν τὸν συγγραφέα, ἦταν ὁ Κεφαλλονίτης Μεταξᾶς, ποὺ σπούδασε στὸ Παρίσι καὶ διορίστηκε γιατρός τοῦ Βεζύρη. Οἱ σπουδές του τὸν ἔκαναν νὰ ἔχη διαφορετικὲς ἀντιλήψεις ἀπὸ τὸ συνάδελφό του, οἱ ἰατρικὲς του γνώσεις ἦταν ἐξαιρετικὰ ἀκριβεῖς καὶ στὴ διαμονή του στὴ Γαλλία ἀπέκτησε καὶ πολλὰς ἄλλες γνώσεις φιλολογικὲς καὶ ἐπιστημονικὲς. Οἱ γιατροὶ αὐτοὶ ἔπαιρναν 300 λίρες τὸ χρόνο ἀπὸ τὸν Βεζύρη καὶ μποροῦσαν νὰ ἐξασκοῦν τὴν ἰατρικὴ καὶ τὴν πόλη, διπλασιάζοντας ἔτσι τὰ εἰσοδήματά τους. Ἄν λογαριασθῇ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἐπαγγελματικὰ αὐτὰ εἰσοδήματα εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ἀξιοπρέπεια καὶ ἀνεση. Στὰ Γιάννινα ἦταν καὶ ἄλλοι γιατροὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχαν καλὴ φήμη ὁ Κωλέττης¹⁴ καὶ ὁ Τσιπρασιλῆς, καὶ οἱ δυὸ Ἡπειρώτες. Ὁ πρῶτος, γιατρός τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, ἔγραψε μιὰ μικρὴ πραγματεία στὰ ρωμέϊκα γιὰ τὴ χημεία καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὶς νέες θεωρίες γιὰ τὴ θερμαντικὴ· ἔχει ἀκόμη ἐτοιμὲς γιὰ δημοσίευση μεταφράσεις τοῦ Rasellas τοῦ Τζόνσον¹⁵, τῆς Γεωμετρίας τοῦ Legendre¹⁶, καὶ τῆς Ἀριθμητικῆς τοῦ Biot¹⁷.

Ὁ συγγραφέας γράφει καὶ γιὰ τὸν Βηλαρᾶ ποὺ τὸν συνάντησε στὴ Λίρισα.

10. Ὁ Louis Cousin d' Espreux εἶναι γάλλος συγγραφέας· γεννήθηκε στὴ Διέππη τὸ 1743. Ἐγραψε καὶ ἄλλα ἔργα καὶ τὴν «Histoire général et particulière de la Grèce, Rouen 1788 — 89» σὲ 16 τόμους. Ἀπέθανε τὸ 1818.

11. Γεννήθηκε στὰ Γιάννινα στὸ τέλος τοῦ 17 αἰ' καὶ ἔζησε στὴ Βενετία καὶ ἐργάζονταν στὰ τυπογραφεῖα ὡς διορθωτής. Βιογραφικὴ συλλογὴ, σελ. 76.

12. Ὁ Charles Rollin (1661 — 1741). Γεννήθηκε στὸ Παρίσι, σπούδασε φιλολογία, φιλοσοφία καὶ θεολογία καὶ ἔγινε διευθυντὴς στὸ College de France. Τὴν Histoire Ancienne, ποὺ μετέφρασε ὁ Καγκελάριος, τὴ δημοσίευσε τὸ 1730 — 38 καὶ εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία.

13. Ὁ Peter Frank γεννήθηκε τὸ 1745 στὴ Γερμανία καὶ πέθανε τὸ 1821 στὴ Βιέννη. Καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ διευθυντὴς τοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου τῆς Βιέννης τὸ 1804 — 8. Διορίστηκε καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς στὴ Βίλνα καὶ γιατρός τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας. Γύρισε πάλι στὴ Βιέννη, ὅπου ἔζησε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ἦταν ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους γιατροὺς τῆς ἐποχῆς του.

14. Ἰωάννης Κωλέττης, γεννήθηκε τὸ 1774 στὸ Συρράχο, σπούδασε γιατρός στὴν Πίζα καὶ γυρίζοντας στὰ Γιάννινα ἔγινε γιατρός τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ἐλαβε μέρος στὴν Ἐπανάσταση καὶ νωρὶς πῆρε ἀνώτατες θέσεις. Ἐγίνε δυὸ φορές πρωθυπουργὸς 1844 καὶ 1847. Ἀπέθανε τὸ 1847.

15. Samuel Johnson (1709 — 1784) περίφημος Ἀγγλος συγγραφέας καὶ λεξικογράφος. Στὸ ἔργο του Rasellas περιέγραψε μιὰ φανταστικὴ κοινωνία.

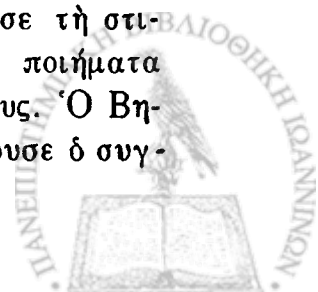
16. Andrien — Marie Legendre (1752 — 1833). Γάλλος μαθηματικός, ἀσχολήθηκε εἰδικὰ μὲ τὴ Γεωμετρία καὶ σὲ πολλὰ θέματα τῆς ὑπῆρξε καινοτόμος. Ἐγίνε ἀκαδημαϊκὸς τὸ 1783. Τὸ ἔργο του Elements de Géometrie ἐξεδόθη τὸ 1794, γνώρισε ἐπανεπιλημμένες ἐκδόσεις καὶ διετήρησε τὴν ἀξία του ἐπὶ ἕναν αἰῶνα.

17. Jean — Baptist Biot (1774 — 1862). Γάλλος μαθηματικός, φυσικὸς καὶ ἀστρονόμος.

Γράφει ότι τὸ παρουσιαστικὸ του ἦταν ἀξιοπρεπὲς καὶ ἔδειχνε ἀνδροπρεπῆς. Εἶναι πολὺ γνωστὸς στοὺς νεοέλληνες γιὰ τὴ μόρφωση καὶ τὶς λογοτεχνικὲς του ἱκανότητες· ἦταν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Βελῆ πασᾶ καὶ πῆγε μαζί του στὸ Μωρητᾶ καὶ στὴ Θεσσαλία. Εἶχε ἀνώτερη καὶ ἀνδρική ἀντίληψη γιὰ τὰ ζητήματα. Οἱ παρατηρήσεις του ἔχουν τὸ χαρακτηριστικὸ βαθειᾶς σκέψεως καὶ μεγάλης γνώσεως· γίνονται ἀκόμη πῶς ἐντυπωσιακὲς ἀπὸ τὴ στωϊκὴ καὶ περιφρονητικὴ του εἰρωνεία πού φαίνεται νὰ προέρχεται ἀπὸ φυσικὴ ζωτικότητα πού καταπιέζεται ἀπὸ τὶς περιστάσεις ἢ ἀπὸ φιλοδοξία πού ἀπογοητεύτηκε ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς. Στὶς συνομιλίες του ὁ Βηλαρᾶς ἔδειχνε ἐξυπνάδα ἀνακατεμένη μὲ στωϊκὴ εἰρωνεία. Μιλώντας γιὰ τὴν τότε κατάσταση στὴ Ἀθήνα, ρώτησε ὁ συγγραφέας ἂν μπορῆ κανεὶς νὰ βρῆ ἐκεῖ ἀκόμη Ἀκαδημεικούς, Στωϊκοὺς καὶ Περιπατητικούς. «Δὲν ξέρω γιὰ τοὺς Ἀκαδημεικούς καὶ τοὺς Στωϊκοὺς, ἀπήντησε ὁ Βηλαρᾶς, ἀλλὰ σήμερα κάθε Ἕλληνας εἶναι περιπατητικὸς». Μιλώντας γιὰ τὸν χαρακτήρα τῶν νεοελλήνων παρετήρησε «εἶναι λαὸς πού γιὰ τὸν καθένα τὸ συμφέρον του ἔχει τὴν πρώτη θέση, ἢ θρησκεία τὴ δεύτερη». Ὡστόσο ὁ Βηλαρᾶς, ἐνῶ παραπονιόταν γιὰ τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν ὑποταχικότητα τῶν συμπατριωτῶν του, ὁμοιάζε μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες δταν τόνιζε ὑπερβολικὰ τὴν ἀξία τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ του καὶ παραπονιόταν γιὰ τὴν παραμέληση πού ἔδειχναν οἱ πολιτισμένοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης. Τὸ πολιτικὸ αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων τοὺς χωρίζει σὲ τρεῖς τάξεις πού ζητοῦν ὅλες ἀλλαγὴ τῶν συνθηκῶν, ἀλλὰ τὴ ζητοῦν μὲ διαφορετικὸ τρόπο. Οἱ νησιῶτες, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ Μωραῖτες κόλλησαν στὴν ἰδέα ὅτι θὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν Ἀγγλία. Στὴ δεύτερη κατηγορία πολλοὶ λόγιοι καὶ καὶ στεργιανοὶ ἔμποροι πιστεύουν στὴ δύναμη τῆς Γαλλίας καὶ τὴ θεωροῦν σὰν τὸν πιθανώτερο παράγοντα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Οἱ κατώτερες τάξεις καὶ ὅσοι εἶναι προσκολλημένοι στὴν ἐθνικὴ θρησκεία θέλουν ὀλόψυχα νὰ δεχτοῦν τοὺς Ρώσους σὰν ἐλευθερωτὰς. Ἡ διάκριση αὐτὴ σχετικὰ μὲ τὶς γνώμες πού ἐπικρατοῦν στὴν Ἑλλάδα εἶναι καλὰ θεμελιωμένη. Στὴ συζήτηση γιὰ τὴν ἀξία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σὲ σύγκριση μὲ τὰ νέα κράτη τῆς Εὐρώπης ὁ Βηλαρᾶς ἔδειξε πὼς ἤξερε καλὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἐνθουσιάζονταν γιὰ τὴν παλιὰ δόξα τῆς πατρίδας του. Ὄταν ἀναφέρονταν στὴ σύγχρονή του κατάσταση τῆς Ἑλλάδος ἔπαιρνε τόνο ἀνάμικτο ἀπὸ μελαγχολία καὶ εἰρωνεία, πού ἔδειχνε καθαρά τὸν χαρακτήρα του.

Ὁ συγγραφέας κατάλαβε ὅτι ὁ Βηλαρᾶς εἶχε ποικίλη μόρφωση καὶ ἦταν καλὰ καταρτισμένος στὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες καὶ στὴ μεταφυσικὴ. Ἔχει τὴ φήμη καὶ τοῦ ἀξίζει, ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος βοτανολόγος στὴν Ἑλλάδα. Ξέρει καλὰ τὴ Χημεία καὶ μάλιστα ὡς τὶς τελευταῖες ἀνακαλύψεις τῶν μεταλλικῶν βάσεων τῶν ἀλκαλικῶν· γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ ἄλλα σχετικὰ μὲ τὴ Χημεία ἔκανε ἐρωτήσεις μὲ ἐπιμονὴ καὶ ἐξυπνες παρατηρήσεις. Φαίνεται ὅτι εἶχε σκεφθῆ πολὺ τὰ διάφορα θέματα τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ δταν συζητοῦσε γι' αὐτὰ εἶχε τὸν ἴδιο τόνο σατυρικοῦ σκεπτικισμοῦ πού εἶναι γενικὸ χαρακτηριστικὸ τῶν ἀπόψεών του. Μίλησαν γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῆς αἰτιότητος καί, ὕστερα ἀπὸ μερικὲς παρατηρήσεις πού ἔδειχναν ὅτι ἤξερε καλὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴν ἀξία τῶν θεμάτων αὐτῶν, ἐξέφρασε καταφατικὴ γνώμη. Τὸ ποιητικὸ τάλαντο τοῦ Βηλαρᾶ δὲν εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὴν κατάρτισή του στὶς ἐπιστῆμες καὶ στὴ φιλολογία. Ἔχει ἀρκετὴ φήμη ἀνάμεσα στοὺς συμπατριῶτες του καὶ ὁ συγγραφέας εἶδε μερικὰ ποιήματά του στὰ Γιάννινα καὶ στὴν Τρίπολη. Μερικὰ εἶναι ἐρωτικὰ μὲ ἐπιγραμματικὴ μορφή, ἀλλὰ εἶναι σατυρικὰ ἢ χιουμοριστικά. Δοκίμασε τὴ στιχουργικὴ του εὐχέρεια δίνοντάς του ἓνα δυὸ τετραστίχα ἀπὸ ἀγγλικά ποιήματα σὲ ἰταλικὴ μετάφραση πού σὲ λίγα λεπτὰ τὰ ἔβαλε σὲ ρωμείκους στίχους. Ὁ Βηλαρᾶς γιὰ τὰ ποιήματα τοῦ Χριστοπούλου ἔχει τὴν ἴδια γνώμη πού ἄκουσε ὁ συγ-

γραφείας στα Γιάννινα και πρόσθεσε ότι είναι το στολίδι της νέας λογοτεχνίας στην Ελλάδα.

Μαζί με τα προσόντα αυτά της μορφώσεως και της ευαισθησίας υπάρχει στο χαρακτήρα του Βηλαρά¹⁸ ή στωϊκή εὐρωσέα: τότε — τότε φτάνει σε ένα ὕψος ὕψους και ὑπερηφάνειας πού θ' ἄρμοζε καλύτερα στους παλιούς καιρούς της ἑλληνικῆς ἐλευθερίας παρά στη σύγχρονη κατάπτωση. Σ' αὐτή τὴ διάθεση τοῦ πνεύματος ἀποδίδει ὁ συγγραφέας και κάτι πού τὸν κατέπληξε, ὅτι δηλαδή ὁ ἄνθρωπος αὐτός ὁ ἔξυπνος και μορφωμένος ἔδειξε ἀδιαφορία γιὰ τις συνθήκες τῆς ζωῆς και τὴν πρόοδο ἄλλων χωρῶν και μικρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ ὅσα λέγονται στη σχετικὴ συζήτηση. Ἄν ἐξαιρεθοῦν μερικὲς ἐρωτήσεις γιὰ τὴν κατάσταση τῆς Ιατρικῆς και τῆς χημείας στὴν Ἀγγλία, ὁ Βηλαρᾶς ἔκανε λίγες μόνον ἐρωτήσεις και φαίνονταν νὰ πιέζει με ἐπιμέλεια κάθε κίνηση περιέργειας. Τὸ ἴδιο αἶσθημα παρατήρησε ὁ συγγραφέας και σὲ ἄλλους λογίους Ἕλληνες και τὸ ἀπέδωσε στὴν ἀνάμιξη ὑπερηφάνειας και ντροπῆς γιὰ τὴν τύχη τῆς χώρας τους.

Γράφει ὅλες αὐτὲς τις λεπτομέρειες γιὰ τὸν Βηλαρά, γιὰ τὸν θεωρεῖ ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς καλύτερους λογίους τῆς νέας Ἑλλάδος. Εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς περισσότερους συμπατριῶτες του σὲ ἐπιτεύγματα και ἰσχυρότερος στὸν χαρακτήρα, ὅμως συνδυάζει καλά ὅλα τὰ ἀποφασιστικὰ ἔθνικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ λαοῦ του. Ἡ φήμη του εἶναι σημαντικὴ και πολλοὶ Ἕλληνες ἀναφέρουν τ' ὄνομά του με περηφάνεια, πού συγχωρεῖται και δικαιολογεῖται γιὰ τὸ ἀντικείμενό της ἀξίζει πραγματικὰ.

Οἱ Ἕλληνες σέβονται πολὺ τοὺς γιατροὺς, γιὰ τὴν ταξίδευσαν και σπούδασαν σὲ ξένα πανεπιστήμια. Γενικὰ εἶναι ἔξυπνοι και καλά πληροφορημένοι, με ζῆλο στὸ ἐπάγγελμά τους, και ἂν ἐξαιρέση κανεὶς τὴ χειρουργικὴ, καθόλου κατώτεροι ἀπὸ ὁποιοδήποτε συνάδελφό τους στὴν Εὐρώπη. Ἡ ἐκπαίδευσή τους στὴ Γερμανία και περισσότερο στὴν Ἰταλία συνετέλεσε ὥστε νὰ δεχθοῦν τὴ διδασκαλία τοῦ Bruno¹⁹ και εἶναι δύσκολο νὰ βρεθῆ γιατρὸς στὴν Ἑλλάδα πού δὲν ξέρει τὸ ὄνομα τοῦ Brown²⁰ και τοῦ Darwin²¹. Ὅταν ὁ συγγραφέας ἔμεινε στὰ Γιάννινα ἔξέτασε πολλοὺς ἀρρώστους Ἕλληνες και Τούρκους μαζί με Γιαννιώτες γιατροὺς και θυμᾶται διὰν τέσσερις γιατροὶ συζητοῦσαν τὴν περίπτωση ἑνὸς νέου, τοῦ Τασοῦλα, γραμματέα τοῦ Βεζύρη, πού κατάγονται ἀπὸ τὴ Μακεδονία. Στὰ συμβούλια αὐτὰ ἐπικρατοῦσε τέλεια εὐγένεια και προσεκτικὴ ἐξέταση τῶν συμπτωμάτων ὥστος εἶχαν τάσεις νὰ προσέχουν περισσότερο τὸ σύστημα και τὴ θεωρία παρά τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογή, ὅπως συνηθίζεται στὴν Εὐρώπη.

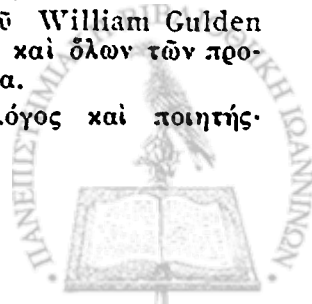
Ἄν και οἱ Ἕλληνες βρίσκονται σὲ ἀπελπιστικὴ πολιτικὴ κατάσταση, αὐτὸ δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ χρησιμοποιοῦν τίτλους γιὰ τὴ διάκριση τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Ἔτσι οἱ ἄρχοντες ὀνομάζονται εὐγενέστατοι και ἐντιμότατοι, ὁ ἔμπορος

18. Σχετικὰ με τὴν προσωπικότητα και τὴ φιλολογικὴ δραστηριότητα τοῦ Βηλαρά ἰδὲ Γ. Βαβαρέτου, Ἄπαντα Ἰ. Βηλαρά, Ἀθῆναι 1935. Λ. Βρανούση. Οἱ Πρόδρομοι. Βασ. Βιβλ. ἀρ. 11. Ἰ. Βηλαρά, Ἄπαντα. Εἰσαγ. Ἐπιμ. Π. Σύρρον, Πανεκδοτικὴ. Ἀθῆναι, 1962.

19. Bruno ἢ Brunone da Langoburgo ἢ Bruno di Calabria. Ἐζησε τὸν ΙΓ' αἰ. και ἦταν χειρουργὸς στὴν Πάδουα και στὴ Βερόνα. Ἐγραψε τὸ 1252 τὴ Μεγάλῃ Χειρουργικὴ και τὴ Μικρὴ Χειρουργικὴ. Γιὰ πρώτη φορὰ και τὰ δυὸ ἔργα τυπώθηκαν στὴ Βενετία τὸ 1498. Ἐκαμε πολύτιμες παρατηρήσεις και τόνισε ὅτι τὴν χειρουργικὴ δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀσκοῦν οἱ κουρεῖς, ἀλλὰ νὰ διδάσκεται στὰ Πανεπιστήμια.

20. John Brown (1735 — 1788). Σκώτος γιατρός, μαθητὴς τοῦ William Gulden στὸ Ἐδιμβούργο. Με τὸν καιρὸ στράφηκε ἐναντίον τοῦ δασκάλου του και ὄλων τῶν προγενεστέρων συστημάτων Ιατρικῆς. Ἀνέπτυξε δικό του Ιατρικὸ σύστημα.

21. Erasmus Darwin (1731 — 1802), ἄγγλος γιατρός, βοτανολόγος και ποιητὴς. Ἀσχολήθηκε με τὴ βοτανολογία, τὴν πυθολογία και τὴν γενετικὴ.

τιμωτάτος, ὁ γιαιρὸς ἐξοχώτατος, ὁ δάσκαλος σοφολογιώτατος καὶ ὁ συνηθισμέ-
νος ψάλτης τῆς ἐκκλησίας ἔχει καὶ αὐτὸς τὸν τίτλο του, μουσικολογιώτατος.

ε) Ἐμποροὶ, Κληρικοὶ

Στὶς βραδυνὲς συντροφίαις στὸ σπίτι τοῦ Μήτσου γνωρίστηκε ὁ συγγραφέας καὶ μὲ μερικὸς ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους ἐμπόρους τῶν Γιαννίνων καὶ ἐπειδὴ ἦταν γιαιρὸς τοὺς πλησίασε ἀκόμη περισσότερο. Οἱ Ἄγγλοι στὰ Γιάννινα καὶ στὴν Ἑλλάδα γίνονται δεκτοὶ μὲ ἐγκαρδιότητα γιὰ πολλοὺς λόγους.

Πολλοὶ ἔμποροὶ στὰ Γιάννινα ἔχουν ἀποχτήσει μεγάλες περιουσίες καὶ ἐπι-
δεικνύουν τὸν πλοῦτο τους στὰ σπίτια καὶ στὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους. Τὰ σπίτια
τοῦ Σταύρου, τοῦ Δημητρίου Ἀθανασίου καὶ πολλῶν ἄλλων εἶναι μεγάλα καὶ
ἐπιπλωμένα μὲ μεγάλη πολυτέλεια. Ὅσο ἂν μπορεῖ νὰ σημειωθῆ ὅτι τὰ ἔξοδα
μιας ἑλληνικῆς οἰκογένειας δὲν εἶναι μεγάλα· οἱ μακροχρόνιες καὶ ἐπαναλαμβανό-
μενες σαρακοστὲς καὶ ἡ ἀπλότητα στὴ διαίτα ἐλαττώνουν τὶς δαπάνες κάτω ἀπὸ
τὸ κοινὸ ἐπίπεδο ἐξόδων τῶν οἰκογενειῶν τῶν περισσοτέρων ἔθνων χωρὶς ν' ἀνα-
φερθοῦν καὶ οἱ συνηθισμένες τιμὲς τῶν ἀγαθῶν τῆς χώρας αὐτῆς. Ἀκόμη καὶ
οἱ κοινωνικὲς ἰσχυροὶ τοὺς χρειάζονται μικρὲς δαπάνες καὶ οἱ διασκεδάσεις
εἶναι σπάνιες καὶ περιορισμένες.

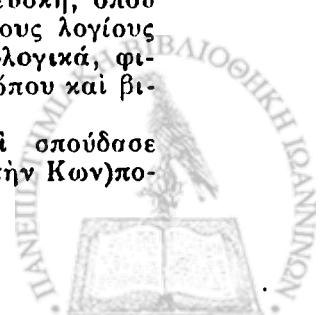
Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρὸ εὐχάριστους ἐμπόρους στὰ Γιάννινα εἶναι ὁ Ἰωάννης
Μελᾶς. Ὁ νέος αὐτὸς εἶναι πολὺ ἐξυπνος καὶ προικισμένος μὲ κρίση. ἔχει τὶς
πρὸ σωστὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὴν κατάστασιν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος. Μορφώ-
θηκε στὰ ταξίδια του καὶ ἐξακολούθησε νὰ μελετᾷ στὰ Γιάννινα. Κατοικεῖ στὸ
μεγάλον σπίτι του μὲ τὴ μητέρα του καὶ στὸν κῆπο ἔχτισε μιὰ μικρὴ βιβλιοθήκην
ὠραία ἐπιπλωμένη ἔχει ἐκεῖ ἓνα πιάνο καὶ καλὴ συλλογὴ ἀπὸ ρωμέικα, γερμανι-
κὰ καὶ γαλλικὰ βιβλία. Ὑπῆρχε μιὰ ρωμέικη μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ Laplace²²
«Systeme du Monde» ποὺ ὁ συγγραφέας δὲν θυμόνταν ὅτι τὴν εἶχε ἰδεῖ ἀλλοῦ ποθενά.

Δυὸ τρεῖς παπάδες ἔρχονται στὶς συντροφίαις τοῦ Μήτσου, ἀλλὰ ἀνήκουν
στὴν κατώτερη τάξιν. Ἡ τάξις αὐτὴ ἐργάζεται μὲ στενοχώρια σ' ὅλη τὴν Ἑλλά-
δα· ἐπειδὴ ἔχουν μικρὸ μισθὸ, οἱ περισσοτέροι ἀπ' αὐτοὺς προέρχονται ἀπὸ τὶς
κατώτερες τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ ἡ μόρφωσίς τους εἶναι περιορισμένη ἀπὸ τὴ
συνήθεια καὶ τὴν ἀνάγκην. Σπάνια χαίρονται τὶς εὐκαιρίες ποὺ δίνουν τὰ ταξί-
δια, ὅπως συμβαίνει μὲ ἄλλους Ἕλληνας. Ὑπάρχουν ὅσοι καὶ πολλὰς ἐξαιρέ-
σεις, ὅμως γενικὰ μπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κληρικοὺς προέρχεται
τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς φιλολογίας τῆς χώρας παρὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες τάξεις τῆς
κοινωνίας. Στὶς ἐξαιρέσεις, ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους, μπορεῖ ν' ἀναφερθοῦν καὶ
τὰ ὀνόματα τοῦ Εὐγενίου,²³ τοῦ Νικηφόρου,²⁴ τοῦ Μελετίου.²⁵

22. Pierre Simon Laplace (1749 — 1827). Περιφημὸς γάλλος γεωμέτρης καὶ ἀστρο-
νόμος, ποὺ τὰ ἔργα του δημιούργησαν νέα ἐποχὴ γιὰ τὴν ἀστρονομίαν. Τὸ 1773 ἔγινε μέ-
λος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τὸ 1816 μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τὸ
ἔργο ποὺ ἀναφέρεται ἐδῶ εἶναι τὸ «Exposition du Systeme du Monde» ἐξεδόθη τὸ
1796 σὲ δυὸ τόμους μὲ ἐκλαϊκευμένη μορφὴ χωρὶς μαθηματικοὺς τύπους καὶ γνώρισε με-
γάλην ἐπιτυχίαν.

23. Εὐγένιος Βούλγαρης (1716 — 1806). Γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα, σπούδασε στὴν
Ἰταλία, δίδαξε στὰ Γιάννινα, στὴν Κοζάνη, στὴν Ἀθωνιάδα καὶ στὴν Πατριαρχικὴ Ἀκα-
δημίαν στὴν Κων/πολιν. Πῆγε στὴν Πετρούπολιν καὶ τὸ 1775 χειροτονήθηκε ἀρχιεπίσκοπος
Σλαβονίου καὶ Χερσῶνος. Παρατήθη καὶ ζώντις στὴν Πετρούπολιν ἔγινε μέλος τῆς
Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας. Ἀποσύρθηκε σὴν μονὴ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νέουσκῆ, ὅπου
καὶ ἀπέθανε. Ὁ κλεινὸς Εὐγένιος ἀναδείχθηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους λογίους
καὶ ἡ μορφὴ του καλύπτει ὁλόκληρον τὸ 18^ο αἰῶνα. Ἐγραψε πολλὰ ἔργα θεολογικά, φι-
λοσοφικά καὶ ἱστορικά. Ἰδὲ Μ. Περάνθη Ἑλληνικὴ Πεξογραφία. τ. Β. σ. 5 ὅπου καὶ βι-
βλιογραφικὰ βοηθήματα.

24. Νικηφόρος Θεοτόκης (1731 — 1805). Γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα καὶ σπούδασε
στὴν Ἰταλία. Τὸ 1762 χειροτονήθηκε καὶ ὁ πατριάρχης Σαμουὴλ τὸν κάλεσε στὴν Κων/πο-

4. Χοροί.

Ὁ ἐθνικὸς καὶ εὐχάριστος χορὸς, ὁ ρωμέϊκος, φαίνεται διὸ συνηθίζεται λιγώτερο στὴν Ἀλβανία ἀπὸ τοὺς Μωρητὰ καὶ στὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἴσως γιὰτὶ ἐδῶ συνηθίζεται ὁ ἀρβανίτικος. Ἐπὶ χαρακτήρα τῶν δύο αὐτῶν χορῶν ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ· ὁ δεύτερος εἶναι ἄγριος, ἀδέξιός καὶ μὲ πολλὰς παράξενες κινήσεις· ὁ ρωμέϊκος εἶναι χαριτωμένος, πότε — πότε ζωηρὸς καὶ κατάλληλος ν' ἀναδεικνύει τὴν ὁμορφίαν τῶν κινήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Καὶ οἱ δύο ὑποίθεται διὸ προέρχονται, μὲ περισσότερες ἢ λιγώτερες ἀλλαγές, ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ γνώμη διὸ ἰδιαίτερα ὁ ρωμέϊκος ἔχει τὴν ἀρχὴν τοῦ στὴν κλασσικὴ Ἑλλάδα φαίνεται πῶς ἔχει κάποια βάση Ἱστορικὰ φαίνεται διὸ συνδέεται μὲ τὸ χορὸ πὸν χόρευαν στὴ Δῆλο σὲ ἀνάμνησιν τῆς Ἀριάδνης καὶ τοῦ Λαβυρινθοῦ, ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Κρήτη ὁ Θησεύς· ἡ μορφὴ τῶν κινήσεων ταιριάζει μ' αὐτὲς ποὺ περιγράφει ὁ Πλούταρχος στὸν Βίον τοῦ Θησεύος. Οἱ κυριώτερες κινήσεις τοῦ χοροῦ γίνονται ἀπὸ τοὺς δύο πρώτους χορευτὲς, ἐνῶ οἱ ἄλλοι σχηματίζοντας ἡμικύκλιον ἀκολουθοῦν ἀπλῶς τὶς κινήσεις μὲ ἓνα βῆμα μπρῶς καὶ ἓνα πίσω, ἀνάλογα μὲ τὴ μουσικὴ. Ἡ γυναῖκα ποὺ εἶναι πρώτη, μὲ τὴν κίνηση τῶν χερῶν καὶ τὴ στάση τῆς, ὅπως ἡ ἴδια τὰ διαλέγει, ὁδηγεῖ τὸν ἀγαπημένο τῆς σ' ἓνα δρόμον κυματιστὸ καὶ λαβυρινθικόν· καθένας κάνει διαφορετικὰς κινήσεις ποὺ στηρίζονται μερικῶς στὴ μουσικὴ, ἄλλοτε ἀργὰ καὶ μετρομημένες, ἄλλοτε μὲ τὴ διάθεσιν τῆς στιγμῆς καὶ τὶς παρορμήσεις τοῦ γούστου. Ἡ γρήγορη καὶ συχνὴ αὐτὴ ἀλλαγὴ κινήσεων μαζί μὲ τὴ δύναμιν νὰ δύνουν ἔκφρασιν καὶ κάτι καινούριον, κάνουν τὸν ρωμέϊκον πολὺ εὐχάριστον χορὸν καὶ ἴσως τὸν καλύτερον ἐθνικὸν χορὸν, γιὰτὶ ἐπιτρέπει ἐλευθερίαν κινήσεων σὲ τοὺς ξέρουν καὶ σὲ τοὺς δὲν ξέρουν τὴν τέχνην.

5. Φορεσιὲς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Ἡ φορεσιὰ τῶν πλουσίων Ἑλλήνων στὰ Γιάννινα δὲν ἔχει μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ τῶν συμπατριωτῶν τοὺς ἄλλοι. Οἱ ἄνδρες κουρεύουν μπροστὰ τὸ κεφάλιν καὶ φοροῦν καλπάκι, ἓνα ψηλὸ ἄσπρον σκοῦφα ἀπὸ τσόχα, δίχως γείσο· κάποτε ὅμως ἔχει πάνω ἓνα τετράγωνον ὕφασμα παραγεμισμένον μὲ μαλλί. Τ' ἄλλα ροῦχα μοιάζουν μ' αὐτὰ ποὺ φοροῦν καὶ οἱ Τοῦρκοι. Φοροῦν κοντὲς δερμάτινες κίτρινες μπότες καὶ ροῦχα μὲ διάφορα χρώματα ἐκτὸς ἀπὸ πράσινον, ποὺ φοριέται μόνον ἀπὸ Τοῦρκους Ἐμίρηδες ἢ τοὺς δὲν ἴσους κατὰγονται ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ προφήτη.

Τὰ γυναικεῖα φορέματα διακρίνονται γιὰ τὴν πολυτέλειαν τῶν στολιδιῶν, ποὺ στὰ Γιάννινα συνηθίζονται περισσότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη. Ἡ Ἑλληνίδα βάζει τὴν φύσιν κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς τέχνης· στὰ μαλλιά, στὸν πέπλον καὶ στὴ ζώνην ὑπάρχουν ὁμοιότητες μὲ τὴν ἀρχαίαν φορεσιάν, ὅμως τὴν ἐλαφρότητα τοῦ

καὶ τὸν διόρισεν ἱεροκήρυκα. Στὸ Ἰάσιο, ὅπου διορίστηκε διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ Σχολῆς, εἰσήγαγε τὴν διδασκαλίαν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τὸ 1779 διαδέχθηκε τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τὸν συμπατριώτην τοῦ Εὐγένειου Βούλγαρη καὶ ἕστερα ἔγινε ἀρχιεπίσκοπος Ἀστραχανίου καὶ Σταυρουπόλεως. Διακρίθηκε ὡς ἱεράρχης διὰ τὸ ἦθος του καὶ ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτορας καὶ συγγραφέας. Τὸ «Κυριακοδρόμιον» ἐκδίδεται καὶ διαβάζεται καὶ σήμερον.

25. Μελέτιος Μῆτρος ἢ Μῆτρον, Γεωγράφος (1661 — 1714). Γεννήθηκε στὸ Γιάννινα, σπούδασε στὴν Ἰταλίαν, χειροτονήθηκε στὴ Βενετίαν, ὅπου ἔζησε γιὰ λίγο καιρὸν. Γύρῳε στὰ Γιάννινα καὶ διηύθυνε τὴ Σχολὴν Ἐπιφανίου. Χειροτονήθηκε μητροπολίτης Ἀρτης, τὸ Πατριαρχεῖον τὸν ἔστειλε ἔξαρχον στὴν Πελοπόννησον καὶ μετὰ ἔγινε μητροπολίτης Ἀθηνῶν. Πηγαίνοντας στὴν Κωνσταντινούπολιν γιὰ νὰ πετύχῃ τὴν μετάθεσίν του στὴν μητρόπολιν Ἰωαννίνων ἀρρώστησε στὸ δρόμον καὶ πέθανε στὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1714. Κύρια ἔργα του εἶναι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καὶ ἡ Γεωγραφία, ἔγραψε ὅμως καὶ ἄλλα ἔργα. Ἰδὲ Μ. Περάνθη, Ἑλληνικὴ Πεζογραφία τ. Α' σ. 526 ὅπου τὰ ἔργα καὶ βιβλιογραφία καὶ Σ. Μπέττη, Μελέτιος ὁ Γεωγράφος εἰς «Ἡπ. Ἐστία» τευχ. 147 σ. 522—544 καὶ 148—9 σ. 587—618.

ἀρχαίου ὑφάσματος, ὅπως φαίνεται στὰ ἀγάλματα, δὲν τὴ βρῖσκομε στὰ βαρύτερα καὶ πλούσια στολισμένα φορέματα τῶν σύγχρονων γυναικῶν. Ἡ περιποίηση καὶ τὸ στολισμα τῶν μαλλιῶν εἶναι κάτι ποὺ τὸ προσέχουν ἐξαιρετικὰ κι' ὅτι κι' ἂν σκεφτῆ κανεὶς γιὰ τὸ τεχνητὸ χρῶμα ποὺ τοὺς δίνουν πρέπει νὰ δεχτῆ ὅτι ὑπάρχει πολλὴ χάρη στὶς μακρυνὲς κοτσίδες ἢ ὅταν κυματίζουν λυτά. Τὸ τεχνητὸ χρῶμα τὸ παίρνουν ἀπὸ φυτικὴ βαφὴ ποὺ φέρνουν ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ καὶ τὴν πολυκοῦν λιανικῶς στὰ μαγαζιά. Εἶναι μιὰ σκόνη ποὺ ἔχει γκριζοπράσινο χρῶμα καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ φυτό *Lawsonia inermis*.²⁶ Τὸ χρῶμα ποὺ δίνει στὰ μαλλιά θὰ τὸ ἔλεγε κανεὶς χρυσό, μοιάζει ὅμως περισσότερο μὲ τὸ χρῶμα τοῦ μαονιοῦ. Ἡ συνήθεια νὰ δίνουν τὸ χρῶμα αὐτὸ στὰ μαλλιά ἄρχισε ἀπὸ παλαιότερες ἐποχές ἢ μικρότερη κόρη τοῦ Μήτσου, ποὺ ἦταν μόλις δέκα χρονῶν, εἶχε κιόλας βαμμένα τὰ μαλλιά της καὶ οἱ κοτσίδες κρέμονταν κάτω ἀπὸ τοὺς ὤμους. Ὅταν παντρεύονται δὲν χρησιμοποιοῦν πιὰ τὴ βαφὴ αὐτὴ, ἀλλὰ μιὰ βαθειὰ μαύρη, ποὺ εἶναι βέβαια πιὸ εὐχάριστη, ὅμως λιγώτερο φανταχτερή.

Στὰ μαλλιά προσθέτουν καὶ πολλὰ ἄλλα στολίδια, μαργαριτάρια, χρυσὸ σύρμα, χρυσὰ καὶ ἀσημένια νομίσματα κ. ἄ. Τὰ κορίτσια καὶ τῆς ἀνώτερης τάξεως ἀκόμη φοροῦν συχνὰ ἓνα κόκκινο μαντήλι στὴν κορυφὴ τοῦ κεφαλιοῦ, πάνω στὸ ὁποῖο ἔχουν ράψει σειρὲς ἀπὸ τέτοια νομίσματα μὲ μαργαριτάρια καὶ ἄλλα στολίδια. Αὐτὴ ἡ συνήθεια, νὰ χρησιμοποιοῦν δηλαδὴ τὸ νόμισμα, ποὺ κυκλοφορεῖ στὴ χώρα, σὰν στολίδι, εἶναι περισσότερο διαδεδομένη στὶς γυναῖκες τῶν λαϊκῶν τάξεων στὰ Γιάννινα.

Ὅλη γενικὰ ἡ ἐμφάνιση τῆς Ἑλληνίδας ἀπαιτεῖ πολλὰς φθορὰς τῆς φύσεως. Ὅπως καὶ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, οἱ γυναῖκες χρησιμοποιοῦν ποικιλία ἀπὸ βαφὰς γιὰ τὸ πρόσωπό τους· βάφουν καὶ σκουραίνουν τὰ φρύδια καὶ συχνὰ ἐνώττὰ δυὸ· μαυρίζουν τὶς βλεφαρίδες καὶ βάφουν τριανταφυλλιά τὰ νύχια. Αὐτὲς τὶς βαφὰς τὶς χρησιμοποιοῦν περισσότερο στοὺς γάμους καὶ στὶς θρησκευτικὰς γιορτὰς. Ἡ νύφη στολίζεται μὲ τεχνητὴ πολυτέλεια ποὺ κουράζει τὸ μάτι μὲ τὴν ποικιλία καὶ τὴν ἀσυναρτησία. Τὰ κορίτσια ποὺ τὴ συνοδεύουν ἔχουν κι αὐτὰ φανταχτερὴ ἐμφάνιση· εἶσι ἓνα κορίτσι ποὺ γύριζε ἀπὸ γάμο εἶχε κάτω ἀπὸ τὸ κάθε μάτι ἓνα χρυσὸ φύλλο καὶ τὰ μάγουλα ὑπερβολικὰ βαμμένα.

Τ' ἄλλα ροῦχα τους εἶναι ἓνα ἀνοιχτὸ καὶ κυματιστὸ φόρεμα μὲ μανίκια, μεταξωτὸ καὶ πλούσια κεντημένο, ἓνα γιλέκι ἐσωτερικὸ πλούσια ἐπεξεργασμένο· τὰ ἐσώρουχα ἀπὸ μουσελίνα κρύβονται ἀπὸ τὸ φόρεμα· ἔχουν χρωματιστὰς κάλτσες καὶ παπούτσια κι' ὅταν εἶναι κροῖο φοροῦν γοῦνι, φοδραρισμένη μὲ σατέν, μακρὸν καὶ πλούσιο μαντήλι, ποὺ τὸ φοροῦν μὲ ξεχωριστὴ χάρη. Στὴ μέση φοροῦν ζώνη ποὺ κρατιέται μπροστὰ μὲ δυὸ χοντρὰς ἀσημένιες πόρπες.

Ἄν συγκριθοῦν οἱ Ἕλληνες μὲ ἄλλους λαοὺς τῆς νότιας Εὐρώπης φαίνεται πὼς ὑπερέχουν αἰσθητὰ στὴν ὄψη καὶ στὸν τύπο. Στὴ μορφὴ τους ἔχουν πλάτος καὶ ἀνδροπρέπεια, ποὺ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἐθνικὰ χαρακτηριστικὰ. Ἡ μορφὴ τους ἔχει ἐθνικὴ κατατομὴ καὶ φέρνει στὸ νοῦ τὰ μοντέλλα ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ γλύπτες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ γωνία τοῦ προσώπου εἶναι πλατύτερη ἀπὸ ἀνθρώπων ἄλλων ἐθνῶν, τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι συνήθως πλατεῖά, ἀνοιχτὰ καὶ ζωηρά. Ἡ τουρκικὴ φυσιογνωμία, ἂν καὶ εἶναι ὁμορφῆ, εἶναι πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ καὶ εἶναι σημαντικὸ γιὰ τὸν ταξιδιώτη νὰ βλέπει στὴν ἴδια χώρα μιὰ τόσο ἐκπληκτικὴ ἀνάμιξη δυὸ λαῶν καὶ συγχρόνως τόσο διαφορετικῶν στὸ φυσικὸ καὶ ἠθικὸ χαρακτήρα.

26. Εἶναι φυτό θαμνώδες καὶ βρῖσκεται στὴ Β. Ἀφρικὴ, στὴν Ἀραβία καὶ στὴν Ἀσία. Ἀπὸ τὴ ρίζα βγαίνει σκόνη ποὺ ὀνομάζεται κενάν, κνάν ἢ ὀκνάν καὶ τὴ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ βύφη.

6. Ἡ Γλῶσσα

Ἡ γλῶσσα πού μιλιέται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες στὰ Γιάννινα θεωρεῖται σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς καλύτερες μορφές τῆς ρωμείκης καὶ ὡς ἓνα βαθμὸ ἀξίζει τὴ διάκριση αὐτή. Δὲν ἀσχολεῖται ὁ συγγραφέας μὲ τὶς μεταβολές τῆς γλῶσσας ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνική ὡς τὴ σημερινή, μεταβολές πού ἔγιναν στὴ γραμματική, στὴ σύνταξη καὶ στὴν προφορά. Γενικὰ παρατηρεῖ ὅτι οἱ ὁμοιότητες τῆς ρωμείκης μὲ τὴν ἐλληνική εἶναι οἱ ἴδιες ὅπως τῆς ἰταλικῆς μὲ τὴ λατινική. Ὑπάρχουν διαφορές στὰ σύμφωνα καὶ στοὺς διφθόγγους, προφέρουν μὲ τὸν τόνο, ἔχασαν τὸ δυϊκὸ ἀριθμὸ ἢ δοτικὴ ἀπουσιάζει καὶ ἀντικαταστάθηκε μὲ τὴν αἰτιατικὴ καὶ πρόθεση, χρησιμοποιοῦν πολὺ τὰ βοηθητικὰ θέλω καὶ ἔχω, σχηματίζουν τὸ ἀπαρέμφατο μὲ τὸ νὰ πού μπαίνει μπροστὰ στοὺς τύπους τῶν προσώπων τοῦ ἐνεστώτος καὶ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ πρώτου ἀορίστου. Οἱ γραμματικὲς αὐτὲς μεταβολές εἶναι σημαντικὲς καὶ ὑπάρχουν κι' ἄλλες στὴ χρῆση τῶν ἀντωνυμιῶν, τῶν ἐπιρρημάτων κλπ. Ἄν ὁ ξένος ξεπεράσῃ τὴν μεταβολὴ τῆς προφορᾶς, μπορεῖ εὐκολὰ νὰ μάθῃ τὴ γλῶσσα, γιατί οἱ περισσότερες ρίζες εἶναι ὅμοιες μὲ τῆς ἀρχαίας. Ἀκόμα εὐκολώτερα θὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ρωμείκα βιβλία, γιατί, ὅπως εἶναι φυσικὸ γιὰ λαοὺς ὅπως εἶναι οἱ νεοῦλληνες, ἔχουν ἐγκαταλείψει κάπως τὴν ὁμιλουμένη γλῶσσα καὶ ζητοῦν νὰ πλησιάσουν περισσότερο πρὸς τὴν ἀρχαία ἐλληνική. Ἡ τάση αὐτὴ δυνάμωσε τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς προσπαθοῦν νὰ διαμορφώσουν τὸ ὕφος τους ἔχοντας ὑπόδειγμα τὸν Θουκιδίδη καὶ ν' ἀξήσουν τὴ δύναμη τῆς γλῶσσας χρησιμοποιώντας σύνθετες λέξεις.

Εἶναι βέβαια συζητήσιμο ἂν ἡ προσπάθεια αὐτὴ, νὰ χωρισθῇ δηλαδὴ ἡ γραπτὴ ἀπὸ τὴν ὁμιλουμένη γλῶσσα, δὲν θὰ τραβήξῃ πολὺ μακριά, γιατί εἶναι ἀμφίβολο ἂν ἡ γραπτὴ μπορεῖ ἀποτελεσματικὰ νὰ ὑψώσῃ καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὸ ἐπίπεδο τῆς ὁμιλουμένης. Ὡστόσο φαίνεται ὅτι αὐτὸ ἔχει συμβῆ κάπως σὲ διάφορες ἄλλες γλῶσσες, ὅπως στὴν ἀγγλικὴ καὶ τὴν ἰταλική, κι' ἂν ὑπάρχῃ κάποια τέτοια ἐλπίδα καὶ γιὰ τὴ ρωμείκη, οἱ νεοῦλληνες συγγραφεῖς πού συντελοῦν σ' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπαινεθοῦν γιὰ τὴν προσπάθειά τους αὐτὴ. Ὁ Κοραῆς ἀπὸ τὴ Χίο ἀνέλαβε μὲ ζῆλο τὴν ὑπόθεση αὐτὴ καὶ ἀγωνίζεται μὲ τὰ ἔργα του νὰ τὴν προωθήσῃ.²⁷ Ἡ συζήτηση πού δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Κοραῆ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ γραφῇ ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο Ρίζο²⁸ μιὰ κωμωδία σὲ τρεῖς πράξεις «Κορακιστικὰ ἢ διόρθωμα τῆς Ρωμείκης γλώσσης». Ἡ σάτιρα τῆς κωμωδίας αὐτῆς στηρίζεται στὰ ἀποτελέσματα τῶν μεταβολῶν τῆς κλασσικῆς γλῶσσας καὶ ἰδιαίτερα στὴ χρῆση μεγάλων συνθέτων λέξεων.

Ἐκτὸς ἀπ' ὄσους ἀναφέρθηκαν, ὑπάρχουν στὰ Γιάννινα καὶ ἄλλοι Ἕλληνες πού διακρίθηκαν ἀπὸ τὰ ἔργα τους. Πολλὰ ἔργα ὑπάρχουν χειρόγραφα ἀκόμα πού περιμένουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκδοθοῦν. Ὅ,τι κι' ἂν σκεφτῇ κανεὶς γιὰ τὴν κατάσπαση τῶν Ἑλλήνων σὲ ἄλλους τομεῖς, εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ φιλολογία τους βελτιώθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ μαζί μ' αὐτὴ, χωρὶς ἀμφιβολία, ἡ ἀγάπη τους γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ὁ χαρακτήρας τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκογενειακῶν τους συνηθειῶν.

27. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Κοραῆς τάχθηκε ἐναντίον τοῦ ἀρχαϊσμοῦ καὶ τῆς ἀπλῆς, τῆς «χυδαίας» γλῶσσας καὶ διαμόρφωσε γλῶσσα δική του, τοῦ σπουδαστηρίου. Αὐτὴ ὀνομάστηκε «κοραϊκή» καὶ δὲν μπόρεσε νὰ ζήσῃ, γιατί ἀντέδρασαν ἐναντίον της οἱ ὀπαδοὶ τῶν ἄλλων δύο γλωσσικῶν μορφῶν.

28. Ἰάκωβος Ρίζου Νερουλός, (1778 — 1850) γεννήθηκε καὶ πέθανε στὴν Κων/πολη. Ἐξῆσε στὴ Μολδοβλαχία, ὅπου πῆρε ἀνώτατες θέσεις. Τὸ 1827 ἤρθε στὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπηρέτησε σὲ ἀνώτατες θέσεις. Ἡ κωμωδία πού ἀναφέρεται ἐδῶ δημοσιεύθηκε τὸ 1813 καὶ ξανατυπώθηκε τὸ 1835 καὶ τὸ 1889. Ἡ κωμωδία σημείωσε μεγάλη ἐπιτυχία. Ἐγραψε δύο τραγωδίες καὶ δύο κωμωδίες ἀκόμη πού δὲν ἔχουν καμιὰ ἀξία· ἔγραψε ἀκόμη τρία ἔπη καὶ λυρικά ποιήματα.

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΖΗΣ*

19

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν

«Τῷ ὀσιοτάτῳ κῦρ χρυσάνθῳ Λαενᾷ ἐν Χριστῷ ἡμῖν ἀγαπητῷ εὐχετικῶς».

«† Ὀσιώτατε κῦρ χρύσανθε εὐχόμεθά σε ἐκ ψυχῆς. καὶ μετὰ τὴν ἐπερώτησιν τῆς εὐκταίας ἡμῖν ὑγιείας σου σὲ εἰδοποιούμεν, νὰ λάβῃς τὰ χρήματα τὰ ἐκ τῆς συνάξεως τοῦ δουρίου μας καὶ νὰ ἔλθῃς πρὸς ἡμᾶς ἔχομεν λόγον νὰ σοὶ εἴπωμεν. οὕτω ποιήσον ἐν τάχει. ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις εἴη μετὰ σοῦ.

(1)854: Σεπτεμ(βρίου): 10: Ἰωάννινα

Ἄ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

20

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν ὁμοίως πρὸς τ' ἀνωτέρω.

«† Ὀσιώτατε κῦρ Χρῦσανθε εὐχόμεθά σε. μετὰ τὸν ἐπίτηδες ἄνθρωπόν μας νὰ μᾶς στείλῃς ὅσα χρήματα ἔχεις ἀπὸ τὴν σύναξιν τοῦ δουρίου¹³ καὶ ἕως αὔριον τὸ ἑσπέρας ἢ τὴν Πέμπτην τὸ ἑσπέρας νὰ εἶναι ἐδῶ ἐξάπαντος διότι τὴν Παρασκευὴν ἀναχωροῦμεν. ἀσπάζομαι τὸν ἅγιον Ἀπολλωνιάδος καὶ μένω.

τῆ 28: 7βρίου 1854: Ἰωάννινα.

Ἄ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

21

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν.

«τοῦ ἁγίου ξανθο(υ)πόλεος διὰ γρ(όσια) 1301 νοεμβρίου 20.

«Κατὰ τὴν ἐγγραφὸν διαταγὴν τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς, ἵνα πληρώσωμεν τόκους αὐλικῶν τοῦ ὁμολογιῶν, ἐλάβομεν παρὰ τοῦ κῦρ χρυσάνθου Λαενᾷ ἀπὸ σύναξιν δουρίου τῆς αὐτοῦ πανιερότητος ὁποῦ εἶχεν εἰς χεῖρας τοῦ Γρόσια 1301: χίλια τριακόσια ἕνα καὶ δίδομεν αὐτῷ τὴν παροῦσαν ἀπόδειξιν μας δι' ἀσφάλειάν του.

(1)854: νοεμβρίου 20: Ἰωάννινα.

† ὁ ξανθοπόλεως Καיסάριος ἀποφαίνεται».

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου Τόμου ΙΣΤ', σελ. 451.

13) ντοβρι. δουρι=περιφέρεια=Ἐπαρχία.

22

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν ὁμοίως πρὸς τ' ἀνωτέρω.
«Τῷ Ὀσιωτάτῳ κ.τ.λ.

εἰς Ἰωάννινα».

«† Ὀσιώτατε κύρ Χρῦσανθε εὐχόμεθά σε πατρικῶς. Ἐλάβομεν τὸ νῆικόν γραμμα σου καὶ πληροφορηθέντες ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀγαθὴν ὑγείαν σου ὑπερήσθημεν. εἶδομεν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γραφόμενά σου. ἀπαντιῶντες σοὶ λέγομεν ὅτι τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ἔχεις ἐπάνω σου ἀπὸ τὴν σύναξιν τῆς περιουσίας νὰ τὰ μετρήσῃς τῷ κ(υρίῳ) Παναγιώτῳ Ἀραβαντινῷ, διότι τοῦ χρεωστοῦμεν, καὶ ἔχε τὸ παρόν μας εἰς ἐνδειξιν καὶ ἀσφάλειάν σου. μὴ δυσκολευθῆς τοῦ νὰ τὰ μετρήσῃς ὡς σοὶ γράφομεν, καθ' ὅτι εἶναι χρήματα ἰδικὰ μας ἀφιλονίκητα, καὶ δὲν εἴμπορεῖ κανεὶς νὰ σὲ ἐνοχλήσῃ περὶ τούτου. μὴ λυπῆσαι διὰ τὴν στέρησίν μας, οὕτως ἠδύοκῃσεν ὁ Θεὸς, καὶ πάλιν δὲν θέλεις μᾶς ἐγκαταλείψῃ. Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν βία, καὶ ἐπευχόμεθά σοι ὑγείαν καὶ πᾶν ἐφετόν, διαμένω.

τῇ δ' 10βρίου αὐγῶνδ' Κωνσταντινούπολις

Ὁ Π(ρῶν) Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἰωαννίκιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου».

κάτωθεν τούτου.

«Κατὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω διαταγὴν ἔλαβον σήμερον διὰ τοῦ κύρ Χρυσάνθου Λαϊνᾶ γρόσια δώδεκα χιλιάδες Ἄρ. 12.000.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 23 : Δεκεμ(βρίου) 1854.

Παναγιώτης Ἀραβαντινός».

23

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν.

«Τῷ Ὀσιωτάτῳ ἐν Ἱερομονάχοις Κυρίῳ Χρυσάνθῳ τέκνῳ ἐν κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητῷ. Εὐχετικῶς

εἰς Κόνιτζαν».

«Ὀσιώτατε ἐν Ἱερομονάχοις Κύριε Χρῦσανθε. τὴν ὀσιότητά σου πατρικῶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμεθα. Καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν κυριαρχικοῦ γράμματος δῆλον σοὶ γίνεται ὅτι· ἐπειδὴ καὶ ὁ ἡμέτερος αὐτόθι διατελῶν ἐπίτροπος αἰδεσιμώτατος οἰκονόμος Παπᾶ Κύρ Ἰωάννης¹⁴ ἐδέησε διὰ κατεπειγούσης αἰτίας νὰ μένη παρ' ἡμῖν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, καὶ ἐπειδὴ ἡ αὐτόθι θέσις μένει ἄνευ ἐπιτρόπου πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν συμβαινουσῶν ὑποθέσεων, μέχρις οὗ ἐπανέλθῃ ὁ ἐπίτροπος, διορίζομεν τὴν ὀσιότητά σου, ἵνα ἐν φιλοθέῳ ζήλῳ καὶ ἐν φρονήσει ἐπιστατῆς ἐν τῇ αὐτόσε Ἱερᾷ Μητροπόλει, δίδων ἀδείας Γάμων, συμφώνως μὲ τὸς περὶ βαθμολογίας Ἱεροῦ κανόνας ἵνα μὴ ὑποπέσῃς εἰς ἐγκλημά τι ἀσυγχώρητον. διὸ δεῖ εἰς τὰς περὶ βαθμολογίας δυσκολίας σου νὰ ἀποτεινῇσαι πρὸς ἡμᾶς. Ἀναθέτοντες δὲ τὴν τῶν αὐτόθι διευθέτησιν εἰς τὴν ὀσιότητά σου, σοὶ προτρέπομεν Κυριαρχικῶς ἵνα συμπεριφέρῃσαι ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν χριστιανῶν περιορισμένος ὢν εἰς τὰ τῆς Μητροπόλεως μόνον, χωρὶς τὰ ἐπεμβαίνης εἰς οὐδὲν ἄλλο, ἀλλ' οὔτε εἰς σφράγισιν μαζπατάδων. ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη τῇ ὀσιότητί σου.

Ἐν Ἰωαννί(νοις) 1856 Ἰανουαρίου 31 :

Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης»

14) πιθανὸν νὰ πρόκειται περὶ τοῦ ἐκ Βησσάνης Οἰκονόμου πατρὸς τοῦ μακαρίου τῆ λήξει Ἀρχιμανδρίτου Νικοδήμου.

24

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν ὁμοίως πρὸς τὸ ἄνωτέρω.

«Ὅσιώτατε ἐν Ἱερομονάχοις Κύριε Χρῦσανθε πατρικῶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμεθά σε. Ἐκομισάμεθα καὶ τὸ ἀπὸ τῆς 8 τοῦ ἐνεστῶτος γράμμα σου καὶ ἴδομεν ὅσα ἐν αὐτῷ ἐκθέτεις περὶ τε τοῦ τόλη μουλᾶ καὶ ὅσα εἶπες αὐτῷ, καὶ ὅτι ἐπειδὴ τώρα εἶνε κατάκειτος δὲν εἴμπορεῖ νὰ κάμη τίποτε πλὴν ὅταν σηκωθῆ θέλει ἔλθῃ μόνος του ἐνταῦθα, ζητῶν συνάμα νὰ σοὶ στείλωμεν καὶ ἀδείας στεφανώματος τοῦ πρώτου γάμου: ἀπαντῶντες σοὶ ἔξαποστέλλομεν πρὸς τὸ παρὸν εἴκοσι βούλας τοῦ πρώτου γάμου· καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾶ τὴν ἐρώτησίν σου τοῦ ἂν πρέπει νὰ γίνωνται γάμοι εἰς τυρινῆς τὴν ἑβδομάδα, σὲ λέγομεν ὅτι ἀπὸ τὴν ἑβδομάδα ταύτην ἄρχεται ἡ παύσις τῶν γάμων, ἐπειδὴ καὶ αὕτη ἡ ἑβδομῆς θεωρεῖται ὡς ἀδιάσπαστος ἀπὸ τὴν τεσσαρακοστήν. δὲν γνωρίζομεν ὅμως αὐτόθι ὁποῖα συνήθεια ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου. διὸ καὶ διατάττεσαι ὅπως ἀμέσως φωτίσης ἡμᾶς περὶ τούτου, καὶ εἴης ἐν κυρίῳ ὑγιαίνων.

Ἐν Ἱωαννίνοις 1856: φευρ(ουαρίου) 12:

† Ὁ Ἱωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης».

κάτωθεν τούτου

«τὰς ἄνωθεν 20: βούλας εἴκοσι ἔλαβα παρὰ τοῦ Χρυσάνθου Ἱερομονάχου τοῦ πρώτου γάμου. 1856 τῆ 12 μαΐου κόνιτζα.

οἰκονόμος Π(απᾶ) Ἱωάννης».

25

Ἐπιγραφόμενον ἔξωθεν ὁμοίως πρὸς τὸ ἄνωτέρω.

«Ὅσιώτατε ἐν Ἱερομονάχοις Κύριε Χρῦσανθε πατρικῶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμεθά σε. Ἐλάβομεν τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1: μαρτίου περιπόθητον ἡμῖν γράμμα σου καὶ ἴδομεν ὅσα ἐν αὐτῷ γράφεις, διὸ καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν Κυριαρχικοῦ Γράμματος ἀπαντῶντες σὲ ὑπαγορεύομεν κυριαρχικῶς ὅπως ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἔξης τὰ κυριαρχικά δικαιώματά σας νὰ μὴ λαμβάνωνται διπλᾶ, διότι ὁ χρόνος ἐτελείωσε ὅπου ἔπρεπε νὰ λαμβάνωνται αὐτὰ διπλᾶ. ὅσον δὲ περὶ τοῦ παπᾶ Ἱωάννου Μολιστινοῦ θέλω διατάξῃ αὐτὸν ἰδιαιτέρως ἵνα ἔλθῃ ἐνταῦθα. Ἴδομεν ἐπομένως ὅσα γράφεις καὶ διὰ τὸν τόλην μο(υ)λᾶ, καὶ διὰ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ αἰδεσιμωτάτου Οἰκονόμου ὅτι διαμένει αὐτόθι. περὶ τούτου σήμερον γράφομεν εἰς τὸν Οἰκονόμον διὰ νὰ τὸν μετακαλέσῃ. Καὶ ταῦτα μὲν εὐχετικῶς. ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος εἴη μετὰ τῆς ὀσιότητός σου.

Ἐν Ἱωαννί(νοις) 1856: Μαρτίου: 3:

† Ὁ Ἱωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης».

Ἐξωθεν, καὶ ὀπισθεν τῆς πτυχῆς τοῦ ἐπάνωγράμματος:

«ὁ ταπεινὸς δούλος τῆς Ἀθανάσιος Λογοθέτης (:)...

4 μαρτίου 1856 Ἱωάννινα».

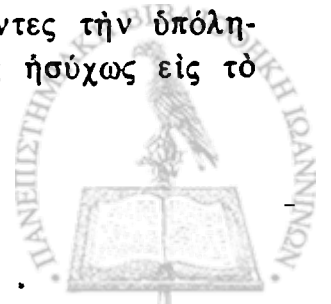
26

«† Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἱερῶτατε Μητροπολίτα Ἱωαννίνων καὶ Βελλᾶς ὑπέριτε καὶ ἔξαρχε

πάσης Ἡπειρου καὶ Κερκύρας ἐν ἀγίῳ Πνεύματι) ἀγαπητὴ ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργὴ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύρ Παρθένιε, καὶ τιμιώτατοι Δημογέροντες καὶ Πρόκριτοι καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς Ἐπαρχίας ταύτης τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἔστω γνωστὸν πᾶσιν ὑμῖν, ὅτι ὁ Κραταιότατος καὶ Γαληνότατος ἡμῶν Ἄναξ Σουλτάν Ἀπτούλ Μειζίτ Ἐφέντης μας, πρὸς ταῖς λοιπαῖς εὐεργεσίαις τὰς ὁποίας οὐ διέλιπεν ἀπὸ τῆς αἰσίας αὐτοῦ ἀναβάσεως εἰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἐπιδαψιλεύειν εὐμενῶς πρὸς πάντας τοὺς ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ αὐτοῦ σκιάν διατελοῦντας πιστοὺς αὐτοῦ ὑπηκόους, διετράνωσε καὶ ἤδη νέα δείγματα τῆς καλοκαγάθου Βασιλικῆς Αὐτοῦ προνοίας ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐημερίας καὶ εὐζωΐας αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦ νεωστὶ ἐκδοθέντος ὑψηλοῦ Βασιλικοῦ Χάττι χουμαγιούν κατάδηλα ποιήσας τὰ γενναῖα Βασιλικά αὐτοῦ αἰσθήματα, καὶ τὰς ἐμβριθεῖς φιλανθρώπους ἀποφάσεις πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, καὶ τῆς περιουσίας ἐνὸς ἐκάστου, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀοιδίμων αὐτοῦ Προγόνων Βασιλικά Προνόμια, τὰ ἐπικεχορηγημένα καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἐπεκύρωσε Βασιλικῶς καὶ κατωχύρωσε, καὶ διὰ νεωτέρων ἄλλων ἐπηύξησε καὶ ἐξέτεινε, καὶ διὰ πολλῶν συγκαταβάσεων καὶ χαρίτων, καὶ διὰ χορηγίας τιμῶν, καὶ προόδων, καὶ ἀνέσεως θρησκευτικῆς τε καὶ ἠθικῆς παρέστησε τὴν ἐνδόμυχον πατρικὴν κηδεμονίαν καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν εὐνοίαν, ἣν διατρέφει ἐν εὐμενείᾳ πρὸς τὸ ἡμέτερον ἔθνος. Διὸ καὶ μετ' ἐγκαρδίου ἡμῶν ἀγαλλιάσεως παρέχοντες πρὸς πάντας ὑμᾶς τοὺς ἡμετέρους ὁμογενεῖς τὰς ἀγαθὰς καὶ χαροποιὰς ταύτας ἀγγελίας, πρῶτον παραινοῦμεν καὶ προτρέπομεν ὑμᾶς, ἵνα ὑψώσητε μεθ' ἡμῶν χεῖρας Ἰκέτιδας πρὸς τὸν ὑψιστὸν Θεόν, ὅπως διατηρῆ καὶ περιέπη τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, καὶ ἐνισχύῃ τὸ κράτος Αὐτοῦ, καὶ παρατείνῃ τὰ πολύτιμα Αὐτοῦ ἔτη εἰς μακραίωνας, τὴν δὲ Αὐτοκρατορίαν αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν. Ἐτι δὲ περιφρουρῆ καὶ τοὺς Πολυχρονίους καὶ Εὐμενεστάτους ἡμῶν Αὐθέντας, ὑψηλοτάτους ὑπουργοὺς καὶ ἐνδοξοτάτους Συμβούλους τοῦ Βασιλικοῦ Κράτους, τοὺς ἀόκνους καὶ μετὰ θερμοῦ ζήλου ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῶν φιλανθρώπων Ἀνακτορικῶν σκοπῶν τῆς κοινῆς εὐημερίας καὶ ἀνέσεως. ἀκολουθῶς δὲ συμβουλευόμεν καὶ παραγγέλομεν πᾶσιν ἡμῖν, ἐπειδὴ πρὸς τῇ βαθυτάτῃ εὐγνωμοσύνῃ τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν καὶ ἐν ταύτῃ τῇ εὐτυχεῖ περιστάσει, νὰ δεῖξωμεν ἐγκαρδίως διὰ τὰς νέας Βασιλικὰς χάριτας καὶ εὐεργεσίας, μετὰ πραγματικῶν σημείων εἰλικρινοῦς ὑπηκοότητος, καὶ ἀπαρεγκλίτου διατηρήσεως τῶν καθηκόντων τῶν αὐτῆν χαρακτηριζόντων, ἀπαιτεῖται τὰ μέγιστα νὰ εἴμεθα καὶ φρόνιμοι καὶ προσεκτικοὶ εἰς τοὺς τρόπους καὶ λόγους, καὶ τὴν λοιπὴν ἡμῶν συμπεριφορὰν, ὥστε ἀποφεύγοντες πᾶν ἀπρεπὲς κίνημα, καὶ πᾶσαν παράλογον ἔκφρασιν ἐναντίαν τῇ ὀφειλετικῇ ἡμῶν ἀφοσιώσει. οὐ μόνον νὰ διατελῶμεν ἀνώτεροι πάσης κατηγορίας καὶ μέμψεως, ἀλλὰ μάλιστα νὰ προσπαθῶμεν εἰς τὸ νὰ πολλαπλασιάζωμεν τὴν Βασιλικὴν αὐτοῦ ὑπόληψιν πρὸς τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ φαινόμενοι ἄξιοι τῶν χαρίτων του, νὰ ἐπαυξάνωμεν τὴν τούτων ἀπόλαυσιν. διὰ ταῦτα ἕκαστος ὑμῶν νὰ μὴν ἔχη διὰ στόματος ματαίας καὶ ἀκαίρους ὀμιλίας, μὴ ἀνηκούσας εἰς τὸν χαρακτήρα ἀνθρώπων τιμίων καὶ εὐυπολήπτων, μῆτε νὰ προσέχη εἰς ματαιολογίας ἀνθρώπων ἀκρίτων, καὶ μὴ εἰδῶτων ἑαυτούς· ἀλλὰ σύμπαντες, φερόμενοι μὲ φρόνιμον καὶ τίμιον χαρακτήρα, μὲ αἰσθησιν ὑπηκόων πιστῶν καὶ εἰλικρινῶν, καὶ μὲ τρόπους πάντῃ ἀκατηγορήτους, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ, θηρεύοντες φιλοτίμως, καὶ κατορθοῦντες τὴν ὑπόληψιν καὶ εὐκλειαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, νὰ καταγίνεται ἕκαστος ἡσύχως εἰς τὸ

ἔργον του, ἀπολαμβάνων ἐν ἀνέσει τὰ ἀγαθὰ τῆς Μεγαλοδώρας Βασιλικῆς δωρεᾶς.

Ταῦτα ἐκ προνοίας Ἐκκλησιαστικῆς συμβουλευόμεν καὶ παραγγέλομεν πᾶσιν ὑμῖν τοῖς ἡμετέροις ὁμογενέσι, καὶ πνευματικοῖς ἀγαπητοῖς τέκνοις ἐν Κυρίῳ, οὐ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν.

ᾠωνστ' Ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ Ἰνδικτιῶνος ΙΔ^{ης}».

Ἐξῶθεν τούτου

«τὸ παρὸν ἴσον τῷ πρωτοτύπῳ θέλει διευθύνεται ἀπὸ χωρίον εἰς χωρίον ἀπὸ τοὺς Ἱερεῖς εἰς ἀνάγνωσιν ἐπ' ἐκκλησίαις καὶ ἐσχάτως νὰ καταστήσῃ εἰς ἡμᾶς.

1856: μαρτίου 17.

† Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος».

27

Ἐπιγραφόμενον ἐξῶθεν ὁμοίως τοῦ πρὸ ἀνωτέρω.

«Ὅσιώτατε ἐν Ἱερομονάχοις Κύριε Χρῦσανθε πατρικῶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμεθ' ἡμεῖς. Ἐκομισάμεθα τὸ ἀπὸ τῆς 14: τοῦ ἐνεστῶτος περιπόθητον ἡμῖν γράμμα σου, δι' οὗ δηλοποιεῖς ἡμῖν τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν τοῦ Τόλη Γεωργίου τοδούλου. ἤδη δὲ ἀπαντῶντες σοὶ ἐσωκλείομεν τὸ ἀντίγραφον ἐνὸς ἐκκλησιαστικοῦ Γράμματος, τὸ ὁποῖον, σὲ διατάττομεν Κυριαρχικῶς νὰ ἀναγνώσῃς εἰς τὰς αὐτόθι Ἱεράς ἐκκλησίας, καὶ μετὰ ταῦτα, νὰ τὸ διευθύνῃς εἰς ὅλα τὰ χωρία νὰ ἀναγνωσθῇ, καὶ πάλιν νὰ τὸ στείλῃς πρὸς ἡμᾶς. οὕτω ποιήσον, καὶ εἶης ἐν κυρίῳ ὑγιαίνων.

Ἐν Ἰωαννίνοις 1856: μαρτίου 23:

† Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Παρθένιος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης».

(Ὑ. Γ.) «Τὸ ῥηθὲν ἀντίγραφον εἰς ὅποιον χωρίον ἀναγνωσθῇ νὰ γράφεται ὀπισθεν αὐτοῦ».

28

Ἐπιγραφόμενον ἐξῶθεν.

«Τῷ πανοσιωτάτῳ ἐν Ἱερομονάχοις κυρίῳ Χρυσάνθῳ, ἐν Χριστῷ λίαν μοι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ περιποθῆτῳ.

εἰς Κόνιτσαν».

«Τὴν Πανοσιότητά σας ἀδελφικοασπάζομαι.

Μετὰ τοὺς ἀδελφικοασπασμούς μου σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι ὠμίλησα (μὲ) τὸν ἅγιον Γέροντα διὰ τὰ χρήματα ὅπου χρεωστεῖς, καὶ ἰδοὺ ὅπου γράφω εἰς τὸ ἐσωκλειστον πρὸς τὸν ἅγιον Οἰκονόμον νὰ τ' ἀναδεχθῇ. ἀσπάσατέ μοι ἀδελφικῶς ὄλους τοὺς φίλους. μὴ λείπετε εἰς τὸ ἐξῆς γράφοντές μοι τὰ περὶ τῆς ὑγείας σας πρὸς χαρὰν μου ὅτι

1856: ἀπριλίου 29 Ἰωάννινα

τῆς Πανοσιότητός σας ταπεινὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός

Ματθαῖος¹⁵».

(15) Πρόκειται περὶ τοῦ ἐκ Παπίγκου τοῦ κατόπιν Πρωτοσυγκέλλου Ματθαίου.

«Τιμιώτατε κύριε Ἰωάννη Γκίκα ἐπίτροπε τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου τῆς Μολυβδοσκεπάστου πατρικῶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμεθά σε. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἀναγνώστης Κίτζος Πεκλαρίτης, προσπεσὼν εἰς τὸ ἔλεος τῆς Ἐκκλησίας ἔλαβε τὴν συγχώρησιν, διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν κυριαρχικοῦ γράμματος, σοὶ ὑπαγορευόμεν ὅπως σοὶ ἐγχειρισθῆ αὐτὸ παρὰ τοῦ ἐν Κονίτζῃ ἡμετέρου ἐπιτρόπου Αἰδεσιμωτάτου Οἰκονόμου Κύρ Ἰωάννη, ἀμέσως νὰ φροντίσης ἄνευ ἀναβολῆς καιροῦ νὰ ἐξοφλήσεις τὰ ἐμόλογα τὰ ὁποῖα φέρει ὁ Ἀναγνώστης Κίτζος Πεκλαρίτης μετὰ τοῦ νομίμου τόκου αὐτῶν καὶ νὰ ξεπέσης μόνον ὄσα γρόσια (ἐ)πῆρεν ὁ Ἀναγνώστης ἀπὸ τὰ σταφύλια τοῦ ἀμπελιοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ πληρώσης τὰ χρήματα εἰς τὸν Ἀναγνώστην ὅλα καὶ πάρης τὰ ἐμόλογα ἐξωφλημένα, ἀμέσως νὰ κινήσης καὶ νὰ ἔλθῃς ἐνταῦθα πρὸς ἡμᾶς χωρὶς ἄλλο, ἢ δὲ χάρις τοῦ Θεοῦ εἶη μετὰ τῆς τιμιότητός σου.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῆ 24 — 11 — 1856

† Ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς

ἐν Χριστῷ εὐχέτης σου¹⁶».

«Εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς τὸ χωρίον Δεπαλίτσα τῆς Θεοσώστου ἐπαρχίας Πωγωνιανῆς τιμιώτατοι πρόκριτοι καὶ μουχηπίρηδες τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ χάρις εἶη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Πληροφοροῦμεθα μετὰ θετικότητος ὅτι πολλὰ πράγματα τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου τῆς Μολυβδοσκεπάστου εὐρίσκονται αὐτόσε εἰς χεῖρας τινῶν μεταχειριζομένων αὐτά, μὴ ἀνεχόμενοι δὲ τὸ τοιοῦτον ὅπερ ἀφορᾷ τὴν βλάβην τοῦ Μοναστηρίου, διωρίσαμεν τὸν τιμιώτατον κύριον Ἰωάννην Γκίκαν ἐπίτροπον τοῦ μνησθέντος Μοναστηρίου ἵνα μετὰ τῶν αὐτόσε προκρίτων φροντίση, καὶ συνάξας τὰ πράγματα ταῦτα καταθέσῃ εἰς μέρος ἀσφαλέστατον καὶ ποιήσας κατάλογον τούτων ἀποστείλῃ ἡμῖν. Τοῦτο γινώσκοντες προτρέπομεθα ἵνα ὅστις κατέχει πρᾶγμα Μοναστηριακὸν ἀποδώσῃ εἰς τὴν Τιμιότητα του διότι ὁ παρακούσας θέλει ὑποπέσῃ εἰς τὴν δικαίαν τῆς Ἐκκλησίας ὀργήν, ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ἐν Κονίτζῃ τῆ 26 Ἰουνίου 1857

. 17».

«† εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς Πληκάτι στόλης γεωργίου ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς καὶ παραπονεῖτ ἀποστόλου Ἰωάννου ὅτι τοῦ βαστᾶ ἀπὸ τὸν λογαριασμὸν γρόσια 130: ἑκατὸν τριάντα. λοιπὸν νὰ τοῦ

(16) Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὡς καὶ τὸ κατωτέρω, ἀντεγράψαμεν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 633 τῆς 4ης Ἰουνίου 1938 φύλλου τῆς Ἐφημερίδος «Ἀῶος» ἐν Κονίτῃ ἐκδιδομένης, δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου κ. Σταύρου Γκατσοπούλου μὲ τὸ ψευδώνυμον «Μολυβδοσκεπαστινός». Ὡς δὲ ὁ ἴδιος διετύπωσεν εἰς τὴν ἐν λόγῳ Ἐφημερίδα, τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐγγράφων τούτων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναγνώσῃ. Χωρὶς δὲ καμμίαν ἀμφιβολίαν, αὐταὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸν Παρθένιον.

(17) Βλέπε τὴν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 16 ὑποσημείωσιν.

είπητε ἢ νὰ δικαιώσῃ αὐτόν, ἢ νὰ ἔλθῃ νὰ ἀπολογηθῆ. ἔν ἀπὸ νὰ κάμῃ. καὶ ἄν παρακούσῃ καὶ εἰς τὰ δύο νὰ μένῃ ἔξω τῆς ἐκκλησίας φαμιλικῶς.

1858 : 2 : ὀκτωμβρίου

† Ὁ τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἀρχιμανδρίτης
Εὐάγγελος¹⁸».

32

« † Εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς Παλαιοσέλι τίμιοι Προεσιῶτες καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς χώρας ταύτης. Ὁ Ἀλέξιος δήμου λούπα ἀνέφερον ἡμῖν καὶ τὸ παρὸν ἐκκλησιαστικὸν φρικτὸν ἐπιτίμιον ἐζήτησεν γράφοντες ἀποφαινόμεθα. ὁποιος τῶν χριστιανῶν ἐπῆγεν καὶ ἐχάλασεν τὰ ἀμπέλια κόβοντας τὰ κλήματα καὶ πολλὰ ἐτσάκισαν διὰ νὰ (τὸν) ζημιώσουν ἐκεῖνοι οἵτινες ἐπῆγαν ἐπίτηδες διὰ νὰ βλάψουν, καὶ ὅσοι Ἰξεύρουν καὶ δὲν μαρτυροῦν τὴν ἀλήθειαν, ὑπάρχουσι παρὰ κυρίου Παντοκράτορος ἀφορισμένοι, κατηραμένοι, καὶ ἀσυγχώρητοι, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι καὶ τυμπανιαῖοι, αἱ πέτραι καὶ ὁ σῆδηρος λυθήσονται, αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς νὰ ἀποκτήσουν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζὶ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ ἰούδα, τρέμωντες καὶ στένωντες ὡς ὁ κáιν, ἔχοντες καὶ τὰς ἀρῆας τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ Θεοφόρων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ προκοπὴ νὰ μὴ εἰδοῦν, ἕως νὰ μετανοήσουν καὶ ὁμολογήσουν τὴν ἀλήθειαν καὶ δικαιώσουν καὶ ἀποζημιώσουν τὸν οἰκοκύρην καὶ τότε συγχωρηθήσονται.

τῆ 12 φεβρουαρίου 1860 : ἐν Κονίτζῃ :

† Ὁ τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἐπίτροπος
Ἀρχιμαν(δρίτης) Εὐάγγελος».

33

«Εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς τίμιοι πρόκριτοι, καὶ λοιποὶ ἅπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τοῦ χωρίου Πηλκάτι, χάρις εἶη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ καὶ εὐλογία. τὸ κοινὸν τῆς χώρας σας παρουσιασθὲν ἐνώπιον ἡμῶν καὶ τὸ φρικτὸν τοῦτο ἐπιτίμιον ἐξαιτήσαν διὰ τὴν Βασιλικὴν δεκατιάν, τὴν ὁποίαν τὸ ἴδιον κοινὸν ἐκράτησεν ἐπάνω του, ὁποιος λοιπὸν χωριανὸς ἐξ ὑμῶν τολμήσῃ καὶ κρατήσῃ κρυφίως ἢ κλέψῃ, ἢ ἄλλως πῶς καταχρασθῆ τὸ Βασιλικὸν δέκατον, ἢ ἄνδρας εἶναι ἢ γυναῖκα ἢ ὁποίας δήποτε καταστάσεως, μὲ σκοπὸν νὰ ἀδικήσῃ τὸ κοινόν, νὰ εἶναι ἀφορισμένος κατηραμένος παρὰ Κυρίου παντοκράτορος, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ τυμπανιαῖος, αἱ πέτραι καὶ ὁ σῆδηρος λυθήσονται αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς. ἔχοντες καὶ τὰς ἀράς τῶν τριακοσίων δέκα ὀκτῶ Θεοφόρων πατέρων καὶ προκοπὴ νὰ μὴν εἰδοῦν πῶποτε ἕως ὅτου ἀποζημιώσουν τὸ κοινόν καὶ τότε συγχωρηθήσονται.

1861 : Σεπτεμβρίου α' : βούρ(μ)πιανι

Ὁ Ἀπολλωνιάδος Χριστόφορος¹⁹».

34

« † Διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικοῦ Γράμματος δηλοποιεῖται ὅτι

(18) Βλέπε τὴν ὑπ' ἀρ. 11 ὑποσημείωσιν.

(19) Βλέπε τὴν ὑπ' ἀριθ. 11 ὑποσημείωσιν.

ὁ κύριος χαράλαμπος Ἰω. παπαρίζου ἀπὸ χωρίον Βούρμπιανην ἔχων λαμβάνειν δι' ὁμολόγου ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ἰωάννην λούπα ἀπὸ Παλιοσέλι γρόσια πεντακόσια, ἤναξεν εἰς τὴν Ἱεράν μητρόπολιν τὸν Ἀλέξιον Δήμου λούπα, ἀνεπιὸν ὑπάρχοντα τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου λούπα καὶ κηδεμόνα τῶν ἀνηλίκων τέκνων του, καὶ διαχειριστὴν ἀπάσης τῆς περιουσίας τοῦ μακαρίτου καὶ ἐζήτησεν παρ' αὐτοῦ ὡς τοιοῦτου τὴν ἐξαργύρωσιν τοῦ ρηθέντος ὁμολόγου ἐκ 500: Γροσίων. Κατὰ συνέπειαν, τοῦτο ἀναγνωρίσας ὁ ῥηθεὶς κηδεμὼν τῶν ἀνηλίκων τὸ χρέος αὐτοῦ τοῦ μακαρίτου, ἐξέδωκε συνάλλαγμα ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2: τρέχοντος ἵνα μεθ' ἡμέρας 41: πληρώσῃ εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ κυρίου χαράλαμπος τὸ ἀνωτέρω ποσόν. Εἰς ἐνδειξιν ὅθεν τούτου συνετάγη τὸ παρὸν ἐκκλησιαστικὸν γράμμα, καὶ ἐδόθη τῷ ῥηθέντι Ἀλεξίῳ ἵνα τὸ χρησιμεύσῃ καὶ φέρῃ εἰς δεῖξιν τῶν ἀνηλίκων, ὅταν ἡλικιωθῶσι.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῆ 2: μαρτίου 1862:

ὁ τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς

Πρωτοσύγκελλος Ματθαῖος²⁰ πιστοποιεῖ».

35

✱

« † Εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς χωρίον Σέλιτση καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. οἱ Κύριοι Σουρλαῖοι (ἐκ) τοῦ χωρίου Πυρσόγιαννης δεινοπαθῶς ἐζήτησαν ἡμῖν τὸ παρὸν καὶ φρικτὸν ἐπιτίμιον εἰς φανέρωσιν τῆς ἀληθείας: ὅτι ὁποῖος τῶν χριστιανῶν ἄνδρας ἢ γυναῖκα, μικρὸς ἢ μέγας ἔχει καταπλακωμένον κανένα ἀπὸ τὰ χωράφια, ἢ σύνορα αὐτῶν τῶν χωραφίων ὅπου ἔχουν οἱ Κύριοι Σουρλαῖοι εἰς τὰ λυτόπια, ἢ εἰς ἄλλο μέρος τοῦ χωρίου σας, προσέτι ὁποῖος ἐγνώριζεν ὅτι θὰ φύγουν τὰ παιδιά τζιόλα τάτζη φαμελικῶς: ἢ ἀγόρασεν, ἢ ἐβάσταξεν εἰδίσματα ἀπὸ αὐτοῦς: δι' ὅλα ταῦτα, ἂν μὲν φοβηθοῦν τὸν Θεὸν καὶ τὴν αἰώνιον κόλασιν καὶ μαρτυρήσουν τὴν ἀλήθειαν καλῶς: εἰ δὲ ἀπὸ ἐθελοκακίαν των καὶ ἀσυνειδησίαν των κρύψουν τὴν ἀλήθειαν, εἴησαν παρὰ Θεοῦ παντοκράτορος ἀφορισμένοι, κατηραμένοι, ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι καὶ τυμπανιαῖοι, αἱ πέτραι καὶ ὁ σίδηρος λυθήσονται, αὐτοὶ δὲ μηδαμῶς, νὰ κερδίσουν τὴν λέπραν τοῦ Γιεζῆ καὶ τὴν ἀγχόνην τοῦ Ἰούδα, τρέμοντες καὶ στένοντες ὡς ὁ Κάϊν. ἢ μερὶς αὐτῶν μετὰ τῶν Θεοκτόνων Ἰουδαίων τῶν σταυροσάντων τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς ἐξολόθρευσιν, ἔχοντες καὶ τὰς ἀρὰς τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἕως οὗ προσπέσουν εἰς τὸ ἔλεος τῆς ἐκκλησίας καὶ δικαιώσουν τοὺς Σουρλαῖους καὶ τότε συγχωρηθήσονται.²¹

1863. Ἰουλίου 2 Κόνιτσα

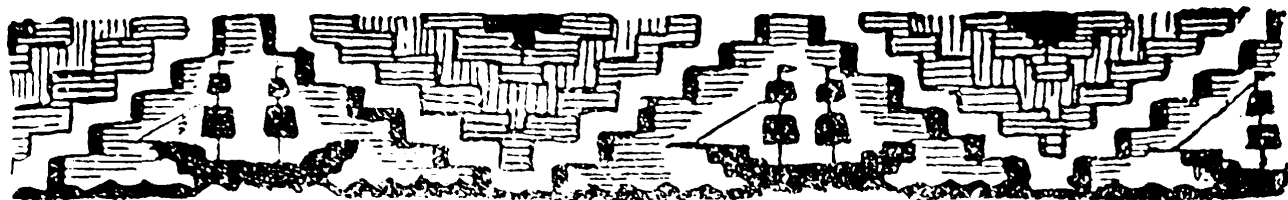
† ὁ τοῦ ἁγίου Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς Ἐπίτροπος οἰκονόμος Π(απᾶ) Ἰωάννης».

(Συνεχίζεται)

20. ὁ ἐκ Παπίγκου

21. Τὸ ἐγγραφοῦν τοῦτο εὐρέθη ἐν τῷ Ἱ. Ναφ ἁγ. Νικολάου Σέλτσης (νῦν) Ὁξυᾶς, μεταξὺ ἄλλων ἀντικειμένων.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΜΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Τὰ ἐν συνεχείᾳ δημοσιευόμενα ἔγγραφα προέρχονται ἀπὸ τὰ διασκορπισθέντα, καὶ ἐν πολλοῖς ἀπωλεσθέντα καὶ καταστραφέντα ἀρχεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελλᾶς καὶ Κονίτισης, καὶ μᾶς παρεχωρήθησαν εὐγενῶς παρὰ τοῦ κ. Κωνῆνου Τζιάλλα.

Εἶναι μιὰ ἀναφορά τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Σωφρόνιον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ζητεῖ ἐπίλυσιν διαφορᾶς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς μοναχῆς Ἑλισάβετ Ντάκα ἢ Δάκα ἀπὸ τὴν Βῆσσανη, καὶ μία ἐπιστολὴ παραπεμπτικὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωαννίνων πρὸς τὸν τότε Ἐπίσκοπον Βελλᾶς καὶ Κονίτισης Βασίλειον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποῖου ὑπήγετο ἢ ἐν λόγῳ μοναχῆ.

Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ εἶναι (καθ' ὅσον γνωρίζομε) ἀδημοσίευτη, καὶ ἀμφιβάλλομε ἂν σώζεται τὸ πρωτότυπὸ τῆς εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Εἶναι βεβαίως ἀξιόλογη, διότι μᾶς ἀποκαλύπτει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἓνα ἄγνωστο ἐπεισόδιον σχετικὸ μὲ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἁγίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου μᾶς διασαφηνίζει τὴν χρονολογία, ἀποβιώσεως (κατὰ προσέγγισιν) τῆς χήρας αὐτοῦ Ἑλένης καὶ τοῦ υἱοῦ τῶν Ἰωάννου.

Ὁ ἀείμνηστος ἱστορικὸς τῶν Ἰωαννίνων Δημ. Σαλαμάγκας, στὸ βιβλίον του τὸ σχετικὸ μὲ τὸν Ἅγιο Νεομάρτυρα Γεώργιο (σελίς 157), ἀναφέρει ὅτι ἡ χήρα τοῦ ἁγίου Ἑλένη ἀπέστειλε πρὸς τὸν εἰς Κόνιτσαν διαμένοντα ἱερομόναχον Χρῦσανθον Λαενᾶν ἐπιστολὴν εἰς τὰς 27 Νοεμβρίου τοῦ 1886, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει καὶ εἰς τὴν σελίδα 201. Ἀσφαλέστατα ὁ ἀείμνηστος Σαλαμάγκας ἐδιάβασε λανθασμένα τὴν χρονολογία τῆς ἐπιστολῆς, διότι εἰς τὰ προαναφερθέντα καὶ δημοσιευόμενα ἔγγραφα ποὺ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ ἔτος 1879 (ἢ χρονολογία φαίνεται πεντακάθαρη ἐπαναλαμβανομένη τέσσερις φορές) ἡ χήρα τοῦ Νεομάρτυρος Ἑλένη ἀποκαλεῖται μακαρίτις καθὼς καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς Ἰωάννης. Ἐπομένως τὸ ἔγγραφο (ἐπιστολὴ) τοῦ Σαλαμάγκα θὰ εἶχε ἀσφαλῶς χρονολογία 1876 καὶ ὄχι 1886 Ἡ χήρα τοῦ Ἁγίου λοιπὸν ἀπεβίωσε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1876 καὶ 1879, πιθανὸν τὸ 1877 μὲ 1878 καὶ ὁ υἱὸς τῆς Ἰωάννης μᾶλλον λίγο ἀργότερα ἀπ' αὐτήν.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς συγγενεῖς τοῦ Ἁγίου οἱ ὁποῖοι ὑπέγραψαν τὴν δημοσιευομένη ἀναφορὰ ἀγνοοῦμε ποιοὶ ἦταν διότι δὲν περιέχονται τὰ ὀνόματά των στὸ ἀντίγραφο ποὺ ἀνακαλύψαμε. Δὲν μπορούμε νὰ βεβαιώσουμε ἂν ἡ νύφη του καὶ σύζυγος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου Εὐφροσύνη τὸ γένος Νικολάου Τζίνη κηδεμών τοῦ ἀνηλικίου υἱοῦ τῆς Γεωργίου, ἢ τέκνα τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἁγίου ἀνεψίδια του δηλαδή, ἢ συγγενεῖς τῆς συζύγου του Ἑλένης.

Διὰ τὴν μοναχῆ Ἑλισάβετ Ντάκα ἢ Δάκα πληροφορηθήκαμε ὅτι ἀπεβίωσε πρὸ πολλῶν ἐτῶν στὴ Βῆσσανη, καὶ ὅτι σώζεται ἀκόμη τὸ παρεκκλήσι τὸ ὁποῖο εἶχε κτίσει ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου· ἀλλὰ

ποτέ ὁμως δὲν ἐλειτούργησε σ' αὐτὸ κανεὶς ἱερέας ἀσφαλῶς ἐπειδὴ θὰ ὑπῆρχε αὐστηρὴ ἀπαγορευτικὴ διαταγὴ τῶν Μητροπολιτῶν Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης.

Καὶ τώρα ἄς παραθέσωμε τὰ ἔγγραφα, καὶ πρῶτα τὴν ἀναφορά.

«Πρὸς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων.

Σεβασμιώτατε

ἡ ταπεινῶς ὑποφαινομένη οἰκογένεια τοῦ Νεομάρτυρος Ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ὑποβάλλει μετὰ σεβασμοῦ ἐνώπιον τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος τὰ ἐξῆς, ἐξαιτουμένη τὴν προστασίαν Αὐτῆς ἢ μακαρίτις Ἐλένη Νεομάρτυρος, ἔτι ζῶσα, ἐνεχείρησε τῇ Μοναχῇ Ἐλισάβετ Ντάκα ἐκ τοῦ χωρίου Βησσάνης μίαν ἀργυρᾶν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου, ἵνα συνάξῃ διὰ λογαριασμὸν τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἁγίου συνδρομὰς παρὰ τῶν Χριστιανῶν, λαμβάνουσα καὶ αὕτη χρηματικὴν τινα ἀμοιβὴν διὰ τοὺς κόπους τῆς. Ἡ ρηθεῖσα Μοναχὴ ἕως οὐ ἔξει ἢ Μακαρίτις Ἐλένη καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς Ἰωάννης Νεομάρτυρος, προσέφερον αὐτοῖς ὅτι ὑπηγόρευε τὸ συνειδὸς αὐτῆς. Ἐκτοτε ὁμως ἐργάζεται διὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς, φθάσασα εἰς τὸ σημεῖον, ἵνα σχηματίσῃ καὶ παρεκκλήσιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου καὶ νὰ ἐπωφελεῖται σπουδαίως ὡς ἔμαθε βασίμως ἢ ὑποφαινομένη ταπεινὴ οἰκογένεια τοῦ Ἁγίου. Παρακαλεῖ ὅθεν θερμῶς τὴν ἡμετέραν Σεβασμιότητα, ἵνα συστήσῃ τὴν ταπεινὴν ταύτην τῆς ὑποφαινομένης οἰκογενείας τοῦ Ἁγίου ἀναφορὰν πρὸς τὴν θεοφιλίαν τοῦ τόν Ἁγιον Βελλᾶς ὅπως ἐνεργήσῃ διὰ τῶν ἱερέων καὶ Μουχταροδημογερόντων τοῦ χωρίου τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς εἰς Ἰωάννινα καὶ τὴν σφράγισιν τοῦ παρεκκλησίου, βιβλίων, εἰκόνων καὶ λοιπῶν ὑπαγομένων τῇ ὑποφαινομένη ταπεινῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Ἁγίου, ὅπως ἐλθοῦσα ἐνταῦθα τεθῆ ὑπὸ αὐστηρὰν ἐξέτασιν περὶ τῆς χαραχθείσης ἀπὸ ἐτῶν πορείας αὐτῆς ἐναντίον τῶν συμφερόντων τῆς ὑποφαινομένης ταπεινῆς οἰκογενείας τοῦ Ἁγίου καὶ τῆς ἰδιοτελοῦς στάσεώς τῆς, καὶ τύχη ἢ ὑποφαινομένη τῶν δικαίων αὐτῆς.

Ἐν πεποιθήσει διατελοῦσα ἢ ταπεινὴ ὑποφαινομένη οἰκογένεια τοῦ Νεομάρτυρος, ὅτι ἡ ὑμετέρα Σεβασμιότης γινώσκουσα τὴν δυσάρεστον οἰκονομικὴν θέσιν αὐτῆς, θέλει προστατεύσῃ τὰ καταπατούμενα δίκαια αὐτῆς, καὶ ἐκ τῶν προτέρων εὐγνωμονοῦσα ὑποδιατελεῖ μετὰ σεβασμοῦ.

1879 Ἰουλίου 25 Ἰωάννινα

Τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος ὀλως ἐξηρτημένη ἢ ταπεινὴ οἰκογένεια τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου».

(Τ. Σ.

Ἄκριβὲς ἀντίγραφον τοῦ πρωτοτύπου ἐξαχθὲν σήμερον τὴν 30 Ἰουλίου 1879, ἐπιστραφέντος τοῦ πρωτοτύπου).

Τὴν παραπάνω ἀναφορὰ ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων τὴν παρέπεμψε πρὸς τὸν Βελλᾶς καὶ Κονίτης, γράφοντάς του καὶ τὴν κατωτέρω ἐπιστολή. Καὶ ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτης Βασίλειος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ὀπισθεν τῆς ἐπιστολῆς σημειώσι, ἐνέργησε τὰ δέοντα σφραγίζοντας τὸ παρεκκλήσι, καὶ ἀποστέλλοντάς ἀσφαλῶς καὶ τὴν μοναχὴ Ἐλισάβετ πρὸς ἀπολογία εἰς τὰ Ἰωάννινα.

«Τῷ Θεοφιλεστάτῳ Ἐπισκόπῳ Βελλᾶς Κύρ Βασιλείῳ ἐν Χριστῷ λίαν ἡμῶν ἀγαπητῷ καὶ περιποθῆτῳ ἀδελφῷ

εἰς Κόνιτσαν

Θεοφιλέστατε Ἐπίσκοπε Βελλᾶς ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφεὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος Κύρ' Βασίλειε' χάρις εἴη τῇ Θεοφιλίᾳ τῆς καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. Ἐσωκλείομεν ἐνταῦθα ἀναφορὰν τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου ἐπὶ ἐπιστροφῇ, ἐκ δὲ τοῦ περιεχομένου ταύτης θέλη πληροφορηθῆ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς παρὰ τῆς ἐκ Βησσάνης Μοναχῆς, καὶ κατὰ συνέπειαν παραγγέλεται ἵνα ἐκδώσῃ διαταγὴν εἰς Βήσσανην ὅπως ἐνεργηθῶσι τὰ τῆς σφραγίσεως τῶν πραγμάτων ἀνηκόντων τῇ ἀναφερομένη οἰκογένειᾳ, διατάττουσα τὴν Μοναχὴν ἵνα ἔλθῃ ἐνταῦθα ἄνευ ἀναβολῆς, καὶ νὰ ἔχωμεν ἀπαντησὶν τῆς περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, πρὸς δε νὰ διαδηλώσῃ πρὸς ἡμᾶς τί γίνεται ὁ ἱερεὺς ὅστις παρ' ἐνορίας καὶ ἐναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν Κανόνων ἐτέλεσεν εἰς Ζίτσαν, ἄνευ ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας, τὸ Μυστήριον τοῦ Γάμου, στεφανώσας Γεώργιον τινὰ Σατικᾶν διδάσκαλον ἐκεῖσε ὑπάρχοντα, περὶ οὗ δὴ ἐγράψαμεν τῇ Θεοφιλίᾳ τῆς, ἐκθέτουσα τὰ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης διαβηματὰ τῆς. Ἐν τούτοις διατελοῦμεν, 25 Ἰουλ. 1879 Ἰωάννινα.

Τῆς περιποθήτου μοι θεοφιλίας τῆς
ἡμέτερος ἐν Θεῷ εὐχέτης
† ὁ Ἰωαννίνων Σωφρόνιος».

(Σημείωσις ὀπισθεν ἐπιστολῆς) «Ἀπάντ. 14 Αὐγούστου 1879, ἀπεστάλη καὶ κατάλογος ὑπαρχόντων ἐν τῷ παρεκλησίῳ μετὰ τῆς πρὸς ἐμὲ ἐπιστολῆς τῶν ἱερέων (Βησσάνης).

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Εἰς προηγούμενα τεύχη τῆς «'Ηπ. 'Εστίας» τοῦ 1966 καὶ ἐξῆς ἡσχολήθημεν μὲ τὴν διπλωματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878, ἡ ὁποία κατόπιν τριετῶν ἐπιπόνων διαπραγματεύσεων κατέληξε τὸ 1881 εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ προσάρτησιν εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα τμήματος τοῦ νομοῦ Ἄρτης. Ἐν συνεχείᾳ τῆς μελέτης μας ἐκείνης, καταχωροῦμεν σήμερον εἰς τὰς φιλοξένους σελίδας τῆς «'Ηπ. 'Εστίας» τὴν περιγραφὴν τῶν διαφόρων ἀπελευθερωτικῶν κινήματων εἰς τὰ ὁποῖα, ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, προσέφυγεν ἡ δυστυχῆς καὶ μαρτυρικὴ αὐτὴ ἐπαρχία πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ σκληροῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας, χωρὶς δυστυχῶς νὰ τὸ κατορθώσῃ εἰσέτι καθ' ὀλοκληρίαν.

Ὡς γνωστὸν, ὅταν κατόπιν ἐπταετῶν ἀγῶνων τοῦ 1821 ἠλευθερώθη ἡ Ἑλλάς, συνεπεῖα τῶν ἀντιμαχομένων συμφερόντων τῶν λεγομένων μεγάλων Δυνάμεων, ἡ γωνία ποὺ ἠλευθερώθη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην ἦτο τμήμα μόνον τῆς ἐλληνικῆς γῆς μέχρι τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ Ἄγγλος πολιτικὸς Δίλκε ἔγραφε σχετικῶς τὸ 1880.¹

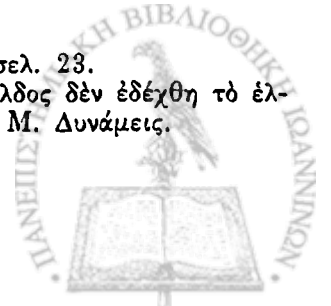
«Ἡ Ἑλλάς ἐλευθερωθεῖσα χάρις εἰς τὴν σοφὴν πρόνοιαν τοῦ Κάνιγγ, ἀλλ' ἀφεθεῖσα λόγῳ τοῦ ἀκαίρου θανάτου του, χωρὶς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Κρήτην, ἐψαλιδίσθη καὶ κατεδικάσθη εἰς λιμοκτονίαν ἀπὸ τὰς Μ. Δυνάμεις. Ὅπως ἔλεγεν ὁ Λαφαγιέτ «τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος ἀφέθη ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. «Τί εἶδους Ἑλλάς, ἐρωτῶ, εἶναι ἡ Ἑλλάς χωρὶς τὴν Λήμνον, τὴν Λέσβον, καὶ τὴν Χίον, τὴν Ὀσσαν, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὸν Ἄθω; Ὅχι μόνον τὸ μεγαλύτερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐλληνικώτερον τμήμα τῆς Ἑλλάδος, δὲν περιελήφθη ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου (ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω χωρῶν) καὶ αἱ νῆσοι καὶ αἱ ἄκται τῆς Θράκης καὶ ἡ ἐλληνικὴ κοινότης τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι οἱ πραγματικοὶ Ἕλληνες...»

Ἡ μικρὰ λοιπὸν γωνία ποὺ ἠλευθερώθη τὸ 1821, εἶχε μεγάλας ὑποχρεώσεις ἐναντι τῶν ὑποδούλων, ὅχι μόνον διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἶχον ἴσα, ἂν ὅχι ἀνώτερα δικαιώματα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἀπάρνησις τῶν ὑποχρεώσεων ἐκείνων θὰ ἔφερε τὸ διαζύγιον μεταξὺ ἀπελευθερωθείσης μειονότητος καὶ τῆς δούλης πλειονότητος, ἐνῶ ἡ πραγματικὴ δύναμις τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς στηρίζεται εἰς τὸν σύνδεσμον αὐτῶν τῶν δύο, χωρὶς τὸν ὁποῖον ἡ χώρα δὲν ἠδύνατο οὐδένα πολιτικὸν προορισμὸν νὰ ἐπιτελέσῃ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Οἱ συνεχεῖς ἀγῶνες τῆς φυλῆς μας καὶ ἡ διαρκὴς προπαρασκευὴ διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας καθὼς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ἠρώων τῆς ἐπαναστάσεως, ὅταν ἐσάλπιζον τὸ κίνημα τῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τῆς τυραννίας, δὲν ἀπέ-

¹ Ἄνδρεάδης: Ὁ Δίλκε καὶ ἡ Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1918 σελ. 23.

Ἐνας λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον, ὁ μετέπειτα βασιλεὺς τοῦ Βελγίου Λεοπόλδος δὲν ἐδέχθη τὸ ἐλληνικὸν στέμμα, εἶναι τὰ στενὰ σύνορα εἰς τὰ ὁποῖα τὸ περιώριζον αἱ Μ. Δυνάμεις.

βλεπον εις την απελευθέρωσιν μικρᾶς γωνίας τῆς Ἑλληνικῆς γῆς με ἔδραν τὰς Ἀθήνας. Παρομοία ἀντίληψις θὰ ἦτο ὕβρις πρὸς τοὺς ἄνδρας ποὺ εἶχαν ἀναλάβει τὸ πκράτολμον ἐγγείρημα νὰ ἀναμετρηθοῦν πρὸς τὴν πανίσχυρον τότε ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνοι, ποὺ διαδέχθησαν τοὺς ἥρωας τῆς ἐπαναστάσεως, ἐνόμιζον ὅτι αὐτὸ καὶ μόνον ἦτο τὸ ὄνειρον τῆς ἀφυπνισθείσης ἑλληνικῆς φυλῆς ἢτοι ἡ ἀπελευθέρωσις ὀλίγων στρεμμάτων γῆς, ποὺ ἀπετέλουν ἰδιοκτησίαν τῶν ἱστορικῶν οἰκογενειῶν τοῦ ἀγῶνος, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἠδίκουν τὴν ἰδεολογίαν τῶν ἀνδρῶν τοῦ 1821, ἡσέβουν πρὸς τὴν μνήμην τῶν μαρτύρων τῆς ἐξεγέρσεως καὶ ἀπρηνοῦντο τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς παραδόσεις τῆς φυλῆς. Οἱ Ἕλληνες ὅθεν δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήνουν νὰ τοὺς διαφύγη περίστασις, ἂν ἤθελον νὰ ἴδουν πραγματοποιούμενον τὸ ὄνειρον αὐτὸ τῆς φυλῆς καὶ νὰ διαψεύσουν τὴν γνώμην ἢ μᾶλλον τὴν πρόληψιν ποὺ ἐπεκράτει ὅτι εἰργάζοντο ὡς ὄργανα τῆς Ρωσσίας.

Πρόκειται περὶ τῆς καλουμένης Μεγάλης Ἰδέας, ἡ ὁποία κακῶς ἴσως πιστεύεται ὅτι εἶναι δημιούργημα τοῦ Ὀθωνος ἢ τοῦ Ἡπειρώτου πολιτικοῦ Ἰ. Κωλέττη(1). Ἡ ἰδεολογία αὐτὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας ἦτο τὸ προαιώνιον δράμα τῶν ὑποδοῦλων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ποὺ ἔχει γεννηθῆ μέσα εἰς τὰς φλόγας τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀπετέλει τὸ ψυχικὸν ἀντιστάθμισμα διὰ τὴν παρακμὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν παρηγορίαν του, τὴν ἐλπίδα του καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς του. Πολιτικῶς ἡ Μεγάλη Ἰδέα ἐσήμαινε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀνάκτησιν ὅλων τῶν χωρῶν ὅπου ὁ ἑλληνισμὸς ἐπίστευεν ὅτι εἶχεν ἀπαράγραπτα δικαιώματα, ἢτοι τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

«Οἱ Ἕλληνες, γράφει ὁ Πολυζωίδης — Κρέμος, δικαίῳ τῷ λόγῳ θεωροῦντες τὴν ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἰδρυθεῖσαν Ἑλλάδα, ὡς τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, οὐδέποτε ἔπαυσαν διανοούμενοι περὶ ἐλευθερώσεως τῶν ὑπὸ τὴν φαυλοτάτην τουρκικὴν τυραννίαν ὁμοφύλων αὐτῶν(2).

Ἡ νοοτροπία αὐτὴ εἶχε, διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀνυπολόγιστον ἱστορικὴν ἀξίαν. Ἦτο ἓνα κίνητρον ὁμαδικῆς ἐνεργητικότητος τοῦ ἔθνους, μία συνδετικὴ δύναμις μοναδικὴ εἰς τὰ χρονικά τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἓνας ἠθικὸς κανὼν ἱκανὸς νὰ στηρίξῃ ὀλόκληρον τὴν ὑπαρξίν του. Ἡ Μεγ. Ἰδέα ἐπροσέφερεν εἰς τοὺς προγόνους μας μίαν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνότητα, ὀλόκληρος δὲ ἡ τότε νεότης ὠνειρεύετο με προορισμὸν τὴν πραγματοποίησίν της. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὄλα ἐξητάζοντο με τὸ πρῖσμα αὐτῆς, ὄλα δὲ ὑπετάσσοντο εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὀλοκληρωθῆ τὸ ταχύτερον ἡ κρατικὴ παλιγγενεσία τοῦ Γένους. Τὸ μικρὸν κράτος τοῦ 1832 ἔθεωρεῖτο, ὅπως εἴπομεν, ἀπλῆ ἀφετηρία διὰ τὴν ἀνασύστασιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὀλίγοι ἦσαν τότε ποὺ δὲν ἔθεώρουν τὸν ἑαυτὸν των στρατιώτας τοῦ ὄλου ἑλληνισμοῦ, διὰ μίαν ἐξόρμησιν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ὀνείρου τῆς φυλῆς. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Τουρκία ἦτο μία δύναμις ποὺ συνεχῶς κατέρρεεν. Ἦτο, ὅπως τὴν ἀπεκάλουν τὰ διάφορα ἀνακτοβούλια, ὁ «Μέγας Ἀσθενής», ποὺ ἐκράτουν εἰς τὴν ζωὴν με ὄλα τὰ μέσα τῆς διπλωματικῆς ἐπιστήμης των οἱ μεγάλοι ἰατροὶ τῆς Βρεττανικῆς, Γαλλικῆς καὶ Ρωσικῆς πολιτικῆς. Ἐὰν τοῦ ἀσθενοῦς αὐτοῦ οἱ διπλωμάται ἰατροὶ παρέτειναν τὴν ζωὴν, ἔπραττον τοῦτο ὄχι διότι ἤθελον κατὰ βάθος νὰ τὸν σώσουν, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν συνεφώνουν ὡς πρὸς τὴν κληρονομίαν των.

1. Ὁ Κωλέττης ἐκαλεῖτο ἀπὸ μερικοὺς ὁ μέγας πρωθιερεὺς εἰς τὴν θρησκείαν τῆς Μεγάλης Ἰδέας.

2. Γενικὴ Ἱστορία Δ. σελ. 1076.

«Αί προσπάθειαι τῆς Ἀγγλίας, πρὸς διατήρησιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔλεγεν ὁ Δεληγεώργης ὁμοιάζουν, πρὸς ἀπηλπισμένας περιποιήσεις γυναικὸς εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ συζύγου τῆς ποῦ ἀποθνήσκει χωρὶς διαθήκην καὶ χωρὶς παιδιά».

Κατὰ δὲ τὸν συντάκτην τῆς Ἑλληνικῆς Νομαρχίας μόνον οἱ ἱερεῖς ὑποστηρίζουν τὴν Τουρκίαν διδάσκοντες ὅτι «παιδεύονται εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸν παράδεισον».

Εἰς μίαν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς τῆς 13 Ἰανουαρίου 1843—44 τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ὁ πληρεξούσιος Κυανθίας Ρέντης ἔλεγε :

«Τὸ κατ' ἐμέ, ἐν ὄσῳ ὁ Σταυρὸς δὲν ἀναλάβει ἐπὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας τὴν θέσιν τὴν ὁποῖαν ἡ βαρβαρότης τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἀδιαφορία τῆς Δύσεως παρεχώρησαν εἰς τὴν Ἡμισέληνον, δὲν μπορῶ νὰ δεχθῶ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐτελείωσε καὶ ἡ Ἑλλάς ἠλευθερώθη».

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίασιν ἀπεφασίσθη ὅπως τὰ ἀνωτέρω λόγια τοῦ Ρέντη ἀπαλειφθοῦν διὰ νὰ μὴ παρεξηγηθῇ ἡ Τουρκία.

Εὐρισκόμεθα εἰς μίαν ἐποχὴν ποῦ ἡ ἀνάμνησις τοῦ 1821 ἦτο ζωντανὴ ἀκόμη, ἠλέκτριζε τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, συνεχλόνιζε τὰ πλήθη, ἐκυριάρχη δὲ τὸ αἶσθημα καὶ ἡ φλόγα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Εὐρισκόμεθα εἰς μίαν ἐποχὴν ποῦ ἓνα ἐπαναστατικὸν κίνημα εἰς τὴν Ἡπειρον ἢ τὴν Θεσσαλίαν, ἔκρουε τὰς εὐγενεστέρας χορδὰς τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας καὶ ἐξήγειρε τὰς τολμηροτέρας τῶν ἐλπίδων.

Διὰ νὰ φέρῃ ὅμως εἰς πέρας ἡ Ἑλλάς τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, ὅσα ἄφθονα ὑλικά μέσα καὶ ἐμπειροπολέμους καὶ γενναίους ἄνδρας καὶ ἂν διέθετε, τίποτε δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ, ἐὰν δὲν διέθετε συγχρόνως καὶ ἄφθονα ἠθικά μέσα ἢτοι τὴν συμπάθειαν ἂν ὄχι ὅλων, τῶν περισσοτέρων τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰς μεγάλας δυνάμεις, ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀγῶνος ποῦ ἀνελάμβανε. Αἱ τελευταῖαι ὅμως αὐται, δὲν ἦσαν δυστυχῶς εὐνοϊκαὶ ὑπὲρ τῆς χώρας μας, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, διότι εἶχον κάθε συμφέρον νὰ μὴ ἐξασθενήσῃ ἡ Τουρκία, τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὁποίας ἐθεώρουν αὐταὶ ἀπαραίτητον διὰ τὴν περίφημον θεωρίαν τῆς πολιτικῆς ἰσοροπίας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ πλέον διότι, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν, ἐνόμιζον αὐταὶ ὅτι ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἐγένετο διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τοὺς σκοποὺς τῆς Ρωσσίας. Ἰπὸ τοιαύτας ὅμως συνθήκας κανεὶς σὴν πολιτικὸς δὲν θὰ ἀπεφάσιζε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ὄνειρον αὐτὸ τῆς φυλῆς μας εἰς μίαν ἐποχὴν ποῦ ἡ Τουρκία διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν κυρίως τῆς Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας καὶ νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἦτο δυνατὸς πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας χωρὶς τὴν συνδρομὴν μιᾶς τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰς Μεγ. Δυνάμεις. Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι, κάθε φοράν, ποῦ ἓνα ὑπόδουλον τμήμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξηγείρετο διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ὁ ἀγὼν του ἐπνίγετο κάτω ἀπὸ τὴν πρίσιν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης Μεγ. Δυνάμεως. Τὴν ἀπατηλὴν δὲ δικαιολογίαν των, ὅτι ἡ στιγμή δὲν ἦτο κατάλληλος, τὴν συνώδευον αὐταὶ μὲ τὰς αἰωνίας ἀπειλὰς ἀποκλεισμοῦ καὶ δυναμικῶν ἐπεμβάσεων. Ὅταν, ὅμως, ἓνα μικρὸν καὶ πτωχὸν κράτος, ἀνίσχυρον καὶ μόλις ἀναδύομενον ἀπὸ τὰ ἐρείπιά του, ὅπως ἦτο τότε ἡ Ἑλλάς, ἔθετε σαφῶς καὶ μὲ ὑπερηφάνειαν ἔμπροσθεν τῆς Εὐρώπης τὰ ζητήματά του, παρομοία στάσις εἶχε μεγάλην ἠθικὴν σημασίαν, διότι ὁ ὑπόδουλος ἑλληνισμὸς ἔβλεπεν ὅτι ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς δὲν τὸν ἐλησμόνει, ἡ δὲ Εὐρώπη ἤρχιζε καὶ αὐτὴ νὰ μαυθάνῃ ὅτι δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ ὑπολογίζῃ μὲ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ἐφ' ὅσον ἓνας λαὸς μικρὸς μὲν, ἀλλ' ἀδάμαστος, εἰς μίαν γωνίαν τῆς γῆς, δὲν θὰ εὕρισκεν ἡσυχίαν ἐφ' ὅσον δὲν ἰκανοποιεῖ τὰς διεκδικήσεις του μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν του.

Ἄφ' ὅτου ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐλευθέρα, ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἡπείρου ἦτο ὁ διακαέστερος πόθος ὄχι μόνον ἡμῶν τῶν Ἡπειρωτῶν, ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἡπείρου ἦτο μύχιος καὶ ὑποκάρδιος πόθος των, διότι ἡ ἐπαρχία αὕτη ἐνεσάρκωνε τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Μόνον αὕτη, κατὰ τὸν Βαλαωρίτην, ἦτο ἡ χώρα ποῦ περιέκλειε τὴν ψυχὴν τοῦ Γένους, τὴν ὁποίαν μὲ κάθε θυσίαν συνεκράτησεν ὡς «ἄρτον προθέσεως». Ἡ ἐπαρχία αὕτη, τὴν ὁποίαν καμμία ἱστορικὴ περιπέτεια δὲν κατόρθωσε ποτὲ νὰ νοθεύσῃ, νὰ τὴν κάμῃ ὀλιγώτερον ἑλληνικὴν, ὀλιγώτερον ἐθνικὴν, δὲν ἀπετέλεσε μόνον καθ' ὅλας τὰς περιόδους τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας ἓνα παλλόμενον τμήμα τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ διεδράματίσε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος.

«Ἡ Ἡπειρος, γράφει ὁ Βαλαωρίτης, εἴτε ἐνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, εἴτε ἐνεκα τῆς φύσεως τῶν τέκνων αὐτῆς, ὑπῆρξεν ἡ ἀκρόπολις, τὸ ἱερὸν βῆμα ἔνθα ὁ νέος Ἕλλην ἠδυνήθη νὰ προφυλάξῃ ὡς ἄρτον προθέσεως τὴν ἰδέαν τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ μέλλοντος. Τὸ κατ' ἐμέ, ἔκρινα εὐλογον πρὸς τὸ παρὸν ἐκεῖ νὰ ἀνασκάψω πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ θέματος παρέχοντος στοιχεῖα ἱκανὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ ὄν προεθέμην».¹

Ἴδου διατὶ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία ὠνειρεύετο πάντοτε τὰ Ἰωάννινα, πόλις πρὸς τὴν ὁποίαν οἱ πόθοι καὶ αἱ ἀξιώσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἴδου ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἰωαννίνων ἐπανηγυρίσθη μὲ μεγαλυτέραν κάπως θερμότητα ἐκείνης μὲ τὴν ὁποίαν ἐπανηγυρίσθη ἡ πτῶσις τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν ἄλλων ἀλυτρώτων πόλεων τὸ 1912 — 3. Δὲν ἔλεγον πράγματι τότε :

— Θὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Λάρισσαν, τὰ Τρίκαλα, τὸν Βόλον ἢ τὴν Ἄρταν, ἀλλὰ «Θὰ πάρωμε τὰ Γιάννινα», διότι μὲ τὴν πόλιν αὐτὴν συμπεριλαμβάνοντο καὶ τὰ λοιπά. Ἡ ἐπαρχία πράγματι τῆς Ἡπείρου ὑποδουλωθεῖσα καὶ ὑποστάσα τὰ πάνδεινα ἀπὸ διαφόρους σατράπας, κατέχει δὲ εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, ἀφ' ἐνὸς μὲν λαμπροτάτας σελίδας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μαύρας καὶ σκοτεινάς. Λαμπροτάτας μὲν διότι δεδεμένη μὲ βαρεῖας ἀλύσσεις ὕψωσεν ἀρκετὰς φορὰς τὸ ἀνάστημά της κατὰ τοῦ τυράννου μὲ ἀρκετὰ θαύματα ἀνδρείας καὶ δόξης κατὰ τοῦ ἀσυγκρίτως δυνατωτέρου ἐχθροῦ. Μαύρας δὲ καὶ σκοτεινάς διότι ἡ δουλεία καὶ ὁ ἔνδοξος βίος τὸν ὁποῖον ἐπέρασε συνεπεία τούτου, συνέτεινε νὰ ἀναφανῶσιν εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἄνδρες ποῦ ἐνεκολπώθησαν τὴν ὀθωμανικὴν κίδαριν καὶ κατεπάτησαν τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἡ ἀπελευθέρωσις ὁμως τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐγένετο κατὰ μικρὸν καὶ κατόπιν διαφόρων κινήματων ποῦ θὰ ἐξετάσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην μας.

Πρώτην τοιαύτην κίνησιν, πρὸς ἀπελευθέρωσιν, ἔχομεν τὴν ἐπανάστασιν τῶν δύο κωμοπόλεων Συρράκου καὶ Καλαρρυτῶν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν ὁ Κωλέττης καὶ ὁ θεῖος του Γ. Τουρτούρης, μαζῆ μὲ μερικὸς στρατιωτικοὺς τὸ θέρος τοῦ 1821(2) Λέγεται μάλιστα ὅτι, διὰ τὸ κίνημα ἐκεῖνο, εἶχε προειδοποιηθεῖ καὶ ὁ Ἄλῆς, ἵνα ἐξερχόμενος καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ φρούριον τὴν 23 Ἰουνίου — ἡμέρα ποῦ εἶχε συμφω-

1. Ν. Πατσέλη: Ὁ Βαλαωρίτης καὶ ἡ Ἡπειρος σελ. 20.

2. Οἱ ἱστορικοὶ διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνίαν τῆς ἐπανάστασεως. Ὁ Τρικουπῆς τὴν τοποθετεῖ περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου. (Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπανάστ.) ἔκδοσις 1888 Α. σελ. 215. Ὁ Κουτσαλέξης τὴν 30 Ἰουνίου 1821 (Διαφέροντα καὶ περιεργὰ ἱστορήματα) 1882 σελ. 351. Ὁ Λαμπρίδης 10 — 13 Ἰουλίου (Μαλακασιακὰ) Β. σ. 66. Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν 7 ἢ 8 Ἰουλίου (Ἱστορία τοῦ Ἄλῆ Πασᾶ σελ. 587). Ἐνθύμησις τέλος γραμμένη εἰς Παλαιὸν Μηνιαῖον τῆς Μονῆς Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Βησαρίωνος εἰς Λυγγιάδες, σωζομένη καὶ σήμερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κοινότητος, γράφει «1821 Ἰουλίου 10 δευτέρα πουργὸν ἐχάλασαν τοῦ Καλαρῖτες» Πρβλ. Χρήστου Σούλη εἰς Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ, 1932 σελ. 149 — 156).

νηθεῖ διὰ τὴν ἐπίθεσιν—ἐφορμήσῃ, μὲ τοὺς τσοχανδαραίους του, κατὰ τῶν πολιορκητῶν, ὅταν θὰ ἔβλεπε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐφορμοῦν ἐναντίον των. Ἐπίσης ἐστάλη καὶ ἀπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρην σημεῖωμα πρὸς τὸν θεῖον του Νότην, ἵνα καταδιώξῃ ἀμέσως τὸν ἐκεῖ εὐρισκόμενον Μπεκὴρ πασᾶν καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πεδιάδα Ἰωαννίνων. Κατὰ τὸ σχέδιον ἐκεῖνο, ὁ Γ. Ράγκος καὶ ὁ Στουρνάρας θὰ κατελάμβανον τοὺς Καλαρρύτες καὶ τὸ Συρράκον, ὁ Γ. Μπακόλας καὶ ὁ Κουτελίδας τὰ Κατσανοχώρια ΝΑ τῶν Ἰωαννίνων, ὁ δὲ Μάρκος Μπότσαρης τὸ Χάνι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου πού ἦτο εἰς τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος Ἰωαννίνων πρὸς τὸ Σοῦλι, θὰ ἐπεχείρει διὰ τῆς πεδιάδος ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων, πού ἐπολιόρκουν τὸν Ἀλῆ πασᾶν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ὁ Χουρσίτ ὑποψιασθεὶς τὰ σχέδια, ἐζήτησε νὰ τοῦ σταλοῦν ὄμηροι, ἔστειλε δὲ εἰς Συρράκον καὶ Καλαρρύτες 700 περίπου Τουρκαλβανούς ὑπὸ τὸν Ἰμπραήμ Πρεμέτην πρὸς πρόληψιν κάθε ἐνδεχομένου. Εἰς ἐνίσχυσιν τῶν δύο χωρίων ἐφθانون ἐντὸς εἰκοσαήμερου οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Βάλτου καὶ κατελάμβανον καθ' ὁμάδας τὰ ἐπαναστατημένα χωρία καὶ τὴν γέφυραν τοῦ Παπαστάθῃ εἰς τὸν Ἀραχθον, ἀπέκλεισαν δὲ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν των τὴν φρουράν του χιλίων περίπου τουρκαλβανῶν ὑπὸ τὸν Χουσεῖν ἀγᾶν, Ματούσαγαν καὶ Ἰμπραήμ Πρεμέτην καὶ ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ ἐπαναστάται ἐγραψαν συγχρόνως καὶ πρὸς τὸν Χουρσίτ νὰ τοὺς ἀποστείλῃ τοὺς ὁμήρους, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀφήσουν τοὺς στρατιώτας του νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ἰωάννινα. Ὁ Χουρσίτ, ἔξω φρενῶν γενόμενος διὰ τὴν γενομένην πρὸς αὐτὸν πρότασιν, διέταξε νὰ σταλοῦν εἰς Συρράκον καὶ Πλάκαν ὑπὲρ τοὺς 7000 στρατιώτας, κατέσφαξε καὶ ἐκρέμασε τοὺς ὁμήρους μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Γιάννη Λάμπρον, πρόπαππον τοῦ μετέπειτα καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας καὶ πρωθυπουργοῦ Σπύρου Λάμπρου. Εἰς ἀντίποινα οἱ κάτοικοι τῶν δύο χωρίων ἀπεφάσισαν καὶ αὐτοὶ νὰ φονεύσουν τοὺς πολιορκημένους τουρκαλβανούς. Μία ἐπιστολὴ ὅμως τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ πρὸς αὐτούς, μέσῳ τοῦ Τουρτούρη, ἡ ὁποία ἔλεγεν ὅτι «ἔχω ἀπόφασιν μαζῆ μὲ τὸν Χουσεῖν ἀγᾶ καὶ Ματούσαγα νὰ σταθῶμεν κατὰ τὴν τιμὴν μας καὶ νὰ ἀποθάνωμεν μὲ αὐτὴν. Ἐμεῖς διὰ αὐτὴν τὴν τιμὴν ἀποφασίζωμεν νὰ πολεμήσωμεν ἀνδρειωμένα ἕως ὅτου ἔχωμεν ζαῖρέν, καὶ ἔπειτα ὅπως μᾶς ἔχει ὁ Θεὸς ταξεράτια», μετέτρεψεν εὐθὺς τὴν ἀπόφασίν των, οἱ ὁποῖοι φοβηθέντες πρόωρον καταστροφὴν, ἀντὶ νὰ τοὺς φονεύσουν, τοὺς ἀφῆκαν ἐλευθέρους νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ἰωάννινα, τοὺς συνώδευσαν μάλιστα ἕως τὸν Ἀραχθον ποταμόν. Ὁ Μάρκος ἐν τῷ μεταξὺ, εἰδοποιηθεὶς ἀπὸ τὸ Σοῦλι, ὅτι οἱ Τσάμηδες ἀπιστήσαντες τὴν συνθήκην πού εἶχον ὑπογράψῃ πρὸ ὀλίγου, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Σουλίου, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῆ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος του, οἱ δὲ Μπακόλας καὶ Κουτελίδας, μόλις ἔμαθαν τὴν φυγὴν τοῦ Μάρκου, ἐφοβήθησαν καὶ ὀπισθοχώρησαν πέραν τοῦ Ἀραχθου, εἰδοποιήσαντες σχετικῶς τοὺς εἰς Συρράκον καὶ Καλαρρύτες. Οἱ τουρκαλβανοὶ πού εἶχον ἀπολυθεῖ ἀπὸ τὸ Συρράκον καὶ Καλαρρύτες, συνενωθέντες μὲ τὰς 7000 τοῦ Χουρσίτ, ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον Ἰσμαήλ Πλιάσαν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, εἰσῆλθον εἰς τὰ ἐπαναστατημένα δύο χωρία καὶ ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίαν καὶ πυρπόλησιν τῶν οἰκιῶν, τὰς ὁποίας οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἄστεγοι καὶ νήσταις παρηκολούθουν ἀπὸ τὰ εἰς τὸ δάσος πρόχειρα καταφύγια των. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ συνθηκολογήσουν οἱ Ἀλβανοὶ διὰ νὰ εἰσβάλουν κατὰ τοῦ Σουλίου. Κατὰ τὸν Μακρυγιάννην, ἡ καταστροφὴ τῶν χωρίων ἐπῆλθεν ἐκ τῆς ἀπρονοησίας τῶν Ἑλλήνων πού ἄφησαν «ἀφύλαχτα τὰ στενά ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν οἱ ἐχθροὶ ὀδηγούμενοι ἀπὸ χωρικοὺς τῶν πέριξ χωρίων, ἀποφυγόντες τὴν διάβασιν ἀπὸ τὸ μέρος πού ἐφυλάσσετο καὶ οὕτω ἐκτύπησαν τοὺς στρατιώτας ἀπὸ τὰ νῶτα, ἐνῶ οἱ κάτοικοι βλέποντες ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀμυνθοῦν ἔσπευσαν νὰ μεταφέρουν εἰς

1. Κ. Κρυστάλη: Οἱ Βλάχοι τῆς Πίνδου σ. 212 — 213 ἐνθα ὀλόκληρος ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰμπραήμ Πρεμέτη.

ἀσφαλή μέρη τὰ ποιμνιά των καὶ τὰ τιμαφλή. Κατὰ τὸν Φίνλεϋ τούναντιον, ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἀπέτυχε διότι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ἐστεροῦντο «στρατιωτικῆς διαγωγῆς» καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ κρατήσουν ἄμυναν, διεσπάσθησαν εἰς διάφορα μέρη, ἀφήσαντες τὰ χωρία εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἰσμαήλ Πλιάσα.

Ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἴσως νὰ εἶχεν ὀλέθριον ἀποτέλεσμα διὰ τὰ δύο χωρία Συρράκον καὶ Καλαρρύτες, ὠφέλιμον ὅμως διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἀπησχόλησεν ἀρκετὰ καὶ κατέστρεψε μέγα μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ποῦ ἦτο πέριξ τῶν Ἰωαννίνων, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, στρεφόμενον πρὸς τὴν Ἑλλάδα θὰ ἠδύνατο νὰ πνίξῃ εἰς τὰ σπάργανα τὴν ἐπανάστασιν ποῦ μόλις εἶχε κηρυχθῆ.

Π Ε Τ Α

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Χουρσίτ, ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ ἀπήτησε τὴν καταστροφὴν τοῦ Σουλίου, τὸ ὁποῖον ἐπὶ δεκαετίας ἐξεγείρετο ἐναντίον του, διὰ τὴν ἐλευθερίαν του. Τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν τοῦ Σουλτάνου ἀνέλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ νικητὴς τοῦ Ἀλῆ, στρατάρχης Χουρσίτ πασᾶς, ὁ ὁποῖος πρὸς τοῦτο διέταξε τὸ μὲν πυροβολικὸν νὰ κατευθυνθῆ εἰς Ἄρταν, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἠτοίμασε σῶμα ἀπὸ 6 χιλιάδας Ἀλβανούς νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ Σουλίου. Ὁ Χουρσίτ, ἐπειγόμενος νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξετέλεσε τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν κατὰ τοῦ Σουλίου ὑπὸ τὴν ἀρχηστρατηγίαν τοῦ προσφάτως διορισθέντος πασᾶ ἀπάσης τῆς Ἡπείρου Ὁμέρ Βρυώνη, διατάξας συγχρόνως τὸν εἰς Πρέβεζαν εὐρισκόμενον στρατόν, νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Ρινιάσης, ποῦ ἐφρουρεῖτο ἀπὸ μερικοῦς Σουλιώτας καὶ Λαμαραίους ὑπὸ τὸν φρούραρχον Κώσταν Τζαμάλαν.

Τὴν ἀπόπειραν αὐτὴν τοῦ Χουρσίτ ὑποδουλώσεως τοῦ Σουλίου, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν μέχρι τότε ἀνδραγαθιμάτων του εἶχε καταστῆ προπύργιον τῆς ἐλευθερίας, ἀνέλαβε νὰ ἐξουδετερώσῃ ὁ Μαυροκορδάτος, ὀξύνοος πολιτικὸς καὶ ἀνὴρ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἀρτιώτερον κατηρτισμένος, τοῦ ὁποῖου ὅμως ἡ στρατηγικὴ ἦτο κατωτέρα τῶν ἄλλων ἀρετῶν του. Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τὸ σφάλμα τοῦ Μαυροκορδάτου ἦτο ἡ διασπορὰ τῶν ἐμπειροπολέμων ἀτάκτων στρατευμάτων, ἀφοῦ τὸ ἐκστρατεύσαν στρατεύμα ἐκκινήσαν ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι ἐφθασε κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τοῦ Ἰουνίου εἰς Κομπότι τῆς Ἄρτης, ὅπου ἐστρατοπέδευσε τὴν 22 Ἰουνίου 1822 καὶ ἀπὸ ὅπου ἠδύνατο νὰ ἐλέγχῃ ὅλην τὴν πεδιάδα πρὸς τὴν ὁδὸν Σούλι — Ἀκαρνανίας — Κοπραίνης, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ὁδὸν Ἄρτης — Τζουμέρκων. Σκοπὸς τοῦ Μαυροκορδάτου, ποῦ ἦτο τότε πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἦτο νὰ προσβάλλῃ τὴν Ἄρταν διὰ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων ἀπὸ τὸ ἠρωϊκὸν Σούλι. Δυστυχῶς ὅμως ἐδέχθη ἀλληλοδιαδόχως ἐχθρικὰς ἐπιθέσεις διαρκῶς ἐνισχυόμενας ἀπὸ ἵππεῖς καὶ πεζοὺς ἀπὸ τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον τῆς Ἄρτης ὑπὸ τὴν προσωπικὴν διεύθυνσιν τοῦ Κιουταχῆ. Ὁ Μαυροκορδάτος ἠγούμενος τότε 1000 Πελοποννησίων, 500 Μανιατῶν ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, ὁ ὁποῖος μαχόμενος καρτερικῶς κατὰ πενταπλασίων τουρκοαλβανῶν καὶ εἰς ἀνοικτὸν πεδίον ἐπεσεν εἰς τὴν μάχην τῆς Πλάντζας (Φαναρίου λεγομένην)¹ μετὰ τριῶρον πεισματῶδη πόλεμον, 300 Ἐπτανησίων καὶ δύο λόχων φιλελλήνων, ἐστρατοπέδευσε εἰς τὸ χωρίον Κομπότι τῆς Ἄρτης, ὅπου κατετρόπωσε σύνταγμα τουρκικοῦ στρατοῦ.²

1. Ὁ Κυρ. Μαυρομιχάλης διὰ τὸ ἕκτακτον μῆκος τοῦ μύστακός του ἐκαλεῖτο ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας του «μεγαλομούστακος» (Μπάμπη Ἀνίνου: Ἱστορικὰ σημειώματα σ. σ. 164).

2. Διὰ τοὺς Φιλέλληνας εἶχε κανονισθεῖ ἰδιαιτέρα στολὴ κάπως πολυτελής μετὰ πολλὰ χρυσοποίκιλτα κοσμήματα, ἔμεινεν ὅμως αὕτη ἀνεφάρμοστος ἐλλείψει τῶν μέσων, οἱ δὲ εἰς τὸ τάγμα τοῦτο ἀνήκοντες ξένοι ἔφερον, κατ' ἀρέσκειαν, ἄλλοι πολιτικὴν ἐνδυμασίαν καὶ ἄλλοι

Ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ Κομπότι, ὁ Μάρκο Μπότσαρης μὲ τὸν Βλαχόπουλον, Βαρνακιώτην, Ἴσκον, Καρατάσον καὶ Γάτσον ἀπεσπάσθησαν τὴν ἐσπέραν τῆς 22 Ἰουνίου διὰ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων Σουλιωτῶν εἰς Κιάφαν. Τοὺς ἀνεχαίτισεν ὁμοῦς μεγάλη ἐχθρική δύναμις παρὰ τὴν Πλάκαν, παρὰ τὴν περίφημον καὶ ἔκτοτε ὀλεθρίαν στενοπορίαν τῶν Πέντε Πηγαδιῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσουν μὲ μεγάλας ζημίας. Ὑπαίτιον τῆς καταστροφῆς ταύτης θεωροῦν πολλοὶ ὡς ἐπίβουλον καὶ διπρόσωπον τὸν ὀπλαρχηγὸν Ἄρτης Γῶγον Μπακόλαν, ὅτι κατόπιν συνεννόησεως μὲ τοὺς Τούρκους ἐκατέλειψε προδοτικῶς τὴν ἐπικαιροτάτην θέσιν ὅπου ἦτο τεταγμένος, τὴν τελευταίαν στιγμὴν.¹ Σημειώσωμεν ἐπὶ πλέον καὶ κάποια φυλετικὴ ἀντιζηλία ὑπῆρχεν εἰς τὰς τάξεις τῶν Φιλελλήνων, κυρίως μεταξὺ Γάλλων καὶ Γερμανῶν, ἔριδες δὲ καὶ μονομαχίαι ἐλάμβανον συχνὰ χώραν, εἰς μίαν μάλιστα τῶν ὁποίων ὁ Γάλλος λοχαγὸς Μανιάκ ἐφόρευσε τὸν Γερμανὸν ὑπολοχαγὸν Ὄθωνα δὲ Χόββε ἀπὸ τὴν Βαυαρίαν.² Ἀτυχῶς ὁμοῦς καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπαρθέντες διὰ τὴν προσωρινὴν νίκην κατὰ τῶν Τούρκων εἰς Κομπότι, ὅπου ἔλαβε χώραν ἡ πρώτη σύγκρουσις τῶν Φιλελλήνων ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον στρατηγὸν Νόρμαν ἐναντίον σώματος Τούρκων ἰππέων κυρίως ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλ Πλιάσαν. Οἱ Τούρκοι τότε προσβληθέντες καὶ ἐκ τῶν πλαγίων ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν περίτρομοι καὶ κατησχυμένοι, καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς τακτικούς τοῦ Ταρέλλα καὶ τοὺς Φιλέλληνας, μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Ἄρτης. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν οἱ ἱστορικοὶ ἀναγράφουν τὴν ἀνδραγαθίαν τοῦ Νόρμαν καὶ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Διὰ τὸν ἀτρόμητον τοῦτον Σουλιώτην ἀναφέρουν ὅτι τόσον φόνον καὶ τόσῃ θραύσιν προυξένησεν εἰς τὸν ἐχθρὸν ὥστε ὅταν, μετὰ τὸ πέρας τῆς μάχης, ἦλθε ν' ἀποθέσῃ τὴν αἰμοσταγῆ σπάθην καὶ νὰ ἀποσύρῃ τὴν χεῖρά του, ἡ παλάμη εἶχε κολλήσει ἐπὶ τῆς λαβῆς. Οἱ τακτικοὶ τότε καὶ οἱ Φιλέλληνες μαζῆ μὲ τοὺς Ἐπτανησίους, ἀντὶ νὰ κρατήσουν τὴν σχετικῶς ὀχυρὰν ἐκείνην θέσιν, ἐξεστράτευσαν παρὰ τὸ χωρίον Πέτα διὰ νὰ ἐπιβλέπουν τοὺς εἰς τὴν Ἄρταν Τούρκους. Ἐκ τοῦ Πέτα ὁ συνταγματάρχης Δάνιας³, ἡγούμενος κυρίως Γερμανῶν καὶ Πολωνῶν, παραπλανηθεὶς ἀπὸ δολίους ὁδηγούς, ὄργανα τοῦ προδότου Γώγου ἐπεχείρησεν ἄσκοπον καὶ κοπιώδη πορείαν ἀνά τὰ δύσβατα μέρη πέραν τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου μὲ στρατιώτας καταπεπονημένους καὶ ἐξηντλημένους. Ἐκτὸς ὁμοῦς τῆς αἰσχροῦς αὐτῆς παγίδος εἰς τὴν ὁποίαν καλῆ τῇ πίστει ὑπέπιπτε τὸ μικρὸν τοῦτο, ὑπὸ τὸν Δάνια, σῶμα τῶν Φιλελλήνων, τὸ στρατόπεδον τοῦ Πέτα ἐξησθένει καὶ ἀπὸ τὰ ἄτακτα στρατεύματα τοῦ Γιατράκου καὶ τοῦ Γενναίου Κολοκοτρῶνη, οἱ ὁποῖοι κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Κολοκοτρῶνη ἀπήρχοντο εἰς Πελοπόννησον καὶ οὕτω ἡ δύναμις τῆς φρουρᾶς κατήρχετο εἰς τρεῖς χιλιάδας ἀνδρας, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς εἰς τὰ περίεξ διετήρει τριπλασίας δυνάμεις. Ἀλλὰ καὶ ὁ δυσαναλόγως εὐάριθμος διὰ τοιοῦτον ἐπιχείρημα στρατὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων ἦτο ἀνεπαρκῶς ἐξωπλισμένος καὶ ἐφωδιασμένος καὶ ὑπὸ τὰς χειροτέρας ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας, στεγαζόμενος εἰς καλύβας ἐκ κλάδων καὶ ὑποκείμενος εἰς πάσας τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπηρείας.

Ὅλα ταῦτα ἦσαν γνωστὰ εἰς τὸν ἐχθρὸν, ὁ ὁποῖος διὰ κατασκόπων διετέλει ἐν γνώσει τῶν ὄσων συνέβαινον εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Μαθὼν ὅθεν ὁ ἐχθρὸς τὴν ἀδυναμίαν, τὴν διασποράν καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων καὶ ἀναθαρρήσας ἐπεχείρησε τὴν νύκτα τῆς 3 πρὸς τὴν 4 Ἰουλίου ὑπὸ πανσέληνον ἀποφασιστικὴν ἐπίθεσιν μὲ ὄλην τὴν στρατιάν ἐκ τῆς Ἄρτης, ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν

στρατιωτικὰς στολὰς τῶν ἀξίωματικῶν τοῦ πεζικοῦ τῆς πατρίδος των, ἀποτελοῦντες οὕτω σύμπλεγμα ποικιλώτατον χρωμάτων καὶ κοσμημάτων. Ὡς μόνον κοινὸν διακριτικὸν σημεῖον εἶχον ἐρυθρὰν ζώνην περὶ τὴν ὀσφύν (Μ π ἄ μ π η Ἄ ν ι ν ο υ : Ἐ ν θ ἄ ν ω τ. σελ. 160).

1. Μ π. Ἄ ν ι ν ο υ : Ἐ ν θ ἄ ν ω τ. σελ. 164 — 5.

2. Μ π. Ἄ ν ι ν ο υ : Ἐ ν θ ἄ ν ω τ.

3. Ὁ Γενουήνσιος Ἀνδρέας Δάνιας ἦτο ἀπόμαχος τῶν ναπολεοντείων πολέμων, ταγματάρχης ἄλλοτε τοῦ 12 συντάγματος τῶν δραγόνων.

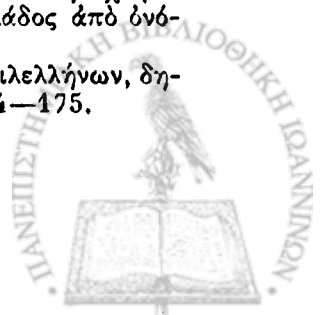
δραστήριον και τολμηρόν Μεχμέτ Ρεσίτ πασαῖν, τὸν γνωστὸν κοινῶς «Κιουταχῆν». Οἱ Φιλέλληνες εἰς παρομοίαν κατάστασιν εὕρισκόμενοι, συνησθάνοντο τὸ ἐπικίνδυνον τῆς θέσεώς των, ὁ Νόρμαν ὁμως δὲν ἐτόλμησε νὰ διατάξῃ τὴν σωτηριώδη ὑποχώρησιν, χωρὶς τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἀπουσιάζοντος τότε ἐκεῖ Μακροκορδάτου. Ἡ μικρὰ ἑλληνικὴ στρατιὰ εἶχε παραταχθῆ οὕτω εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα(1). Οἱ τακτικοὶ καὶ οἱ Φιλέλληνες μὲ τοὺς Ἑπτανησίους εἶχον καταλάβει τὴν ἔμπροσθεν πρὸς Δ. βουνοσειράν, οἱ δὲ λοιποὶ τὴν ὀπισθεν τοῦ χωρίου τὴν καὶ ἐπιμηκεστέρα. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας βουνοσειρᾶς τὸ κέντρον κατεῖχεν ὁ Βαρνακιώτης, τὸ ἀριστερόν ὁ Μάρκος Βότσαρης καὶ τὸ δεξιὸν ὁ Γῶγος καὶ ὁ Βλαχόπουλος, ἐνῶ τὰ σώματα τοῦ Ἰσκού καὶ τοῦ Γάτσου παρέμενον ἐν ἐφεδρείᾳ. Ἡ μάχη ἀρχίσασα ὀρθρου βαθέως, ὅσο κρατερὰ καὶ ἂν ἦτο, ἀπεκρούσθη γενναίως ἀπὸ τὸ εὖστοχον πῦρ τῶν τακτικῶν καὶ τῶν Φιλελλήνων, οἱ ὁποῖοι ἤτοιμάζοντο νὰ ἐπιπέσουν διὰ τῆς λόγχης, ὅταν αἴφνης οἱ ἐχθροὶ ἀνεφάνησαν παρὰ τὰ νῶτά των, στήσαντες τὰς σημαίας των ἐπὶ τοῦ ἐπικειμένου λόφου. Οἱ Ἕλληνες περικυκλωθέντες οὕτω ἐπιδειλίασαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν παρὰ τὰς ἀπεγνωσμένας προσπάθειάς τοῦ Μάρκου Μπότσαρη νὰ τοὺς ἀναχαιτίσῃ. Ἡ κατὰ μέτωπον ὀρμητικὴ ἐπίθεσις τοῦ τουρκικοῦ ἰππικοῦ εἶχε συμπληρώσει τὴν ἤτταν. Οἱ Φιλέλληνες πίπτουν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς, ὅπως ὁ Πρῶστος Σμιθ ἐκ Ποιμερανίας, ὁ Νόρμαν, τὰ δὲ διάφορα σώματα ἀποχωριζόμενα, διασπείρονται κατὰ μικρὰς ὁμάδας διεξάγοντας ἀγῶνα ἀπηλπισμένου. Αἱ ἀπώλειαι ἦσαν φοβεραὶ καὶ δυσαναπλήρωτοι(2). Τὸ σύνταγμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ εἶχεν ἀπωλέσει τὸ τρίτον τῆς δυνάμεώς του, τὸν διοικητὴν του καὶ δέκα ἐξ ἀξιωματικῶν, ἐνῶ τῶν Ἑπτανησίων ἀφῆκε τὸ ἥμισυ τῶν ἀνδρῶν του εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Καὶ αἱ ἀπώλειαι ὁμως τῶν Τούρκων δὲν ἦσαν μικραὶ, ἀπωλέσαντες περὶ τοὺς χιλίους ἀνδρας, ἐπὶ δύο ἡμέρας μετακομίζοντες εἰς Ἄρταν τοὺς νεκροὺς καὶ τραυματίας των.

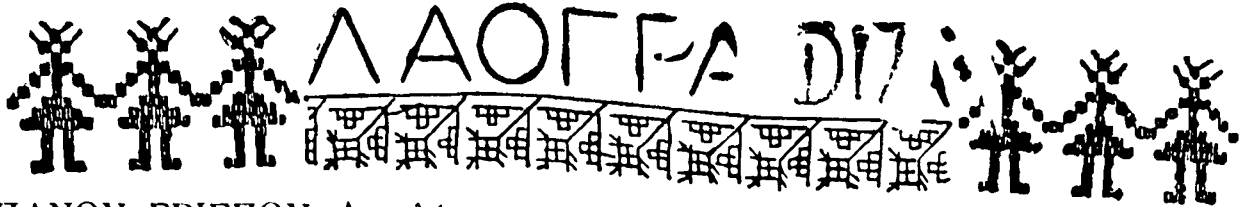
Ἡ ἀποτυχία αὕτη καὶ τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Πέτα εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν πτώσιν τοῦ φρουρίου τῆς Κιάφας, τὴν ὑποταγὴν τῶν Σουλιωτῶν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Τὰ λείψανα τοῦ ἐκστρατευτικοῦ ἐκείνου σώματος τῶν Φιλελλήνων κατῆλθον εἰς τὸ Αἰτωλικὸν ὅπου παρέμειναν μερικὰς ἡμέρας ὑπὸ τὸν Ἰταλὸν Γκουβερνάντην, καταπεπονημένα καὶ στερούμενα τῶν πάντων. Μεθ' ὃ ἐναπολειφθέντων εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῶν τραυματιῶν, ἀρκετοὶ τῶν ὁποίων ἀπέθανον ἀπὸ τὰς ἀσθενείας, τὰ τραύματα καὶ τὰς κακουχίας, οἱ ὑπόλοιποι ἐξεστράτευσαν εἰς Ἀκαρνανίαν, ὅπως ἐμποδίσουν τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων. Ἀποῦ δὲ παρέμειναν ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ἀγρίνιον, κατηυθύνθησαν εἰς Ἄμφισαν, ὅπου οἱ κάτοικοι ἐπρότειναν εἰς τὸ σῶμα νὰ ἀναλάβῃ τὴν φύλαξιν τῶν στενῶν τῆς Γραβιάς, ἀπὸ ὅπου ἐφοβοῦντο εἰσβολὴν τῶν Τούρκων, ὑποσχεθέντες τὴν συντήρησίν των. Ὅσον διὰ τοὺς ἐπιζήσαντας Φιλέλληνες, οὗτοι κατέφυγον εἰς Αἰτωλικόν, τὴν δὲ διοίκησίν των ἀνέλαβεν ὁ Ραιμπῶ. Ἐκεῖ, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐτελέσθη τὴν 15 Ἰουλίου μνημόσυνον παρόντος τοῦ ἰδίου τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου Μεσολογγίου Πορφυρίου, μετὰ πολλῶν ἀνωτέρων κληρικῶν.

Οἱ τραυματῖαι τῆς μάχης ἐκείνης, ὅσοι ἔπεσαν αἰχμάλωτοι, ὑπέστησαν οἰκτρὰν περιποίησιν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἠνάγκασαν νὰ βαδίζον πεζῇ μέχρις Ἄρτης, ὑφιστάμενοι καθ' ὁδὸν φρικιώδεις βασάνους, ὅσας συνηθίζει

1. Τὸ χωρίον Πέτα, κείμενον ἐπὶ ὄχυροῦ ὄροπεδίου, ἐν τῷ μέσῳ δύο βουνοσειρῶν, τὸ δὲ ὄνομά του ἀναφέρεται κατὰ γενικὴν «τοῦ Πέτα» ὅπως καὶ τὰ εἰς τὴν Ἀττικὴν χωρία «τοῦ Σπάτα» «τοῦ Μαρκόπουλου» καὶ πλεῖστα ἄλλα εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ὀνόματα οἰκογενειῶν εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκον πρότερον ὡς τιμάρια.

2. Ὄνομαστικὸν κατάλογον, κατὰ ἐθνικότητα τῶν πεσόντων εἰς Πέτα φιλελλήνων, δημοσιεύει ὁ Μπ. Ἄνινος: Ἱστορικὰ σημεῖωματα Ἀθῆναι 1925 σελ. 174—175.

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ, Δασολόγου

ΔΑΣΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ*

B

Βαγένι, βαένι (τό) και βαρέλι. Ξύλινον σκεῦος πρὸς ἀποθήκευσιν ὑγρῶν (ὕδατος, οἴνου) καὶ στερεῶν τροφῶν (τυροῦ κ. ἄ.). Ὑπάρχουν καὶ σιδηρᾶ βαρέλια ἀλλὰ ἐδῶ μόνον τὰ ξύλινα μᾶς ἐνδιαφέρουν.

Τὸ βαγένι ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν παράπλευρον ἐπιφάνειαν καὶ τὰ δύο καπάκια. Ἀποτελεῖ ἔτσι ἴδιον στερεόν, τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν στὴν στερεομετρίαν ὡς βαρελοειδές.

Ἡ παράπλευρος ἐπιφάνεια ἀποτελεῖται ἀπὸ δοῦγες ἢ ντοῦγες (δοῦγες) βλ. λ., οἱ ὁποῖες κατασκευάζονται ἀπὸ διάφορα ξύλα, ἀναλόγως πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ βαρελιοῦ. Γιὰ νὰ μὴ διαλυθῇ ἡ παράπλευρος ἐπιφάνεια, ἐπειδὴ οἱ δοῦγες μεταξὺ των ἀπλῶς ἐφάπτονται χωρὶς νὰ θηλυκῶνουν, (ραμποτέ) στερεώνονται κατὰ δύο ἰσόπους. Ἀφ' ἐνὸς μὲ τὰ βαρελοστεφάνια καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν γαρδάλωση ἢ γραδάλωση (βλ. λ.). Τὰ στεφάνια δὲν ἀφήνουν τὴν παράπλευρον ἐπιφάνειαν νὰ διαλυθῇ πρὸς τὰ ἔξω, δηλ. ἀντιστέκονται στὴν πίεσιν ἀπὸ τὰ μέσα. Ἡ γαρδάλωση ἐμποδίζει τὴν διάλυσιν πρὸς τὰ μέσα, ἤτοι ἀντιστέκεται στὴν πίεσιν ἐκ τῶν ἔξω. Οἱ δυὸ δυνάμεις, στεφάνια καὶ γαρδάλωση, δροῦν ἀντιθέτως καὶ ἰσορροποῦν.

Τὰ βαγένια διακρίνονται :

1. Νεροβάρελα, τὰ ὁποῖα γίνονται μὲ δοῦγες ἀπὸ ξύλον ἐλάτου καὶ ρόμπολου (βλ. λ.).

2. Κρασοβάρελα, δοῦγες ἀπὸ ξύλο δέντρου (δρυός) καστανιάς, κυπαρίσσου.

3. Τυροβάρελα, δοῦγες ἀπὸ ξύλον ὄξυας.

4. Δοῦγες ἀπὸ ξύλον κέδρου χρησιμοποιοῦνται γιὰ κατασκευὴ πολὺ μικρῶν διαστάσεων βαρελίων, ἢ κανατιῶν καὶ ἄλλων δοχείων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται εἴτε γιὰ οἶνοπνευματώδη ποτὰ, εἴτε γιὰ διακοσμητικοὺς σκοποὺς.

Τὰ φουντώματα. Τὸ βαγένι κλείεται ἐκατέρωθεν μὲ τὰ δυὸ καπάκια, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται φουντώματα καὶ τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ τὴν παράπλευρον ἐπιφάνειαν μὲ τὴν γαρδάλωση, ὕδατοστεγῶς. Τέλος ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαγενιοῦ, γίνεται μέσω τῆς γούλης (βλ. λ.) παρὰ τὴν ὁποῖαν ἀφήνεται

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 33.

νὰ ἐφευρίσκη εἰς παρομοίας περιστάσεις ἢ θηριώδης ὠμότης τῶν Τούρκων, φέροντες εἰς χεῖρας των τὰς αἰμοφόρους κεφαλὰς τῶν συντρόφων των.

Ἡ μάχη τοῦ Πέτα εἶναι ἡ πρώτη μάχη εἰς τὴν Ἡπειρον ὅπου ἐχύθη ἀφθονοῦν τὸ αἷμα τῶν Φιλελλήνων, οἱ ὁποῖοι ἄφησαν τὴν πατρίδα τους, εὐμάρειαν καὶ ἀξιώματα καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα διὰ νὰ ποτίσουν μὲ τὸ τίμιον αἷμα των τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ εὐγνώμονες Ἡπειρώται, τιμῶντες τὴν μνήμην τῶν ἐν Πέτα θανόντων, ἤγειραν μνημεῖον πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ θαυμασμόν, μίμησιν τῶν νεωτέρων καὶ παρηγορίαν καὶ ἐνθάρρυνσιν τῆς δούλης ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ 1912 δούλης Ἡπείρου.

(Συνεχίζεται)

μικρὰ ὀπή, ἢ βίγλα (βλ. λ.) χρησιμεύουσα εἰς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πίεσεως, ἢ ὁποῖα ἄλλως θὰ ἠμπόδιζε τὴν ἐκροὴν διὰ τῆς γούλης.

Βα(γ)ενὰς ἢ βαρελάς, ὁ βαρελοποιός. Οἱ βαγενάδες, ὅπως εἰς ὄλας τὰς πόλεις τῆς χώρας, ἔτοι καὶ στὴν Ἡπειρο, ἰδίᾳ δὲ στὰ Ἰωάννινα, Μέτσοβο καὶ Κόνιτσα, ἀποτελοῦν ἰδίαν ἐπαγγελματικὴν τάξιν (ισνάφι) ἐπειδὴ εἶναι πολυπληθέστεροι. Ὅπως συμβαίνει δὲ μὲ πολλὰ ἐπαγγέλματα, καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βαρελοποιοῦ ἔχει τὴν ἐποχὴν τῆς αἰχμῆς, ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται τελευταίως, καὶ τὴν νεκρὰν ἐποχὴν. Μόνον ὅτι ἡ τελευταία συμβαίνει νὰ εἶναι ἐξαιρετικῶς πολύμηνος. Παλαιότερα, φαίνεται ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς αἰχμῆς διαρκοῦσε μὲν ἓνα μῆνα, κατ' Ὀκτώβριον περίπου, τότε ὅπου, περατουμένου τοῦ τρύγου, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔτοιμα τὰ βαγένια γιὰ νὰ δεχθοῦν τοὺς καινούργιους μούστους.

Τότε, λοιπόν, βιαστικά, ἐπεδίδοντο παντοῦ στὴν ἐπισκευὴν τῶν βαγεניῶν, τὸ καθάρισμά τους ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τῆς παλαιᾶς ἐσοδείας «γιὰ νὰ μὴν ξυλίσουν τὰ κρασιά», τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἐφθαρμένων δουγῶν, τὸ παλάμισμα «γιὰ νὰ σφίξουν οἱ νιοῦγες καὶ νὰ μὴν τρέχουν» κ.λ.π. Τότε μάλιστα ὅπου οἱ ἀμπελοφυτεῖες ἦσαν περισσότερες καὶ τὰ ἀμπελοχώρια πολυπληθέστερα, πολλοὶ σχολάζοντες βαγενάδες ξανάπιαναν τὴ τέχνη τους ἐνῶ ἄλλοι, προερχόμενοι ἀπὸ χωριὰ βαγενάδων, ὅπως ἡ Μηλιὰ τοῦ Μετσόβου, περιήρχοντο τὰ χωριὰ ἐπιδιδόμενοι ἐπὶ τόπου στὸ ἐποχικόν τους ἔργον. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμία.

*Οἱ βαγενάδες κι' οἱ γαιδάροι
ἓνα μῆνα ἔχουν τὴ χάρη.*

Ἐξ ἄλλου, γνωστὸν εἶναι ὅτι τὸ ἔργον τοῦ βαγενᾶ, ὅπως καὶ τὸ τοῦ σιδηρουργοῦ (σιδερά) εἶναι ἐνοχλητικόν, λόγῳ τῶν θορύβων καὶ τῶν κρότων μὲ τοὺς ὁποίους συνοδεύεται. Ἐντεῦθεν ἄλλη παροιμία.

Γείτονά 'χεις βαγενᾶ, ἄκου τσέρκια νὰ χτυπᾶ.

Ἄνάλογος πρὸς τὴν ἐπιχωριάζουσαν στὶς Κυκλάδες καὶ ἄλλαχοῦ.

Ὅποιος δὲ θέλει ἔχτυπος, γείτονα χαλκιᾶ δὲν κάνει.

Τσέρκι λέγεται πολλαχοῦ τὸ σιδηροῦν βαρελοστεφάνι. Εἶναι γνωστὰ τὰ βαρελοστεφάνια, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τὰ κοινὰ, συνήθων διαστάσεων, βαρέλια. Ὅταν ὅμως πρόκειται γιὰ μεγάλων διαστάσεων βαγένια, χωρητικότητος πέντε ἢ δέκα καὶ πλέον χιλιάδων ὀκάδων ὑγροῦ, τότε λαμβάνεται ἰδιότερα μέριμνα γιὰ τὴν κατασκευὴν, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἀντοχὴ στὴ μεγάλην ἐσωτερικὴ πίεσιν, ἢ ὁποῖα ἀσκεῖται ἐπάνω εἰς τὰ τοιχώματα τοῦ βαγενοῦ, ἐκ τοῦ βάρους τῆς μεγάλης ποσότητος τοῦ ὑγροῦ. Πρὸς τοῦτο καταφεύγουν στὴν κατασκευὴν ὄχι βαρελοειδοῦς μορφῆς δοχείου, ἀλλὰ σ' ἓνα εἶδος τεραστίας κάδης, σχήματος κολοβοῦ κώνου, τοῦ ὁποίου ἡ παράπλευρος ἐπιφάνεια γίνεται πάλιν ἀπὸ δουγες, μὲ θυρίδα παρὰ τὴν βάσιν γιὰ τὴν εἴσοδον ἐντὸς αὐτῆς ἐκεῖνου ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἐπιμέλεια τοῦ καθαρισμοῦ τῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ μιὰ λύσις. Ἡ ἄλλη εἶναι ἡ κατασκευὴ βαγενοῦ συνήθους τύπου, πλαγίως τοποθετουμένου, τοῦ ὁποίου ὅμως τὰ βαρελοστεφάνια δὲν εἶναι μονοκόμματα (αὐτόγυα, θὰ ἔλεγε ὁ μακαρίτης ὁ Ἡσίοδος) ἀλλὰ ματιστὰ (πυκτὰ κατὰ Ἡσίοδον). Τὰ στεφάνια αὐτὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τέσσερα κομμάτια ξύλων, τὰ ὁποῖα εἶναι συνήθως δεντρίσια καὶ σχιστὰ, ὅπως δηλ. βγαίνουν καὶ οἱ νιοῦγες σχιστῆς (βλ. κατωτέρω). Τὰ δύο ἀπὸ αὐτὰ τὰ στεφάνια τοποθετοῦνται ὀρθῶς στὰ πλευρὰ τοῦ βαγενοῦ καὶ καταλήγουν σὲ πόδια μὲ τὰ ὁποῖα τὸ βαγένι διατηρεῖται σὲ θέσι ὑψηλοτέραν ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Τὰ ἄλλα δύο τεμάχια τοποθετοῦνται ὀριζοντίως, τὸ ἓνα ἐπὶ τῆς ῥάχως τοῦ βαγενοῦ καὶ τὸ ἄλλο ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας του. Τὰ τέσσερα τεμάχια συν-

δέονται μεταξύ των με θηλυκωσιές περαστές, έφωδιασμένες με σφήνες, ώστε να συσφίγγεται ή να χαλαροῦται ή δέσις ἀναλόγως πρὸς τὴν παρουσιαζομένην ἀνάγκην. Ἡ κατασκευή, γιὰ τὴν ὁποία ὀμιλοῦμεν, γίνεται ἀντιληπτὴ μετὰ τὸ παρατιθέμενον σχεδίασμα βαγενιοῦ τῆς Μονῆς Βαρλαάμ Μετεώρων τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος εἶναι 4,80 μ. ἡ μέση διάμ. 1,75 μ. (μεγίστη 1,80 ἔλαχ. 1,70) καὶ ἡ χωρητικότης 3.696 κ.μ. Διακρίνεται στὸ πρόσθιο φούντιωμα θυρῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαγενιοῦ, ὅπως καὶ στὴν κάδη, γιὰτὶ στὰ μέγαλον μεγέθους κατασκευάματα αὐτά, ἡ ἐπισκευή, καθάρισμα, παλάμισμα κ.λ.π. γίνεται στὴν θέσιν ὅπου εὐρίσκονται, ἄνευ μετακινήσεως, ὅπως συμβαίνει μετὰ τὰ κοινὰ μικροῦ βάρους βαρέλια. Διακρίνεται ἐπίσης, μετὰ τῶν ἑξῆς καὶ βου σιεφανιῶν, τὸ στόμιον πληρώσεως, ἡ γούλη. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σιεφανιῶν ἀνέρχεται σὲ δέκα. Στὴν παρακειμένην Μονὴν Ἀγ. Στεφάνου, ὑπῆρχε περὶ τὸ 1920 ὅμοιον βαγένι, χωρητικότητος 17.000 ὄκ. οἴνου.

Πλὴν τῆς γούλης ἢ στομίου πληρώσεως, τὰ βαρέλια ἔχουν καὶ μικρὰν ὀπὴν εἰς τὴν βάσιν τοῦ προσθίου φουντώματος καλῶς σφραγισμένην, ἐφ' ὅσον τὸ γεμάτο βαρέλι δὲν εὐρίσκεται ἐν λειτουργίᾳ. Ἡ ὀπὴ αὐτὴ, ἡ ὁποία ἐν καιρῷ θὰ δεχθῆ τὴν *κάνουλαν*, ὀνομάζεται *πεῖρος*. Παραοιμακὴ φράσις: «δὲ μιλάς ἐσὺ τοῦ βαγενιοῦ ὁ πεῖρος μιλάει» λεγομένη ὡς ἀπάντησις σὲ ἀπρεπῶς ὀμιλοῦντα μεθυσμένον.

Τὰ ἐργαλεῖα. Τὰ ἐργαλεῖα τοῦ βαρελοποιοῦ εἶναι. Ἡ *πελέκα*, βαρὺ ἐργαλεῖον σχίσεως, χρησιμοποιούμενον διὰ τὸ σχίσσιμο τῶν κουτσούρων καὶ παραγωγὴν τῶν δουγῶν (βλ. λ.). Τὸ *σκεπάρνι*, ἐλαφρότερον ἐργαλεῖον χρησιμοποιούμενον γιὰ τὸ σχίσσιμο τῶν σανίδων καὶ γιὰ καρφώματα. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης στὴν πελέκισιν τῶν δουγῶν, ὥστε νὰ λάβουν αὐτὲς τὸ κατάλληλον σχῆμα. Τὸ *ἀρμοδι* καὶ τὸ *διβλί* εἶναι ἐργαλεῖα γλυφῆς, χρησιμοποιούμενα γιὰ τὸ γούβωμα τῶν καμπύλων ξύλων. Ὅλα μαζί καλοῦνται *σκεπαρονόγλυφτα*. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ εἶδος εἰδικοῦ σκεπαρνοῦ τὸ ὁποῖον λέγεται *κουφοσκεπάρνι* καὶ τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται στὸ σκάψιμον ἐσωτερικῶς τοῦ βαγενιοῦ (βλ. καμάτης).

Τὸ ὕλικόν τῆς βαρελοποιίας εἶναι ἡ ξυλεία, ἤτοι. Γιὰ δοῦγες, ξυλεία δρυός, καστανιάς, ὄξυας, ρόμπολου, ἐλάτου, κυπαρίσσου, κέδρου.

Γιὰ τὰ φουντώματα, ἐλάτου.

Ἐνας Μετσοβίτης βαρελοποιός, λέγει.

«Τὰ νεροβάρελα χωρᾶνε τριάντα μετὰ σαράντα ὀκάδες. Οἱ βαρέλες γιὰ νερὸ χωρᾶνε τέσσερις μετὰ πέντε ὀκάδες. Τὰ βαρελάκια εἶναι γιὰ τὸ τραπέζι· χωρᾶνε δυὸ τρεῖς ὀκάδες. Ὅλα γίνονται μετὰ ντούγα ἀπὸ ξυλεία σχιστὴ. Τὸ ξύλον θὰ πρέπει νὰ εἶναι ρόμπολο.¹ Τὸ Πεῦκο² δὲν κάνει. Ἐχει πόρους καὶ δὲν κρατᾷ νερὸ, οὔτε κρασί. Ποτίζει. Μυρίζει σὰν πετρέλαιον, τὸ ξύλον τοῦ ρόμπολου μοσκοβολᾷ. Τὸ ρόμπολο εἶναι δυὸ λογιῶν ξύλον. Τὸ μέσα ἢ καρδιά, εἶναι σκοῦρον· τὸ ἀπ' ὄξω εἶναι ἄσπρο, τὸ λέμε καμάτη. Ὁ καμάτης³ εἶναι τὸ ξύγκι τοῦ δέντρου κ' ἀπὸ πάνω εἶναι ἡ φλούδα. Γιὰ δοῦγες κάνει μόνον τὸ μέσα ξύλον, ἢ καρδιά. Ὁ καμάτης δὲν κάνει. Ὅταν τὸ μέρος ποὺ φυτρώνει τὸ Ρόμπολο εἶναι πέτρα, ὁ καμάτης εἶναι λίγος. Ὅταν εἶναι χῶμα ψαχνό, ὁ καμάτης εἶναι περισσότερος. Οἱ ντούγες γιὰ βαρέλια ἔχουν μάκρος ὅσο καὶ τὸ κούτσουρον δηλ. ὀγδόντα πόντους πάνω κάτω. Οἱ ντούγες βγαίνουν *σμιστές*, ὄχι *πελεκητές*, οὔτε *πριονιστές*. Ἡ σμιστὴ ξυλεία βγαίνει μετὰ τὴν *πελέκα* καὶ πάει σύμφωνα μετὰ τὰ νερὰ τοῦ ξύλου.⁴ Ἔτσι

1. Λευκόδερμος Πεύκη *Pinus leucodermis* Ant.

2. Ἄγριο πεῦκο. Τσάμι. *Pinus nigra* Arn.

3. Τὸ σομφόν· ἀκαμάτης δηλ. ἀκατάλληλος πρὸς κατεργασίαν.

4. Ἡ σχιστὴ ξυλεία λαμβάνεται σύμφωνα μετὰ τὴν διαμήκη στοιχείαν τοῦ δέντρου καὶ ἡ δομὴ τοῦ ξύλου παραμένει ἀδιατάρακτος.

τὸ ξύλο κρατάει νερὸ καὶ ἀντέχει.⁵ Τὰ ἄλλα μέρη τοῦ βαρελιοῦ εἶναι τὰ καπάκια. Ἐμεῖς τὰ λέμε *φουντώματα*. Τὸ καθένα γίνεται ἀπὸ τρία ἢ περισσότερα κομμάτια ποὺ εἶναι ἐνωμένα μεταξύ τους ἀπὸ τὸ μέσα μέρος τοῦ βαρελιοῦ μὲ τραβέρσες· οἱ ἄκρες τους εἶναι στρογγυλές.⁶ Γιὰ νὰ ἐφαρμώσουν τὰ φουντώματα (στὰ τοιχώματα τοῦ βαρελιοῦ) οἱ ντοῦγες ἔχουν ἀπὸ τὴ μέσα μεριά, λίγο πῶς κάτω ἀπὸ τὴν ἄκρια τους, μιὰ γαρδάλωση (καὶ γραδάλωση) σὰν αὐλάκι ὀλοτρόγυρα στὸ βαρέλι. Σ' αὐτὴ (τὴ γαρδάλωση) μπαίνει ἡ ξυσμένη ἄκρη (περιφέρεια) τοῦ φουντώματος. Στὴ μέση ἀπὸ μιὰ ντούγα ἀνοίγεται ἡ γούλη.⁷ Οἱ βαρέλες καὶ τὰ βαρελάκια, ἔχουν καὶ ποδαράκια νὰ στέκουν ὄρθια »

Ἐπωνύμια. Βαγενὰς (Βαγενοῦ). Βαρελάς. Βαρέλας. Βαρελίδης.

Τοπωνύμια. Βαένι στὸ χ. Μουτσάρα Ἀσπροποιάμου (Ἐπαρχ. Καλαμπάκας) Ὀμοίως στὸ χ. Μπούκορο τῆς ἰδίας περιφέρειας. Τὰ πν. ἀπὸ τὴν ἐκεῖ ὑπαρξιν εἰς παλαιότερους χρόνους βαγενίων ὑδροπριόνων (βλ. τὸ ἐπόμενον λῆμμα).

Βαρελέϊκα. Χωράφια στὸ χ. Βαλκάνο Ἀσπροποιάμου ἀπὸ τὸν κτηματιαν

Βαγένι (τὸ) μέγα ξύλινον χωνὶ ἀπὸ δούγες, μὲ τὴν μεγαλύτεραν διάμετρον τοποθετουμένην πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὴν μικροτέραν πρὸς τὰ κάτω. Στὸ ἄνω εὐρὺ στόμιον καταλήγουν οἱ κἀναλοι μὲ τοὺς ὁποίους γίνεται ἡ μεταφορὰ ὕδατος ἀπὸ τὴν πηγὴν ἢ ἐν γένει τὴν δέσιν (ὑδροληψίαν) στὸ ὑδροπρίονον. Τὸ βαγένι ὑπὸ ἰσχυρὰν κλίσιν τοποθετημένον, ἀποτελεῖ τὴν *κρέμασιν*, ἦτοι τὴν ὑδατόπτωσιν, ἢ ὁποία παρέχει τὴν κινητήριον δύναμιν στὴν κίνησιν τοῦ *καταρράκτη* (πρίονος). Βλ. Νοροπρίονο.

Βαγιά (ἢ) ἄλλως, Δάφνη (βλ. λ.). Ὀρθότερον εἶναι νὰ εἴπωμεν διὲ ἡ Δάφνη λέγεται καὶ βαγιά, διότι εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τοῦ γεωγρ. πλάτους τῆς χώρας μας, ἡ Δάφνη ἀντικατέστησε τὸν Φοῖνικα, εἶδος εὐδοκιμοῦν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Παλαιστίνης. Εἶναι δὲ γνωστὸν διὲ βάγια σημαίνει κλάδοι καὶ οἱ ὑπονοούμενοι ἐνταῦθα κλάδοι εἶναι οἱ κλάδοι τοῦ Φοῖνικος, μὲ τοὺς ὁποίους ὑπεδέχθησαν τὸν Ἰησοῦν εἰσερχόμενον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Εἰς βορειότερα πλάτη ὅπως εἰς τὴν τέως ἑλληνικὴν Ἀν. Θράκην, καὶ μάλιστα εἰς τὰ βορειότερα μέρη της, ὅπου δὲν εὐδοκιμεῖ ἡ Δάφνη, τὸν Φοῖνικα ἀντεκατέστησε ἡ Ἰτιά, τῆς ὁποίας κλάδοι χρησιμοποιοῦνται ὡς βάγια καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ἐκεῖ βαγιά. Τὸ φυτῶνυμο τοῦτο τῆς Ἰτιάς μετεφέρθη παρεφθαρμένον εἰς τὴν Παλ. Ἑλλάδα, ὅπου ἀκούγεται ὡς *βεζιά* ἢ *βαζιά* (νῆσος Κέα).

Εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Ρούμελην, ἐπιχωριάζει τὸ ἐξῆς ἔθιμον.

Τὴν παραμονὴν τῆς βαϊοφόρου, κάθε πρωτόχρονη νύφη, ντυμένη τὰ γιορτινά της πηγαίνει μὲ ἓνα μικρὸ ἀγοράκι 10 ὡς 14 χρόνων εἰς τὸν πλησιέστερον δαφνώνα τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ κόβει ἓνα μεγάλο φορτίο — *βάσταμα* — ἀπὸ δαφνόκλαρες, τὸ παίρνει ζαλίκα στὴν πλάτη καὶ τὸ μετφέρει στὸ χωριό, ὅπου τὸ παραδίδει στὸν παππά. Οἱ δαφνόκλαρες χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς ἐπομένης, κατὰ τὰ πανελληνίως γνωστά. Οἱ νοικοκυρὲς διατηροῦν τὰ βαγιόκλαρα εἰς τὰ εἰκόνισματα, μαζὶ μὲ λουλούδια τοῦ *ἐπιταφίου*, πρὸς χρῆσιν κατὰ τῆς βασιανίας.

Εἰς τὸ ἀγυρτικὸν ἄσμα τὸ ὁποῖον ἄδεται τὴν ἡμέραν τοῦ Λαζάρου καὶ περιγράφεται ἡ σκηνὴ τῆς ἀναβίωσης, ἀκούγονται τὰ λόγια,

ἦρθ' ὁ Λάζαρος, ἦρθαν τὰ βάγια

Ἱστορεῖται δὲ διὲ εἰς τὸν τάφον του, «ὄλοι ἔρριχναν κλαροῦδια βάγια». (Συράκων).

5. Τὸ ξύλον διατηρεῖ τὴν ἀντοχὴν του εἰς κάμψιν καὶ ἐφελκισμὸν καὶ διαρκεῖ ἐπὶ μακρότερον χρόνον.

6. Τμήματα τόξου.

7. Τὸ στόμιον. Σλαβ.

Ἡ Κυριακὴ Βαίων ἀνοίγει τὴν εἴσοδον εἰς τὴν αὐστηρὰν νηστείαν τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος καὶ διὰ τοῦτο συγχωρεῖται κατ' αὐτὴν ἡ κατάλυσις ἰχθύος καὶ ἐλαίου, ἐν ἀναμονῇ τῆς καταλύσεως τοῦ πασχαλινοῦ ἄμνου ὡς ἡ κατωτέρω πανελλήνιος ἐπωδὴ.

βάγια βάγια τῶ βαγιῶ
τρῶνε ψάρι καὶ κολιὸ
καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ
τρῶνε τὸ παχὺ ἄρνι.

Βαγίζω καὶ βαῖζω γέρνω, κλίνω καὶ κατὰ συνέπειαν πίπτω :

Τὸν Χρῆστο τὸν ἐβάρεσαν, σὰν κάνας δέντρος βάϊσε

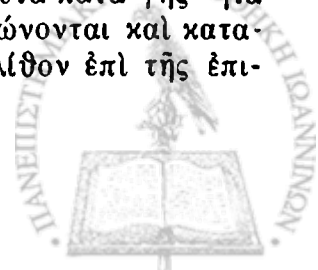
(δημ. τραγ. Κόνιτσα)

Προκειμένου περὶ ὑλοτομίας ἰσταμένου δένδρου οἱ ὑλοτόμοι (δρυτόμοι) κν τσεκουράδες, κοφτῆδες, πελεκάνοι, μπαλτατζῆδες, πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας, πρέπει νὰ ἐκτιμήσουν κατὰ πὺ βαῖζει τὸ δέντρο, διὰ νὰ τὸ ρίψουν πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν αὐτὴν, διότι κάθε προσπάθεια ἀναστροφῆς τοῦ βαίσματος καὶ ρίψεως κατὰ διεύθυνσιν διάφορον τῆς φυσικῆς κλίσεως τοῦ δένδρου, εἶναι ἐνέργεια δυσχερῆς καὶ ἐπικίνδυνος.

Ἀπὸ τὸ βάϊσμα πὺ ἔχει τὸ δένδρον ἐξαρτῶνται α) ἡ θέσις εἰς τὴν ὁποίαν θὰ πέση· β) ἡ φθορὰ τὴν ὁποίαν θὰ προξενήτῃ εἰς τὰ πέριξ δένδρα τῆς συστάδος κατὰ τὴν πτώσιν του· γ) ὁ κίνδυνος νὰ σκαλώσῃ εἰς τὰ πλησιόχωρα δένδρα καὶ νὰ μείνῃ ἐκεῖ κομμένον καὶ μετέωρον. Καὶ δ) ἡ ἀσφάλεια τῶν συμπρατόντων εἰς τὴν ὑλοτόμησιν ἐργατῶν.

Ἀφοῦ ἄπαξ ἀναγνωρισθῇ τὸ βάϊσμα τοῦ ὑλοτομητέου δένδρου, ἡ τμήσις γίνεται «διὰ πρίονος καὶ πελέκως καὶ οὐχὶ μόνον διὰ πελέκως» ὡς ἀπαιτεῖ ὁ Νόμος. Πρὸς τοῦτο, μὲ τὸν πρίονα πρῶτον, κόφτρα ἢ σάρα, γίνεται τομὴ πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν μιᾶς διαμέτρου τοῦ κορμοῦ μικρὸν πέραν τοῦ κέντρου τοῦ κύκλου τοῦ κορμοῦ. Ἀπὸ τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς διαμέτρου τμήσεως, ἀνοίγεται κατόπιν κομιά γωνιώδους διατομῆς διὰ πελέκως, ἡ ὁποία εἰσχωρεῖ ἐντὸς τοῦ κορμοῦ, μέχρι συναντήσεως τῆς διὰ τοῦ πρίονος τομῆς.

Ὅταν αἱ δύο τομαὶ συναντηθοῦν, ἔχει ἐπέλθῃ ἡ τμήσις τοῦ δένδρου, τὸ ὁποῖον εἶχε ἤδη ἀρχίσει νὰ τρίζῃ καθ' ὅσον ἡ δευτέρα τομὴ ἐπλησίαζε τὴν πρώτην. Αὐτὴ εἶναι ἡ κρίσιμος στιγμή δι' ὅλους, ἰδίως ὁμως διὰ τοὺς ὑλοτόμους, οἱ ὁποῖοι σπεύδουν νὰ ἀπομακρυνθοῦν πρὸς κατεῦθυνσιν ἀντίθετον ἐκείνης πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχει προβλεφθῇ νὰ πέση ὁ δέντρινος γίγας. Ἀλλοίμονον ἂν ἡ ἐκτίμησις τοῦ βαίσματος εἶναι ἐσφαλμένη. Ὁ κίνδυνος νὰ καταπλακωθοῦν οἱ ὑλοτόμοι καὶ νὰ τραυματισθοῦν ἢ φονευθοῦν εἶναι μέγας. Παρόμοια δυστυχήματα δὲν εἶναι σπάνια, τὰ ἀποδίδουν δὲ εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ τμηθέντος δένδρου ἢ μᾶλλον τῆς ψυχῆς του. Ἄλλωστε ὁ βίαιος αὐτὸς θάνατος δὲν ἐπέρχεται ἐν σιγῇ. Τὸ δένδρον τὸ ὁποῖον γέρνει πρὸς τὸ χῶμα σφαγμένον ἀλλὰ ζωντανὸν ἀκόμη, κλίνει ἐν ἀρχῇ βραδεως ἐκβάλων τριγμούς τινὰς ὀφειλουμένους εἰς τὴν προστριβὴν τοῦ κορμοῦ ἐπὶ τοῦ πρέμνου. Ἐν συνεχείᾳ ὁμως ἡ πτώσις γίνεται ὀρητικωτέρα, ὡσεὶ ἐξ ἀποφάσεως, συνοδεύεται δὲ ἀπὸ ἀπαισίαν βαζούραν ὁμοιάζουσαν πρὸς κραυγὴν ὀδύνης καὶ οἰμωγῆς διὰ τὴν ἀδικον θυσίαν τῆς πράσινης ζωῆς. Τέλος, ὁ γίγας προσκρούει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὲ ἓνα βρόντον τραγικῶς χαρακτηριστικόν. Τότε πλέον ἔχει συντελεσθῇ τὸ πῆδημα πρὸς τὸν θάνατον καὶ ἀκολουθεῖ νεκρικὴ σιγῇ. Οἱ ὑλοτόμοι, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἔχουν πέσει προύμυτα κατὰ γῆς «γιὰ νὰ μὴν τοὺς νοιώσῃ ἡ ψυχὴ τοῦ δέντρου καὶ τοὺς λαβώσῃ», σηκώνονται καὶ καταχώνουν τὸν δαίμονα τοῦ δένδρου, τοποθετῶν ἕκαστος μικρὸν λίθον ἐπὶ τῆς ἐπι-

φανείας τοῦ νωποῦ πρέμνου, ἐκ τῶν πόρων τοῦ ὁποίου ἀναδίδονται σταγόνες χυμοῦ, ὡς σταγόνες ἰδρωτὸς ἀγρωμῶντος ἀνθρώπου.

Βαγιοκλαδίζω. Περιποιοῦμαι φυτὰ ἢ ἄνθη, φυτοκομῶ, ἀνθοκομῶ. Καλὴ λ. ὡς ἐκδημοτίκευσις τοῦ δρου δασοκομῶ. Καὶ *βαγιοκλάδισμα*. Λέγεται καὶ κατ' ἐπέκτασιν, ὡς ἐπὶ πτηνῶν.

Βαζοκοπῶ, καὶ κατὰ συγκ. **βάζω**, βουίζω, φωνάζω, κραυγάζω. Τὸ μελίσσι βάζει. «Οἱ χωριάτες σήκωσαν τὸν κόσμον στὸ πόδι. Οἱ φωνὲς βαζοκοποῦσαν μέσα στὴ νύχτα: — Ποιδὸς καίεται ὠρέεε... οὐρλιαζαν οἱ περαμαχαλιῶτες».

Βαζοκρανιά, βιζοκρανιά, βουζοκρανιά, εἶδος Κρανείας *Cornus sanguinea* L. μὲ καρποὺς (κράνα) σφαιρικοὺς, μικροὺς, μαύρους, μὴ φηγώσιμους (βλ. Κρανειά).

Βαθὺς, ἐπὶ δάσους χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ πολύξυλος πυκνός, συνηρεφής: *λόγγος βαθὺς*.

Βάλσαμο καὶ βάρταμο (τὸ) *Hypericum perforatum*. Ἐν Ἠπειρῷ, ἑλλ. καὶ ἀλβ. *σπαθόχορτο* (τὸ) εἶδος τῆς παραλλοῦ ζώνης. Ἄπαντὰ μετὰ τῶν εἰδῶν τοῦ περμνοφυοῦς ὑπορόφου τῶν βαλανιδοδασῶν τῆς Θεσπρωτίας.

Ἡ Βαλανιδιά

Τὸ δένδρον δρυὸς ἢ αἰγίλωψ (ἀρχ.) Ἡμερὸς Δρυὸς (Θεόφρ.) *Quercus aegilops* καὶ *macrolepis* L. Εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς Κυκλάδας **Βέλανος** (δ).

Διακρίνεται ἀπὸ τὰς ἄλλας δρυὸς διὰ τὸν εὐμεγέθη καρπὸν τῆς, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶναι ὁ χείριστος μετὰ τῶν εἰδῶν δρυοβαλάνων, ὡς ζωοτροφή,

Εὐδοκιμεῖ εἰς τοὺς χαμηλοὺς, παραλλοὺς τόπους, ἀνερχομένη ἐπὶ τῶν βουνῶν μέχρι ὕψους 400 — 500 μ. Ἐν Ἠπειρῷ ἅπαντὰ κατὰ τὴν παράλιον Θεσπρωτίαν, ὡς καὶ εἰς τοὺς Ν. Πρεβέζης καὶ Ἄρτης. Γνωστὸς λιμὴν ἐξαγωγῆς βαλανιδίου ἐξ Ἠπειροῦ, ὁ Μοῦρτος.

Ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Παντζά, τῆς περιφερείας Θεσπρωτικοῦ (Λέλοβας) καὶ τῶν βουνῶν Γράμποβο καὶ Ξηροβούνι (Περάνθη) τοῦ Ν. Ἄρτης, φύονται σήμερον εἰς μεγάλον ἀριθμὸν βαλανιδόδενδρα μεγάλης ἡλικίας, ὑπολείμματα ἄλλοτε ποτὲ ὑπάρχοντος ἐκτεταμένου δάσους. Περὶ τούτων ἐπιχωριάζει ἐν Θεσπρωτικῷ καθὼς καὶ εἰς τὰ χωρία Πέτα, Κουμζιάδες καὶ Γρεμενίτσα, παράδοσις ἢ ὁποία ἀναφέρει:

«Ἀπάνω στὸ βουνὸ Παντζά, κοντὰ στὸ χωριὸ Καντζά καὶ λίγο πῶ κατὰ ἀπὸ τὸν κορφή του, ὑπάρχει δρακότρυπα, ὅπου ἔμενε ἕνας δράκος.

Ὁ δράκος, κάθε χρόνον τὴν ἡμέραν τῆς γιορτῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἔβγαινε ἀπὸ τὴν τρούπα του καὶ κατέβαινε στὸ παγγύρι καὶ κούρνιαζε σὲ μιὰν ἄκρη. Περίμενε νὰ ἀπολύσῃ ἢ λειτουργίαν καὶ ν' ἀρχινήσῃ ὁ χορὸς. Ὄντας ἔμπαινε στὸ χορὸ ἢ γιομορφότερη κοπέλα, τὴν ἄρπαζε, τὴν πήγαινε στὴν τρούπα του καὶ τὴν ἔτρωγε. Ἔτσι χαλνοῦσε τὸ παγγύρι. Ὁ κόσμος ἀπελπισμένος παρακάλεσε τὴν Ἁγία Παρασκευὴ νὰ τοὺς σώσῃ καὶ αὐτὴ μιὰ χρονιά ἦρθε στὴ γιορτῆ τῆς σὰ μαυροντυμένη γυναῖκα κρατώντας τὴ ρόκα τῆς Ὄντας ὁ δράκος ἄρπαξε τὴν κοπέλα πὺ ἔσερνε πρώτη τὸ χορὸ, ἢ Ἁγία Παρασκευὴ τοῦ ἔδωσε μιὰ μὲ τὴ ρόκα τῆς καὶ τὸν λάβωσε. Φεύγει ὁ δράκος κατὰ τὴν τρούπα του, ἀπὸ κοντὰ ἢ Ἁγία Παρασκευὴ νὰ τὸν χτυπάει μὲ τὴ ρόκα τῆς ὡς πὺ ὁ δράκος ἔφτασε στὴν τρούπα του καὶ χάθηκε. Ἀπὸ τότε δὲ ματαφάνηκε. Στὶς σαλτές, πὺ ἔκανε φεύγοντας ὁ δράκος, τὸ αἷμα του ἔπεφτε σταξὲς σταξὲς ἀπὸ τὶς λαβωματιές του στὴ γῆς καὶ ὅπου ἔπεσαν σιαλαματιές ἐφύτρωσαν βαλανιδιές καὶ ἔτσι μπορεῖ κα-

νεις να δῆ τὸ δρόμο πὸ πῆρε φεύγοντας ὁ δράκος, ὄντας τὸν κυνηγοῦσε ἡ χάρις της.»¹

Τὸ ὄνομα βαλανιδιά ἔχει ἀποδοθῆ εἰς τὸ δένδρον ὄχι ἀπὸ τοῦ καρποῦ, τοῦ βαλανιοῦ (βάλανος) ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ κυπέλου, τὸ ὁποῖον λέγεται *βαλανίδι*, μόνον δὲ ἐν Κρήτῃ καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας τὸ ὄνομα τοῦ δένδρου προέρχεται ἐκ τοῦ καρποῦ, ὁ *Βέλανος*, ὅπου διατηρεῖται καὶ τὸ ὄνομα *δρῦς*, ἐκφερόμενον ἐπίσης κατ' ἀρσενικὸν γένος. Παραφθορὰ τῆς λέξεως βαλανίδι εἶναι ἡ τουρκικὴ τοῦ ὀνομασία *παλαμούτ*. Ἐν Κρήτῃ, *κούπα*. Τὸ βαλανίδι, ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων καὶ μέχρι σήμερον, εἶναι πολῦτιμος βυρσοδεψικὴ ὕλη, λόγῳ τῆς περιεκτικότητός του εἰς ταννίνην.

Πλουσιώτερα δὲ εἰς ταννίνην εἶναι τὰ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ βαλανιδιοῦ λέπια, καλούμενα *τυρνάκι* καὶ *ντούγα* (ἡ).

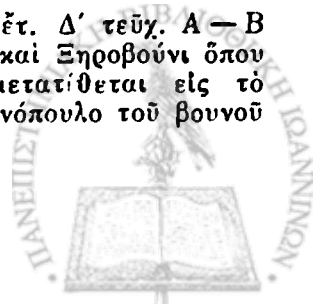
Ἡ Βαλανιδιά εἶναι τὸ μόνον δασικὸν δένδρον τὸ ὁποῖον καρπολογεῖται ὡς καρποφόρον δένδρον, ἦτοι ὄχι τόσο διὰ τὸ ξύλον τῆς, ὅσον διὰ τὸν καρπὸν τῆς, ἡ ὀρθότερον, διὰ τὸ κύπελον τοῦ καρποῦ τῆς, τὸ βαλανίδι. Καρπολογεῖται δὲ κάθε χρόνον, ἂν καί, ὡς φαίνεται, ἔχει καὶ αὐτὴ διαιτητὴ πληροκαρπία, ἐναλλασσομένην μὲ ἡμικαρπίαν.

Ἡ συγκομιδὴ γίνεται ὀλίγον πρὸ τῆς πλήρους ὀριμάνσεως τοῦ καρποῦ, διότι ἡ πλήρης ὀριμανσις συνεπάγεται τὴν ἐλάττωσιν τῆς περιεκτικότητος εἰς ταννίνην. Συλλέγεται (δηλ. τὸ βαλανίδι) πρὶν ἢ *ξεκουπίση* ἢ *ξεπουπουλιάση* τὸ βελάνι, ἦτοι ἀποχωρισθῆ φυσιολογικῶς τοῦ κυπέλου. Ὁ χρόνος τῆς συλλογῆς εἶναι ἀπὸ 16 Αὐγούστου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου, παρατεινόμενος ἐν ἀνάγκῃ ἐπὶ ἐν εἰσέτι δεκαπενθήμερον. Πάντως καταβάλλεται προσπάθεια ἢ συγκομιδὴ νὰ γίνῃ πρὸ τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν, διότι μὲ τὰς βροχὰς τὸ βαλανίδι μαυρίζει καὶ τὰ δι' αὐτοῦ δεφόμενα δέρματα ἀποκτοῦν σκοῦρο χρῶμα, πὸ εἶναι ἐμπορικῶς ἀνεπιθύμητον.

Ἡ μεγαλυτέρα παραγωγὴ βαλανιδίου γίνεται εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, διότι ἐκεῖ ὑπάρχουν ἐκτεταμένα δάση βαλανιδιάς. Εἶναι δὲ καὶ τὸ καλυτέρας ποιότητος βαλανίδι ἀπὸ τὸ παραγόμενον ἀλλαχοῦ ἐν Ἑλλάδι. Θὰ περιγράψωμεν, λοιπόν, τὴν συγκομιδὴν, τὸ βαλανιδομάζωμα, ἐν Ἀκαρνανίᾳ (περιφέρεια Ἀστακοῦ) καὶ τοῦτο ἰσχύει διὰ πᾶσαν ἄλλην περιοχὴν. ἂν καὶ εἰς μικροτέραν ἔκτασιν.

«Ἀποσκολώντας οἱ δουλειῆς τοῦ καλοκαιριοῦ, ὕστερα τῆς Παναγίας, τὰ χωρὶα βγαίνουν (πανδημεῖ) στὸ βαλανίδι. Ἐδῶ στὸν τόπο μας οἱ βαλανιδιῆς δὲν εἶναι ἰδιοκτησίεις· εἶναι δημόσιες. Ὁ κόσμος ὁμῶς ἔχει τὸ λεύτερο νὰ μαζεύει τὸ βαλανίδι πληρώνοντας μόνον τὸ φόρο. Πρὶν ξεκινήσει μιὰ οἰκογένεια γὰρ τὸ λόγγο, ὁ νοικοκύρης θὰ βγῆ μιὰ μέρα νωρίτερα νὰ κόψῃ λόγγο (δασοτεμάχια) ἀνάλογα μὲ τὰ χέρια πὸ ἔχει στὴ διάθεσή του. Γιατὶ τὸ βαλανίδι δὲν σηκώνει μεροκάματο, ἄφησε πὸ σήμερον δὲ βρῖσκεις ἀργατιά. Χρωστάει, λοιπόν, ὁ κάθε νοικοκύρης νὰ λογαριάσῃ πόσα χέρια ἔχει ἢ φαμελιά του. Γιατὶ ἀκόμα τὸ βαλανίδι εἶναι μιὰ δουλειὰ πὸ βιάζει. Ἔτσι ἔπιασαν οἱ χινοπωριάτικες βροχές, ἡ δουλειὰ σκολάει. Τὸ πρᾶμα πὸ βραχεῖ, δὲν ἔχει τιμὴ, ἐξὸν πὰ κι' ἂν πέσει μεγάλη ζήτησις. Λοιπόν, ὁ κάθε νοικοκύρης θὰ κόψῃ τὰ δέντρα πὸ θὰ τρυγήσῃ ἐφέτος· θὰ τοὺς βάλῃ πάνω τους τὸ σημάδι του καὶ κανένας ἄλλος δὲν πάει ν' ἀπλώσῃ σὲ σημαδεμένες βαλανιδιῆς. Αὐτὸ δὲ γίνεται ποτέ. Καὶ γιατί νὰ γίνῃ; Δέντρα ὑπάρχουν ἄσωστα. Χέρια δὲν ὑπάρχουν. Γι' αὐτὸ πολλὰ βαλανιδιῆς μένουν κάθε χρόνο ἀτρύγητες.

1. Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Π. Παπασπύρου εἰς Ἡπειρ. Χρονικὰ ἔτ. Δ' τευχ. Α — Β σελ. 157 — 8. Ἡ παράδοσις ἀναφέρεται καὶ διὰ τὸ βουνὸ Γρίμποβο καὶ Ξηροβούνι ὅπου ὑπάρχει καὶ σπηλιὰ γνωστὴ ὡς Νυμφαῖον. Ἡ δρᾶσις τῆς Ἀγίας μετατίθεται εἰς τὸ ἐξωκλήσιον τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς πὸ εὐρίσκεται παρὰ τὴν θέσιν Χανόπουλο τοῦ βουνοῦ Γρίμποβο.

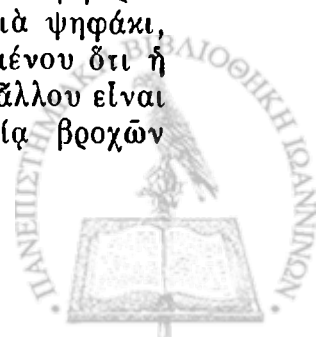
Ἴσως εἶναι. Βγαίνει, λοιπόν, ἡ οἰκογένεια στὸ λόγγο, πιάνει ἓνα γέρικο φουντωτὸ δέντρο μὲ παχὺν ἴσκιον καὶ στὴ ρίζα τοῦ κατασκηκώνει. Ὅλη ἡ φαμελιά, μὲ τὰ μωρὰ στὸ μπεσίκι, μὲ τὸ σκυλί, τὴ γάτα, τὶς κότες καὶ τὴ μπάμπω, ἂν ὑπάρχει. Ποῦ νὰ τ' ἀφήσεις στὸ χωριὸ ἓνα ἐνάμισον μῆνα; Κάτω ἀπὸ τὸ δέντρο στήνεται ἡ πυροστιὰ γιὰ τὸ μαγέρεμα. Καθαρίζεται ὁ τόπος ἀπὸ τὰ λιθάρια γιὰ τὸν ὕπνον τὸ βράδυ, κάτω ἀπὸ τ' αὐγουστιάτικο φεγγάρι, σὲ μιὰ μεριά ὁ γιοῦκος μὲ τὰ στρωσίδια, σὲ ἄλλη μιὰ κάσα μὲ τὰ τρόφιμα. Παρέκει διαλέγεται καὶ ἰσιώνεται ὁ τόπος γιὰ βαλανιδάλωνο κι' ἀπὸ τὰ κλωνάρια τοῦ δέντρου θὰ κρεμαστῆ ὅτι εἶναι γιὰ κρέμασμα. Νὰ τὸ νοικοκυριὸ στὸ βουνὸ ἔτοιμο γιὰ παραθερισμὸ, κατὰ ποῦ λέν στίς πολιτείες.

Μόνον ἐδῶ ἔχει κάθε μέρα δουλειά, σκληρὴ δουλειά. Γιατὶ κάθε μέρα ἀπὸ πολὺ πρῶτ' ἰσχυρῶς φέξει ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας ποὺ μποροῦν νὰ δουλέψουν στὸ κοπιαστικὸ ἔργο τοῦ ραβδίσματος, ἀφήνουν τὴν κατασκήνωσιν καὶ πηγαίνουν στὰ δέντρα. Πίσω μένουν τὰ μωρὰ ποὺ τὰ γνιάζεται καὶ τὰ φυλάει ἡ μπάμπω, ἢ τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ μικρὰ ποὺ μπορεῖ κι' αὐτὸ νὰ εἶναι νήπιον, ἀπαραίτητα καὶ ὁ σκύλος.

Ἡ δουλειὰ δὲ σταμοτάει τὸ γίωμα. Οἱ δουλευτάδες τρώγουν πρόχειρα στὸ πόδι, ψωμοτύρι, ἐλιές, καμμιά ντομάτα, καμμιά φέτα πεπόνι, ὄχι. Καλοκαίρι εἶναι, βολεύεται κανεὶς εὐκόλα. Τὸ βράδυ, νωρὶς, θὰ φάγουν μὲ τὸ φῶς τοῦ δειλινοῦ, ἢ τοῦ φεγγαριοῦ, τὸ μαγέρεμα ποὺ ἔτοιμάζεται γρήγορα καὶ εὐκόλα. Γιατὶ εἶναι εὐκόλο μαγέρεμα, ἀπλό».

Ἡ συλλογὴ τοῦ βαλανιδοκάρπου γίνεται μὲ τὴ ραβδιστόβεργα, ποὺ τὴ λένε καὶ διχαλόβεργα, γιατί στὴν κορυφὴ τῆς ἔχει διχάλι γιὰ νὰ ξεκολλάει ἀπὸ τὸ κλαρὶ τὰ βαλανίδια ποὺ εἶναι δύστροπα καὶ δὲ θέλουν νὰ κοποῦν. Τὸ βαλανίδι κάθε βράδυ μεταφέρεται στὸ βαλανιδάλωνο ὅπου ἀπλώνεται καὶ λιάζεται μιὰ δυὸ βδομάδες, νὰ μισοξεραθῆ. Ἐπειτα μεταφέρεται στὴ ρίζα μιᾶς γέρικιας βαλανιδιάς ὅπου γίνεται σωρὸς, καὶ ὁ σωρὸς ὅλο καὶ αὐγατώνει κοθῶς προστίθεται καὶ νέα ποσότητα».

Ὅταν λήξει ἡ συγκομιδὴ, σακκιάζεται, φορτώνεται εἰς τὰ ζῶα καὶ μεταφέρεται εἰς τὸ χωριὸ, ὅπου ἀποθηκεύεται, ἕως ὅτου πωληθῆ. Ἐννοεῖται πῶς μὲ αὐτὴν τὴν διαδικασίαν (ράβδισμα, σάκκισμα, ἀδειασμα, μεταφορὰ κλπ.) τὸ καλύτερο μέρος τοῦ βαλανιδοκάρπου, τὸ τυρνάκι, ὑψίσταται τὴν μεγαλυτέραν φθορὰν καὶ ἀπώλειαν. Αὐτὸ εἶναι τὸ ραβδιστὸ βαλανίδι, ποὺ λέγεται χαματίνα καὶ χάχλα. Περιέχει ποσότητα ἀπὸ ψηφάκι καὶ ἀπὸ τυρνάκι, διότι αὐτὰ τὰ εἶδη δὲν διατίθενται εἰς ἰδιαιτέρας παρτίδας. Τὸ τυρνάκι, εἵπομεν ὅτι εἶναι τὰ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ βαλανιδίου λέπια. Τὸ ψηφάκι εἶναι βαλανίδι πολὺ μικρῶν διαστάσεων, πολὺ ἄωρον, περιέχον καὶ καλύπτον σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν βάλανον. Ἡ περιεκτικότης του εἰς ταννίνην εἶναι, ἐν ἀναλογίᾳ, μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ποσότητα τὴν ὅποιαν περιέχει ἡ χαματίνα, πρέπει ὅμως νὰ συλλεγῆ κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Αὐγούστου. Τοῦτο δὲν γίνεται. Πρῶτον διότι αἱ ἀγροτικαὶ ἀσχολίαι δὲν ἔχουν τελειώσει ἀκόμη καὶ ἔπειτα, διότι ἡ συλλογὴ του εἶναι ἀσύμφορος εἰς τὸν χωρικὸν—βαλανιδοπαραγωγόν. Διότι κατὰ τὴν πώλησιν ὁ χωρικὸς πληρώνεται τὴν ἀξίαν τοῦ παραδιδομένου προϊόντος ἀναλόγως πρὸς τὸ βάρος καὶ ὄχι ἀναλόγως πρὸς τὴν περιεκτικότητά εἰς ταννίνην. Τὸ δὲ ψηφάκι λόγω τοῦ μικροῦ ὄγκου του δὲν ἔχει βάρος καὶ συνεπῶς εἶναι προῖον ἀσύμφορον εἰς τὸν παραγωγόν. Κατὰ συνέπειαν δὲν ὑπάρχει ἰδιαιτέρα συλλογὴ διὰ ψηφάκι, ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν μετέπειτα κανονικὴν συλλογὴν, δεδομένου ὅτι ἡ καρποφορία ἐνὸς δένδρου δὲν εἶναι ὁμοίμορφος καὶ ταυτόχρονος. Ἐξ ἄλλου εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρισκεται ψηφάκι εἰς τὸ ἔδαφος, καταπεσόν εἴτε συνεπείᾳ βροχῶν ἢ σφοδρῶν ἀνέμων εἴτε ἐνεκα ἄλλων αἰτίων.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ εἰς τὸ ἐμπόριον καταλήγον βαλανίδι, ἢ χαματίνα, περιέχει καὶ καὶ ψηφάκι καὶ τυρνάκι, ἀλλὰ καὶ βαλάνους εἰς ἀναλογίαν περίπου 40⁰/0 τοῦ ὅλου βάρους τῆς παρτίδος.

Ἡ χαμάδα εἶναι βαλανίδι τελευταίας ποιότητος, συλλεγόμενον μετὰ τὰς φθινοπωρινὰς βροχάς, διὰ φυσιολογικῆς ὠριμάνσεως καὶ πτώσεως ἐκ τοῦ δένδρου περιέχον βαλάνους εἰς ἀναλογίαν 10⁰/0 ἐπὶ τοῦ βάρους.

Ὅπως εἶπωμεν, τὸ πλουσιότερον ὕλικόν τοῦ βαλανιδίου εἰς ταννίνην εἶναι τὸ τυρνάκι ἢ ντούγα, μὲ περιεκτικότητα φθάνουσιν τὸ 38⁰/0 τοῦ βάρους του, ἔναντι 27—29⁰/0 τοῦ βαλανιδίου (τοῦ κυπέλου ἄνευ λεπίων).

Τὸ βαλανίδι τῆς Ἀχαρνῆς ἔχει, κατὰ μέσον ὄρον, περιεκτικότητά εἰς ταννίνην 24⁰/0, ἐνῶ τὸ βαλανίδι τῆς Θεσπρωτίας καὶ τῆς Ἡπείρου γενικῶς ἔχει περιεκτικότητά μόλις 14⁰/0. Τὰ τουρκικὰ βαλανίδια προελεύσεως Σμύρνης, παρουσιάζουν περιεκτικότητά 29⁰/0.

Τὸ βαλανίδι, χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν δορῶν διὰ τὴν μεταβολὴν των εἰς δέρματα, ὑπεβάλλεται σήμερον εἰς χημικὴν καὶ μηχανικὴν κατεργασίαν καὶ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ μορφὴν ἐκχυλίσματος. Αὕτῃ ἡ σύγχρονος ἱστορία τοῦ βαλανιδίου δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα.

Παλαιότερα, ὅποτε τὸ βαλανίδι ἐχρησιμοποιεῖτο παρ' ἡμῶν διὰ τὴν δέψιν τῶν δορῶν, ὑπεβάλλετο εἰς ἄλεσμα εἰς εἰδικούς μύλους, ὁπόθεν ἐλαμβάνετο ἓνα χονδρόκοκκον ἄλευρον. Τοῦτο ἐχρησίμευε εἰς τὰ ταμπάκια πρὸς ἐπίπασιν τῶν δορῶν, τῆς δέψεως διαρκούσης πλὴν ἔτη. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος τῆς παραγωγῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἐξήγετο εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, ὅπως ἀναφέρουν οἱ περιηγηταί.

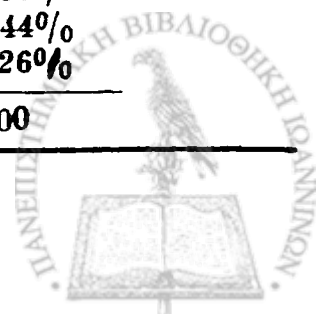
Μαρτυρίας ἐξαγωγῆς ἐκ Θεσπρωτίας εἰς Μασσαλίαν ἀνευρίσκομεν εἰς τοὺς περιηγητὰς Spon καὶ Wheeler (1678 τόμ. Β' σελ. 9, 20, 202, 250) τόσον βαλανιδίου ὅσον καὶ πρινοκοκκίου. Ὅμοίως καὶ εἰς τὸν Τουρνεφόρ ἐκ Σάμου εἰς Μασσαλίαν (1727 σ. 106) καθὼς καὶ εἰς τὸν Πουκεβίλ.

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, τὸ βαλανίδι ἀποτελοῦσε διὰ τὴν χώραν σημαντικὸν ἀξαγωγίμον προϊόν, μὴ χρησιμοποιούμενον παρ' ἡμῶν εἰς μεγάλην κλίμακα διότι τοῦτο ἔχει μεγαλυτέραν ἐφαρμογὴν προκειμένου περὶ λεπτῶν καὶ εὐγενῶν δορῶν πρὸς παραγωγὴν σουὲτ καὶ σεβρώ. Δέρματα τοιαῦτα δὲν δέφονται εἰς τὴν χώραν μας. Ἡ ἐλληνικὴ βυρσοδεψία χρησιμοποιεῖ εἰς μεγάλην κλίμακα τὸν πευκοφλοιὸν (πίτυκαν ἢ πιτύκι) καὶ ἄλλους φλοιούς ὅπως τῆς ρίζης τοῦ Πρίνου καὶ τῶν φύλλων καὶ κλάδων τοῦ Ρουδίου τουρκ., Σουμάκ. (βλ. λ. Πρίνος, Ρούδι, Σουμάκι).

Τὸ βαλανίδι κατὰ τὸν παρελθόντα αἰ. ἀποτελοῦσε, ὡς εἶπομεν, ἓνα ἀπὸ τὰ ὀλίγα προϊόντα τῆς παραγωγῆς μας τὰ ὁποῖα ἠδύνατο ἢ χώρα νὰ ἐξαγάγῃ, πρᾶγμα σπουδαιότατον διὰ τὸ ἐμπορικόν της ἰσοζύγιον τὸ ὁποῖον ἦτο ἀπὸ ἀνέκαθεν παθητικόν. Εἰκόνα τῆς σημασίας ταύτης μᾶς δίνουν τὰ κατωτέρω στοιχεῖα, ἐμφαίνοντα τὴν θέσιν τῆς βαλανιδίου μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐξαγομένων δασικῶν προϊόντων.

Προϊόντα ἐξαχθέντα κατὰ τὴν τριετίαν 1851 - 1853

Εἶδος προϊόντος	Ἄξια εἰς δραχ.	Ποσοστὸν ἐπὶ τῆς ἀξίας
Ρητίνα καὶ ρητιν. προϊόντα	91.600	0,300/0
Ξυλεία κατηργασμένη	132.170	0,440/0
Βαλανίδια	2.704.940	9,260/0
Σύνολον	2.928.710	10.00

Κατὰ τὴν ἑπταετίαν 1861—1866 ἐξήχθησαν ἑτησίως κατὰ μέσον ὄρον βαλανίδια ἀξίας 1.116.000 δραχ.

Ἡ Βαλανιδιά εἶναι εἶδος ἐνδημικὸν τοῦ ἑλληνομικρασιατικοῦ χώρου, οὐδαμοῦ ἄλλοῦ ἐπὶ τῆς Γῆς ἀπαντῶσα.

Ἡ συνολικὴ ἔκτασις τῶν ἑλληνικῶν δασῶν βαλανιδιάς ἀνέρχεται εἰς 187.000 στρέμματα. Προπολεμικῶς τὰ σποραδικῶς φυόμενα καὶ μεμονωμένως ἀπαντῶντα βαλανιδόδενδρα ὑπελογίζοντο εἰς 300.000

Φυτωνύμια ἀπαντῶσι πολλαχού τῆς χώρας, ὡς *Βαλανιδόρραχη*, ῥάχισ εἰς τὰ ὄρια τῶν Νηγῶν Θεσπρωτίας καὶ Πρεβέζης.

Βαλανιδιά, θέσις ἀπαντῶσα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χ. Βασιλικὸν Ν. Ἰωαννίνων καὶ τοῦ χ. Δραμίτζι Ν. Τρικάλων.

Βαλανιδιές, λάκκα εἰς τὸ χ. Ἀγ. Παρασκευὴ Ν. Τρικάλων.

Βελανιδέζα, δασικὴ θέσις ἐν Σολυγείᾳ Κορινθίας.

Βάλτος (δ). Εἶναι μία μορφή δάσους, τοῦ ὑδροχαροῦς δάσους. Τὸ ὄνομα τοῦ μᾶς ἐνθυμίζει τὰ ἀρχαῖα ἄλσος καὶ ἄλτις, καθὼς καὶ τὸ γερμαν. Wald. Ὅλα τὰ ἔλη, τὰ τέλματα, τὰ περιοδικῶς κατακλυζόμενα ἐδάφη, οἱ ἀκρολιμνιές καὶ οἱ ἀκροποταμιές, εἶναι βάλτοι, ὑδροηλοὶ λειμῶνες.

Τὰ δασικὰ εἶδη ποῦ εὐδοκιοῦν εἰς τὰ ὑγρά ἐδάφη, εἶναι. Ἀπὸ τὰ δένδρα, ἡ Ρένια, εἶδος μεγαλοπρεποῦς δρυός, ὁ Πλάτανος, ἡ Λεύκα, ἡ Ἰτιά, ὁ Σκλήθρος, ὁ Φράξος, ἡ Πεδινὴ Πτελέα, ἡ Μελία κ. ἄ. Ὑψηλόκορμα δάση ἐσχημάτιζαν τὰ εἶδη αὐτά, ἐν Ἠπείρῳ, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λούρου, ἀπὸ τὴν Σκάλαν μέχρι τῆς παραλίας, ἕνα τοιοῦτον ὑδροχαρὲς μέγα δάσος εἶναι ὁ *Δούδροβος*⁽¹⁾, ὅπου ἐπικρατεῖ ὁ Δρυς. Πυκνὰς συστάδας σχηματίζει ἡ Λεύκη ἐπὶ τῶν παροχθίων ἐδαφῶν τῆς Λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Ὑψικόρμους συστάδας σχηματίζουν πλάτανοι, ἰτέαι, λεῦκαι καὶ δρυς ἐπὶ τῶν παροχθίων ἐδαφῶν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀώου κατὰ τὰς θέσεις *Συκιά* καὶ *Μπόρκο Σέρμπο* τῆς περιφερείας Βασιλικοῦ (Τσαραπλιανὰ) καθὼς καὶ κατὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Βοϊδομάτη εἰς τὸν Ἀῶν.

Ἀπὸ δὲ τοὺς θάμνους, ἡμιθάμνους, φρύγανα καὶ λοιπὰ πώδη φυτὰ, πολλαχού, ὡς κατὰ τὸ τελευταῖον τμήμα τοῦ ροῦ καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Καλαμά, ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Λίμνης τῶν Ἰωαννίνων κ. ἄ. ὁ κάλαμος *Arundo donax* καὶ τὰ καλαμοειδῆ ἐν γένει εἶδη. Ἀπαντᾷ ἐπίσης εἰς τὴν Λίμνην Ἰωαννίνων τὸ φυτὸν Ὑδροχαρὶς *Morsus ranae*, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τὸ Μεσολόγγι. Ἐκ τῶν περιδοφύτων, διάφορα εἶδη Ἐκουϊζέτου κν. πολυκόμποι, κοντυλόχορτο, ἀλογουρά. Τὸ Ἀδιάνθον τῆς Ἀφροδίτης κν. πολυτρίχι, ἡ ἐπιπλέουσα Σαλβινία, ἡ ἐπίσης ἐπιπλέουσα Νυμφαία κν. νούφαρο καὶ πλατομαντήλα (*Βρυσοχώρι Ζαγορίου*), ὁ νηχόμενος Ποταμογείτων, ἡ *Sagittaria sagittifolia* L. προτιμῶσα τόπους μὲ κινούμενον ἐδαφικὸν ὕδωρ, ἐνῶ τὸ *Damasonium Alisma* καὶ ἰδίως ἡ ποικιλία τοῦ *Bourgaei* Coss ἀπαντᾷ ἐν Ἠπείρῳ εἰς τόπους μὲ ἀκίνητον ἐδαφικὸν ὕδωρ. Ἡ πρωτοτυποῦσα εἰς τὴν γαμήλιον συμπεριφορὰν τὴν Βαλλισνερία *Vallisneria spiralis* L., ἡ ὁποία ζωηρὸν ἔχει κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μὲν διακοσμητῶν καὶ ἀγγειογράφων ἀπὸ τῶν μινωϊκῶν χρόνων (ἀγγεῖα Φυλακωπῆς) τῶν δὲ λογοτεχνῶν ἀκόμη καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας (*Μωρὶς Μαίτερλινκ*, Γρ. Ξενόπουλος) δὲν φαίνενα ἀπαντῶσα ἐν Ἠπείρῳ.

Ἐπὶ δὲ τῶν ὑψικόρμων δένδρων καὶ δενδρουλλίων, ἀκόμη καὶ τῶν θάμνων, πλήθος ἀπὸ φυτὰ ἀναρριχώμενα, ὅπως τὸ Αἰγόκλημα, ἡ ἀγρία Ἄμπελος, ἡ Κληματὶς κν. *ἀγράφμη*, ἐν Ἠπείρῳ *χελιδρολιά*, ὁ Κισσός, ὁ Βάτος, ἡ Περιπλοκάς κ. ἄ. καθὼς καὶ μὴ ἀναρριχώμενα, ἀλλὰ ἀκανθώδη φυτὰ, ἐπὶ τοῦ χλωροτάπητος

1. Περιοχὴ τῶν κοινοτήτων Λεπτοκαυρᾶς, Λύκου καὶ Τσαρακλιμάνι, Ν. Θεσπρωτίας.

τοῦ ἔδαφους ἀπλούμενα, ὅπως ἡ ἀγριοτριανταφυλλιά, ὁ ἀσπάραγος, ὁ σμίλαξ κλπ. σχηματίζουν διὰ τῆς συρριζώσεως καὶ τοῦ ἐναγκαλισμοῦ των πράσινον φράγμα, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὸ ἔδαφος τοῦ βάλτου ἀδιάβατον.

Ἐντὺς δὲ τοῦ συμπύκνου τούτου παρθένου πάρκου εὐρίσκουν ἀσφαλὲς καταφύγιον καὶ εὐτυχὲς ἐνδιαίτημα πλῆθος χερσαίων ζώων καὶ πτηνῶν ἐνύδρων καὶ μὴ, τὰ ὁποῖα μετὰ τῆς ὀργώσεως βλασιήσεως συναποτελοῦν ἰδιόρρυθμον κοινότητα. Τῆς κοινότητος τούτης, κλασικὴν μορφήν ἀποτελοῦσε μέχρι τῆς ἐκχερώσεώς του, ὁ βάλτος τοῦ Ἀγγελοκάστρου ἐν τῇ πεδινῇ Αἰτωλίας.

Τοπωνύμια. Βάλτος, ἐπαρχία τῆς Ἀκαρνανίας μὲ πρωτ. τὴν Βόνιτσαν.

Βάλτα (Βάλτσα) κοιν. ἐν τῇ Ἐπαρχ. Κορινθίας.

Ἀσπρόβαλτα, κοιν. εἰς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον.

Ὁ βαλτώδης τόπος, λέγεται καὶ *βαρκὸ* (τὸ) βλ. λ.

Βαλτοκράτης. Τὸ βοταν. εἶδος *Aster tripolium* L. τὸ ὁποῖον κυρίως φέται εἰς ὑψαλμούς βάλτους καὶ εἰς ἀλίπεδα.

Βαλτόχορτο. Τὸ βοτ. εἶδος *Echinophora tenuifolia* L.

Ἄλλα εἶδη φυόμενα εἰς τοὺς βάλτους εἶναι :

Typha augustata Ch. et B. κν *ψαθί*.

Cyperus longus L. *κύπερη*.

Holoschoenus vulgaris Link. *βοῦρλα* ἢ *βροῦλα*. Ἐν ἀλιπέδοις

Scirpus lacustris L. *βούτομο*, *βουτόμι*.

Carex hispidus Wild. *μαχαιρίτης*.

Carex glauca v. *cuspidata* Host. *σπαθόχορτο*.

Imperata cylindrica L. Ἐν Κερκύρα, *κνπελισσός* (ὁ)

Eryanthus Ravennae L. *σαμάκι*.

Setaria verticillata L. *κοστρέφα* (B. Ἡπειρος).

Βαρέλα (ἡ) ξύλινον, μὲ δοῦγες ἐξ ἐλάτης συνήθως, οἰκιακὸν σκεῦος χρησιμεῖον εἰς μεταφορὰν ὕδατος καὶ ἐφωδιασμένον μὲ ἄλυσον πρὸς ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ ὤμου, χωρητικότητος τεσσάρων περίπου κιλῶν.

Ἄλλα ξύλινα σκεῦη, ἀναρτώμενα ἐπίσης δι' ἄλυσον καὶ χρησιμοποιούμενα εἰς μεταφορὰν ὑγρῶν, κυρίως οἴνου ἢ οὔζου ἢ τσίπουρου, εἶναι ἡ *τσότρα* ἢ *τσότσα* (τσοιτράδες καὶ τσιτσάδες οἱ κατασκευασταί), ἐνῶ ἡ *κανάτα* ἢ τὸ *κανάτι* καὶ τὸ *κανατάκι* προορίζονται εἰς πόσιν. Συμβαίνει ὁμως συχνά, ἡ πόσις τῶν διαφόρων ὑγρῶν ἢ ποτῶν, νὰ μὴ γίνεται μὲ τὸ κανάτι ἢ τὸ κανατάκι ἢ τὸ ποτήρι, διότι σπανίως τὰ μικρὰ ταῦτα σκεῦη σημειώνουν τὴν παρουσίαν των εἰς τὸ δάσος ἢ εἰς τὸ βουνὸ ἢ τὸ ὑπαιθρον ἐν γένει. Καὶ τότε ἡ πόσις γίνεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ στόμιον τῆς βαρέλας ἢ τσότρας ἢ τσότσας. Ἐντεῦθεν τὸ αἶνιγμα.

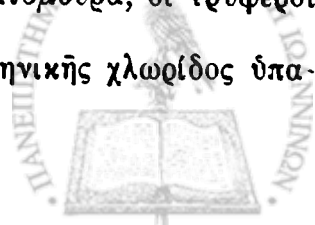
Στὸ λόγγο ἐγεννήθηκα, στὸ λόγγο πελεκήθηκα
καὶ τόφερε ἡ μοῖρα μου, νὰ μὲ φιλάει ὁ κόσμος.

Ἄλλο εἶδος μεταφορᾶς ὕδατος εἶναι ἡ *βουτσέλα* (βλ. λ.) καὶ *βουτσέλι* ἢ δὲ *βεδούρα* ἢ *βιδούρα* ἢ *βεδούρι* (τὸ) χρησιμεῖ εἰς μεταφορὰν γαλακτοκομικῶν προϊόντων. (βλ. λ.)

Βαρελάς (ὁ) χονδρὴ ἰτεόβεργα κατάλληλη εἰς κατασκευὴν μεγάλων διαστάσεων εἰδῶν ἰτεοπλεκτικῆς, (βλ. Ἰτιά).

Βάτος ὁ (ἀρχ. βάτος ἢ) τὸ θαμνώδες φυτὸν *Rubus*, εὐδοκιμοῦν ἐν Ἑλλάδι διὰ τῶν εἰδῶν *Idaeus*, *ulmifolius* καὶ *tomentosus*, τὰ ὁποῖα ὁμως δὲν διακρίνει ὁ λαὸς καὶ τὰ ἀποκαλεῖ ἅπαντα διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Ἐπειδὴ ὁ β. εἶναι φυτὸν ἀκανθῶδες, ὀνομάζεται καὶ *Βατσιλιά*. Οἱ καρποὶ *βατόμουρα*, οἱ τρυφεροὶ βλαστοί, *βατούνη*, τρωγόμενοι ὡς χορταρικόν.

Ὁ β. εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἄσημα θαμνώδη εἶδη τῆς ἐλληνικῆς χλωρίδος ὑπα-

γόμενος εἰς τὴν ζώνην τῶν σκληροφύλλων θάμνων, ἂν καὶ ἀνέρχεται εἰς ἰκανὸν ὕψος ἐπὶ τῶν ὄρεων. Ὑλοχρηστικῶς, ἡ μόνη ὑπηρεσία τὴν ὁποῖαν προσφέρει, εἶναι ὅτι δημιουργεῖ φράκτας κατὰ μῆκος τῶν ἀγροικῶν κτημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι κατὰ κανόνα ἀπερίφρακτα καὶ τῶν ὁποίων γίνεται πιστὸς φύλαξ καὶ προστατῆς.

Ὁ β. πολλαπλασιάζεται διὰ καταβολάδων, εἶναι δὲ τόσον εὐκόλος καὶ ταχὺς ὁ πολλαπλασιασμός, ὥστε νὰ ἀρκῆ ἀπλῆ ἐπαφὴ τοῦ ἄκρου τοῦ βλαστοῦ μὲ τὸ ἔδαφος διὰ νὰ ριζοβολήσῃ οὗτος καὶ παραχθῆ νέον φυτὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ μητρικόν.

Ἐντεῦθεν ἐδημιουργήθη ἡ παράδοσις ὅτι ὁ β. εἶναι εὐλογημένον φυτὸν, τόσον ἀπὸ τὸν Χριστόν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν Παναγίαν. Εἰς τὸν Χριστόν, διωκόμενον ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, προσέφερε καταφύγιον μέσα εἰς τὴν πυκνὴν λόχμην του, καθ' ὃν χρόνον ἡ Πέρδικα ἐφώναζε κακαβίζουσα: βάτο, βάτο, βάτο, προδίδουσα οὕτω τὸ μέρος ὅπου ἐκρύπτετο ὁ Χριστός. (βλ. Δ. Λουκοπούλου «Νεοελ. Μυθολογία» Ἡ πέρδικα καὶ τὸ περιστέρι σ. 31). Διὰ τὴν Παναγίαν, ἀσθενοῦσαν βαρῶς, ὁ β. ἔδειξε θερμὸν ἐνδιαφέρον καὶ διὰ νὰ υεταλάβῃ ἐλλείψει οἴνου προσέφερε ἀπόσταγμα ἀπὸ βατόμουρα. (βλ. Αὐτ. σ. 35 καὶ 192).

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀρχαία Μυθολογία ὁμιλεῖ περὶ τοῦ βάτου εἰς τὸν περὶ Νυκτερίδος, βάτου καὶ Αἰθυσίας Αἰσώπιον μῦθον. Ὁ μῦθος οὗτος διεσώθη εἰς τὸ στόμα τοῦ ἑλλ. λαοῦ, εἰς παράδοσιν ἐκ Θεσσαλίας, ἡ ὁποία μυθοποιεῖ τὴν ιδιότητα τῶν κλώνων τοῦ β. νὰ συλαμβάνουν μὲ τὰς ἀκάνθας τῶν τὸν διαβάτην, ὑποχρεώνοντες αὐτὸν νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ προσπαθῆσῃ νὰ ξεβατινωθῆ ἢ ξεβατωθῆ. Κατὰ τὸ ὀλιγογρόνιον τοῦτο σταμάτημα, ὁ β. εὐρίσκει τὸν καιρὸν νὰ ὑποβάλλῃ τὸν διαβάτην εἰς ἐξέτασιν, διὰ νὰ μάθῃ ἂν τυχὸν ἔχει ἀνεύρει τὸ ἐμπόρευμα τὸ ὁποῖον ἔχει χάσει ὡς πάλαι ποτὲ ἔμπορος ὅπου ἦτο, ἢ νὰ πληροφορηθῆ σχετικὸν τί περὶ τῆς τύχης του. (βλ. εἰς Δ. Λουκ. ἐνθ' ἄνωτ. σ. 217). Ἐκ τῆς ιδιότητος ταύτης τοῦ φυτοῦ νὰ συλλυμβάνῃ προῆλθεν ἡ παροιμ. φράσις «ἐπῆγα νὰ ξεβατώσω καὶ σωβάτωσα» λεγομένη περὶ ἀνθρώπων ἀναμιγνυομένων εἰς ξένας ὑποθέσεις ἐπὶ ζημίᾳ των.

Τὸ ἀκριβὲς ὅμως εἶναι ὅτι ὁ β. μὲ τοὺς ἀκανθώδεις κλάδους του, συλλαμβάνει μὲν καὶ βατινώνει τὸν διαβάτην, ἀλλὰ δὲν τὸν κακουεταχειρίζεται. Αἱ ἀκανθαὶ τοῦ β. ἐλαφρῶς μόνον «ἀγκυλώνου», ἀλλὰ δὲν κεντοῦν δίκην κέντρων πικρῶν, ὅπως συμβαίνει μὲ ἄλλα κεντροφόρα φυτὰ οἷον ὁ Ἀσπάλαθος, ὁ Παλίουρος, ἡ Ὄξυάκανθα κ. ἄ. Ἐντεῦθεν τὸ δημῶδες λιανοτράγουδον (Ν. Πολίτου. Ἐκλογαί, 135 ξδ').

Ἀσφάλακτέ μου τί κεντᾶς; βάτε μου τί ἀγκυλώνεις;

Τὸ ἀγκύλωμα τοῦ βάτου εἶναι μᾶλλον ἓνα ἀγκάλιασμα, ἐγγυόμενον τὴν ἀσφαλῆ διάρκειαν τοῦ ἐναγκαλισμοῦ, ὅπως τὸν θέλουν προκειμένου περὶ γαμηλοῦ δεσμοῦ. Οὕτω κατὰ τὴν προετοιμασίαν τοῦ γάμου, νεάνιδες ράπτουν κλωνίον βάτου εἰς τὸν παστὸν ἄδουσαι.

*Ἐβάλαμε τὸ βάτο, τὸ ριζιμιὸ δεντρό.
σὰ βάτος νὰ ριζώσουν ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρός.*

(Ν. Πολίτου 146)

Ἐν Πέτρα τῆς Ἄρτης, πρὸ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, περιζώνουν τοὺς μελλονύμφους μὲ ἔρριζον κλώνον βάτου (Π. Παπασπύρου Ἡπειρ. Χρ. τ. Δ) ἐν Δωδεκανήσῳ δέ, ἡ νύφη ὑποδέχεται τὸν γαμβρὸν μὲ τοὺς στίχους:

*Χίλια καλῶς ἐκόπιασεν ὁ ριζιμιὸς μου βάτος
κι' ἦρθεν ὁ νοῦς μου μὲ τ' ἐμὲ ὁπού' τονε φευγαῖτος.*

Και αἱ νεάνιδες τραγουδοῦν

Ὁ βάτος εἶναι δροσερός* χλωρός, ξερός μπερδένει:
βοηθᾶτε Μοῖρες τοῦ γαμπροῦ πάντα του νὰ κερδαίνει.

Τοπωνύμια. (ἐλάχιστα τινὰ μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν τῆς χώρας).

Βασιτιά, κοινότης κατὰ τὸν τ. δ. Γόμφων εἰς τὸν Ν. Τρικάλων.

Βατώντας. Κοινότης ἐν Εὐβοίᾳ, ἐν τῇ Ἐπαρχ. Χαλκίδος.

Βατοῦσα. Κοινότητες ἐν Χίῳ καὶ Μυτιλήνῃ.

Βατὲς (δ) δασικὴ θέσις ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀσκύφου Ν. Χανίων.

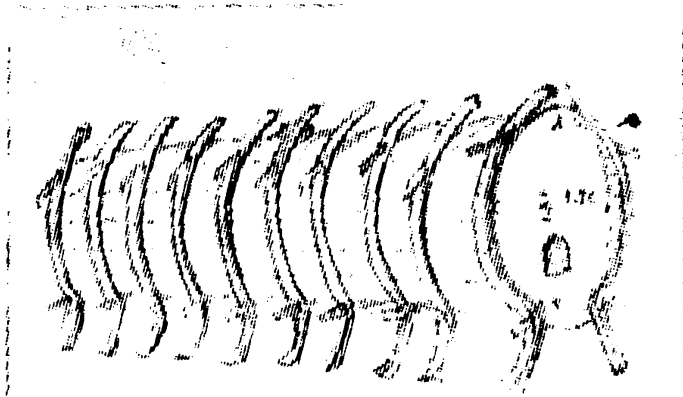
Βατοπέδι (τό). Μικρὰ πεδιάς κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ Ἄθω, ἔνθα ἡ μεγάλη Μονὴ Βατοπεδίου.

Βατοκόπι (τό). Μακρομάνικον κλαδευτήρι χρησιμοποιούμενον πρὸς κοπὴν βάτων καὶ ἄλλων παρομοίων πυκνῶν καὶ ἀκανθωδῶν θάμνων.

Βαφόρριζα καὶ **βαφορίζα**, τὸ ποῶδες φ. κοινότατον εἰς ὅλους τοὺς παραλίους τόπους τῆς χώρας, ἐν οἷς καὶ τῆς Ἠπείρου λέγεται καὶ ἀλκάνα. Ἡ ρίζα του χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βαφικὴν. Δὲν γνωρίζομεν ἂν οἱ χωρικοὶ μας ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν ἀκόμη φυτικὰς ὕλας εἰς τὴν χωρικὴν βαφικὴν διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1860 ὅποτε ἀνεκαλύφθη ἡ παραγωγὴ χρωμάτων ἀπὸ τὸ πισελαῖον καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20 αἰ., ὅποτε ἀνεκαλύφθη ἡ παραγωγὴ συνθετικῶν χρωστικῶν ὑλῶν, ἡ χρῆσις τῶν φυτικῶν ἐγκατελείφθη ἐντελῶς ἢ σχεδὸν ἐντελῶς.

Τὰ βαφικὰ φυτὰ τῆς ἐλληνικῆς χλωρίδος, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο συνήθως ὑπὸ τῶν χωρικῶν εἶναι: Τὸ Σκλήθρον (μέλαν χρῶμα), τὸ Ρούδι (κίτρινον) τὸ Χρυσόξυλον (κιτρινέρυθρον), ἡ Ἀγριοβαφὴ (ἐρυθρόν), ἡ Ὠχρα, ἐν Ἠπείρῳ γροῦζο (κίτρινον), ὁ κρόκος ἢ ζαφορὰ (κίτρινον ἕως πορτοκαλόχρουν), ἡ βοϊδόγλωσσα (ἐρυθρόν), ἡ ψευτοζαφορὰ ἢ ἀσφοῦρι (κίτρινον καὶ ἐρυθρόν), τὸ Ἰνδικὸν (κυανοῦν — λουλακί).

Χάρις εἰς τὴν χρησιμοποίησιν φυτικῶν χρωστικῶν ὑλῶν καὶ τὸν τρόπον βαφῆς οἱ ἐπιτυγχανόμενοι χρωματισμοὶ ἦσαν σταθεροὶ καὶ ἀνεξάληπτοι.

Βαγένι (*Ἴδε σελ. 120—122)

βεδούρα (ἢ) *βιδούρα*, *βεδούρι* (τὸ) καὶ *βεδουρίτσα*. Μικρὸν ξύλινον ποιμενικὸν δοχεῖον κατασκευαζόμενον μὲ δοῦγες (ἐλάτης, ὄξυα, δρυός, κέδρου) ἀνοικτὸν ἄνω, μὲ τὴν κάτω διάμετρον μεγαλυτέραν τῆς ἄνω, φέρον μικρὰς διατρήτους λαβὰς πρὸς ἀνάρτησιν διὰ σώματος ἢ σχοινίου. Χρησιμεύει εἰς μεταφορὰς γάλακτος καὶ γιαούρτης. (βλ. σχῆμα).

Βεζὰ (ἢ) εἶδος ἀποβουτυρωμένου τυροῦ, ὁ ὁποῖος λαμβάνεται διὰ βρασμοῦ τοῦ **τυρόγαλου**. Κυρίως εἰπεῖν πρόκειται περὶ ὑπολείμματος τῆς κατεργασίας

* δροσερός σημαίνει ἀειθαλής.

** μπερδεύει, περιπλέκει, ὡς πράττει ὁ βάτος.

τοῦ γάλακτος. Λέγεται καὶ **γαλοτύρι** ἐν Ζαγορίῳ. ἐν Θεσσαλίᾳ δέ, *μυζήθρα*, *οἴοδα* καὶ *κλωτσοτύρι*. Ἡ βεζά, ἡ ὁποία λαμβάνεται διὰ τῆς ἀποβουτυρώσεως τοῦ γάλακτος μὲ βουτυροκάδην, εἶναι πλουσιωτέρα εἰς βούτυρον καὶ διὰ τοῦτο φαγώσιμος ἀπὸ τοὺς πτωχοτέρους χωρικούς, πωλεῖται δὲ καὶ εἰς τὰς πόλεις, ἀκόμη δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις. Αἱ λαϊκῆς καταναλώσεως τυρόπιττες, ἐκ τοιαύτης μυζήθρας κατασκευάζονται. Ἡ βεζά, ἡ λαμβανομένη δι' ἀποβουτυρώσεως τοῦ γάλακτος μὲ μηχανήν, δὲν περιέχει οὐδὲν βούτυρον, εἶναι δηλ. ἀπλοῦν ὑγρὸν καὶ διδεται εἰς τὰ ζῶα, ἰδία χοίρους.

Βιζοκρανιά τὸ δενδρῦλλον *Cornus sanguinea* L. Λέγεται καὶ **ἀγριοκρανιά** εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Κρανιὰν (βλ. λ.) καὶ **βουζοκρανιά**. Τὰ κράνα τῆς εἶναι μικρά, σφαιρικά, χρώματος μαύρου. Τρώγονται.

Βίκος (ὁ) τὸ φυτὸν *Vicia sativa* L. μὲ πολλὰ εἶδη καὶ ποικιλίας. Μεταξὺ αὐτῶν τὰ εἶδη, *V. narbonensis* ἐν Ἠλείῳ κν. **ἀγριοκκούκι**, *V. cracca* κν. **ἀγριόβικος**, *V. dasycarpa* Ten κν. **καβαλαριά** καὶ *V. ervilia* κν. **ρόβι** τὰ ἅπαντ. ρεβίθια.

Τπν. **Βίκος**, ἡ γνωστὴ χαράδρα ἐν Ζαγορίῳ, **Καβαλλάρι** δέ, χωρίον ἐπὶ τοῦ ὄροπεδίου τοῦ Ζαγορίου καὶ τῶν ἀνατολικωτάτων κλιτύων τοῦ Μιτσικελίου.

Βιόλα καὶ **βιολέττα** (ἡ) εἶδη τοῦ γένους *Mathiola* (*incana*, *triscupidata*) **ἀγριοβιολέττα** δὲ τὸ εἶδος *Wilkiea maritima* L. Ἄπαντὰ καὶ μὲ τὸ προσθετικὸν - α, ἦτοι **ἀβιόλα**, **ἀβιολέττα**. Εἶδη διακοσμητικά, καλλιεργούμενα διὰ τὰ ἄνθη τῶν μέσα εἰς γλάστρες εἰς ὄλας τὰς ἡπειρωτικὰς πόλεις. Μεγάλῃ χρῆσιν τῶν ἀνθέων γίνεται εἰς διακόσμησιν τῶν ἐπιταφίων.

Βίτσα (ἡ) λεπτὸς κλῶνος ἢ κλαδίσκος, λεπτὸν παραβλάστημα δένδρου, ἦτοι πρεμνοβλάστημα, ριζοβλάστημα κν. **κωλόρριζον**, **παραφυσίδι** κλπ. Ἰδιαιτέρως ἐκτιμᾶται ἡ βίτσα τῆς Ἰτιάς εἶναι ἢ κατ' ἐξοχὴν βίτσα, χρησιμοποιουμένη εἰς τὴν ἰτεοπλεκτικήν. Τπν. **Βίτσα** ἐν Ζαγορίῳ κοινότης ἐνθα ἐγένετο εἰς μεγάλην ἔκτασιν συλλογὴ ἰτεοβεργῶν ἀπὸ τοὺς καλαθοπλέκτας.

Βλαστάρι (τὸ) ὁ νέος καὶ τρυφερός βλαστὸς τοῦ φυτοῦ, ὁ φέρων τὸ ἀρχέφυτρον. Οἱ νεαροὶ αὐτοὶ βλαστοί, προκειμένου μὲν περὶ δρυῶν, ὀνομάζονται **μούγκρο** (τὸ), τὰ **μούγκρια**, (βλ. λ.), προκειμένου δὲ περὶ Πρίνων, **ροδάμι** (βλ. λ.) καὶ εἶναι περιζήτητος τροφή διὰ τὰ μόλις ἀπογαλακτιζόμενα ἀρνάκια καὶ κατσιακία. Περιζήτητα εἶναι ἐπίσης τὰ τρυφερὰ βλαστάρια ὄλων τῶν ποωδῶν φυτῶν ἀπὸ τὰ ποιμενικὰ ζῶα, ἀπὸ δὲ τοὺς ἀνθρώπους τὰ βλαστάρια τῶν ἐδωδίων χορταρικῶν, ὡς ραδικιοῦ, βρούβας, ἀσπάρραγγος κ.ἄ. (βλ. λ.) Συνθετικῶς λέγεται, **ραδιοβλάσταρο**, **βρουβοβλάσταρο**, **συναποβλάσταρο** κλπ.

Βλαστολογῶ, συλλέγω βλαστάρια ἢ περικόπτω τοὺς ἐπακρίους βλαστούς, παρακωλύων οὕτω τὴν ἀνάπτυξιν καθ' ὕψος τοῦ φυτοῦ, ἄλλως **κορφολογῶ**.

Κατὰ μεταφορὰν, βλαστὸς, λέγεται τὸ τέκνον, ἰδία ὁ υἱός, ἐντεῦθεν ἐπώνυμον Βλαστὸς, σπανιώτερον δὲ Βλαστάρης.

Βλίτο κ. **βλίτρο** (τὸ) ποῶδες φυτὸν (ἐδωδιμον χόρτον) τοῦ γ. *Amaranthus* περιλαμβάνον τὰ εἶδη *blitum*, *retroflexus* καὶ *viridis*. Τρώγεται ὡς βραστὴ σαλάτα, ἄγριον καὶ κηπευόμενον. Ἡ ὀνομασία του, ἐκ τοῦ λατ. *blitum* σημαίνει ἄνοστος, ἀνούσιος. Ἐντεῦθεν μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ εὐήθης, κουτὸς καὶ ἐπλάσθη ἡ παρ. φρ. «εἶναι πιὸ κουτὸς κ' ἀπὸ τὰ βλίτα». Δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ ἀποψις ὅτι «τὸ βλίτον ἔχει ἰδιαιτέραν τινὰ ἀπομωραντικὴν δύναμιν» (Μέγα Λεξ. Ἑλ. Γλώσσης Δ. Δημητράκου). Ἐν Ἠλείῳ τὰ βλίτα δὲν χαίρουσιν ἐκτιμήσεως καὶ δὲν λαχανεύονται, φύονται ὁμως εἰς ὄλας τὰς κοιλάδας, ἰδία δὲ τὰ **ἀγριοβλίτρα** (*A. retroflexus*).

Βλοκαριά (ἡ) ποικιλία Καρυδιάς εὐδοκιμοῦσα ἐν τῇ περιοχῇ κοινότητος Ζωνδήλας Κουρέντων καὶ παράγουσα κάρυα ἀφράτα μὲ κέλυφος λίαν εὐθραστον, γνωστὰ ὡς **βλοκαρία** καὶ **καρύδια**. (βλ. Καρυδιά).

Βοϊδόκι (τὸ) ἐνιαχοῦ ἐν Ἡπειρῷ ὡς καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, τὸ εἶδος *Quercus Conferta* Kit (πλατύφυλλος Δρυς). Πιθανῶς λόγῳ τοῦ τραχέως φυλλώματος ἢ λόγῳ τῆς προτιμῆσεώς του ἀπὸ τοὺς βόας. Τὰ τοπωνύμια *βοϊδίτσα* καὶ *βοδίτσα*, ἐπὶ τοῦ Μακρυνόρους καὶ ἐν τῇ περιορῇ τῆς κοινότητος Σιταριάς (Μόσιονη) πιθανῶς νὰ εἶναι φυτωνυμικά καὶ νὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ φυτωνυμίου τούτου.

Βοϊδοκράτης (ὁ) τὸ ἀκανθῶδες ζιζάνιον τῶν ἀγρῶν *Ononis spinosa* τοῦ ὁποίου ἢ ἰσχυρὰ ρίζα ἀνθίσταται εἰς τὴν ἄρωσιν, συγκρατοῦσα τοὺς ἀροτριώνας βοῦς, ὡς δεικνύει καὶ ἡ γαλλικὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *arête* — *haute*.

Βοϊδομάτης (ὁ) παραπόταμος τοῦ Ἄβου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκβάλλει ὁ Βίκος. Ὀνομαστὸς διὰ τὴν ἀφθονίαν καὶ τὸ μέγεθος τῶν σολωμῶν του (πέστροφες).

Βούτομο (τὸ) ὑδροχαρὲς φυτόν, τὸ εἶδος *Sirpus lacustris* ἀπαντᾷ ἀφθόνως εἰς τὰς ὄχθας τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Καλαμᾶ ἐν Θεσπρωτῖᾳ καὶ ἀλλαγῷ ἐν Ἡπειρῷ. Τὸ σκληρὸν καὶ μὲ κοπιερὰ χεῖλη φύλλον του χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν σαγματοποιίαν καὶ τὴν κατασκευὴν ψαθίνων στρώσεων (στρατοῦρα).

Βορός, ὄβορός, νοβορός (ὁ) κατὰ κυριολεξίαν σημαίνει αὐλή, προαύλιον. Εἰς τοῦτον διαμένουν τὰ ποιμενικά ζῶα, συνεπῶς ἐπέχει θέσιν μαντριοῦ. Πολλάκις πρόκειται διὰ βοηθητικὸν μαντρί, διὰ τὸ ὁποῖον ἐκλέγεται μία σπηλαιώδης κοιλότης βράχου τῆς ὁποίας τὸ ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ἔξω τμήμα, ὅσον τουλάχιστον εἶναι ἐπίπεδον ἢ ἐλαφρῶς κεκλιμένον, περικλείεται διὰ χαμηλῆς ἐκ ξηρολιθίας τοιχοποιίας, ἀφιεμένης μικρᾶς εἰσόδου. Πολλάκις, ἀντὶ τοιχοποιίας, δημιουργεῖται φράκτης ἀπὸ διάφορα δασικά φυτά, κατὰ προτίμῃσιν ἀκανθῶδη, ὅπως Παλιούρι, Κράταιγος, Γκορτσά κλπ. Εἶπε καὶ ὁ Κρυστάλλης :

Νὰ ᾿χω ἀπὸ πάλιουραν βορὸ καὶ στρούγκα ἀπὸ ροδάμι.

Βοσκαριά (ἡ) ὁ βοσκότοπος, ἀλλὰ καὶ βοσκή, ὅση ἀπαιτεῖται διὰ μίαν βόσκησιν τοῦ ποιμνίου. Εἶναι, τρόπον τινά, μέτρον ἐπιφανείας ἑνὸς βοσκοτόπου, ἐν σχέσει πρὸς ὀρισμένου ἀριθμοῦ καὶ εἶδους ποιμνιον.

Βοσκός, ὁ ὀδηγῶν τὸ ποιμνιον εἰς τὴν βοσκήν, ὁ τσοπάνος, ὁ ποιμὴν ἢ ἡ βόσκισσα, βοσκάρισσα, βοσκούλα, βοσκοπούλα. Ὅταν ὁ βοσκός εἶναι μισθωτὸς (μὲ τὴν ῥόγα) λέγεται *μπιστικός*. Ἐπὶ μεγάλων ποιμνίων, οἱ βοσκοὶ εἶναι συνήθως μισθωτοί, ἢ νεώτερα μέλη τοῦ τσελιγκάτου. Ἐπὶ μικρῶν ποιμνίων, ὁ κτηνοτρόφος εἶναι συνήθως καὶ βοσκός. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον, δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ βοσκοῦ καὶ κτηνοτρόφου. Ἴδου τρεῖς εἰκόνες τοῦ βοσκοῦ - τσελιγκα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον.

Ἀπὸ τὸ διήγημα τοῦ Χριστοβασίλη «Ὁ θάνατος τοῦ γέρο — τσελιγκα».

Μῶρchetαι ἀγκοῦσα νὰ αἰστάνομαι ὅτι θὰ εἶμαι κεῖ μέσα χωσμένος. Πειράζει νὰ μὲ θάψετε σὲ καμιὰ ῥάχη ψηλά, στὴ ρίζα κανενὸς πεύκου, κανενὸς ἔλατου;».

— «Δὲν πειράζει εὐλογημένε, τοῦ εἶπε ὁ παπᾶς... Δὲν πειράζει τίποτε. Δὲν τὸ ἀπαγορεύει ἡ ἐκκλησιά».

(Ἐπὶ τὰ διηγήματα τῆς Στάνης)

Ἐπὶ ἀπόσπασμα ἀπὸ δημοτικὸν τραγούδι ἐκ Κρήτης.

*Σ' ἕνα μιτατοκάθισμα ξεχωριστὰ ᾿πὸ τ' ἄλλα
γέρο βοσκός ψυχομαχεῖ, γέρο βοσκός πεθαίνει.*

Κλαῖν τον τ' ἀρνιά του, κλαῖν τονε, κλαῖν τον καὶ τὰ μεγάλα

(Μιτατοκάθισμα, ἡ ἔδρα τοῦ μιτάτου. Μιτάτον, ἡ κτηνοτροφικὴ ἐγκατάστασις).

Ἐκ Κύπρου.

Ἐγὼ βοσκὸς γεννήθηκα, νιώθηκα στῆμ μάντραν

τζιαὶ μέραν νόκταν ἔν ἔσθιει τὸ πόϊμ μου ἀμάνταν.
Γειά σας πευτζιοι τζιαὶ πλατάνοι τζιαὶ μερτζίνια ζηλευτά.
Σεῖς ἔν ξέρετε τὸχ χάρον, μὰ οὔτε τ' ἄσπρα γερατειά.
Τζι' ὅταν πεθάνω βάρτε με στοῦ κοπαδιοῦ τήβ βρούση.
'Απ' ὄσθιει δίπλα του ψηλὸν τζι' ὄμορφον τζιπαρίσιν.

Αὐτὸς εἶναι ὁ βοσκὸς κατὰ τὴν πιὸ κρίσιμον ὥραν τοῦ βίου του, ἔν ὄψει τοῦ θανάτου.

Βούζιο (τό), ὁ θάμνος *Sambucus ebulus*, τοῦ ὁποῖου οἱ μικροὶ μαῦροι καὶ στιλπνοὶ καρποὶ περιέχουν μέλαινα χρωστικὴν ὕλην. Οὗτοι τιθέμενοι εἰς τὸν ληνὸν μαζί μὲ τὰς πρὸς ἔκθλιψιν σταφυλάς, δίδουν γλεῦκος βαθέος μέλανος χρώματος.

Παρμ.—«Ἐφαγε βούζια ὁ φίλος» ('Αραβαντ. Παροιμιαστ. ἀρθ. 389). Ἀνάλογος πρὸς τὴν «ἐλαδώθηκε» ὁ φίλος, κατὰ Ἀραβαντινόν. Ἡ ἐρμηνεία δὲν εἶναι σαφής, διότι οἱ καρποὶ τοῦ βούζιου δὲν εἶναι φαγώσιμοι. Νομίζω ὅτι μᾶλλον σημαίνει, ὅτι ὁ φίλος ἔφαγε ἀκόμη καὶ βούζια, προκειμένου νὰ κάμη τὴν δουλειὰ του. Εἶναι τουτέστιν ἀνάλογος πρὸς τὴν «ἐφίλησε κατουρημένες ποδιές».

Βουκέντρα (ἡ) βέργα καταλήγουσα εἰς ὄξυ ἄκρον, συνήθως ἐκ κρانيᾶς, χρησιμεύουσα ὡς μαστίγιον εἰς τοὺς βούς τοὺς ἐξευγμένους εἰς τὸ ἄροτρον ἢ εἰς τὴν βοϊδάμαξιν (ἀραμπάν). Δι' αὐτῆς δὲν μαστιγώνονται τὰ ζῶα, ἀλλὰ κεντῶνται εἰς τὰ νῶτα. Ἐντεῦθεν τὸ αἰνίγμα.

Τὴν ἡμέρα τρώει κρέας καὶ τὴ νύχτα μετράει τ' ἄστρα

Διότι τὴν νύκτα ἡ βουκέντρα παραμένει εἰς τὸν ἀγρὸν ἢ εἰς τὴν αὐλὴν ὑπὸ τὸν ἔναστρον οὐρανόν.

Βουνὸ (τὸ) **βουνί**, τὰ **βουνά**, ἡ ὄρεινὴ περιοχὴ ἢ βουνίσια. Εἰς κάθε βουνό, διακρίνομεν 1. τὰ ριζά, ἢ ρίζες, ἢ ποδιές ἢ πάτον. Καὶ συνθέτως, ριζοβούνι, τὰ βουνοπατήματα, ἢτοι οἱ πρόποδες. 2, τὸ πλάϊ, τὰ πλάγια, τὴν πλευρῆν, ἢτοι τὴν κλιτύν. 3. ἀνάπλαγα, ἢ ἀπάνω πλάϊ, τὸ ἀνώτερον πρὸς τὴν κορυφὴν τμήμα τοῦ βουνοῦ, τὸ ὄροπέδιον, 4. τέλος τὴν κορυφή. τὸ κορφοβούνι, ἢ τζούκαν καὶ ὑποκ. τζουκαρέλλα, τουτέστιν τὴν κορυφὴν.

Ἐκ διαδοχικῶν κορυφῶν σχηματίζεται ἡ κορυφογραμμὴ, κοινῶς ράχη, σύραχο, ὑποκ. ραχίδι, ραχόνι, ραχούλα καὶ κοντοραχούλα ἢ χαμηλὴ ράχισ. Ἡ δευτερεύουσα κορυφογραμμὴ ἢ ἀντέρεια, καταρράχι (τό).

Παραδείγματα.

—Ἐβγήκε στὸ παράθυρο καὶ τὸ βουνὸ ἀγναντεύει.

—Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερὸ καὶ τὰ βουνά γιὰ χιόνια.

—Τρεῖς βουνά μαλλώνουνε κι' εἶναι νὰ σκοτωθοῦνε.

—Κι' ἐγὼ βουνὸ ἤμουν μιὰ φορὰ καλύτερο ἀπὸ τ' ἄλλα.

Τοπωνύμια. Βουνιχώρα, Νευροβούνιστα, (Ν. Τρικάλων). Βουνέσι (Ν. Καρδίσης). Παλιοβούνα ('Ἐπαρχ. Ἀλμυροῦ). Μαυροβούνι (Ν. Ἄρτης) κ. ἄ.

—ἐχόρευαν στίς ρίζες μου Βουργάροι κι' ἀντριωμένοι.

—ἔπιασ' ἀντάρα στὸ βουνὸ καὶ καταχνιὰ στίς ρίζες.

—τρέχω πηδάω γρήγορα, στὸ ριζοβούνι φτάνω. (Πάργα).

—κι' οἱ Τοῦρκοι κατακύλαγαν εἰς τὰ ριζὰ τῆς ράχης. (Τοῦ Καραραχιά).

—Ἐνα κουδούνι ἀργολαλεῖ πέρα στίς πέρα ρίζες. (Κρήτη).

—Νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια.

—τὸ πλάϊ πλάϊ πήγαινε τὸν ταμπουρὰ βαροῦσε.

—τὸ λὲν οἱ κοῦκοι στὰ βουνά κι' οἱ πέρδικες στὰ πλάγια.

—Ἀπὸ τὰ τρίκορφα βουνά ἀμάξι κατεβαίνει.

Παροιμίαι.

— Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει (Ἄραβ. Παροιμ. 184).

— Μαθημένα τὰ βουνὰ ἀπὸ χιόνια (Ἄραβ. Παρ. ἀρθ. 691).

— Παίνευε βουνὰ κι' ἀγόραζε στὸν κάμπο. (Ἄραβ. Παρ. ἀρθ. 1066).

— Παράδοσις. «Ὅταν ἐχιτιζε ὁ Θεὸς τὸν Κόσμο, τὸν ρώτησαν τί τὰ θέλει τὰ βουνὰ καὶ τὰ φτιάχνει. Ποιὸς θὰ ρθῆ νὰ καθήσῃ στὰ βουνὰ; Τὸν ρώτησαν. Κι' ὁ Θεὸς τοὺς ἀπάντησε: «Τὰ βουνὰ τὰ φτιάχνω γιὰ νὰ καθήσουν οἱ παλαβοί». Ὅσοι, λοιπόν, δὲν εἶχαν μυαλὸ ἤρθαν κι' ἔκατσαν στὰ βουνὰ καὶ πῆραν κι' ἐμᾶς τὰ παιδιὰ τους στὸ λαιμὸ τους». (Ἐξ Ἀσπροποτάμου Καλαμπάκας). Τὴν ἀναφέρει ὁ Πολίτης εἰς τὰς Παραδόσεις ὑπ' ἀρθ. 325.

— Ἄσπρα στὸ πουγκί, ψάρια στὸ βουνί. (Ἀραβαν. Παροιμ. ἀρθ. 151).

Φυτωνυμικὸν τπν. Ἡ ὑπερθεὶν τοῦ χωρίου Σιταριὰ (Μόσιορη) κορυφογραμμὴ ὀνομάζεται *βούνιθο*, ὅπερ πιθανολογῶ ἐκ τοῦ φυτοῦ *Cistus species* ὅπερ ἐν Κεφαλληνίᾳ ὀνομάζεται *βούκισο* καὶ παρὰ Σίμπ. *βούκιθο*. Δὲν εἶναι εὐχέρης ἢ ἐξακριβωσις.

Βουρβαλιὰ (ἢ) τὸ φ. *Prunus spinosa* καὶ *ἀγριοβουρβαλιὰ* ἢ *Crataegus monogyna*.

Βούτομο (Σιταριὰ—Μόσιορη).

Βουτσέλλα (ἢ) *βουτσέλλι*, *βουτσελλόπουλο* (τὸ) ξύλινον δοχεῖον ὕδατος μεταφερόμενον εἰς τὴν πλάτην (ζαλίκα) συνήθως ἀπὸ τὰς γυναῖκας.

Βρίζα (ἢ) καὶ *σίκαλη*, παρὰ τοῖς Πομάκοις τῆς Ροδόπης *τσαβδάο*. Ἄγροστώδες τῶν μεγάλων ὑψομέτρων καὶ ψυχρῶν ἐν γένει τόπων. Εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ἀγροὺς τῆς ὑπαλπικῆς ζώνης. *Secale cereale* L. ἔχει τὴν ἐπιμηκεστέραν καλάμην (ράπην) ἐξ ὅλων τῶν ἀγροστωδῶν, καλουμένην *βριζοκαλαμιὰ*, πρόσφορον δὲ εἰς κατασκευὴν ἀχυροκαλυβῶν. Τὰ κονάκια τῶν σκηνιτῶν ἀπὸ τοιαύτην βριζοκαλαμιὰν κατασκευάζονται. Ἡ βρίζα καθὼς καὶ ἡ βρώμη (βλ. λ.) εἶναι κυρίως κτηνοτροφία, ἐν τούτοις τὸ ἐξ αὐτῆς ἄλευρον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν ἄρτων τῶν πενεστέρων ὀρεινῶν χωρικῶν. Ὁ ἐκ σικάλεως ἄρτος κν *βρίζινο καρβέλι* θεωρεῖται κατάλληλος ὡς ἄρτος τῶν ἐκ διαβήτου πασχόντων, λόγῳ τῆς πτωχείας του εἰς λεύκωμα.

Παροιμία: «λὶτὸ φούρνο παραχώνεται σὰν βρίζινο καρβέλι» (Ἄραβ. 1218) διὰ τοὺς ἐμφανιζομένους ἐκεῖ ὅπου δὲν τοὺς περιμένει κανεὶς, ὅπως μεταξὺ τῶν ἐκ σιταταλεύρου ἄρτων ἐμφανίζεται καὶ ἓνα καρβέλι ἐκ σικάλεως, διὰ τὸ πάσχον μέλος τῆς οἰκογενείας προοριζόμενον.

Βρούβα (ἢ) τὸ ἐδώδιμον χόρτον *Hirschfeldia incana* L. ἰδιαιτέρως ἐκτιμώμενον ὡς βρασιτὴ σαλάτα. Οἱ βλαστοὶ του, *βλαστάρια τῆς βρούβας* ἢ *βρουβοβλάσταρα* εἶναι περιζήτητοι, ὀνομαζόμενοι ἀλλαχοῦ «τσιμιτὰ» ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς συλλογῆς των, ἤτοι διὰ κορυφολογήματος.

Φραῖσις: «πάει γιὰ βροῦβες» σημαίνουσα ἀσχολίαν περὶ εὐτελεῖ καὶ μηδαμινά. Πράγματι, ἡ συλλογὴ καὶ πώλησις χορταρικῶν, λόγῳ τῆς μικρᾶς τῆς ἀποδόσεως, ἐνεργεῖται ὑπὸ τῶν πενεστέρων χωρικῶν καὶ ἐκτείνεται εἰς τὴν ζώνην τῶν κλαριῶν καὶ τοῦ γάλακτος (Κράτος φὸν Τύνεν) ἐν σχέσει μὲ τὸ κέντρον καταναλώσεως, τῆς μεταφορᾶς αὐτοφυῶν (ἀγρίων) χορταρικῶν ἐκ μακροτέρων ἀποστάσεων οὕσης ἀσυμφόρου. Τοῦτο ἰσχύει δι' ὅλα τὰ ἄγρια χόρτα, ἢ «χόρτα τοῦ βουνοῦ» ἐν Ἰωαννίνοις *μαζώματα*, καὶ τὰ ἄγρια ραδίκια.

Βροῦλο (τὸ) καὶ κατ' ἀναγραμματισμὸν *βούρλο*, τὰ εἶδη τῶν γενῶν *Juncus* (*acutus*, *maritimus*, *effusus*) καὶ *Holoschenus* (*vulgaris*).

Εἶναι φυτὰ τῶν ἀλιπέδων χρησιμοποιούμενα πρὸς ἀνάρτησιν ἀλιευμάτων. Καὶ *βουρλιά*, εἰς περιγελαστικὸν δημῶδες στιχοῦργημα, ἔνθα ἀπαντᾷ ὁ στίχος:

Ἐγὼ ἴδα κι' ἓναν μέρμηγκα μὲ μιὰ βουρλιά ζωσμένον.

βουρλίζω, περνάω (ψάρια ή δ,τι άλλο) εις βούρλον· βουρλίζομαι, συσκοτίζομαι, αναταράσσομαι: «σά θάλασσα βουρλίζεται σάν κήμα δένει ό νούς της». (βλ. ρογκόζι).

Παρμ. «Πήγαινε νά ξυής κοιλιές και νά βουρλιάζεις σπάρους».(Αραβ. 1095).
«Βούρλο με βούρλο» ήτοι, τά δμοια τοις δμοίοις. (βλ. σπάροτο).

Βρόχι (τό) ό βρόχος.

—«Πέρδικα πάει νά πιή νερό και πιάστηκε στό βρόχι».

—“Εστησε βρόχια στό βουνό και ξόβεργα στό δέντρο / τά δίχτυα τά μεταξωτά στις κρύες τις βρυσούλες».

Τά βρόχια, τά ξόβεργα και δίχτυα ώς μέσα θήρας έχουν πλέον έγκαταλειφθή και ύποχωρήση ένώπιον τών συγχρόνων μέσων. Έχουν όμως περιέλθη εις τά παιδιά και άποτελοῦν σήμερα παιδιάς, προκειμένου περι συλλήψεως μικρών πτηνών. Ίδου περιγραφή βρόχου πρὸς τοιαύτην χρῆσιν.

«Παίρνουν μιὰ βέργα κουτσουπιᾶς ή άλλου κατάλληλου κλαριού, τή λυγίζουν νά γίνη τόξο και δένουν με σπάγγο τις δυό της άκρες. Στή χοντρότερη άκρη τοῦ τόξου άνοιγουν μιὰ τρουπούλα από όπου περνάει ένας διπλός χοντρός σπάγγος ή ένα διπλό σκοινάκι. Ύστερα βάζουν στην τρουπούλα έλαφρά με προσοχή ένα μικρό ξυλαράκι πέντ· έξη πόντους μάκρος πού έχει μυτερή τή μιὰ του άκρη· τὸ λένε *κούτσ'πα*. Απάνω σ' αὐτόν τὸν κούτσουπα άπλώνεται σά θηλειᾶ ή άκρη από τὸ διπλό σκοινάκι και τὸ βρόχι είναι έτοιμο. Τὸ στερεώνουν στις φράκτες ή σέ άλλο μέρος κατάλληλο και περιμένουν. Μόλις τὸ πουλάκι άνύποπτο πατήση πάνω στόν κούτσ'πα, τὸν άναποδογυρίζη με τὸ βάρος του, τεντώνεται τὸ σκοινάκι και τὰ ποδαράκια τοῦ πουλιού βρισκονται πιασμένα στη θηλειᾶ».

Βροχή (ή). Μία μεγάλης σημασίας λέξις διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει συνώνυμος. Ἡ βροχή είναι μία μορφή τῆς ὕγρασιος ή ὁποία είναι εις ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους παράγοντας πού επηρεάζουν τὴν ανάπτυξιν και ἐξάπλωσιν τῆς φυτείας. Εἰς τὴν χώραν μας, ή ὁποία είναι γεωργική, ὁ παράγων αὐτός εὑρίσκειται εις πολὺ χαμηλὸν σημείον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς ἐκφράζει εις τὸ δημοτικὸν του τραγούδι πολὺ παραστατικά.

Διψοῦν οἱ κάμποι γιὰ νερό και τὰ βουνὰ γιὰ χιόνια.

“Ενεκα ἀκριβῶς τῆς μεγάλης ἐξαρτήσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ἀπὸ τὴν βροχὴν, ὁ λαὸς καταδεικνύει τὴν ἀγωνίαν του, παρακολουθῶν τὰ σημεῖα ἐκεῖνα πού προσιωνίζονται κατ' ἔτος τὴν πορείαν τών ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων: «Τῆς Παπαντῆς δὲν ἔβρεξε / κακὸ πού σὲ βρῆκε Σκόκω / Σκόκω και Μπαντόκω». (Ζαγόρι).

Σκόκω και Μπαντόκω γυναικεία ὀνόματα ἐξ ὧν και ἐπωνύμια, Σκόκος και Μπαντόκας.

Ἐξ άλλου αἱ βροχαί εις τὴν χώραν μας έχουν τὸ χαρακτηριστικὸν δτι είναι χειμαρρῶδεις. Ὁμηρικὴν εἰκόνα χειμαρρῶδους κατεβασίᾶς μᾶς δίδει τὸ δημοτικὸν τραγούδι:

*Μάνα μουγκρίζουν τὰ βουνά, μάνα βογγοῦν οἱ λόγγοι
και κατεβάζει ὁ ποταμὸς τὸ βάλτο γιὰ νά πνίξη.
Φέρνει λιθάρια ἀρίζωτα, δέντρα ξεριζωμένα
σέρνει και μιὰ γλυκομηλιά τὰ μῆλα φορτωμένη.*

Συνέπεια τῆς χειμαρρικότητος τῆς βροχῆς είναι ὄχι μόνον αἱ ἄμεσοι καταστροφαι, ἀλλὰ και ή ξηρασία τοῦ ἐδάφους και ὁ μὴ πλουτισμὸς τών ὑπογείων ὕδατοδεξαμενῶν ἐκ τών ὁποίων τροφοδοτοῦνται αἱ πηγαί. Ὁ λαὸς διαβαθμίζων

τὴν βροχόπτωσιν βάσει τῆς ποσότητος τοῦ καταπίπτοντος ὕδατος, λέγει: *βρέχει μὲ τὴ σίττα*, ὁπότε ἡ βροχὴ εἶναι λεπτὴ ἢ ψιλλή, ὅθεν *ψιλοσιττίζει ἢ ψιλοβρέχει*. Ἐν συνεχείᾳ, βρέχει «*μὲ τὴν ἀγριόσιττα*», «*μὲ τὴν πυκνάδα*», «*μὲ τὸ κόσκινο*», «*μὲ τὸ νιουμόνι*», ὁπότε ἔχομεν τὴν βαθμίδα τῆς πλέον χονδροκόκκου βροχῆς. Πέραν τῆς βαθμίδος ταύτης ἔχομεν ὑετόν, «*μὲ τὸ καρδάρι*» ἢ «*μὲ τὸ τουλούμι*».

Ἐπὶ ἀνομβρίας, ἐπωδαὶ διὰ τὴν πρόκλησιν βροχῆς.

— «*Βρέξε, βρέξε, Παναγιά, κάμε χιόνια καὶ νερό*».

Ἐν Ἠπείρῳ ἐπεχωρίαζε τὸ ἔθιμον τῆς *Περπερούνας* ἢ κατὰ παραφθοράν, ἐν Θεσσαλίᾳ *Μπιρμπιρίτσας*, ἐν Ζαγορίῳ *Παπαρούνας*. ὁπόθεν τὸ κατωτέρω ἄσματιον.

*Παπαρούνα περπατεῖ
καὶ τοῦ θιοῦ παρακαλεῖ
βρέξε θιέ μου μιὰ βρουχὴ
μιὰ βρουχή, μιὰ σιγανὴ
στὰ σιτάρια, στὰ κριθάρια
στοῦ φτωχοῦ τὰ παρασπύρια*

«*Σιγανὴ*» τὴ θέλει ἡ γεωργία τὴ βροχὴν, ὄχι χειμαρρῶδη, διότι ἡ σιγανὴ βροχὴ εἶναι «*νοτερὴ*», ὅπως λέγει μία ἄλλη παραλλαγὴ τοῦ ἄσματιου:

«εἰς τοὺς κάμπους μας χαρὲς / οἱ βροχὲς τοὺς νοτερές»

Περπερούνα ἢ Μπιρμπιρίτσα ἢ Παπαρούνα, εἶναι ἓνα κοριτσάκι 10—12 ἐτῶν ντυμένο εἰς τὰ πράσινα μὲ κλώνους ἀπὸ πλατύφυλλα εἶδη, ὡς ἀγρόμπελην, σαμβουῶκον, σταυροκλάρι (Σφένδαμνον) καὶ ἄλλα παρόμοια, τὸ ὁποῖον περιέρεχεται τοὺς δρόμους τοῦ χωρίου ἄδον τὸ ὡς ἄνω ἄσματιον καὶ καταβρεχόμενον ἐκ τῶν οἰκιῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων.

Καὶ ἂν μὲν αἱ ἐπικλίσεις γαί ἐπωδαὶ ἐπιφέρουν τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα, ἐκφράζεται ἡ ἱκανοποίησις μὲ ἀνάλογα ἄσματα, ὡς:

βρέχει, χιονίζει, τὸ μάρμαρο ποτίζει.

Τόσον διαποτιστικὴν θέλει ὁ γεωργὸς τὴν βροχὴν, ὥστε νὰ διαβραχῇ ἀκόμη καὶ τὸ μάρμαρον.

Ἄλλ' ἂν αἱ ἐπικλήσεις δὲν εἰσακουσθοῦν καὶ ἡ ἀνομβρία ἐπιμένει, ὁ χωρικός δέχεται εὐγνωμόνως τὴν ἄλλην μάλιστα τῆς γεωργίας, τὸ χαλάζι.

«Ἀπὸ τὴν ἀναβροχιά, καλό 'ν καὶ τὸ χαλάζι.» (Πανελ.)

Δυσμενὴς εἶναι ἡ πρόβλεψις διὰ τὴν τύχην τῶν χειμερινῶν καλλιεργειῶν εἰς περίπτωσιν βροχεροῦ Μαΐου:

— «*Στὸν καταραμένο τόπο τὸ Μάη μῆνα βρέχει.*» Ἐτέρα. — «*Στῶν ἀμαρτωλῶν τὴ χώρα τὸ Μαγιάπριλο χιονίζει.*» (Ἄραβ. 1222) Κατ' ἄλλην ὁμοίως συνταγὴν «*Νὰ βρέξ ὁ Ἀπρίλης δώδεκα κι' ὁ Μάης μιὰ καὶ φίνα*» (Ἄραβ. 761). Αἱ ἀσυμφωνίαι αὗται ὀφείλονται εἰς τὴν διαφορὰν τῶν τόπων ἀπὸ ἀπόψεως γεωγρ. πλάτους καὶ ὁρογραφικῆς διαμορφώσεως. Γενικῶς ὁμοίως ἡ γεωργία θέλει τὸν Ἀπρίλιον βροχερόν ἢ βροχᾶτον: — «*Νὰ 'ταν τὰ Φῶτα φωτεινὰ καὶ ἡ Λαμπρὴ βροχάτη.*» (Ἄραβ. Παρ. 785) Συνήθως ὁ Ἀπρίλιος εἶναι βροχερός, ἐνῶ ὁ Μάρτιος χιονερός, ὅπως λέγει καὶ τὸ δημ. τραγούδι εἰς τὸν ἐρχομὸν τῶν χελιδόνων:

Μάρτη, Μάρτη χιανερὲ καὶ Ἀπρίλη βροχερὲ

Εἰς πόσον βαθμὸν ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι ὁ Ἀπρίλης βροχερός, μᾶς τὸ εἶπε ἀνωτέρω ἢ ὑπ' ἀριθ. 761 παρμ. τοῦ Παροιμ/ου Ἀραβαντινοῦ, ἀλλά, ὅπως εἶπω-

μεν, αἱ ἀπαιτήσεις τῆς γεωργίας μεταβάλλονται μετὰ τοῦ γεωγρ. πλάτους, τοῦ ὑπερθαλασίου ὕψους καὶ τῆς ὀρεογραφικῆς διαμορφώσεως. Οὕτω εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα λέγουν:

Ἐν βρέξει ὁ Μάρτης δυὸ νερά
κι' ὁ Ἀπρίλης ἄλλο ἓνα
χαρά στονε τὸ γεωργὸ
πού' χει στὴ γῆ σπαρμένα.

Ἐνῶ εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα λέγουν:

Ἐν βρέξει ὁ Ἀπρίλης δυὸ νερά
κι' ὁ Μάης μιὰ καὶ φλίνα
πουλιέται τ' ἀλαφόπουλο
μαζὶ μὲ τὴ λαφίνα

(Ἐπαρχ. Ἀνασελίτης) βλ. ἔλαφος.

Ὁ ἄβροχος Μάιος εἶναι ἰδιαιτέρως εὐμενῆς εἰς τὴν ἀμπελοπαραγωγὴν:

Μάης ἄβροχος μοῦστος ἄμετρος.

Ἡ βροχὴ τοῦ θέρους εἶναι συνήθως χοντρή (μεγάλες σταγόνες λόγω τῆς ἄραιας ἀτμοσφαιρας). Ὄταν κατὰ τὴν πτώσιν των αἱ σταγόνες σηκῶνουν *μπουρμπουλήθρες* τοῦτο εἶναι σημεῖον ὅτι θὰ συνεχισθῇ ἡ βροχὴ. Ὄταν ἡ βροχὴ συνεχίζεται λέγομεν ὅτι ὁ καιρὸς «εἶναι στὴ βροχὴ» ἢ ὅτι ἔχομεν *βροχοκαιριά*.

Πολὺ ἐκτιμᾶται τὸ νερὸ τῆς βροχῆς ἢ *βροχόνερο* ἐξισούμενον πρὸς τὸ ἀπεσταγμένον.

Παρομοιώσεις. «Πέφτουν τὰ βόλια σὰ βροχὴ». «ἔγινα παπὶ» (μούσκεμα). Εἰδικῶς ἐν Ἠπειρῷ ἐπιχωριάζει ἡ παρομοίωσις «ἡ βροχὴ ἔτρεχε *πουρνάρα* ἀπὸ πάνω μου» (σου, του) βλ. Χριστοβασίλη Διηγ. τῆς Στάνης.

Ὄταν προμηνύεται βροχερὸς καιρὸς λέγουν, θὰ *κάμη χειμῶνας*. (βλ. λ.)

Παροιμίαι καὶ παροιμ. φράσεις. «Ὁ βρεμένος τὴ βροχὴ δὲν τὴ φοβάται» (Ἀραβ. 954). «Ἐν βρέξει τί θὰ γίνουμε κι' ἂν δὲ βρέξει ἄλλοιμονό μας».

— «Ἄλλου βροντάει κι' ἄλλου βρέχει» (Ἀραβ. 41).

— «Ἐν φοβόταν ὁ λύκος τὴ βροχὴ θὲ νὰ φοροῦσε κάπα».

— «Βρέξ τὸν κῶλο σου νὰ φᾶς μπαρμπούνι». (Ἀραβ. 186)

— «Σὰ δὲ βρέξης τὸν κῶλο σου ψύρι δὲν πιάνης». (Κόνιτσα).

— «Βρέχει ὁ Θεὸς καὶ φταῖν οἱ μῆνες». (Ἀραβ. 187)

Dwandwa χαλαζοβρόχι = χαλάζι καὶ βροχὴ

Τρία μεγάλα σύννεφα στὸ Καρπενῆσι πᾶνε
τό να φέρνει ἀστραπόβροντα, τ' ἄλλο χαλαζοβρόχια.

(Πολίτου Ἐκλογαὶ 48)

Ἀπρόσωπος ἐκφορὰ τοῦ ρ. βρέχω, ἐπὶ βροχῆς· βρέχει, ἔβρεξε, θὰ βρέξει, ἂν βρέξει, ἄς βρέξει κλπ.

Βρώμη. (ἡ) τὸ ἀγροσιῶδες *Avena*, οὔτινος παρ' ἡμῖν ἀπαντῶσι τὰ εἶδη *Convoluta Presl* ἐπὶ βραχωδῶν λιβαδιῶν ἐν Ἠπειρῷ *compacta bois et Heldr.* εἰς τὴν ὑπαλπικὴν ζώνην τῶν ἡπειρωτικῶν βουνῶν. Ἡ καλλιεργουμένη καὶ ἐνιαχοῦ ἡμιαυτοφυῆς *A. Sativa L.* καὶ ἡ *A. Sterilis L.* κοινῶς *ἀγριοβρώμη* ὡς καὶ ἡ *A. Barbata Brot.* Ὁμοίως καὶ ἐν Β. Ἠπειρῷ, ἔνθα ἀπαντᾶ τὸ κοινὸν φυτόνομα *τσοκμπάλι* (Ἀργυροκ.) ἀμφιβόλου γνησιότητος διὰ τὸ εἶδος *Bromus sterilis L.* Ὡσαύτως διὰ τὸ εἶδος *Bryza maxima L.* παραδίδεται δημῶδες ὄνομα *χαρχαλίδα* ἐκ τῆς περιοχῆς Ἀργυροκάστρου. Ἄπαντα τὰ εἶδη ἀποκλειστικῶς κτηνοτροφικά.

(Συνεχίζεται)

ΣΩΚΡΑΤΗ Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΑ, Δημίου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΞΗΡΟΒΟΥΝΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ*

Ἐν συνεχείᾳ δὲ τὰ ἀκόλουθα:

Ἄν ὁμως, χωρὶς νὰ πενθοῦν, τοὺς ἀπαντοῦσαν δὲν δεχόμεστε, τότε ἡ παρέα ἔφενυγε μακρὰ ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τραγουδοῦσε φωναχτά:

- 1.- Ἐδῶ ἔχ' ὁ μποῦφος τὴ φωλιά κι ὁ διάβολος τὴν τρύπα
ἔδῶ εὐχὴ δὲν εἶπανε Λάζαροι κι ἄς περάσαν
- 2.- Ἐδῶ στὸ σπίτι ποῦρθαμε πέτρα νὰ μὴν ραγίση,
κι ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ πολλὰ χρόνια νὰ ζήσει,
νὰ ζήσει χρόνους ἑκατὸ ν' ἀσπρίση νὰ γεράση.
- 3.- Ἐδῶ ἔχουν χίλια πρόβατα καὶ πεντακόσια γίδια
σὰν τὰ μερμήγκια περπατοῦν, σὰν τὰ μελίσσια βάζουν
κι ὁ πιστικὸς ποὺ τὰ φυλάει ὁ καγκελοφρυδάτος,
σέρνει τὰ σιάδια ἴνα ζερβα μὲ τὴν ποδιά ζωμένη.
Σέρνει τὴν καρδαρούλα του τρία χρυσὰ στεφάνια,
σέρνει καὶ τὴν τσαντήλα του σαράνταπέντε πῆχες.
Στοὺς οὐρανοὺς τὴν ἴδιαζε στοὺς κάμπους τὴν τυλίγει
καὶ στὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας κάθεται καὶ τὴν πλέει.
- 4.- Ἄδῶ ἔχουν μικρὸ μικρούτσικο καὶ μικροχαϊδεμένο.
Γιὰ λούστε το, χτενίστε το καὶ στὸ σκολειὸ νὰ πάη,
τὸ καρτερεῖ ὁ δάσκαλος μὲ μιὰ χρυσὴ βεργούλα
τὸ καρτερεῖ ἡ δασκάλισσα μὲ δυὸ κλωνάρια μόσχο.
- 5.- Ξενητεμένο μου πουλί καὶ παραπονεμένο
ἢ ξενητιά σὲ χαιρεταί κι ἐγὼ ἔχω τὸν καημό σου.
Τί νὰ σοῦ στείλω ξένη μου αὐτοῦ στὰ ξένα ποῦσαι;
Σοῦ στέλνω μῆλο σέπεται κυδῶνι μαραγκιάζει,
Σοῦ στέλλω τὸ μαντήλι μου μ' ἓνα καυτό δακράκι...
Τὸ δάκρι ἦταν καυτερό, ἔκαψε τὸ μαντήλι.
- 6.- Τοῦ χρόνου πάλι νᾶρθουμε μὲ ἴγεια νὰ σᾶς βροῦμε
στὰ σπίτια σας χαρούμενοι καὶ μεις νὰ τραγουδοῦμε.
- 7.- Παλληκαρίτσι ὁμορφο μὲ τὸ στριφτὸ μουστάκι
ποὺ κάθονταν καὶ τῶστριβε σὰν φούντα μανουσάκι.
Τοῦ μύρισε γιὰ λιγερὴ, τοῦ μύρισε γιὰ κόρη.
—Τρεχᾶτε νὰ τὴν πάρουμε πρὶν βρέξη, πρὶν χιονίση,
πρὶν κατεβάσ' ὁ Δούναβης γεμίσουν τὰ ποτάμια.
—ποτάμια δὲν ἐσκιάζομαι Δούναβη δὲν φοβᾶμαι
ἔχω τὸ γρίβα, γρίβα μου, τὸ γρίβα καβαλλάρη.
- 8.- Ἐδῶ ἔναι θεία ἔμορφη, θεία καμαρωμένη.
προξενητάδες ἔρχονται ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 50.

καταπατοῦν, καταρωτοῦν ποῦ νᾶβρουν τέτοια κόρη.
Ψηλή, λιγνή σὰν τὸ βεργί, χοντρή σὰν τὸ καλάμι,
στὸ δαχτυλίδι νὰ διαβῆ, στὴ βέρα νὰ περάση
καὶ στὸ ξεφτεροκάλαμο νὰ διπλωθῆ νὰ κάτση.

- 9.- Ἐδῶ ἔν τὰ σπίτια τὰ ψηλά, τὰ μολυβοχτισμένα,
ἀπ' ἔξω ἔχουν μόλυβο καὶ μέσα χρυσομένα.
Μέσα κοιμᾶτ' ἀφέντης μας μ' ἐξῆντα παλληκάρια.
Κοιμᾶται κι ἡ κυρούλα μας μὲ τίς καλές της βάγιες.
Ξύπνα κυράμ' τίς Βάγιες σου, ξύπνα τίς βαγιοποῦδες,
ν' ἀνάψουν τὰ λιχνάρια τους, ν' ἀνάψουν τίς φεξοῦδες
νὰ κοπανίσουν τὸ φλουρι νὰ πέση τὸ λαγάρι
κι αὐτὰ τὰ ἀποτρίμματα νὰ δώσουν στοὺς Λαζάρους.

Τ ὠ ν Β α ῖ ω ν

Οἱ νιόνυφες ὑποχρεοῦνται, κατ' ἔθιμον, νὰ φέρουν στὸν κεντρικὸ ναὸ
τῆς κοινότητος δάφνη, τὴν «Βαῖα». Αὐτὴ θὰ τὴν μοιράση ὁ παπὰς τὴν ἡμέ-
ρα τῶ Βαῖων στὸ ἐκκλησίασμα. Ἐνα κλωνάρι ἀπὸ αὐτὴν (τὴ βαῖα) ὁ κάθε
νοικοκύρης τοποθετεῖ πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς κατοικίας του.

Μεγάλη Ἑβδομάδα

Ὅσοι ἔχουν δικούς τους στὴν ξενητεία δὲν «ξεκαπνίζουν» (δηλ. δὲν
καθαρίζουν τὴν καπνοδόχο) «γιὰ νὰ μὴν ξεκαπνιστοῦν καὶ οἱ ξενητεμένοι»
(λησμονήσουν νὰ ἐπιστρέψουν).

Μ. Πέμπτη

«Βάφουν αὐγὰ καὶ φκειάνουν κουλούρια». Τὰ αὐγά, τὰ κόκκινα, τῆς
Μ. Πέμπτης διατηροῦνται ἕνα ἔτος ἀναλλοίωτα. Στὰ καφενεῖα σταματᾶ ἡ χαρ-
τοπαιξία καὶ ὁ «μπακάλης κρεμάει τὸν φάντη».

Μ. Παρασκευὴ

Πρωῖ πρωῖ, πρὶν χτυπήση λυπητερὰ ἢ καμπάνα, τὰ ἀγόρια μόνον, γυ-
ρίζουν ὡς καὶ κατὰ τὸν Λάζαρο (χωρὶς ὅμως κουδούνια καὶ τὸ καλάθι τους
στολισμένο μὲ ἕνα μαῦρο μαντήλι) καὶ λένε τὰ «Πάθια τοῦ Χριστοῦ» :

Κάτου στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ στοῦ Χριστοῦ τὸν Τάφο
ἐκεῖ δέντρος δὲν ἦτανε δέντρος, ἐφανερώθη.
Ὁ δέντρος ἦταν ὁ Χριστὸς καὶ ρίζα ἡ Παναγία,
κι αὐτὰ τὰ δενδροκλώναρα ἦταν οἱ ἀποστόλοι
κι αὐτὰ τὰ φύλλα π' ἔπεφταν ἦταν οἱ μάρτυρές τους
ποὺ μαρτυροῦσαν κι ἔλεγαν γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὰ Πάθια :
Σήμερον μαῦρος οὐρανὸς σήμερα μαύρ' ἡμέρα,
σήμερο ὄλοι θλίβονται καὶ τὰ βουνὰ λυποῦνται,
σήμερο ἔλαβαν βουλή οἱ ἄνομοι Ἑβραῖοι,
οἱ ἄνομοι καὶ τὰ σκυλιὰ καὶ οἱ τρισκαταραμένοι
γιὰ νὰ σταυρώσουν τὸν Χριστὸ τὸν πάντων βασιλέα.
Ὁ Κύριος ἠθέλησε νὰ μπῆ σὲ περιβόλι,
νὰ λάβῃ ὕπνο μυστικὸ νὰ τὸν συλλάβουν ὄλοι.
Ἡ Παναγία ἡ Δέσποινα καθόταν μοναχὴ τῆς,
τίς προσευχὲς τῆς ἔκανε γιὰ τὸν Μονογενῆ τῆς.

Φωνή της ἤρθ' ἐξ οὐρανοῦ κι ἐπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
 — Σέβουν Κυρὰ οἱ προσευχῆς, σέβουν και οἱ μετάνοιγες
 τὸν Γιό Σου τὸν ἐπιάσανε και σὶὸν χαλκιά τὸν πᾶνε
 και σὶὸ Πιλάτου τὴν αἰλή ἐκαί τὸν πρηνάινε.
 Σάν τὸ ληστή τὸν πιάσανε σάν κλέφτη τὸν ἐπᾶνε
 — Χαλκιά, χαλκιά κάμε καρφιά, κάμε τρία περόνια
 Ἐκεῖνος ὁ παράνομος βροεῖ και κάνει πέντε.
 — Σὺ φαρεῖ ποῦ τῆκανες πρέπει νὰ μᾶς διατάξης,
 — Τώρα ποῦ μὲ ρωτήσατε, ἐγὼ θά σᾶς διατάξω.
 Τὰ δυὸ βάλτε στὰ πόδια του, τὰ ἄλλα δυὸ στὰ χέρια
 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ βάλτε το στὴν καρδιά του
 νὰ τρέξη αἷμα και νερὸ νὰ λησθῆ ἡ καρδιά του
 Ἡ Παναγιά σάν τῆκουσε ἔπεσε και λησθῆ
 Σταμνὶ νερὸ τῆς ρίξανε κι ἓνα κανάτι μόσχο
 και τρία μὲ ροδόσταμα, γιὰ νὰ τῆς ἔρθ' ὁ νοῖς Τῆς.
 Ὅταν τῆς ἤρθ' ὁ λογισμὸς, ὅταν τῆς ἤρθ' ὁ νοῖς τῆς
 ζητᾶ μαγαίρι νὰ σφαγῆ, γερεμὸ νὰ πάη νὰ πέση.
 ζητᾶ φειτᾶ γιὰ νὰ κατῆ γιὰ τὸν Μονογενῆ Τῆς
 — Λάβε Κυρὰ ἱσομονή, λάβε Κυρὰ ἀνάσα!
 — Μά! Πῶς νὰ λάβ' ἱσομονή, και πῶς νὰ λάβ' ἀνάσα,
 Ἐνα Γιό Μονογενῆ κι Ἐκεῖνον σπαιρωμένο!
 Ἡ Μάρθα ἡ Μαγδαλινῆ και τοῦ Λαζάρ' ἡ μάνα,
 τοῦ Ἰακὼβ' ἡ ἀδερφή οἱ τέσσερες ἀντάμα.
 Ἐπῆσαν τὸ στρατὶ στρατὶ, στρατὶ τὸ μονοπάτι.
 Τὸ μονοπάτι τ'ς ἔβγαλε μπρὸς σὶὸ ληστή τὴν πόρτα.
 — Ἄνοιξε πόρτα τοῦ ληστή και πόρτα τοῦ Πιλάτου.
 Ἡ πόρτ' ἀπὸ τὸ φόβο τῆς, ἀνοίγει μοναχῆ τῆς.
 Κοιτᾶ δεξιά, κοιτᾶ ἑρβά, κανέναν δὲν γνερῖζει,
 κοιτᾶ και δεξιότερα, βλέπει τὸν ἅγιο Γιάννη.
 — Ἄγιάννη, Ἄγιάννη Πρόδρομε και βαπτιστῆ τοῦ γιουῦ μου,
 μὴν εἶδες τὸν Υἱόκα μου και τὸν διδάσκαλό σου;
 — Δὲν ἔχω γλῶσσα νὰ σοῦ πῶ, στόμα νὰ σοῦ μιλῆσα...
 Δὲν ἔχω χέρι Δέσποινα γιὰ νὰ σοῦ τὸν ἐδείξω!
 Βλέπεις ἐκεῖνον τὸν γιμνὸ, τὸν παραπονεμένο,
 ὅπου φορεῖ ποικάμισο σὶὸ αἷμα βουτηγμένο,
 ὅπου φορεῖ στὴν κεφαλῆ ἀκάνθινο στεφάνι!
 Ἐκεῖνος εἶν' ὁ γιούκακας σου και ὁ διδάσκαλός μου!
 Ἡ Παναγιά ἐδάκρισε μὲ πόνου τὸν ρωταίει:
 — Δὲν μοῦ μιλᾶς παιδάκι μου δὲν θές νὰ μοῦ μιλῆσης;
 — Τί νὰ σοῦ πῶ μανοῦλα μου, ποῦ διάφορο δὲν ἔχεις!
 Τότε τὸ Μεγασάββατο κοντὰ τὸ μεσονύχτι,
 ποῦ θά λαλήσ' ὁ πετεινός, σημάνουν τὰ οὐράνια
 τότε και σὺ μανοῦλα νύχης χαρὰ μεγάλη.
 — Σημαίν' ὁ Θεός, σημαίν' ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ οὐράνια,
 σημαίνει κι' ἡ Ἁγία Σοφία τὸ μέγα μοναστήρι,
 μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες
 ὅποιος τ' ἀκούσει χαιρεταί, ὅποιος τὸ λέει ἀγιάζει,
 κι ἐκεῖνος ποῦ καλοσκερῆ Παράδεισο θά λάβῃ.
 Παράδεισο και λίβανο ἀπὸ τὸν Ἅγιο Τάφο.

Τὸ χρονικὸ τοῦτο διάστημα, κορίτσια στολίζουν τὸν ἐπιτάφιο, ἐνῶ οἱ ἡλικιωμένοι κρατοῦν νηστεία καὶ τὸ ἀπόγευμα παίρνουν ἀντίδωρο. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται ἡ ἐξομολόγησις καὶ ὄλοι προσκυνοῦν τὸν «ἀϊπτάφο» (ἐπιτάφιο). Κάνοντας ἐννέα γονυκλισίες καὶ περνώντας σταυροειδῶς τρεῖς φορές κάτω ἀπὸ αὐτόν.

Μ. Σάββατον

Δίνουν δῶρα στοὺς ἀναδεχτοὺς των (μιὰ λαμπάδα, ἓνα αὐγὸ καὶ ἓνα κουλούρι, ἐπὶ πλεόν δὲ κάλτσες, μαντήλια κ.λ.π.). Τώρα ἐπίσης δίδονται τὰ «φωτίκια» (ἐφ' ἅπαξ δίδει ὁ νουνὸς στὸν ἀναδεχτό του μιὰ πλήρη στολή). Οἱ ἀρραβωνιασμένες δέχονται δῶρα (μιὰ λαμπάδα «μὲ φροῦτα» (χάρτινα στολίδια) καὶ μιὰ κουλούρα μὲ σταυρὸ στὴ μέση, τὸ («σταυροκούλουρο»).

Κυριακὴ τοῦ Πάσχα

«Λαμπρὴ ἢ «Πασχαλιά». Αὐτὴ ἔρχεται «ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καβάλλα σ' ἓνα μικρὸ γαϊδουράκι». Τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὴν χαρμόσυνη καὶ ὠραία «τσουγκρίζουν κόκκινα αὐγά». Τὸ αὐγὸ τῆς Πασχαλιᾶς δὲν κάνει νὰ τὸ μοιραστοῦν γιατί τὰ γίδια παθαίνουν αὐγολίτην.

Χαιρετιοῦνται δὲ μὲ τίς φράσεις:

—Χριστὸς ἀνέστη!

—'Αληθῶς ἀνέστη!

'Απὸ τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, ὡς τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, εἶναι τὸ ἀσπροβδόμαδο». Τώρα δὲν ἀπλώνουν ροῦχα ἀπὸ φόβο μὴν τὰ πάρῃ ὁ ἀνεμοστρόβιλος. Ὅταν ἐπιστρέφουν τὴ νύχτα τῆς Λαμπρῆς στὴν κατοικία τους φέρουν τὴ λαμπάδα ἀναμμένη καὶ μὲ τὸ φῶς της κάνουν κάτω ἀπὸ «τὸ πράκι» τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ των ἓνα σταυρὸ. Ὅταν ξημερώνῃ γεμίζουν μισὸ «τσιόφλιο» ἀπὸ κόκκινο αὐγὸ, μὲ κοπριά ἀγελάδας καὶ τὸ κολλοῦν πάνω «στὸ πράκι τῆς θύρας τους».

Ὅποιος πρῶτος θὰ χτυπήσῃ τὴν καμπάνα, ἀμέσως, ἀφοῦ ὁ παπᾶς «κρίνη τὸ Χριστὸς ἀνέστη», γίνεται καλὰ ἂν πάσχῃ ἀπὸ ρευματισμοῦς. Ἄν ἀνάψωμε τὸ Πάσχα, ἐπὶ τρία ἔτη, τὴν ἴδια λαμπάδα, αὐτὴ ἀποκτᾶ προφυλακτικὰ κατὰ τῆς βασκανίας ἰδιότητες.

Δευτέρα τῆς Διακαινισίμου

Ὁ ἀναδεχτὸς ποῦ ἔλαβε φωτίκια, μὲ συνοδὸ τὴν μητέρα του, πηγαίνει στὸ νουνό του τὸ «σταῦρωμα» (συνήθως ἓνα κατσίκι). Ἐκεῖ σφάζουν τὸ κατσίκι καὶ τρῶνε ὄλοι μαζί. Παλαιότερα, βέβαια, τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας ἐγίνετο «ἡ Ἀγάπη», (ἀνταλλαγὴ φιλιῶν καὶ εὐχῶν στὸ μεσοχώρι).

Τῆς Ἀναλήψεως

Τὰ νερὰ τὴν ἡμέρα αὐτὴ εἶναι ἁγιασμένα καὶ ἔχουν τὴν δύναμι νὰ γιαιτρεύουν «τὰ σπυριά». Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς, τὴν ἡμέρα αὐτὴ, πλένονται στὸν ποταμὸ Ἄραχθο. Οἱ ψυχὲς φεύγουν «γιὰ τὸν ἄλλο κόσμον» ἀφοῦ ἔμειναν στὴ γῆ, πλησίον τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὴν Μ. Πέμπτη.

ΣΤ' Ο ΚΑΙΡΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΣΤΕΡΙΑ

'Αστρολογία

—«Χάσ' τοῦ φεγγαριοῦ—γιδόμωσι τοῦ φεγγαριοῦ—λιόκριση (πανσέληνος).

—Ὁ Γαλαξίας («ἄχυρο τοῦ κουμπάρου»). Ἐνας πῆγε κάποτε μουσαφί-

ρης στὸν κουμπάρο του. Ἐκεῖ εἶδε ἄχυρο, τὸ ὁποῖον τοῦ ἦταν ἀναγκαῖο. Τὴ νύχτα ὅταν ὄλοι ἠσύχασαν ὁ κουμπάρος φόρτωσε τὸ ἄχυρο στὸ γομάρι τοῦ κουμπάρου του καὶ τὸ μετέφερε «κρυφά» στὸ σπίτι του. Πρὶν ξημερώση, γύρισε πάλι στὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου καὶ κοιμήθηκε. Τὸ πρωὶ οἱ νοικοκυραῖοι σὰν ξύπνησαν κατάλαβαν ὅτι τὸ ἄχυρο ἔλειπε. Ὁ κουμπάρος τότε «πῆρε τὸν τορὸ» (ἀκολούθησε τὰ κλωνιά τοῦ ἀχύρου ποῦ εἶχαν πέσει στὸ δρόμο), βαδίζοντας ἔφθασε στὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου, ὅπου ἀνακάλυψε τὸ ἄχυρο. Ὁ Θεὸς δὲ πρὸς παραδειγματισμὸν ἔκανε τὸ κλεμμένο ἄχυρο ἀστερισμό.

— Ἡ Πούλια: («Ἡ νύφη μὲ τοὺς συμπεθέρους»). Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, γέγονταν ἓνας γάμος. Ἡ νύφη ὅμως ἦταν γκαστρωμένη, ἀπὸ ἄλλον ἄντρα καὶ ὁ γαμπρὸς δὲν τὸ ἤξερε. Ὁ Θεὸς ὅμως γιὰ νὰ τὴν τιμωρήσῃ τὴν ἔκανε νὰ γεννήσῃ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου της. Γιὰ παράδειγμα ἔκανε ἀστέρια τὴ νύφη καὶ τοὺς συμπεθέρους.

— Ὅποιος κοιτάζει τὸ φεγγάρι καὶ τὰ ἀστέρια «τὴ λιόκρισι» βγάζει τὴ χρυσῆ (ἴκτερο).

— Τὰ βουνὰ τῆς σελήνης ἔγιναν ὡς ἐξῆς: Τὰ χρόνια ἐκεῖνα οἱ ἄνθρωποι ἐργαζότανε τὴ νύχτα γιὰ τοῦτο ζήτησε ὁ ἥλιος καὶ θύμωσε πολὺ. Μιὰ μέρα λοιπὸν, γιὰ νὰ τὸ ἐκδικηθῆ τὸ φεγγάρι ἔρριξε ἐπάνω του μὲ ὄση δύναμι μποροῦσε, μιὰ κοπριά ἀγελάδας. Ἔτσι τὸ φεγγάρι μουντζουρώθηκε καὶ ἔγινε κύριος πλέον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἥλιος.

Μέτρησις τοῦ χρόνου

«Πρὶν παρουσιαστοῦν τὰ ὥρολόγια, τὴν ὥρα τὴν κανόνιζαν μὲ τὰ νησιάνια» (τὴν ἡμέρα παρακολουθοῦσαν τὴν θέσι τοῦ ἡλίου στὸν θόλο τοῦ οὐρανοῦ καὶ διάφορες σκιές ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὴ νύχτα δὲ παρακολουθοῦσαν τὰ ἄστρα). Στὴν Πλατανούσα π. χ. λένε ἀκόμα: ἔσκασε ὁ ἥλιος — πάει μιὰ φκέντρα — κολατσιὸ — γιόμα — βάρεσε στὴ φούντα — τὰ ἴσκια πῆγαν στὰ Μεγαμπέλια. Βγήκε ἡ πούλια — βγήκαν τὰ λειτροπόδια — ἔσκασε ὁ Αὐγερινὸς κ. λ. π.

Μετεωρολογία

Ι. Πότε βρέχει

- Ἄστραψε στὸ Ζάλογγο, δέσε μέσα τ' ἄλογο.
- Ἄσπρος ἥλιος ἄσπρη μέρα, μαῦρος ἥλιος μαύρη μέρα.
- Δόξα ἀποβραδὺ βάλε κάπα στὸ μαντρί (ἂν δῆς τὸ οὐράνιο τόξο μετὰ τὴν δύσι τοῦ ἡλίου νὰ περιμένης βροχή).
- Ἄν τὸ φεγγάρι ἔχει ἀλώνι (κύκλο).
- Ἄν λαλῆ ἢ χουχουβάια στὰ ζερβά (ἀνήλια).
- Ἄν λαλῆ κοῦκος στὴν ἀκροποταμιὰ.
- Ἄν λαλῆ τσιόνος (σπίνος) στὰ χαμηλά κλωνάρια τῶν δένδρων.
- Ἄν ἐνῶ νίβεται ἢ γάτα βλέπη κατὰ τὴ Δύσι.
- Ἄν λαλῆ κόκορας ἀποβραδὶς καὶ τὰ λαλήματά του εἶναι μονά.
- Ἄν νὰ κοράκια κάθωνται παλλὰ μαζὶ στὸ ἴδιο χωράφι.
- Ἄν πνιγῆ ἄνθρωπος στὸ ποτάμι καὶ δὲν τὸν βροῦνε ἀμέσως (ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἡ φράσις: αἴντε πνίξου νὰ βρέξῃ).
- Ἄν γίνῃ σεισμός.
- Ἄν πετοῦν χελιδόνια χαμηλά.
- Ἄν δοῦν στὸ ὄνειρό τους φροῦτα ἢ πεθαμένους.
- Ὅταν παρουσιαστοῦν οἱ σαλαμάντρες ἢ λαλῆ ἢ νεροχελώνα.

- Ἄν ἀρχίσῃ ἡ βροχὴ Σαββάτο θὰ τελειώσῃ Σαββάτο.
- Θὰ ἔχωμε συνέχεια κακὸ καιρὸ ἂν οἱ στάλες τῆς βροχῆς κάνουν στὸ νερὸ τῶν λάκκων «μπουρμπουλήθρες ἢ φουσκάλες».
- Ἄν τὸ βράδυ παγώσῃ τὸ νερὸ καὶ τὸ ἔδαφος.

2. Πότε χιονίζει

- Ἄν ὁ τσιόνος λαλῇ τὸ χειμῶνα σὲ ἀνοιξιάτικο τόνο.
- Ἄν ἐνῶ νίβεται ἡ γάτα περνάει τὸ πόδι πάνω ἀπὸ τὸ αὐτί της,
- Ἄν δοῦν στὸ ὄνειρό τους ἄσπρα πρόβατα.
- Ἄν τὰ σύννεφα πηγαίνουν κατὰ τὴν ἀνατολή.
- Ἄν τὸ χιόνι κολλάει στὰ κλαδιὰ τῶν δένδρων «θὰ πέσῃ καὶ ἄλλο»

3. Πότε πέφτει χαλάζι

- Ἄν παρουσιαστοῦν στὸν οὐρανὸ μαυρα σύννεφα καὶ ἀκολουθήσουν ἀπότομα ἀστραπὲς καὶ βροντές.

4. Δεισιδαιμονίες

— Γιὰ νὰ πάψῃ ἡ βροχὴ, χτυποῦν τὴν καμπάνα, ρίχνουν ὄπλα (τουφεκιές) στὸν ἀέρα, πετοῦν ἔξω στὸ ἀστράκι τῆ μᾶσια, τὴν πυροστιὰ καὶ τὴν κρεμαστάλα τῆς κουζίνας.

— Γιὰ νὰ πάψῃ τὸ χαλάζι, οἱ ἄνδρες τρῶνε τρία σπυριά χαλάζι (ὄχι ὄλοι, μονάχα οἱ πρωτότοκοι).

5. Μετεωρολογικὰ φαινόμενα

Ἴρις («τὸ ζωνάρι τοῦ Θεοῦ»). Τέρμα τῆς κακοκαιρίας. Ὁ Θεὸς γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν οἱ ἄνθρωποι διὰ δὲν θὰ κάνῃ πλέον κατακλυσμὸ «ἔβγαλε τὸ ζωνάρι του».

Ὅταν τὸ βλέπουν φτύνουν πρὸς τὴν κατεύθυνσίν του τρεῖς φορές καὶ λένε: «νὰ μὴν ἀβασκαθῇ». Ἄν κατορθώσῃ καὶ τὸ πηδήξῃ κανεὶς ἀμέσως ἀλλάζει φύλο.

Ζ' ΜΗΝΕΣ ΚΑΙ ΗΜΕΡΕΣ

1. Ὄνόματα μηνῶν

Γενάρ'ς (Ἰανουάριος)	Ἄλωνάρ'ς (Ἰούλιος)
Φλεβάρ'ς	Αὔγουστος
Μάρτ'ς	Τριυτῆς
Ἀπρίλ'ς	Ἀϊ — Δημήτης
Μάης	Χαμένος
Θερτῆς	Ἀντριᾶς

2. Ἡμέρες τῆς ἐβδομάδος :

Δευτέρα	Πέφτ'	Παρασκευὴ
Τρίτ'		Σαββάτο
Τετράδ'		Κυριακὴ

- 3. Ἐνάντιες ἡμέρες θεωροῦν τὴν Τρίτη καὶ τὴν 13 ἐκάστου μηνός.
- 4. Τὸ δίσεκτον ἔτος τὸ θεωροῦν ἔτος δυστυχίας (καὶ τὸ λένε «δισεφτιά»).

1. Ὅργανοπαῖχτες

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη αὐτοὶ ἀνήκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Σαγαναίων.

Αὐτοὶ ζοῦσαν κυρίως ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ σιδηρουργοῦ. Σήμερον κατοικοῦν στὴ Δαφνωτῇ καὶ παλαιότερα κατοικοῦσαν στὴν Πλατανοῦσα. Γνωστός ἐπίσης ὀργανοπαίχτης καὶ γλεντζές ἦταν ὁ Εὐάγγελος Μπούκας ἀπὸ τὴν Καρυδέα.

2. Ὀργανα («τὰ βιολιά»)

Βιολί — ντέλφι ἢ νταερές — λαούτο (μπουζούκι μεγάλων διαστάσεων) καὶ τὸ κλαρίνο.

9. Χοροὶ

Σὲ κάθε γλέντι γίνονται χοροὶ εἴτε μὲ βιολιά εἴτε μὲ τραγούδια. Χορεύουν τοὺς χορούς: Συρτόν — Καλαματιανὸν — Τσάμικον — Σεργιανιστόν (ἓνα βῆμα ἔμπρός, ἓνα βῆμα ὀπίσω καὶ ἓνα ἐπὶ τοῦ κύκλου τοῦ χοροῦ:

Μαρία λέν τὴν Παναγιά
 Μαρία λέν καὶ σένα
 μὴρ' Μαρία μου
 Μαρία λέν καὶ σένα
 κακομοίρα μου
 Κι ἂν ἀρνηθῶ τὴν Παναγιά,
 θὰ σ' ἀρνηθῶ καὶ σένα
 μὴρ' Μαρία μου,
 θὰ σ' ἀρνηθῶ κι ἐσένα
 κακομοίρα μου.

Οἱ χορευταὶ κολλοῦσαν νομίσματα μεγάλης ἀξίας (καθ' ὅτι δι' ἐπίδειξιν), στὸ μέτωπο τῶν βιολιντζήδων). Ἐκ τῶν χρημάτων αὐτῶν ποσοστὸν ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν βιολιντζήδων (τὸ ποσοστὸν τοῦτο ἦτο ἀνάλογον προηγουμένης συμφωνίας καὶ ἔφθανεν εἰς εἰδικές περιπτώσεις τὸ 50% τῶν χρημάτων, τὰ ὅποια εἶχε κολλήσῃ ὁ χορευτής.

Τὰ χρήματα ἐπεστρέφοντο εἰς τὸν δικαιοῦχον ὅταν τελείωνε τὸ γλέντι.

Θ. ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Ἡ γέννησις τοῦ Ἀράχθου

Ἦταν τρία ἀδέρφια, τρία στοιχεῖα, πὺ γύριζαν ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνὸ καὶ ἀπὸ ράχη σὲ ράχη καὶ πουθενά δὲ σταματοῦσαν. Τὰ ὀνόματά τους ἦταν: Ἄσπρος (Ἀχελῶος), Βουβὸς (Λοῦρος), καὶ Ἀραχθός, (τοῦτος ἦταν ὁ μικρότερος ἀπ' ὄλους). Κυνηγοῦσαν ὄλα μαζί καὶ συγκέντρωναν τὴν τροφή τους κάπου κοντὰ στὸ Μέτσοβο, σ' ἓνα βουνό. Ὁ μικρός, ὁ ὁποῖος ἦταν λαίμαργος, ἔτρωγε καὶ τὸ μερίδιο τῶν ἀδελφῶν του. Τὰ ἄλλα ἀδέρφια ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὴν πείνα. Ἐνα βράδυ ἐνῶ κοιμόταν ὄλα μαζί, ξύπνησε ὁ Ἄσπρος. Αὐτὸς ξύπνησε ἀμέσως τὸν Βουβὸ καὶ εἶπε σ' αὐτὸν νὰ παρατήσουν τὸν Ἀραχθὸ στὸν ὕπνο καὶ νὰ φύγουν. Τὰ δυὸ ἀδέρφια ἀμέσως καὶ ἤσυχα - ἤσυχα χωρίστηκαν καὶ ὁ πρῶτος τράβηξε κατὰ τὴν Θεσσαλία, ὁ δεῦτερος κατὰ τὴν Πρέβεζα. Κάποια φορὰ ξύπνησε ὁ Ἀραχθός καὶ κοίταξε τριγύρω μακριά. Ἄλλὰ τί νὰ ἰδῆ! Ὁ ἓνας ἀδελφός του βρισκόνταν μακριὰ κατὰ τὴ Θεσσαλία καὶ ὁ ἄλλος πλησίον στὴν Πρέβεζα. Θύμωσε πάρα πολὺ, τόσο πὺ ἤθελε νὰ τοὺς καταπιῆ καὶ τοὺς δυὸ. Ποιὸν ὄμως πρῶτον νὰ κυνηγήσῃ! Γιὰ νὰ τοὺς προλάβῃ καὶ τοὺς δυὸ ἀποφάσισε νὰ βαδίσῃ ἀνάμεσά τους. Κλαίγοντας ἀπὸ τὸ θυμὸ του ἔφθασε σὲ λίγο κοντὰ στὴ θάλασσα, ἐκεῖ χωρὶς νὰ προσέ-

ξη, ἔπεσε μέσα καὶ πνίγηκε. Οἱ ἄλλοι δυὸ δταν ἄκουσαν τὸν Ἄραχθο νὰ κλαίη καὶ νὰ τρέχη ἀνάμεσά τους ἐνόησαν τί τοὺς περιμένει καὶ ἀπὸ τὸν τρόμο καὶ τὴν ταραχὴ τοὺς ἔπεσαν καὶ αὐτοὶ στὴ θάλασσα καὶ πνίγηκαν. Ἔτσι χάθηκαν τὰ στοιχεῖα ἀλλὰ βρῆκαν τὰ νερὰ δρόμο κατὰ τὴ θάλασσα κι ἔγιναν τὰ ποτάμια ποὺ εἶπαμε παραπάνω.

Ἡ κυρὰ ποὺ μαρμαρώθηκε

Οἱ κάτοικοι διηγοῦνται τὸν ἀκόλουθο μῦθο, ὁ ὁποῖος, ὡς λέγουν, συνέβη εἰς σημεῖον τῆς κοινότητος Ροδαυγῆς Ἄρτης εὐρισκόμενον πλησίον τῆς Καρυδέας.

Ἐκεῖ ὅπου σήμερα εὐρίσκεται τὸ «κακολάγκαδο» ἦταν ὁμορφο τοπίο στὸ ὁποῖο κατοικοῦσαν πολλοὶ καὶ πλούσιοι ἄνθρωποι. Ζοῦσε ἐκεῖ καὶ ἓνας φτωχὸς πατέρας ποὺ εἶχε δυὸ κορίτσια. Τὴν πρώτη τὴν πάντρεψε μὲ ἓνα φτωχὸ ἐπίσης, γείτονά του. Τὴ δεύτερη τὴν πάντρεψε μὲ ἓναν πλούσιο, τὸν ἄρχοντα τοῦ τόπου. Ἡ πρώτη ἔζησε μὲ τὸν ἄντρα της 5 χρόνια κι ἀπέκτησε μ' αὐτὸν 4 παιδιά. Ὑστερα χήρεψε.

Ὁ ἄντρας της μοναδικὴ περιουσία τῆς ἄφησε τὴν καλύβα τους καὶ μιὰ ἀγελάδα. Σὰν χήρεψε λοιπὸν ἡ πρώτη πήγαινε καὶ ἔκανε θελήματα στὸ σπίτι τῆς ἀδερφῆς της, ἡ ὁποία εἶχε μόνο ἓνα παιδί καὶ ζοῦσε μέσα στὴν πολυτέλεια. Ἐκείνη τῆς ἔδινε κάθε βράδυ λίγο ἀλεύρι καὶ μ' αὐτὸ ἡ χήρα ἔκανε κουρκούτι καὶ ταΐζε τὰ μικρά της. Τὰ ὄρφανὰ ἦταν κόκκινα καὶ γερὰ ἐνῶ ὁ μοναχογιὸς ἦταν χλωμὸς καὶ ἀσθενικὸς. Ἡ ἀδελφὴ ζήλεψε καὶ ρώτησε μιὰ μέρα μὲ φθόνον: Δὲν μοῦ λὲς ἀδερφή, τί τὰ ταΐζεις τὰ παιδιά σου καὶ εἶναι τόσο γερὰ καὶ κόκκινα;

— Κάνω κουρκούτη, ἀδερφή, μὲ τὸ ἀλεύρι ποὺ μοῦ δίνεις.

— Ἄλλη φορὰ δὲν θὰ σοῦ ξαναδώσω. Τὸ εἶπε καὶ τὸ ἔκαμε. Τὰ ὄρφανὰ ὅμως καὶ πάλι ἦταν τὸ ἴδιο κόκκινα καὶ ἡ μικρὴ ρώτησε:

— Τώρα τί τὰ ταΐζεις τὰ παιδιά σου, ἀδερφή;

— Κάθε βράδυ ποὺ ζυμώνω γιὰ τοὺς ὑπηρέτες σου ἀφήνω τὰ χέρια μου ἄπλυτα καὶ δταν πηγαίνω στὸ σπίτι μου κάνω τὰ πλύματα κουρκούτη. Ἡ κακὴ ἀδερφή ἀπὸ δῶ καὶ ἐμπρὸς ἀποφάσισε νὰ ἐπιθεωρῇ τὴν ἀδερφή της τὴν ὥρα ποὺ ἔφευγε, καὶ τὴν ὑποχρέωνε νὰ πλένη τὰ χέρια της. Τρίτη ἡμέρα ποὺ τὰ παιδιά τῆς χήρας ἔμειναν χωρὶς φαγητό.

— Δὲν θὰ φᾶμε οὔτε καὶ ἀπόψε μάνα; Τὴ ρώτησαν τὰ παιδιά της.

— Ναὶ θὰ φᾶμε τοὺς ἀπάντησε.

Πῶς ὅμως νὰ ξεγελάσῃ τὰ ὄρφανὰ; Ἄναψε τὸ φούρνο καὶ μέσα ἔρριξε λίγες κοπριὲς ἀγελάδας. Ἡ ὥρα πέρασε καὶ τὰ παιδιά ἀποκοιμήθηκαν καὶ πάλι νηστικά. Τὴν ἔρμη μάνα ποὺ νὰ τὴν κολλήσῃ ὁ ὕπνος. Ἐκεῖ ποὺ συλλογίζονταν πῶς νὰ ζήσῃ τὰ παιδιά της καὶ σὲ συμπέρασμα δὲν μποροῦσε νὰ καταλήξῃ, ἄκουσε πίσω της μιὰ ἡσυχὴ καὶ γλυκεῖα φωνὴ νὰ τῆς λὲη:

— Καλησπέρα, κυρά. Χωρὶς νὰ δώσῃ διόλου καιρὸ νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ, ἡ ἔντρομη γυναῖκα, συνέχισε: Ξύπνα τὰ παιδιά σου γρήγορα. Ἡ γυναῖκα ἐκτέλεσε τὴν παραγγελίαν του. Ἄνοιξε τὸ φούρνο καὶ ταΐσε τὰ παιδιά σου. Ἄνοιγει τὸ φούρνο καὶ τί νὰ ἰδῇ, αὐτὸς ἦταν γεμᾶτος καρβέλια! Ταΐσε τὰ παιδιά της καὶ σὰν τελείωσε ὁ ξένος, ποὺ ἦταν ἄγγελος Θεοῦ, τῆς εἶπε: Πάρε τὴν γελάδα σου καὶ βάδισε κατὰ τὸν βοριά, ἀλλὰ πρόσεξε ὅτι κι ἂν ἀκούσῃς πίσω σου νὰ μὴ γυρίσῃς νὰ ἰδῇς γιατί κακὸ μεγάλο θὰ πάθῃς. Ἡ γυναῖκα ἐκτέλεσε τὴν παραγγελία του. Ὄταν ὅμως βρισκότανε σχεδὸν στὸ μέσον τῆς ἀνηφοριᾶς πρὸς τὸ Ξεροβούνι, ἔγινε τρομερὸς σεισμὸς. Τὸ βουνὸ ἄνοιξε στὰ δυὸ καὶ γκρεμίζονταν, ἡ γῆ ἄνοιξε μὲ μιᾶς καὶ κατάπιε τὸν συνοικισμό.

Ἡ γυναίκα κατάλαβε τὸ κακό πὸ ἐγινε, πόνεσε ἡ καρδιά της, γιὰ τὸ χαμὸ τῆς κακῆς ἀδερφῆς. Δὲν κρατήθηκε γύρισε πίσω νὰ δῆ καὶ φώναξε «ἀδερφούλα μου»! Ὁ Θεὸς τιμωρῶντας τὴν παρακοὴ της, τὴν μαρμάρωσε μαζὶ μὲ τὴν ἀγελάδα της. Τρία χρόνια μετὰ τὸν χαλασμό, ὄσοι περνοῦσαν ἀπ' τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἄκουγαν στὸ βάθος τῆς γῆς πὸ λαλοῦσαν τὰ κοκόρια τοῦ θαμμένου συνοικισμού.

Σ' ὄποιον ἀνεβαίνει, σήμερα, ἀπὸ τὴν Ἄρτα πρὸς τὴν Καρυδέα δείχνουν ἓνα μετέωρο, σχεδόν, βράχο στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ πάνω ἀπὸ τὸ «κακολάγκαδο» καὶ τοῦ λένε «νὰ ἡ μαρμαρωμένη».

I. ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ

1.—Ἄν κάποιος δανειστὴ ἀλεύρι καὶ δὲν τὸ ἐπιστρέψῃ, πρὶν παρέλθουν 40 ἡμέρες, τὸ ἐπιστρέφει εἰς εἶδος.

2.—Ὅποιος μετράει τ' ἀστέρια, τοῦ παρουσιάζονται στὰ χέρια του.

3.—Ἄν ἓνα μικρὸ τὸ χιυπήσουν μὲ τὴν σκούπα (σάρωθρον) δὲν ἀξαίνει (μεγαλώνει).

4.—Ἄν τρίζουν τοῦ σπιτιοῦ τὰ ἐπιπλα κάποιος ἀπ' τὸ σπίτι θὰ πεθάνῃ.

5.—Ὅταν βάζουν τὴν κλωσσα καὶ θέλουν νὰ βγάλουν ποῦλες κατσιουλέτρες «δένουν τὸ μαντήλι τσεμπέρι».

6.—Τὰ πουλάκια ὅταν βγοῦν ἀπὸ τὸ αὐγὸ τὰ περνοῦν στὴν κρεμαστάλα καὶ τοὺς βάζουν στὸν πισινό τους λίγο λάδι «νὰ μὴν τὰ φάῃ ἡ γουρνίτσα».

7.—Ἄν κλαίῃ τὸ σκυλί κάποιος θὰ πεθάνῃ.

8.—Δὲν βγαίνουν ἀπ' τὸ παραθύρι γιὰτὶ χαλοῦν οἱ προξενιές.

9.—Τρίτη καὶ Παρασκευὴ δὲν σαρώνουν τὰ ζῶα.

10.—Ἄν ἀνάψουν τρία ἄτομα τσιγάρο ἀπὸ τὴν ἴδια φωτιά, κάποιος ἀπ' ὄλους θὰ πεθάνῃ.

Τὸ Σάββατο «ρίχνουν τὰ ποντίκια» (τὰ ἀναγκάζουν μὲ ξόρκια νὰ πᾶνε σ' ἄλλο νοικοκυριό) ὡς ἐξῆς: ὄποιος ἔχει ποντίκια στὸ σπίτι του, πηγαίνει καὶ κρύβεται κάπου ἔξω ἀπ' αὐτὸ καὶ μένει ἐκεῖ ὥσπου νὰ δῆ κάποιον γείτονά του. Μόλις δῆ κάποιον, τὸν φωνάζει μὲ τὸ ὄνομά του. Ὅταν ἐκεῖνος «ἀπολογηθῆ» (ἀπαντήσῃ), ὁ ἄλλος, κρυμμένος πάντα, λέει τρεῖς φορές «κρυφά» (νὰ μὴν τὸν ἀκούῃ ἄλλος) «πάρε τὰ ποντίκια».

12.—Ὅποιος «ξαφνίζεται» κάπου, βάζει στὸν «κόρφο» του λίγο χῶμα.

13.—Ἄν κάποιος χάσῃ τὸ δαχτυλίδι του, θὰ πεθάνῃ ὁ σύντροφός του.

14.—Ὅταν κάποια ἀποκτοῦσε μόνον κορίτσια ἔπαιρνε δανεικὸ ἀλεύρι ἀπὸ κάποια γειτόνισσά της καὶ «τῆς ἔρριχνε τὶς τσιοῦπρες χαρακώνοντας τὸ ἀλεύρι τόσες φορές ὅσες τσιοῦπρες ἐπιθυμοῦσε νὰ κάνῃ ἡ γειτόνισσά της.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ - ΣΤΕΡΙΑ*

(Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν)

Α' Βραβεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

μ ο υ χ ο ὕ ρ ι (τὸ)=τουρκ. λ. μικρὴ ὀρειχάλκινη σφραγίδα πὺ ἐγράφε τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτῆτη ὅταν ἦταν ἀγράμματος καὶ ἰδὲ χρησιμοποιοῦσε γιὰ ὑπογραφή. Τὰ μουχούρια ἀνήκουν εἰς τὸν ἐμπορικὸ κύκλον καὶ ἐνδιαφέρον τῶν χαλκτοῦπῆδων (βλ. λ.) οἱ ὅποιοι καὶ ἐχάραζαν στὸ κάθε μουχούρι τὸ ὄνομα τοῦ ἀγραμμάτου ἀγοραστή.

*μ ο υ χ τ ἰ ῥ η ς (ὀ)=τουρκ. λ. κοινοτικὸς πάρεδρος.

μ π ἄ =ἐπιφ. ἀποδοκιμασίας, ἐκπλήξεως ἢ θαυμασμοῦ. πρβλ. «μπά; τί μοῦ λέει τὸ μοῦτρο σου»; «μπάκα καὶ κοιλιά, ἐκεῖνο πὺ σοῦ λέω». «μπά! δὲν τὸ παίρνω», «μπά! μπά! μπά! γκοτζὰμ θερίο» [στὴ φράσι «οὔτε μπὰ οὔτε μπου»=χωρὶς διαμαρτυρία, ἄρνησι. πρβλ. «τᾶσκασε στὴν τζέπη κι' οὔτε μπὰ οὔτε μπου».

*μ π α β α ρ ἔ ζ ο ς (ὀ)=βαυβαρός. Ἀπὸ τὸν Ὀθωνα, τοὺς συνεργάτες καὶ τὴν ἐποχὴ τους. πρβλ. «μᾶς ἦρθε φράγκος βασιληᾶς μᾶς ἦρθε μπαβαρέζος».

μ π α γ ἄ γ ι (τὸ) μόνον στὸ πληθ. μπαγάγια (τὰ)=ἀποσκευές, περιττὰ ἀναικείμενα. (Ἰτ. λ. bagaglio).

μ π α γ α μ ὄ ν τ ο ς (ὀ) καὶ μπαγαμπόντης (ὀ)=Ἰτ. λ. vagabondo πονηρός, ἀλήτης, τυχοδιώκτης. μπαγαμποντιὰ (ἦ).

μ π α γ ι ἄ τ η ς (ὀ)=κυρίως σὲ τρόφιμα, κρούς, παλαιός, ἀλλοιωμένος. Ἄλλ. λ. μπαγιατικός (ὀ), μπαγιατεύω (ρ)=ἀφήνω κάτι νὰ χαλάσῃ ἢ ἀηδιάζω κάποιον λέγοντας ἀνόητες κουβέντες (κρυωμάρες).

μ π ἄ γ κ α (ἦ)=*τράπεζα / — γκα (ἦ) καὶ μπαγκαδόρος (ὀ)=ἐκεῖνος πὺν διευθύνει (κάνει χερτιὰ) σὲ τυχερὰ παιχνίδια/πέτρινο ἢ τσίγκινο τραπέζι δπου πουλᾶνε ψάρια στὴν ψαραγορὰ (ὀ πωλητῆς μπαγκαδόρος (ὀ).

μ π α (γ) κ ἄ τ ι (τὸ)=κοπάδι ἀποτελούμενο ἀπὸ οἰκόσιτα καὶ φυλασσόμενο ἀπὸ τὸ γελαδῶρι τοῦ χωριοῦ. μπαγκάγια (τὰ)=τὰ ζῶα πὺ ἀποτελοῦν ἓνα μπα(γ)κάτι.

μ π α γ κ ο ὕ λ ι (τὸ)=μικρὸ, χαμηλό, ξύλινο κάθισμα (ὑποκορ τοῦ μπάγκος) μὲ μιὰ τρύπα στὴ μέση γιὰ νὰ μεταφέρεται μὲ ἓνα δάχτυλο. / ὑποπόδιο.

μ π α ζ ἰ ν α (ἦ)=κουρκούτι ἀπὸ ζεματισμένο καλαμποκίσιο ἀλευρι μὲ τηγανισμένα κομμάτια γουρουνίσου ἢ ἄλλου ξυγκιοῦ (βλ. λ. πουλέντα).

μ π α ἰ γ ν ι ο (τὸ)=ἐκεῖνος πὺ γίνεται εὔκολα στόχος εἰρωνειῶν. πρβλ. «τί μὲ πέρασες γιὰ μπαίγνιο δικό σου»; (Ἀπὸ τὸ ἐμπαίζω).

μ π α ἰ λ (ντ) ἰ ζ ω (ρ)=τουρκ. λ. λιποθυμῶ, χάνω τὶς αἰσθήσεις. Ἄλλ. λ. μπαἰλ(ντ)ισμα (τό), μπαἰλ(ντ)ισμένος (ὀ), μπαἰλντισιὰ (ἦ), ἰμὰμ-μπαἰλντι (τὸ)=φαγητὸ ἀπὸ μελιτζάνες. Σημ. ὀνομάστηκε γιὰτὶ κάποιος ἰμάμης ἐμπαἰλισε ἀπὸ τὴν πολλὴ νοστιμάδα ἢ ἀπὸ τὴν τσιγκουνιά του ὅταν τοῦ ἔδειξε ἡ γυναῖκα του πόσο λάδι εἶχε ρίξει, γιὰτὶ τὸ φαῖ αὐτὸ «τραβάει» πολὺ λάδι.

μ π α ἰ ρ ἄ κ ι (τὸ) τουρκ. λ. σημαία, λάβαρο. / σηκώνω μπαἰράκι=κάνω ἐπανάσταση, δὲν πειθαρχῶ στὶς διαταγές.

μ π α ἰ ρ ἄ μ ι (τὸ) =μεγάλῃ τουρκικῇ καὶ μουσουλμανικῇ, γενικώτερα, γιορτῇ ἀνάλογῃ πρὸς τὸ πάσχα τῶν ὀρθοδόξων. / «κάνω μπαἰράμι»=γιορτάζω, μὲ τὸ μυαλό μου, πλάθω ὄνειρα.

*μ π α ἰ ρ α χ τ ἄ ρ η ς (ὀ)=τουρκ. λ. σημαιοφόρος.

μ π ἄ κ α (ἦ)=ἡ κοιλιά. Ἄλλ. λ. μπακανιάζω (ρ)=πρήζεται ἡ κοιλιά μου (ἀπὸ ὕδρωπικία, ἐλονοσία, σπλῆνα), μπακανιάρης (ὀ).

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγ., σελ. 44.

Ἡ γυναίκα κατάλαβε τὸ κακό πὸ ἐγινε, πόνεσε ἡ καρδιά της, γιὰ τὸ χαμὸ τῆς κακῆς ἀδερφῆς. Δὲν κρατήθηκε γύρισε πίσω νὰ δῆ καὶ φώναξε «ἀδερφούλα μου!» Ὁ Θεὸς τιμωρῶντας τὴν παρακούη της, τὴν μαρμάρωσε μαζὶ μὲ τὴν ἀγελάδα της. Τρία χρόνια μετὰ τὸν χαλασμό, ὄσοι περνοῦσαν ἀπ' τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἄκουγαν στὸ βάθος τῆς γῆς πὸ λαλοῦσαν τὰ κοκόρια τοῦ θαμμένου συνοικισμοῦ.

Σ' ὄποιον ἀνεβαίνει, σήμερα, ἀπὸ τὴν Ἄρτα πρὸς τὴν Καρυδέα δείχνουν ἓνα μετέωρο, σχεδόν, βράχο στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ πάνω ἀπὸ τὸ «κακολάγκαδο» καὶ τοῦ λένε «νὰ ἡ μαρμαρωμένη».

I. ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ

1.—Ἄν κάποιος δανειστῆ ἀλεύρι καὶ δὲν τὸ ἐπιστρέψῃ, πρὶν παρέλθουν 40 ἡμέρες, τὸ ἐπιστρέφει εἰς εἶδος.

2.—Ὅποιος μετράει τ' ἀστέρια, τοῦ παρουσιάζονται στὰ χέρια του.

3.—Ἄν ἓνα μικρὸ τὸ χιυπήσουν μὲ τὴν σκούπα (σάρωθρον) δὲν ἀξαίνει (μεγαλώνει).

4.—Ἄν τρίζουν τοῦ σπιτιοῦ τὰ ἐπιπλα κάποιος ἀπ' τὸ σπίτι θὰ πεθάνῃ.

5.—Ὅταν βάζουν τὴν κλωσσα καὶ θέλουν νὰ βγάλουν ποῦλες κατσιουλέτρες «δένουν τὸ μαντήλι τσεμπέρι».

6.—Τὰ πουλάκια ὅταν βγοῦν ἀπὸ τὸ αὐγὸ τὰ περνοῦν στὴν κρεμαστάλα καὶ τοὺς βάζουν στὸν πισινό τους λίγο λάδι «νὰ μὴν τὰ φάῃ ἡ γουρνίτσα».

7.—Ἄν κλαίῃ τὸ σκυλί κάποιος θὰ πεθάνῃ.

8.—Δὲν βγαίνουν ἀπ' τὸ παραθύρι γιὰτὶ χαλοῦν οἱ προξενιές.

9.—Τρίτη καὶ Παρασκευὴ δὲν σαρώνουν τὰ ζῶα.

10.—Ἄν ἀνάψουν τρία ἄτομα τσιγάρο ἀπὸ τὴν ἴδια φωτιά, κάποιος ἀπ' ὄλους θὰ πεθάνῃ.

Τὸ Σάββατο «ρίχνουν τὰ ποντίκια» (τὰ ἀναγκάζουν μὲ ξόρκια νὰ πᾶνε σ' ἄλλο νοικοκυριό) ὡς ἐξῆς: ὄποιος ἔχει ποντίκια στὸ σπίτι του, πηγαίνει καὶ κρύβεται κάπου ἔξω ἀπ' αὐτὸ καὶ μένει ἐκεῖ ὥσπου νὰ δῆ κάποιον γείτονα του. Μόλις δῆ κάποιον, τὸν φωνάζει μὲ τὸ ὄνομά του. Ὅταν ἐκεῖνος «ἀπολογηθῆ» (ἀπαντήσῃ), ὁ ἄλλος, κρυμμένος πάντα, λέει τρεῖς φορές «κρυφά» (νὰ μὴν τὸν ἀκούῃ ἄλλος) «πάρε τὰ ποντίκια».

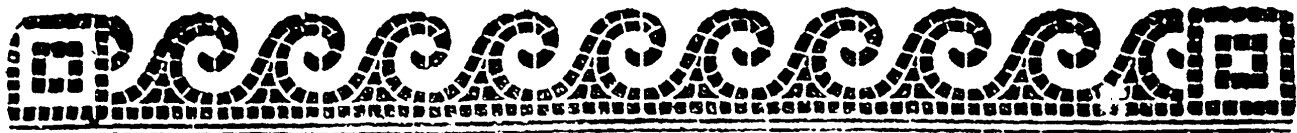
12.—Ὅποιος «ξαφνίζεται» κάπου, βάζει στὸν «κόρφο» του λίγο χῶμα.

13.—Ἄν κάποιος χάσῃ τὸ δαχτυλίδι του, θὰ πεθάνῃ ὁ σύντροφός του.

14.—Ὅταν κάποια ἀποκτοῦσε μόνον κορίτσια ἔπαιρνε δανεικὸ ἀλεύρι ἀπὸ κάποια γειτόνισσά της καὶ «τῆς ἔρριχνε τὶς τσιουπρες χαρακώνοντας τὸ ἀλεύρι τόσες φορές ὅσες τσιουπρες ἐπιθυμοῦσε νὰ κάνῃ ἡ γειτόνισσά της.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ - ΣΤΕΡΙΑ*

(Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν)

Α' Βραβεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

μ ο υ χ ο ὕ ρ ι (τὸ)=τουρκ. λ. μικρὴ ὀρειχάλκινη σφραγίδα πὺ ἐγράφε τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτῆτη δταν ἦταν ἀγράμματος καὶ ἰδ χρησιμοποιοῦσε γιὰ ὑπογραφή. Τὰ μουχούρια ἀνήκαν εἰς τὸν ἐμπορικὸ κύκλο καὶ ἐνδιαφέρον τῶν χαλντουπῆδων (βλ. λ.) οἱ ὁποῖοι καὶ ἐχάραζαν στὸ κάθε μουχούρι τὸ ὄνομα τοῦ ἀγραμμάτου ἀγοραστή.

*μ ο υ χ τ ἰ ῤ ρ η ς (ὀ)=τουρκ. λ. κοινοτικὸς πάρεδρος.

μ π ἄ =ἐπιφ. ἀποδοκιμασίας, ἐκπλήξῃως ἢ θαυμασμοῦ. πρβλ. «μπά; τί μοῦ λέει τὸ μοῦτρο σου;», «μπάκα καὶ κοιλιά, ἐκεῖνο πὺ σοῦ λέω». «μπά! δὲν τὸ παίρνω», «μπά! μπά! μπά! γκοιζάμ θερίο» [στὴ φράσι «οὔτε μπὰ οὔτε μπὺ»=χωρὶς διαμαρτυρία, ἄρνησι. πρβλ. «τᾶσκασε στὴν τζέπη κι' οὔτε μπὰ οὔτε μπὺ».

*μ π α β α ρ ἔ ζ ο ς (ὀ)=βαυβαρός. Ἀπὸ τὸν Ὀθωνα, τοὺς συνεργάτες καὶ τὴν ἐποχὴ τους. πρβλ. «μᾶς ἦρθε φράγκος βασιληᾶς μᾶς ἦρθε μπαβαρέζος».

μ π α γ ἄ γ ι (τὸ) μόνον στὸ πληθ. μπαγάγια (τὰ)=ἀποσκευές, περιττὰ ἀνικείμενα. (Ἰτ. λ. bagaglio).

μ π α γ α μ ὀ ν τ ο ς (ὀ) καὶ μπαγαμπόντης (ὀ)=Ἰτ. λ. vagabondo πονηρός, ἀλήτης, τυχοδιώκτης. μπαγαμποντιὰ (ἦ).

μ π α γ ι ἄ τ η ς (ὀ)=κυρίως σὲ τρόφιμα, κρύος, παλαιός, ἀλλοιωμένος. Ἄλλ. λ. μπαγιάτικος (ὀ), μπαγιατεύω (ρ)=ἀφήνω κάτι νὰ χαλάσῃ ἢ ἀηδιάζω κάποιον λέγοντας ἀνόητες κουβέντες (κρυωμάρες).

μ π ἄ γ κ α (ἦ)=*τράπεζα / — γκα (ἦ) καὶ μπαγκαδόρος (ὀ)=ἐκεῖνος πὺ διευθύνει (κάνει χαρτιά) σὲ τυχερὰ παιχνίδια/πέτρινο ἢ τσίγκινο τραπέζι δπου πουλᾶνε ψάρια στὴν ψαραγορὰ (ὀ πωλητῆς μπαγκαδόρος (ὀ).

μ π α (γ) κ ἄ τ ι (τὸ)=κολάδι ἀποτελούμενο ἀπὸ οἰκόσιτα καὶ φυλασσόμενο ἀπὸ τὸ γελαδῶρι τοῦ χωριοῦ. μπαγκάτια (τὰ)=τὰ ζῶα πὺ ἀποτελοῦν ἓνα μπα(γ)κάτι.

μ π α γ κ ο ὕ λ ι (τὸ)=μικρὸ, χαμηλό, ξύλινο κάθισμα (ὑποκορ τοῦ μπάγκος) μὲ μιὰ τρύπα στὴ μέση γιὰ νὰ μεταφέρεται μὲ ἓνα δάχτυλο. / ὑποπόδιο.

μ π α ζ ἰ ν α (ἦ)=κουρκούτι ἀπὸ ζεματισμένο καλαμποκίσιο ἀλεῦρι μὲ τηγανισμένα κομμάτια γουρουνίσου ἢ ἄλλου ξυγκιοῦ (βλ. λ. πουλέντα).

μ π α ἰ γ ν ι ο (τὸ)=ἐκεῖνος πὺ γίνεται εὔκολα στόχος εἰρωνειῶν. πρβλ. «τί μὲ πέρασε γιὰ μπαίγνιο δικό σου»; (Ἀπὸ τὸ ἐμπαίζω).

μ π α ἰ λ (ντ) ἰ ζ ω (ρ)=τουρκ. λ. λιποθυμῶ, χάνω τὶς αἰσθήσεις. Ἄλλ. λ. μπαἰλ(ντ)ισμα (τό). μπαἰλ(ντ)ισμένος (ὀ), μπαἰλντισιὰ (ἦ), ἰμᾶμ-μπαἰλντι (τὸ)=φαγητὸ ἀπὸ μελιτζάνες. Σημ. ὀνομάστηκε γιὰτὶ κάποιος ἰμάμης ἐμπαἰλισε ἀπὸ τὴν πολλὴ νοστιμάδα ἢ ἀπὸ τὴν τσιγκουνιά του δταν τοῦ ἔδειξε ἡ γυναῖκα του πόσο λάδι εἶχε ρίξει, γιὰτὶ τὸ φαῖ αὐτὸ «τραβάει» πολὺ λάδι.

μ π α ἰ ρ ἄ κ ι (τὸ) τουρκ. λ. σημαία, λάβαρο. / σηκώνω μπαἰράκι=κάνω ἐπανάστασι, δὲν πειθαρχῶ στὶς διαταγές.

μ π α ἰ ρ ἄ μ ι (τὸ)=μεγάλῃ τουρκικῇ καὶ μουσουλμανικῇ, γενικώτερα, γιορτῇ ἀνάλογῃ πρὸς τὸ πάσχα τῶν ὀρθοδόξων. / «κάνω μπαἰράμι»=γιορτάζω, μὲ τὸ μυαλό μου, πλάθω ὄνειρα.

*μ π α ἰ ρ α χ τ ἄ ρ η ς (ὀ)=τουρκ. λ. σημαιοφόρος.

μ π ἄ κ α (ἦ)=ἡ κοιλιά. Ἄλλ. λ. μπακανιάζω (ρ)=πρήζεται ἡ κοιλιά μου (ἀπὸ ὕδρωπικία, ἐλονοσία, σπλῆνα), μπακανιάρης (ὀ).

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγ., σελ. 44.

μ π ά κ α κ α ς (δ) μπακακάκι (ιδ)=βάτραχος.

μ π α κ ά λ ι κ ο κ ί τ ρ ο (τδ) = κίτρο δευτέρας ποιότητος, καιάλληλο μόνο για γλυκδ (γλ. περφέτο).

μ π α κ ά μ ι (τδ)=τουρκ. λ. μπογια κόκκινη για τδ βάψιμο τῶν πασχαλινῶν αὐγῶν.

μ π α κ ί ρ ι (τδ) = χάλκιομα. μπακίρια (τὰ)=δλα τὰ χαλκωματένια δοχεῖα και σκευή μιανου σπιτιου, παλαιότερα, φυσικά, πού τδ χάλκωμα κυριαρχοῦσε σάν πρώτη ὕλη τῶν εἰδῶν αὐτῶν. / τδ δηλητήριο πού βγάνει τδ ἀγάνωτο χαλκωματένιο δοχεῖο πχ. «ἔβγαλε μπακίρι», «μὴ τρῶς, εἶναι ἀπὸ μπακίρι». και *τούντζι (τδ) = τουρκ. λ.

μ π α κ λ α ἦ (ἦ)=τδ γνωστὸ τουρκικὸ γλυκδ μπακλαβᾶς.

μ π ἄ λ α (ἦ)=τδ μέτωπο. πρβλ. «και με φίλησε στὴ μπάλα» / ὄβιδα στρογγυλὴ τῶν παλαιῶν κανονιῶν και, κατ' ἐπέκτασι, τῶν νεωτέρων.

μ π α λ α ο ὕ σ τ ρ ο ς (δ)=ἡ σανίδα πού ἐπιστέφει τὰ κάγκελα μιᾶς ξύλινης σκάλας, ἐνδς μπαλκονιου κ.λ.π.

μ π α λ α σ κ ἄ ρ μ ι (τδ)=ξύλινο (προέκταμα (προέκτασι ἐσωτερικου «στροβόξυλου») στὴν πρύμη τῆς κουπαστῆς ἐνδς σκάφους (ἐνῶ τῆς πλώρης λέγεται «μπατσικάρι») (τδ), για τδ δέσιμο τοῦ σκάφους ἀπὸ ἄλλο, ἀπὸ τὴν παραλία, για τδ δέσιμο τῆς ἄγκυρας τοῦ πριμιου, σερνόμενης βάρκας κ.λ.π.

μ π α λ ι γ ὄ ρ ω (ρ) = καταφέρνω τὴ δουλειά μου με κολακεῖες, πείθω κάποιον ἐπιτυχάνοντας τδ σκοπὸ μου.

μ π ἄ λ ι ο ς, — λ ι α, λ ι ο (δ, ἦ, τδ) = ὑποζύγιο πού ἔχει ἄπρο (μῆνη) στὸ μέτωπο.

μ π α λ κ ο ν ἄ δ α (ἦ)=μικρὸς ξύλινος ἐξώστης σὲ μαγαζι για τὴν τοποθέτηση ἐμπορευματος.

μ π α λ ν τ ἄ ς (δ)=τουρκ. λ. τσεκούρι και εἰδικώτερα τδ πλατύστομο χαντζάρι τοῦ χασάπη.

μ π α λ ν τ ο ὕ μ ι (τδ) = ἱμάντας πού στερεώνει τδ σαμάρι στὰ ὑποζύγια, περῶντας ἀπὸ τοὺς γλουτοὺς (περιγλούτσιο).

μ π α λ ὄ τ ο (τδ) (συνθ. στὸν πληθ. μπα-

λότα (τὰ)=δέματα ἀπὸ ρουῖχα ἦ και ἄλλα ἀντικείμενα.

μ π ἄ λ τ σ α μ ο (ς) (τδ, δ) = τὸ φυτὸ βάλσαμο. μπαλισαμώνω (ρ)=ταριχεύω και μπαλτισσωμένος (δ).

μ π ἄ μ π α λ ο (τδ) (πρόφ. βάβαλο) και μπαμπαλισσόμενος ἦ μπαμπαλιάης (δ) = ἄνθρωπος καταβεβλημένος (ἀπὸ καταχρήσεις ἦ γεράματα) σωματικῶς και πνευματικῶς. Ρ. μπαμπαλιάζω και κουτομπамπαλιάζω. πρβλ. «ἄσ' τον αὐτόνε κουτομπамπαλιάσε». / —λο (τδ) = μικροαντικείμενο, συνήθως ἔπιπλο.

μ π α μ π ἔ σ η ς (δ) (ἐπίθ.)=τουρκ. λ. δόλιος, ὕπουλος. μπαμπέσικα (ἐπίρρ.)=ὑπουλα, με δόλο. πρβλ «τὸν φάγανε μπαμπέσικα».

μ π ἄ μ π ω (ἦ)=πολὺ γρηῶ και ζαρωμένη γυνίκα / δ,τι και μουραγιά (βλ. λ.). Ἡ ὄνομασία εἶναι εἰρωνική σημαίνει πονηρὴ γριά και παρομοιάζεται ἦ μουραγιά ἔτσι, γιατί οἱ λιουτρουβιαραῖοι και ἔμπιστοι ἐργάτες τους, μαζὺ με τὰ μουργόλαδα ἔρριχναν μέσα και κλεμμένα λάδια τῶν παραγωγῶν τὰ ὁποῖα ἐμάζευιν και πουλοῦσαν στὸ τέλος τῆς σοδειᾶς.

μ π α ν ἔ λ λ α (ἦ)=σιδερένιο ἔλασμα πού τοποθετοῦν οἱ ισαγγάρηδες στὶς καμάρες τῶν γυναικείων παπουτσιῶν για νὰ κρατιῶνται σταθερές. / κοκκαλάκι για τὰ ἀντρικὰ πουκάμισα.

μ π α ν ἰ ἄ ρ ω (ρ)=λούζω κάποιον.

μ π ἄ ν ἰ ο (τδ)=μικρὸ τοίγκινο δοχεῖο με δυὸ χερούλια πού χρησιμοποιοῦν οἱ νοικοκυρὲς για μεταφορὰ βρεμένων ρούχων, πλύσιμο τοῦ πατώματος κ.λ.π.

μ π ἄ ν ἰ ο - Μ α ρ ἰ ἄ (τδ)=εἶδος φαγητοῦ ἀπὸ αὐγά ριγμένα σὲ βραστὸ νερὸ με διάφορα ἀρτύματα. Ἴτ. bagno Maria.

μ π α ν τ α λ ὄ ς (δ)=ἐκεῖνος πού λείπει ἀνοησίες. Χρ. «μπανταλὰ και ξωπαρμένα».

μ π α ν τ ἰ δ ο ς (δ)=Ἴτ. λ. bandito ἀντάρτης / νέος ἐπιρρεπῆς στὸν ἔρωτα και με αὐτὸν ὡς μοναδικὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς, με κατάλληλη ἐμφάνισι και σωματικὴ διάπλασι ἄλλὰ κακοντυμένος ἀπὸ τὴν τεμπελιά.

μ π α ν τ ι ἔ ρ α (ἦ) = Ἴτ. λ. bandiera σημαία / με — «—για νὰ ἐπιταθῆ μιὰ ἐννοια. πχ. «κλέφτης με μπαντιέρα», «πουτάνα με μπαντιέρα».

*μπα ν τ ί λ ι (τὸ)—Ἴτ. λ. badile εἶδος φτυαριοῦ, δ,τι καὶ μπέλι (βλ. λ.).

*μπα ν τ ο=σὴ φράσι «ἐν μπάντο» =βάζω κατὰ μέρος, παρμερίζω. (Ἴτ. mettere a banda μετὴν ἴδια σημασία).

μπα ξ ἔ ς (ὀ)=τουρκ. λ. περιβόλι, κήπος. μπαξέ (ἦ—ξιο) βάνος (ὀ)=κηπουρός.

μπα ξ ί σ ι (τὸ)=τουρκ. λ. φιλοδώρημα.

*μπα ρ α (Ἀλβ. λ.) ἐπαναλαμβανόμενον «μπάρα—μπάρα»=ἴσια—ἴσια». πρβλ. «ἐκείνος τὸν ἔφτυσε, ὁ ἄλλος τὸν ἔδειρε κι' ἤρθανε μπάρα—μπάρα».

μπα ρ ά γ κ α (ἦ)—παράπηγμα, ξύλινο σπιτάκι. Ἴτ. baracca.

μπα ρ ί σ ι (τὸ)=τουρκ. λ. συμφιλίωσι. πρβλ. «γίνανε μπαρίσι», ἐκάνανε μπαρίσι».

μπα ρ μ πα λ ά ω (ρ)=φλυαρώ, λέω ἀνοησίες.

Μπα ρ μ πα ρ ι ά (ἦ)=Βερβερία.

μπα ρ μ πα ρ ό ζ α (ἦ)=ἀρμπυρόριζα.

μπα ρ μ πα ρ (ὀ)=θεῖος. Στὴν Ἴτ. barba σημαίνει γενειοφόρος, ἐνῶ στὴν βενετσιάνικη διάλεκτο (ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ προέρχεται) σημαίνει ἐπίσης θεῖος. πρβλ. «τὸν ἔχω μπάρμπα ἀπὸ τὴ μάνα μου» (ἀδερφός της).

μπα ρ μ έ ρ α ς (ὀ)=Ἴτ. λ. barbiere κουρέας.

*μπα ρ ο ύ φ α (ἦ)=Ἴτ. λ. baruffa καυγᾶς, φιλονεικία.

μπα ρ τ ζ α (ἦ)=πρῶτα δίχρωμη. Ἀπὸ τὴ μέση κι' ἀπάνω κόκκινη κι' ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ἄσπρη.

μπα σ ί δ ι α (τὰ)=τουρκ. λ. χαμηλὸ ντιβάνι με στρώμα καὶ στρωσίδια γιὰ νὰ εἶναι ἀναπαυτικόν.

μπα σ ί δ ι α (τὰ)=ἡ πρώτη εἴσοδος τοῦ ἀρραβωνιατικοῦ σὶδ σπῆτι τῆς νύφης πού γίνεται με εἰδικὴ τελετὴ καὶ τάξι.

μπα σ ι μ π ο υ ζ ο ύ κ η ς (ὀ)=τουρκ. λ. ἄτακτος καὶ ρακένδυτος στρατιώτης. καὶ μπασιμπουζούκος (ὀ).

*μπα σ κ α λ ἦ ς (ὀ)=τουρκ. λ. χειροφειτημένος, αὐτεξούσιος.

*μπα σ τ ι ν α (ἦ)=ἀκίνητη ἰδιοκτησία.

*μπα τ ά λ ι κ ο ς (ὀ, ἦ, τὸ)=δυσκολοκίνητος ἀπὸ ὀγκώδη ἢ ἀκανόνιστη διάπλασι τοῦ κορμοῦ. Ἄλλ. λ. μπατάλης, μπαταλιάρης, καὶ μπαταλιασμένος (ὀ), μπα-

ταλιάζω (ρ)=ἀφήνω τὶς δουλειές ἐκκρεμείς.

μπα τ α ν ί α (ἦ)=ἐλαφριά μάλλινη κουβέρτα, χωρὶς χνοῦδι, φτιαγμένη στὸν ἀργαλειό.

μπα τ α ξ ἦ ς (ὀ)=τουρκ. λ. κίβδηλος καὶ μεταφ. κακοπληρωτής. Ἄλλ. μπαταξομάννα (ἦ).

μπα τ α ρ ι ά (ἦ)=δμοβροντία.

μπα τ ζ ά κ ι (τὸ)=περικνημίδες τοῦ παντελονιοῦ.

μπα τ ζ α ν ά κ η ς (ὀ)=τουρκ. λ. ἡ ἐξ ἀγχιστείας συγγένεια δύο ἀντρῶν πού παντρεύτηκαν δύο ἀδερφές.

μπα τ ζ ι ο ς (ὀ) καὶ μπα τ ζ α ρ ι ὀ (τὸ)=τυροκομεῖο. πρβ. «τὸ γάλα ἰδπιασα (συμφώνησα νὰ τὸ πουλάω) στὸ μπάτζιο τοῦ Γκιοξάρη». μπατζάρος (ὀ)=τυροκόμος.

μπα τ ι δ ο ὕ ρ ο ς (ὀ)=μακρὸ σίδερο με ἐγκοπὴ μετὸ ὁποῖο οἱ βαρελάδες σφίγγουν τὰ τουρκιὰ (βλ. λ.) στὰ ξύλινα βαρέλια. Ἀπὸ τὶς Ἴτ. battore=χιτυπῶ, battitore, battitura κλπ.

μπα τ ι κ ὀ ς (ὀ)=ἐπίθ. τοῖχος φτιαγμένος ἀπὸ τοῦβλα διαν τὸ πάχος του εἶναι ὅσο τὸ μᾶκρος τοῦ τοῦβλου. (σταυρωτὰ βαλμένα).

μπα τ ο υ ν ά δ α καὶ μπα τ ι ν ά δ α (ἦ)=περιφορὰ δμάδος τραγουδιστῶν διὰ μέσου τῶν ὁδῶν τῆ νύχτα με ὄργανα καὶ τραγούδια. «Κάνω μπατουνάδα» «βγαίνω μπατουνάδα».

μπα τ σ α (ἦ) καὶ μπα τ σ ο ς (ὀ)=χαστοῦκι.

μπα τ σ ά ρ α καὶ μπα τ σ α ρ ι ά (ἦ)=φαγητὸ φτιαγμένο σὲ ἀνοιχτὸ τεψλ στὸ φοῦρνο με ἀγριολάχανα καὶ κροῦστες (ἀπάνω καὶ κάτω) ἀπὸ χυλὸ σταρένιου ἢ καλαμποκίσσιου ἄλευριού.

μπα χ α λ ὀ τ ι (τὸ)=ἀνόητη, χωρὶς σημασία καὶ σοβαρότητα κουβέντα.

μπα χ λ ά τ η μ α (τὸ)=τὸ ψάλσιμο τοῦ Χότζα ἀπὸ τὶς ἐπάλλξεις τοῦ μιναρέ. Ρ. μπαχλατάω. / —τάω—εἰρων. λέω κουβέντες ἀκατανόητες καὶ χωρὶς εἰρμό. πρβλ. «τὶ μπαχλατάς τόσην ὥρα τώρα».

μπα χ τ ι (τὸ)=τουρκ. λ. τύχη, γούρι. πρβλ. «κάνε με με μπάχτι καὶ ρίξε με στὸ φράχτη».

μπέ β α (ἦ) καὶ μπε β ο ύ τ α (ἦ)=πόσι, κέρασμα πιτοῦ (βλ. λ. μάνια).

μπεξαχτάς (δ) = τουρκ. λ. τὸ συρτάρι ὅπου ὁ καταστηματοῦχος βάζει τὰ χρήματα συναλλασσόμενος / κομπόδεμα χρημάτων.

(μπεξεβέγκης (δ) = τουρκ. λ. προδότης, ρουφιάνος.

μπεξεράω καὶ μπεξερίζω (ρ) = ἀπαυδῶ, βαρυνέμαι, ἀποκάνω. Ἄλλ. λ. μπεξερίσμα (τό), μπεξερισμένος (δ).

*μπεξεστένι (τό) = τουρκ. λ. ἀγορά.

*μπεκα (γ)ιές (δ) = τουρκ. λ. καθυστερούμενα χρήματα. πρβλ. «τοὺς μπεκαϊέδες μου νᾶχα μονάχα θενόμουνα πλούσιος».

μπεκιάρης (δ) = ἄτομο ἀνύπαντρο πού φροντίζει μόνος του γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. π.χ. «εἶμαι μπεκιάρης», «ἔμεινα μπεκιάρης».

*μπελεντιέρειζης (δ) = τουρκ. λ. ὁ Δήμαρχος.

μπελεντιές (δ) = τουρκ. λ. Δημάρχιο.

μπελερίνα (ή) = ριχτὸ πανωφόρι τῆς παλιᾶς μόδας / μπελερίνα (τά) = οἱ ὄρχεις.

μπέλι (τό) = σκαφτικὸ ἐργαλεῖο, ὁμοιο μὲ φτυάρι, ἀλλὰ πὺ μικρὸ καὶ γερό, πού στὸ στυλιάρι ἔχει ἓνα κάθετο ξύλο γιὰ νὰ μπηχνηταί στὴ γῆς μὲ πάτημα τοῦ ποδιοῦ.

μπελιᾶς (δ) = τουρκ. λ. εὐθύνη, φασαρία, σκοτούρα, ἀτύχημα. Πρβλ. «βρῆκα τὸ μπελιᾶ μου», «μοῦβαλε μπελιᾶ στὸ κεφάλι». Ἄλλ. λ. μπελιαλίζω (δ), μπελιαλισμένος (δ). Πρβλ.

«μωρὴ μπελιαλισμένη
μπελιᾶς σὲ βάρεσε
τὸσα παιδιὰ στὴν Πάργα
κανεῖς δὲ σ' ἄρεσε».

μπέλλο (τό) = πρόβατο κᾶτασπρο χωρὶς κανένα στίγμα. (Ἴτ. bello = ὠραῖος).

μπελνιές (δ) = γλυκὸ φτιαγμένο ἀπὸ πηχτὸ ξουμι κυδωνιοῦ πού συνηθίζονταν πολὺ παλαιότερα. Τρατέρονταν μέσα σὲ

κούπα ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ καθένας ἔπαιρνε μὲ κουτάλι πού βρισκόταν στὸ δίσκο μέσα σὲ ποτῆρι μὲ νερό.

μπενετάδα (ή) = τὸ κέρασμα κάποιου λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησί του, κατὰ τὸ ξεπροβάδισμα. Φρ. «ἔλα νὰ σοῦ κάνω τὴ μπενατάδα», τοῦ κάνυμα τσι μπενετάδες». Ἴτ. benedire

*μπεντέλι (τό) = τουρκ. λ. ἀντισηκωμα τῆς στρατ. θητείας.

μπεντένι (τό) = τουρκ. λ. ἡ πολεμιστρα, ἡ ἔπαλξι. πρβλ.

«ἀπὸ τὰ μπεντένια πέφτω
πέφτω γιὰ νὰ σκοτωθῶ
κι ἡ ἀγάπη μου φωνάζει
πιάστε τον γιὰ τὸ Θεό».

μπέντι (τό) = τουρκ. λ. τέχνασμα, ἐφεύρεσι γιὰ νὰ ἐπιτύχω κάτι. πρβλ. «πού θὰ μοῦ πάη θὰ τοῦ βρω τὸ μπέντι». Ἔχει μπέντια αὐτὸς ἓνα σωρό».

*μπεξῆς (δ) = τουρκ. λ. φύλακας, σωματοφύλακας.

μπέρης (δ) = ὀλοστρόγγυλο λιθάρι (συνήθως γουλι τῆς θάλασσας) πού χρησιμοποιεῖται στὸ παιχνίδι «λιόμπα». (βλ. λέξεις).

μπερκέτι (τό) = τουρκ. λ. σοδειά, εὐλογία. Ἄλλ. λ. μπερκετῆς καὶ μπερκετλήδικος (δ).

μπερλάντι (τό) = διαμάντι (Ἴταλ. brillante).

μπερλίνα (ή) = παιχνίδι τῶν μικρῶν κοριτσιῶν.

μπερμπάντης (δ) = δόλιος, πανούργος. Ἴτ. birbante / ἐκεῖνος πού τριγυρίζει μὲ κακοὺς σκοποὺς τὶς νύχτες. Ρ. μπερμπαντεύω.

μπερμπετσούλης (δ) = ἄσημος, τιποτένιος / ρακένδυτος. Ἄλλ. λ. μπερμπετσουλιά (ή), μπερμπετσουλάρια (ή), μπερμπετσουλιδ (τό).

μπερνιᾶχι (τό) = τουρκ. λ. ξυλοδαρμός.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

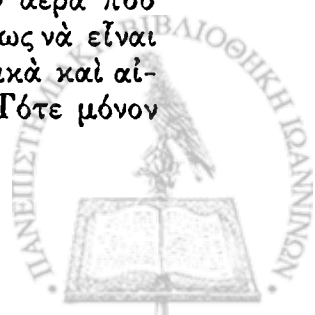
ΡΕΜΠΩ : ΤΟ ΜΕΘΥΣΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

Α'

(ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ)

Τὸ Μεθυσμένο Καράβι, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού ἔχει πρωτοεμφανιστεῖ, διαβάζε-
ται καὶ μεταφράζεται μὲ μανία, γιατί, μέσα σ' αὐτό, γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ στὰ
εὐρωπαϊκὰ γράμματα, «τὸ ἔνστικτο, πού εἰσχωρεῖ μέσα στὰ πρά-
γματα, ἐνῶ ἡ λογικὴ γυρίζει γύρω τους», διαποτίζει τὸ ποιητικὸ κλί-
μα καὶ ἀνεβάζει στὴν ἐπιφάνεια ἓνα συγκλονιστικὸ βίωμα μὲ μιὰ σπάνια φραστικὴ
εὐφορία, θολά, μὰ ρωμαλέα, καὶ μὲ τέτοιο πλοῦτο ποιητικῆς εἰκόνας, ὥστε, διαβά-
ζοντάς το, νομίζει κανεὶς ὅτι μεταφέρεται στοὺς κόλπους τῆς ἄγριας φύσης, καὶ
γνωρίζει τοὺς ἡγεμονικοὺς τῆς ρυθμοῦς. Εἶναι ἡ τέχνη πού ἀποτελεῖ τοὺς ἀντίπο-
δες τοῦ ρεαλισμοῦ. Δὲν εἶναι μίμηση, ἀλλά, ὅπως τὴν ὀρίζει ὁ Πόε: ἀναπαράστα-
ση ἐκείνου πού οἱ αἰσθήσεις διακρίνουν στὴ φύση, μέσα ἀπὸ τὸν πέπλο
τῆς ψυχῆς.

Ἡ μεταφορὰ σὲ μιὰ ξένη γλῶσσα ἐνὸς ποιήματος, ὅπου ἡ λέξη γίνεται
ὄχημα ζωντανὸ τῶν ἄτακτων ρυθμῶν μιᾶς ἀνθρώπινης ψυχῆς, εἶναι ἓνα πρᾶγμα
ὑπερβολικὰ δύσκολο. Καὶ δυσκολώτερο ἀκόμη, ὅταν ἀντιμετωπίζει κανεὶς ἓνα
ποιητικὸ κείμενο, ὅπου ἡ φραστικὴ μέθη, ἀποδομένη μὲ μιὰ γοητευτικὴ, μὰ θολὴ
ἀσάφεια, ἐμποδίζει τὴν ἀκριβῆ μετάγγιση ἀπὸ τὴν μιὰ στὴν ἄλλη γλῶσσα. Αὐτὲς
ἀκριβῶς οἱ δυσκολίες ἐγέννησαν σὲ πολλοὺς τὴν πεποιθήση ὅτι δὲν πρέπει νὰ μετα-
φράζονται τὰ δύσκολα ποιητικὰ κείμενα. Ὁ Ζὰν Ρουσλώ, λαμπρὸς ἐρμηνευτὴς
τοῦ Πόε στὰ Γαλλικά, ἐπιδίδεται, μάλιστα, σὲ πραγματικὲς ἀκροβασίες συλλογι-
στικὲς, γιὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι ἀδύνατο ἓνα δύσκολο ποίημα νὰ ἀποδοθῆ σὲ μιὰ
ξένη γλῶσσα. Πρόκειται βέβαια γιὰ ἀντιλήψεις ἀκράϊες, πού, ἂν ἐτύχαινε νὰ βροῦν
ἐφαρμογὴ στὸ πρακτικὸ πεδίο, ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα ἐνὸς κειμένου θὰ ἦταν συγχρόνως
καὶ ἓνα σινικὸ τεῖχος, πού θὰ ἐμπόδιζε τὴν ἐπαφή του μὲ τοὺς ἀλλόγλωσσους
λαοὺς. Βέβαια, ὅταν μιλάμε γιὰ μετάφραση ποιητικοῦ λόγου, πρέπει, πρῶτα - πρῶ-
τα, νὰ ἐξηγηθοῦμε, προπάντων μὲ κείνους πού ἔχουν κάνει πιά κομπόδεμα τὸ ὅτι
ἡ καλὴ μετάφραση πρέπει νὰ ἀποδίδει πιστὰ καὶ δουρικὰ τὰ κείμενα. Ἐὰν αὐτὸ
ἦταν ἀρκετό, θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε ἀσφαλῶς συχνὰ σὲ κατορθώματα γελοῖα. Γιατί,
ἡ νοηματικὴ ἐπεξεργασία εἶναι ἡ μιὰ ὄψη τοῦ νομίσματος, καὶ προκειμένου γιὰ
ποιητικὸ λόγο, ὄχι ἀσφαλῶς ἡ σημαντικώτερη. Αὐτὸ ἔγινε πιά συνείδηση σὲ πολ-
λοὺς ἀπὸ τοὺς δικούς μας, πού ἔχουν ἀναλάβει τὸ βαρὺ καὶ ἄχαρι ἔργο ν' ἀνοίξουν
στον περιωρισμένο χῶρο μας κάποιο παράθυρο πρὸς τὶς ξένες λογοτεχνίες, ἓνα
ἔργο σημαντικὸ καὶ χρήσιμο γιὰ τὰ γράμματά μας, πού δὲ βρίσκει ὅμως παρὰ
πενιχρὴ ἀναγνώριση στὶς γραμμὲς τῶν αὐτοαποκαλουμένων δημιουργῶν. Γι' αὐτὸ
ἔχουν ἀντικαταστήσει τὸν ὄρο μετάφραση, πού θυμίζει Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερι-
κῶν, μὲ τὴν λέξη ἀπόδοση, λιγώτερο σπαρτιατικὴ στὶς ἀξιώσεις καὶ περισσότερο
ἐλαστικὴ. Ἰδιαιτέρα στὴν ποίηση μὲ μοντέρνα πνοή, μὲ μοντέρνες κλειδώσεις,
ὁ μεταφραστὴς ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὴν κυριολεξία νὰ ἀγνοήσῃ καὶ τὰ ἐν ποσὶ
νοήματα νὰ παραφράσῃ, ἱερὴ του ὅμως ὑποχρέωση εἶναι νὰ φανῆ πιστὸς στὴν γε-
νικώτερη προσδοκία τοῦ δημιουργοῦ τοῦ ἔργου, νὰ πλάσῃ τὸν ποιητικὸν ἀέρα πού
θέλησε ὁ ποιητὴς, καὶ κεῖ μέσα νὰ στήσῃ τὸ νέο πλᾶσμα, πού πρέπει ὅμως νὰ εἶναι
πιστὴ ἀνταύγεια, καὶ ὄχι ἀντίγραφο τοῦ πρωτότυπου, νὰ ἐπηρεάζῃ ψυχικὰ καὶ αἰ-
σθητικὰ ὅπως αὐτό, καὶ νὰ δημιουργεῖ τὸ ἴδιο συναισθηματικὸ κλίμα. Τότε μόνον

θά έχει τὸ δικαίωμα ὁ μεταφραστὴς νὰ παρουσιάζη σὰν ἀπόδοση τίμια καὶ ἀκέρια τὴ δουλειά του, καὶ νὰ πιστεύει ὅτι ἔκαμε κι' αὐτὸς ἐργασία δημιουργική, ὅταν δὲν προδίδει, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὑποτάσσεται, δὲν ἀγνοεῖ, σὲ ἐκρήξεις ὀμφαλοσκοπίας, τὸ πλάσμα, πού βαθεῖα συγκινημένο, ἔδωσε κάποτε ἓνα ἀριστούργημα, μὰ οὔτε καὶ δουλεύει ὅπως ὁ κωπηλάτης στὴ γαλέρα, τυφλὰ δεμένος σὲ ἐκφράσεις καὶ λέξεις. Γιατὶ ὑπάρχει καὶ κάποιον ἄλλο στοιχεῖο στὴ λέξη πού ἀποκρούει τὴν πιστὴ μεταφορά: αὐτὸ εἶναι ἡ μουσικότητά της. Καὶ ἐὰν εἰς τὸ πεζὸ κείμενο ἡ μουσικότητα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμεληθῇ, στὸ ποίημα, εἶναι συχνὰ παράγοντας σημαντικὸς καί, καμιά φορά, πρωταρχικός, γιατί, συνοδεύοντας τὴν ἐννοιολογικὴ πλοκὴ σὰν μιὰ ὑποβλητικὴ ὑπόκρουση, ἀποτελεῖ τμῆμα ἀναφαίρετο τῆς ποιητικῆς σάρκας, πού, ἐὰν λείψῃ, κολοβώνεται τὸ ποιητικὸ πλάσμα. Ἔτσι π.χ. στὸ ἀθάνατο ποίημα τοῦ Πόε: Τὸ Κοράκι, παρουσιάζουν τόσες δυσκολίες ὁ ρυθμὸς, οἱ ἐσωτερικὲς ρίμες καὶ ἡ μουσικὴ στόφα τῶν λέξεων, καὶ εἶναι συγχρόνως τόσο βασικὰ στοιχεῖα τῆς ἰδιότυπης αὐτῆς ποίησης, ὥστε καλλιτέχνες τῆς περιωπῆς τοῦ Μπωντλαῖρ καὶ τοῦ Μαλαρμέ, ἐδίστασαν νὰ ἀναλάβουν τὸν μεταφραστικὸν ἄθλο νὰ τὸ μεταφέρουν σὲ γαλλικὴ γλῶσσα.

Αὐτὲς τὶς φοβερὲς δυσκολίες πρέπει πάντα νὰ ἔχει ὑπ' ὄψει του ὁ καλόβουλος καὶ τίμιος ἀναγνώστης καί, γιὰ νὰ ἐκτιμήσῃ ὀρθὰ τὸν μεταφραστικὸν κόπο, καὶ γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν μεταφραστὴ, ἀπὸ τὴν εἰρωνικὴ ἀδιαφορία, πού μ' αὐτὴν ἀντιμετωπίζουν τὸ ἔργο του πολλοὶ δημιουργικοὶ νεοσσοὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ Παρνασσοῦ, ὅπου τοὺς ἔχει στήσει, κατὰ τὴ γνώμη τους, τουλάχιστο, ἡ Μοῦσα.

Ἐδῶ εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ παρατήρηση. Τὸ θαυμάσιον ποίημα τοῦ Ρεμπώ, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα στὴ γαλλικὴ γλῶσσα, στάθηκε πιστὸ στὶς ἀξιώσεις τῆς προκατεστημένης μετρικῆς. Εἶναι γραμμένο σὲ γνήσιο δωδεκασύλλαβο, στὸν Ἀλεξανδρινό, ὅπως τὸν τιτλοφορεῖ ἡ γαλλικὴ μετρικὴ, στὸν στίχο δηλαδὴ πού ἔγραψαν ὁ Κορνέιγ καὶ ὁ Ρακίνας τὶς τραγωδίαι καὶ ὁ Μολιέρος τὶς κωμωδίαι του. Οὔτε τὶς προτροπὲς τοῦ στενοῦ τοῦ φίλου, τοῦ Βερλαίν, λογάρισε ὁ Ρεμπώ, προτροπὲς πού βρίσκονται στὴν ἔμμετρη, τόσο μικρὴ, μὰ τόσο πρακτικὴ, Ποιητικὴ του.

De la musique avant toute chose,
et pour cela préfère l' impair.

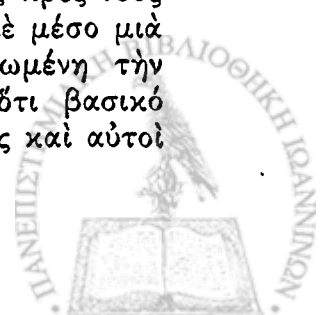
Τὸν ἀκούει, ὡς πρὸς τὸν πρῶτον στίχον, διαποτίζοντας μὲ μιὰ σπάνια μουσικότητα τὸ περίφημον ποίημα. Ὡς πρὸς τὸν δεύτερον ὁμοίως, ὁ ποιητὴς μας ἀδιαφορεῖ, καὶ δὲν γνιμάζεται γιὰ τὸν περιττοσύλλαβο, μὰ κολλάει, ὅπως τὸ στρεῖδι στὸ βράχο, στὸν ζυγὸ ἀριθμὸν συλλαβῶν, σὲ ὅλα του σχεδὸν τὰ ποιήματα, χωρὶς νὰ ἀμελῇ καὶ τὰ ποιήματα σταθερῆς μορφῆς, ὅπως τὸ σονέτο. Παρ' ὅλα αὐτὰ καὶ χωρὶς νὰ στρέφῃ μὲ περιφρόνησιν τὰ νῶτα στὸν ρυθμὸν, καὶ στὸ μεσαιωνικὸν ἐκεῖνον κατασκευάσμα, τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, μπόρεσε νὰ δώσῃ στὸ: Μεθυσμένο Καράβι τὴν ἀνυπόταχτην ὀρμὴν ἀφηνιασμένου ἀλόγου. Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τοῦ ὅτι, ὄχι ἡ τεχνικὴ της, μὰ κάτι ἄλλο εὐθύνεται γιὰ τὴν ἀρχικὴν χρεωκοπίαν καὶ γιὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς παραδοσιακῆς ποίησης. Χρεωκόπησε γιατί στέρεψαν τὰ θέματά της καὶ ἡ ἀμφιέσις της, οἱ ἐρωτὲς της καὶ ὁ λυρισμὸς τῆς ἐπιφάνειας, ὁ γεμᾶτος γλυκασμοὺς ἀνυπόφορους καὶ ρητορεῖαν χωρὶς σάρκα. Γι' αὐτὸ, ὅσοι σήμερον νομίζουν ὅτι κάνουν ποίησιν, μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ πέταξαν ἀπὸ τὸ παράθυρον τοὺς ἀρχαίους Λάρητες τῶν ρωμαντικῶν, τὸν ρυθμὸν, τὴν στροφήν καὶ τὴν ρίμαν, κάνουν λάθος. Γιὰ νὰ γράψουν νέα ποίησιν: πρέπει νὰ ἰδοῦν μὲ νέον μάτι τὸν κόσμον καὶ ὄχι νὰ ὀπλισθοῦν μὲ καινούργια τεχνικὴ πανοπλία, σὰν ἱππότες ἀδελφοὶ τοῦ καλοῦ Δον Κιχώτη. Τότε μόνον μποροῦν θὰ μποροῦσαν νὰ ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ προστεθοῦν, σὰν γνήσια ἄστρα, στὸν ποιητικὸν γαλαξίαν, ὅταν κοιτάξουν σὲ βάθος τὴν αἰώνιαν μας φύσιν καὶ συγκινηθοῦν ἀπὸ τὴν προσπάθειαν τῆς ἀνθρώπινης ομάδας νὰ ὑποτάξῃ μὲ τὴν

παιδεία, την τέχνη, την παράδοση και τὸ νόμο, τὴ φύση τοῦ ζώου στὶς ἀξιώσεις τῆς ὀργανωμένης κοινωνικῆς ζωῆς. Οἱ παλαιότεροι ποιητές, ὅπως οἱ Καταραμένοι τῆς περίφημης ομάδας τοῦ Ρεμπώ, ἀποκάλυψαν τὴν φύση τοῦ ζώου, τὴν γνήσια καὶ ἀμετακίνητη, παράλληλα, μὰ μὲ ἄλλα μέσα, μὲ τὴν προσπάθεια ποὺ ἔκαναν πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση ἢ ἐπιστήμη καὶ ἢ φιλοσοφία. Οἱ νεώτεροι, ἂν θέλουν νὰ εἶναι ἀληθινοί, μποροῦν, μὲ τὰ μέσα ποὺ προσφέρει ἡ τέχνη, νὰ δώσουν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγῶνα μεταξὺ τοῦ ἐγωῖσμοῦ τοῦ μεμονωμένου ἀνθρώπινου πλάσματος καὶ τῆς κουλτούρας, ποὺ μὲ κόπους καὶ αἶμα δημιουργεῖ ἡ ἀνθρώπινη ομάδα. Τότε μόνον θὰ εἶναι ἄξιοι τοῦ προορισμοῦ τους, καὶ ὄχι ὅταν αὐτοτυραννοῦνται, ὅπως οἱ καλόγεροι τοῦ Θουρμπάρν, σ' ἓναν μαζοχιστικό, ἀκαρπον ἀγῶνα, ἢ ὅταν κατατυραννοῦν τοὺς ἀναγνώστες τους μὲ γρίφους ἢ δῆλια προβλήματα. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀπομόνωση σὲ φιλντισένιους πύργους, ὅπου περιφρονῶντας τὸν γύρω τους κόσμον, οἱ παλαιοὶ ρωμαντικοί, θεωρῶντας τὸν ὀμφαλό τους, ἐπίστευαν ὅτι θεωροῦν τὴν ψυχὴ τους τὴν αἰώνια.

Mon ame aux mille voix, que le Dieu que j' adore
mit au centre de tout, comme un écho sonore,

ὅπως διαλαλοῦσε ὁ Οὐγκώ. Δὲν ἀρκεῖ ἡ φωτογραφικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ γεννηθῇ ἡ ποίηση, ὅπως νομίζουν ὅσοι θεωροῦν ὑποχρέωσή τους νὰ γυρίσουν ἀπὸ κάθε ταξίδι μὲ μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ στὴν τσέπη, πνιγμένη σὲ ἄκρατη ἐπ'εὐκαιρίαις ἔμπνευση, ὅπως ἔκαναν ἄλλοτε οἱ ρεαλιστές καὶ ὅπως πολλοὶ κάνουν ἐδῶ σὲ μᾶς, καὶ τώρα. Οὔτε φτάνει, ὅπως νομίζουν πολλοὶ σύγχρονοι στιχογράφοι, νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν μεταφορὰ καὶ τίς ἄλλες ποιητικὲς εἰκόνες, μὲ ἓνα εἶδος ποιητικῆς ἀντίστιξης, ποὺ παραφράζει, βῆμα πρὸς βῆμα, ἐκεῖνο ποὺ θέλουν νὰ ποῦν, ποὺ ἀπαιτεῖ ὅμως, σὰν νέο μίτο τῆς Ἀριάδνης, μιὰ εἰδικὴ παρασημαντικὴ, γιὰ νὰ γίνουν καταληπτοί. Δὲν ἀρκοῦν ὅλα αὐτά: Χρειάζεται μιὰ κατάδυση πρὸς τὰ μισοσκοτεινά βᾶθη, ποὺ μὲ τραχὺν ἀγῶνα τὰ ἐξερεύνησαν πρῶτα οἱ καταραμένοι ποιητές καὶ ὕστερα οἱ ψυχολόγοι, πρὸς τὸ αἰώνιο πεδίο μάχης μεταξὺ τοῦ ἄκρατου ἐγωῖσμοῦ τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς συλλογικῆς ψυχῆς, τοῦ ἔνστικτου τῆς αὐτοσυντήρησης μὲ τὴν ἀνάγκη γιὰ διαίωνηση, ποὺ τὴν ἐκφράζει, στὴν περίπτωση τοῦ δικοῦ μας εἶδους, ὁ πολιτισμός. Αὐτὴν τὴν τεράστια σημασία γιὰ τὴν τέχνη τῆς θεώρησης αὐτοῦ τοῦ αἰώνιου ἀγῶνα, ποὺ συγκροτεῖται στὰ μύχια τῆς ὑπαρξῆς, τὴν διαισθάνθηκε ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἐγγέλου. Ὁ Λανσόν, στὴν εἰσαγωγὴ του στὸ κίνημα τοῦ Ρωμαντισμοῦ, μέσα στὴν Ἱστορία τῆς Γαλλικῆς Λογοτεχνίας, ἀναφέρει τὴν ἐξῆς φράση τοῦ μεγάλου φιλοσόφου: «Τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ οἱ πόνοι τῆς καρδιάς γίνονται ὅλη τῆς ποιητικῆς σκέψης μόνον ὡς πρὸς ὅ,τι τὸ γενικό, τὸ στερεό, καὶ τὸ αἰώνιο κρύβουν μέσα τους». Τὸ λάθος τοῦ Λανσόν εἶναι ὅτι θέλησε νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν ἐγγελιανὸ αὐτὸν ἀφορισμό, γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ρωμαντικὴ ποίηση. Ὁ χαρακτηρισμὸς ὅμως ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ βρῆσκῃ ἐφαρμογὴ στὴν ποίηση τῶν ρωμαντικῶν, εἶναι σαφέστατος οἰωνὸς τῆς νέας, ποῦ, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα, ἄρχισε νὰ κυριεύῃ τὸν χῶρον τῆς λογοτεχνίας. Χαρακτηριστικὸ βασικὸ τῆς ποίησης αὐτῆς εἶναι ἡ εἰλικρίνεια. Δὲν γνώριζον πόζες καὶ δονκιχωτισμοὺς καὶ μεγαλοστομίες, αὐτοὶ οἱ αὐτοτιμωρούμενοι. Ὅμοιοι μὲ τοὺς Μυστικούς τοῦ Μέσου Αἰῶνα, ποὺ μὲ τὴν μεταρσίωση ζητοῦσαν μιὰ ἐπαφὴ ἄμεση καὶ πλήρη μὲ τὴν Θεῖα οὐσία, συγκεντρῶνουν τὸ φῶς τους στὰ βᾶθη τῆς ὑπαρξῆς, γιὰ νὰ ζήσουν τὴν ἔνταση τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Ἀντίθετα ὅμως πρὸς τοὺς Μυστικούς, ποὺ στόχος τους ἦταν ἡ ἄρνηση τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, μὲ μέσο μιὰ διαλεκτικὴ τοῦ αἰσθήματος, οἱ μεγάλοι καλλιτέχνες ἔχουν βαθειὰ ριζωμένη τὴν ἐπίγνωση τοῦ ὅ,τι ἀσκοῦν ἓνα σπουδαῖο κοινωνικὸ λειτούργημα καὶ ὅτι βασικὸ τους καθῆκον εἶναι ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν ψυχὴ τῆς μάζας. Προσπαθοῦν ὅμως καὶ αὐτοὶ

νά λύσουν ένα δυσεπίλυτο αίνιγμα, όχι όμως με τὸ ἀρχαῖο ὄπλο, τὴ λογική, μὰ με τὴ διαίσθηση, ὄπλο νέο, πὸ μόλις τώρα μπῆκε στὴν πανοπλία τῆς συλλογικῆς δράσης. Γι' αὐτό, τὰ ἐκφραστικά τους μέσα, θαυμαστά γιὰ τὴν δημιουργία ποιητικῆς ἀτμοσφαιρας, δὲν ἔχουν δυστυχῶς ἀκόμη τὴ σαφήνεια πὸ ἀπαιτεῖ ἡ κρίση τοῦ μέσου ἀναγνώστη καὶ ἡ ἀνάγκη του νὰ φωτιστῇ ἀποτελεσματικά, μὰ γρήγορα, σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ὁ χρόνος εἶναι χρῆμα. Σὲ μιὰ συλλογὴ ἐκλεκτῶν κομματιῶν γιὰ τὴν τελευταία τάξη τῶν γαλλικῶν Γυμνασίων,— καὶ ξέρεи κανεὶς μὲ πόση ἐπιμονὴ καὶ μὲ τί πάθος διδάσκεται ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία στὰ γαλλικὰ σχολεῖα— εἶδα ν' ἀφιερώνεται, σὲ κάθε στροφή τοῦ ποιήματος: Τὸ Θαλασσινὸ Κοιμητῆρι τοῦ Βαλερύ, μιὰ σελίδα σχολίων μὲ ψιλὰ γράμματα, καὶ δλόκληρα κατεβατὰ σελίδων νὰ συνοδεύουν τὰ: Τέσσερα Κουαρτέτα τοῦ Ἑλιοτ, γιὰ νὰ μπορῇ ὁ καλλιεργῆ μένος ἀναγνώστης νὰ εἰσχωρήσῃ στοὺς ποιητικούς μαιάνδρους, τὰ χρονικὰ πρωτύστερα, καὶ γενικὰ στὶς τεράστιες δυσκολίες πὸ παρουσιάζουν τὰ θαυμάσια αὐτὰ ποιητικὰ κείμενα. Σὲ τέτοιας ποιότητος ποίηση, ἀξίζει ὅμως τὸν κόπο νὰ κουραστῇ κανεὶς, ἂν καὶ ἡ μελέτη της κατανατᾷ στὸ τέλος ὄχι πιά λογοτεχνική, μὰ φιλολογικὴ ἐργασία, πὸ ζημιώνει τὴν ἄμεση, τὴν ζωντανή, τὴν αὐθόρμητη ἐπαφὴ κειμένου καὶ ἀναγνώστη. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ποίηση διαφορετικῆς ποιότητος. Καὶ ἀναρωτιέται κανεὶς: σὲ περίπτωσι μικροῦ εἰδικοῦ βάρους, ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ξοδεύῃ ὁ ἀναγνώστης φιά οὐσία καὶ χρόνο, σὲ μιὰ ἐποχὴ τόσο δύσκολη καὶ τόσο ἀπαιτητικὴ, γιὰ νὰ λύσῃ αἰνίγματα, πὸ ἡ λύση τους δὲν ἐξυπηρετεῖ κανένα;

Τώρα, δυὸ λόγια γιὰ τὸν Ρεμπώ καὶ μιὰ μικρὴ εἰσαγωγὴ στὴ ποίησή του, πὸ στάθηκε, ἀπὸ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ περασμένου αἰῶνα, τὸ προανάκρουσμα τῆς μοντέρνας ποίησης.

Ὁ Ρεμπώ γεννήθηκε τὰ 1854 στὴν Σαρβίλ. Τὸ 1873, αὐτὸς ὁ ἔφηβος, ὁ ἀγγελικός καὶ ἑωφορικός συνάμα, ἔπαψε νὰ γράφῃ. Τὸ Μεθυσμένο Καράβι, ἓνα ξέσπασμα μεγαλοφυΐας πὸ στάθηκε ἓνας ἀληθινὸς σεισμὸς στὴν περιοχὴ τῆς ποίησης, γράφτηκε σὲ ἡλικία 18 ἐτῶν. Ὑστερα ξαφνικὰ σφραγίζεται ἡ ἀθάνατη ποιητικὴ φλέβα. Καὶ ὁ ποιητὴς ἀποθέτει τὴν πέννα γιὰ νὰ ὀρμήσῃ πρὸς μιὰ περιπέτεια ἄλλης μορφῆς, σύμφωνη ὅμως πάντα μὲ τὴν ἐκρηκτικὴ ἰδιοσυγκρασία του. Ἐμπορος ὀπλων καὶ φιλντισιοῦ στὸ Χαρράρ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, ἐξουθενώνεται σιγά-σιγά ἀπὸ τίς ἀγωνίες καὶ τοὺς κινδύνους καὶ ἔρχεται τελικά, οἰκτρὸ ναυάγιο, νὰ τερματίσῃ, σὲ ἡλικία 37 ἐτῶν, τὴ ζωὴ του, σὲ ἓνα νοσοκομεῖο τῆς Μασσαλίας.

Ἴσως φανῇ ἓνα παράξενο τόλμημα ἡ ἀπόδοσις στὴ γλῶσσα μας τοῦ περίφημου ποιήματος τοῦ Ρεμπώ: «τὸ Μεθυσμένο Καράβι». Ἴσως ἐπίσης μερικοὶ ἀναγνώστες νὰ δυσκολευτοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὸ πῶς βρῆκε θέση αὐτὸ τὸ ὑπαρξιακὸ ξέσπασμα, τὸ ποτισμένο μὲ ψυχικὴ καὶ φραστικὴ μέθη, σὲ σελίδες ἀφιερωμένες συνήθως στὴν ἀπόδοσις κειμένων κλασσικῶν, πὸ εἶναι συχνὰ ποίηση τῆς καθαρῆς ιδέας ἢ ἔμμετρος φιλοσοφικὸς ἀγῶνας. Πῶς θὰ μπορούσε ὅμως κανεὶς νὰ ἀγνοήσῃ αὐτὸ τὸ γνήσιο, μέσα στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης, ἀριστούργημα, πὸ εἶναι συγχρόνως ἓνα εἶδος ἀνατρεπτικοῦ μανιφέστου, μιὰ ἄγρια κραυγὴ θριάμβου ἐναντίον ἐνὸς ρηγοῦ, μὰ ἐπικίνδυνου ρεαλισμοῦ; Ἡ ἐποχὴ πὸ γράφτηκε, γύρω στὰ 1870, ἦταν μιὰ ἀνήσυχη καὶ ταραγμένη ἐποχὴ γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς τέχνης. Γιατί, ἀκριβῶς τὴν στιγμὴ πὸ τὸ κῦμα τῆς εὐημερίας, ἀπότοκο τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης, ἄρχισε νὰ δίνῃ τὴν ψευδαίσθησι τῆς ἀσφάλειας στὸν Εὐρωπαϊὸ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, αὐτὴν τὴν ψευδαίσθησι, πὸ τὴν ἔσβυσε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, ἡ λογοτεχνία ἄρχισε νὰ ἀτενίζῃ ὑπὸ νέο πρῖσμα τὸν ἄνθρωπο, πρῖσμα καθόλου ἐποικοδομητικὸ γιὰ τὴν αἰσιοδοξία τοῦ μέσου πολίτη. Ὁ λυρισμὸς τῆς ἐπιδερμίδας, τρόπαιο τῶν ρωμαντικῶν, ἄρχισε νὰ δίνῃ τὴν θέσση του σ' ἓνα λυρισμὸ τοῦ βυθοῦ, σὲ μιὰ ἐπαφὴ ἄμεση μὲ τὴν αἰώνια ἀνθρώπινη οὐσία καὶ ὄχι μὲ τὴν ἐπίφασι, πὸ, ἐπὶ αἰῶνες, ὕφανε γύρω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύσι ἢ ἀνάγκη γιὰ κοινωνικὴ συμ-

βίωση. Ἡ κίνηση αὐτὴ γιὰ μιὰ ἀμεσώτερη ἐπαφὴ μὲ τὸ ὑπόστρωμα τὸ ψυχικό, πού πάνω του ἐπηξε ἡ πολιτιστικὴ κρούστα, ἔχει βαθειὰ τὶς ρίζες της. Μιὰ σοβαρὴ νύξη πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἦταν τὸ σωκρατικό: γινῶθι σαυτόν· μὰ ὁ Πασκάλ, ρίζα ὄλων τῶν ὑπαρξισμῶν καὶ ἀληθινὰ πολύτιμη ὑπαρξή, μὲ καταπληκτικὴ ὀξυδέρκεια καὶ πληθωρικὸ πάθος, ἄρχισε νὰ δείχνη ἀπὸ τὴν καρδιά τοῦ 17ου αἰῶνα, στὸν πνευματικὸν ἄνθρωπο, τὸν νέο δρόμο πού ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ τέχνη, ἂν ἤθελε μὲ εἰλικρίνεια νὰ ἀνανεωθῇ. Ὁ νεοκλασικισμὸς, φίμωσε τὴν φωνὴν τοῦ Πασκάλ.

Καὶ θᾶπρεπε νὰ φτάσουμε στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα, γιὰ νὰ ἀκουστοῦν πάλι οἱ παράξενες φωνὲς ἐκείνων πού ἔπαψαν πιά νὰ ζητοῦν τὴν ἔμπνευση στὸν ἄλλον ἄνθρωπο ἢ τὴ φύση, γιὰ νὰ σκύψουν ἐπάνω στὰ τρομερὰ ψυχικὰ τοπία πού ἀποκάλυπτε ἡ κατάδυση στὰ μύχια τῆς βούλησης. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐσωστραφεῖς αὐτοὺς καλλιτέχνες, πού δὲν ἦταν ἀπόλυτα ἰσορροπημένοι, πλήρωσαν αὐτὴν τὴν ἀπότομη ἀλλαγὴ κατευθύνσεως, αὐτὴν τὴν τόσο γόνιμη, τὴν ἀνανεωτικὴ τῆς τέχνης ἐνδοστρέφεια, μὲ βαρὺ τίμημα: τὴν αὐτοκτονία ἢ τὴν τρέλλα. Ἀκόμη καὶ ἡ μνήμη τους περιφρονήθηκε ἀπὸ τὰ μεγάλα ὀνόματα τῆς κριτικῆς, πού ἀγνόησε στὴν ἀρχὴ τὸν Ζεράρ ντε Νερβάλ καὶ ἀντίκρουσε μὲ καταδεχτικὸ χιοῦμορ μερικὸς ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν Καταραμένων Ποιητῶν, ὅπως τὸν Λωτρεμόν, μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ ἡ ἀνανεωτικὴ τους προσπάθεια, ἡ ἀντληση ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ὑποσυνείδητου, μιᾶς ὕλης τόσο νέας, τόσο πυκνῆς, τόσο ἰδιότυπης καί,— ἴσως αὐτὸς νὰ εἶναι ὁ ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς,— τόσο γνήσιας, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ βρῆ ἀμέσως τὰ κατάλληλα ἐκφραστικὰ μέσα γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς ψυχικῆς δομῆς πού ἀποκάλυψε ἡ ἐνόραση. Ἐκεῖνος, πού εἶδε καλὰ αὐτὴ τὴ νέα λάβα πού ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια ἡ ἔκρηξη τῆς ἐπιδερμίδας, ἦταν ὁ Μπωντλαίρ, αὐτὸς ὁ ἄψογος, μὰ νευρωτικὸς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καλλιτέχνης. Τὸν εἶχε συγκλονίσει ἡ μορφή τοῦ Πόε, καὶ ἔτσι, βοηθημένος ἀπὸ μιὰ καθαρὰ ἐπιστημονικὴ ὀξυδέρκεια, πραγματικὰ καταπληκτικὴ, καὶ μὲ ὄργανο τὴν δική μας λογικὴ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, ἔδωσε στὸν περίφημο πρόλογο στὰ: "Ἀνθη τοῦ Κακοῦ, λαγαρά, ξάστερα καὶ λιτά, τὴν οὐσία τοῦ αἰώνιου ἀνθρώπου, ἐκπροσωπημένου, γιὰ τὴν περίσταση, ἀπὸ τὸν εὐκατάστατο ἀστὸ τῆς ἐποχῆς του.

*« Μὰ ἂν τὸ φαρμάκι, ἡ πυρκαγιά, ὁ βιασμὸς καὶ τὸ μαχαῖρι
τὰ ξόμπλια τους δὲν κέντησαν ἀκόμη τὰ τερπνὰ
στοῦ πικροῦ ριζικοῦ μας τὸν χυδαῖο καμβᾶ,
ἀλλίμονο! εἶναι γιὰτὶ τρέμει τὸ δειλὸ μας χέρι.*

Μὰ ὁ Μπωντλαίρ ἔβλεπε καὶ κατέγραφε μὲ ὀξύνοια καὶ ἀκρίβεια· αὐτὴ εἶναι ἡ μιὰ μεριὰ τοῦ λόφου. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, φτάνουν μορφές ἀλλόκοτες: εἶναι οἱ ἄρρωστοι καὶ ἐξουθενωμένοι ναυαγοὶ τῆς εὐπρέπειας, ἐκεῖνοι πού δὲν πίστευαν στὴν εὐτυχία πού ἔκτιζε δῆθεν ἡ πρόοδος. Αὐτοί, πού τοὺς ἐφώτιζε μιὰ θέαση ἐνορατικὴ, ἄρχισαν νὰ ἐκφράζουν, μὲ κραυγὲς ἀγωνίας, τὴν ματωμένη μὰ ἀδιάφορη ψυχὴ τους, θολά, ὑστερικά, μὰ τόσο πειστικὰ καὶ τόσο ρωμαλέα, ὥστε κατώρθωσαν νὰ συγκινήσουν τὶς καρδιές ὄλων ἐκείνων, πού δὲν τοὺς εἶχαν μεταβάλλει σὲ οἰκτρὰ πέτρινα εἶδωλα ἢ ἄνεση καὶ ἡ ἀνία.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Β'

(Τ Ο Π Ο Ι Η Μ Α)

1

*Καθὼς γαλήνιους ποταμοὺς κατέβαινα, εἶχα νοιώσει
λευτερωμένο πιά ἀπὸ παλαμάρια καὶ πλοηγούς·*

Ἴντιάνοι, σκούζοντας, γυμνοὺς τοὺς εἶχανε καρφώσει,
γιὰ νὰ τοὺς βάλουν στόχο σὲ πασσάλους παρδαλοὺς.

2

Καὶ δὲν γνοιαζόμενον τώρα πιά γιὰ τσοῦρμα καὶ φορτία,
ἀπὸ στάρια τῆς Φλάντρας εἶτε πανικὰ ἀγγλικά.
Σὰν ἔληξε μὲ τοὺς πλοηγοὺς ἐκείνη ἢ φασαρία,
οἱ ποταμοὶ μὲ ἀμόλησαν λέφτερο στὰ ἀνοιχτὰ

3

Μέσα στὸν ἄγριο τῆς πλημμύρας παφλασμό, τὸν ἄλλο
χειμῶνα, ἐγώ, κουφότερο ἀπὸ παιδικὸ μυαλό,
ἔτρεξα, καὶ τ' ἀμολημένα χερσονήσια σάλο
δὲν γνώρισαν, καμιὰ φορά, τόσο θριαμβευτικό.

4

Βλόγησε τοὺς θαλασσινοὺς ὄρθρους μου ἢ καταιγίδα.
Σὰν φελλὸς χόρεψα ἐλαφρὸς ἐπάνω στὸ νερό,
χαμάλη αἰώνιο τῶν πνιγμένων, δέκα νύχτες, καὶ εἶδα
μὲ μάτι ἀδιάφορο τὸ φῶς τῶν φάρων τὸ νεκρό.

5

Γλυκό, ὅπως τὸ ξυνόμηλο γιὰ τῶν παιδιῶν τὸ στόμα,
πράσινο ἐπότισε νερὸ τὸ σάπιο μου κανκί,
μπλάβων κρασιῶν καὶ ξερατῶν ξεπλένοντας τὴν βρωμα,
σκορπίζοντας ἀγκρίφια καὶ πηδάλια δῶ καὶ κεῖ.

6

Καὶ ἀπὸ τότε ἔνοιωσα στὸ ποίημα τοῦ πελάου λουσμένο,
ποὺ ἀσπρογαλιάζει, κάταστρους ρουφῶντας οὐρανοὺς
πράσινο, ὅπου πελιδνὴ σαβούρα, ἕνας πνιγμένος
κυλάει γαλήνιος, σὲ ἥσυχους δοσμένος λογισμούς,

7

ὅπου τὰ μπλάβια βάφοντας ξάφνον, σπασμῶν πλημμύρα
ἢ ἀργοὺς ρυθμούς, κάτου ἀπ' τῆς μέρας τὴν φεγγοβολή,
πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὸ ἀλκοόλ, πλατύτερη ἀπ' τὴ λύρα,
ἢ φλόγα τοῦ ἔρωτα, ὑπουλά ἢ πικρὴ σὲ πυρπολεῖ.

8

Ξέρω οὐρανοὺς ποὺ λυώνουν σὲ ἀστραπές, ρεσὰκ ποὺ βράζουν
ρέμματα ὑστερικά, τυφῶνες· ξέρω δειλινὰ
καὶ ἀγγὲς λευκὲς ποὺ σὰν λαὸς περιστεριῶν φαντάζουν·
καὶ ὅ,τι εἶπε ὁ ἄνθρωπος πὼς εἶδε, τὸ εἶδα ἀληθινά·

9

Εἶδα τὸν κρόνον ἥλιο, μὲ κρυφὲς φρίκες γεμᾶτον,
ν' ἀχνοφωτίζει βιολετιὰ πῆγματα μακρουλά·
καὶ ὅμοιο μὲ ἠθοποιοὺς πολὺ ἀρχαίων δραμάτων,
παραθυριῶν, τὸ κῆμα, ρίγη πέρα νὰ κυλᾷ.

10

Τὴν νύχτα, πράσινη, μὲ θαμπὰ χιόνια, εἶδα στὸν ὕπνο
φιλιὰ πρὸς τοῦ πελάου τὰ μάτια ἀργὰ ν' ἀνηφοροῦν·
κυκλοφορίες ἀνήκουστων χυμῶν· καὶ εἶδα τὸν ξύπνο
γαλαζοκίτρινων φωσφόρων δπου τραγουδοῦν.

11

Μῆνες ἐκοίταξα, μὲ ὀρμὴ ἠλίθιας ὑστερίας
τοὺς σκοπέλους νὰ δέρνη τὸ κύμα τὸ τρανό.
Δὲν μ' ἐγνοιαζε, ἂν τὰ φωτεινὰ τὰ πόδια τῆς Μαρίας
τὸν ταπεινὸ μοροῦσαν νὰ δαμάσουν ὠκεανό.

12

*Ἐχω μὲ ἀπίστευτες Φλωρίδες, ξέρετε, τρακάρει
δπου ἄνθη σμίγουνε μὲ μάτια τίγρεων, μὲ δορὲς
ἀνθρώπου· τόξα οὐράνια, τανυσμένα ὡς χαλινάρι,
πρὸς ἀγέλες, μὲς στὸν θαλάσσιο ὀρίζοντα, γλαυκές.

13

Εἶδα νὰ βράζουν σὰν ἀπέραντα καλάθια τὰ ἔλη,
δπου στὰ βουῖρλα μέσα σέπεται ἓνας Λεβιαθάν·
γκρεμίσματα ἄξαφνα νερῶν σὲ μιὰ μπονάτσα μέλι,
καὶ μακρονὰ τοπία, ποὺ πρὸς τὰ χάη κατρακυλᾶν.

14

*Ἡλιοι ἄσπροι, νερὰ μάργαρα, παγῶνες, φλογισμένα
οὐράνια, σὲ μουντοὺς κόλπους ναυάγια οἰκτρά,
δπου ἐρπετὰ τεράστια ἀπὸ κορέους τριμμένα
πέφτουν μὲ μαῦρα ἀρώματα ἀπὸ δεντριά στρεβλά.

15

Θᾶδειχνα στὰ παιδιὰ ἀγκαθόψαρα, ποὺ θρέφει ἡ φύση
στὸ μπλὲ νερό· χελιδονόψαρα, ψάρια χρυσᾶ·
ἀνθέων ἀφροὶ τίς ἄσωτεῖες μου ἔχουνε λικνίσει,
καί, ποῦ καὶ ποῦ, ἄφατοι ἀνέμοι μοῦδωσαν φτερά.

16

Καί, ξέπνοος μάρτυρας ζωνῶν καὶ πόλων ὀλοένα,
τὸ πέλαγος, ποὺ ἐπράαινε τὸ μπότσι μου τὸ ἀργό,
ἄνθη σκιᾶς, μὲ κίτρινες βεντουῖζες πρὸς ἐμένα
ἔφερε, καὶ γονατιστὴ γυναῖκα ἔμοιζα ἐγώ.

17

Χερσόνησος, ποὺ ἀπάνω μου κανυγάδες λικνιζόνταν
καὶ ξανθομάτικων κοπριὲς πουλιῶν, δπου ἀλυχτοῦν.
Καὶ ἀρμένιζα, μεσ' στὰ δεσμά μου τὰ εὔθραυστα, ὅταν
πνιγμένοι κατηφόριζαν ἀργὰ νὰ κοιμηθοῦν.

18

Και τώρα ἐγώ, πλοῖο χαμένο στῶν μυχῶν τὰ φύκια,
 στὸν ἄδειο αἰθέρα τιναγμένο ἀπ' τὴν ἀνεμική,
 ἐγώ, ποὺ τῆς παλιᾶς Χάνσας καράβια καὶ καΐκια
 δὲν θὰ συμμαζέυαν τὸ μουσκεμένο μου καυκί,

19

ἀχνιστό, λέφτερο, σὲ πελιδνὲς δεμένο ὀμίχλες,
 γὼ ποὺ τρουπούσα τὸν πυρρὸ σὰν τοῖχον οὐρανό,
 ποὺ στοὺς ὠραίους πρόσφερα ποιητές, ἐξαίσιες τσίκλες,
 λειχῆνες ἡλίου, βλέννες ἀπὸ αἰθέρα γαλανό,

20

ποὺ ἔτρεχα, ἐνῶ ἠλεκτρικοὶ μηνίσκοι μὲ φωτίζαν,
 τρελλὸ σανίδι, μὲ ἵπποκάμπες μαῦρες συντροφιά,
 ὅταν οἱ Ἰούλιοι μὲ βαρειᾶς βροντιῆς γκρεμίζαν
 τὰ μπλάβα οὐράνια μὲ τὰ πυρωμένα τους χωνιά,

21

γὼ, ποὺ ἔτρεμα, ὅταν ἄκουα, μίλια μακρονά, νὰ βράζη
 τῶν Βεχεμῶθ καὶ τῶν πυκνῶν Μέλστρομ τὸν ὄργασμό,
 ποὺ ἔσκιζα αἰῶνια τοῦ νεροῦ τὸ ἀκύμαντο τὸ ἀτλάζι,
 ἄχ! τὴν Εὐρώπη, μὲ τὰ ἀρχαῖα μουράγια νοσταλγῶ.

22

Εἶδα ἀρχιπέλαγα ἀστρικά, νησιά, ποὺ οἱ ξαναμμένοι
 θόλοι τους εἶναι, σ' ὅποιον ἀρμενίζει, βολικοί.
 Σὲ τέτοιες νύχτες ἄσωστες, κοιμᾶσαι ἐξορισμένος,
 ὦ μᾶζα τῶν χρυσῶν πουλιῶν, ἀλκή μελλοντική;

23

Μὰ ἀλήθεια· ἐθρήνησα πολὺ· οἱ ἀγγὲς γεμᾶτες θλίψη·
 πικρὸς ὁ ἥλιος· τὸ φεγγάρι ἀνείπωτα σκληρό.
 Ἡ μέθη τοῦ στιφοῦ ἔρωτα ἀτόφνο μ' ἔχει στίφει.
 Τὸ τσόφλι μου ἄς κλατάρη πιά· ἄς ρέψω στὸ νερό.

24

Κι' ἂν τῆς Εὐρώπης τὰ νερά ποθῶ, εἶναι ἢ γούρα ἐκείνη
 μαύρη καὶ κρύα, ὅπου, τὸ μυρωμένο δειλινό,
 ἀναγερότὸ κάποιο παιδί γεμᾶτο θλίψη ἀφήνει
 τὸ καραβάκι ὡς πεταλούδα τοῦ μαγιοῦ λεπτό.

25

Δὲν μπορῶ, ὦ κῦμα, πιά, στὴν χαύνωσή σου βυθισμένο,
 νὰ κόβω ἐγὼ τὴν αὐλακιά τῶν πλοίων τῶν βαμβακιῶν·
 οὔτε τῶν σημαίων τὴν περηφάνεια νὰ ὑπομένω,
 οὔτε νὰ πλέω, μπρὸς στὰ φοριχτὰ μάτια τῶν γεφυριῶν.

Ἀπόδοση: ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

DOROTHY PARKER

Ὁ Τιμάρθμος

Μετάφρασις : ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

Ἡ Ἀνναμπέλα καὶ ἡ Μίτση βγῆκαν ἀπὸ τὸ ζαχαροπλαστεῖο μὲ τὸ ἀλιζωνικὸ ἀργὸ βῆμα τῶν τεμπέληδων, ἀφοῦ τὸ ἀπογευμα τοῦ Σαββάτου ἦταν ὄλο δικό τους. Εἶχαν γευματίσει, ἱκανοποιώντας τὴν ὄρεξί τους, μὲ ζάχαρη, ἄμυλον, λάδι καὶ βούτυρο. Συνήθως ἔτρωγαν σάντουιτς ἀπὸ μαλακὸ φρέσκο ψωμὶ ἀλειμμένο μὲ βούτυρο καὶ μαγιονέζα, παχῆς φέτες καίηκ βουτηγμένο στὸ παγωτὸ καὶ στὴ χτυπημένη κρέμα καὶ στὴ λυωμένη σοκολάτα γεμισμένη μὲ ἀμύγδαλο. Γιὰ ποικιλία, πότε πότε, ἔτρωγαν γλυκίσματα, πηχτὴ πού περιεῖχε ψιλοκομμένο κρέας βουτηγμένο στὴ γλωμὴ σκληρὴ σάλτσα. Ἐτρωγαν ἀκόμη πάστες, ἀφράτες κάτω ἀπὸ παγωμένη κρέμα, γεμισμένες μ' ἓνα ἀκαθόριστο κίτρινο γλυκὸ ὑλικό, οὔτε πολὺ ξηρὸ οὔτε πολὺ ὑγρὸ, ὅπως ἡ ἀλοιφή πού ἔχει μείνει στὸν ἥλιο. Ποτὲ δὲν προτιμοῦσαν ἄλλο εἶδος φαγητό, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ ἐλάμβαναν ὑπ' ὄψιν τους. Πράγμα πού ἔκανε τὸ δέρμα τους νὰ εἶναι ὅπως τὰ πέταλα τῶν ἀνεμῶνων τοῦ δάσους, κρατοῦσε τὰ στομάχια τους κολλημένα στὴν πλάτη τους καὶ τὰ πλευρά τους τόσο ἰσχνὰ ὅσο τὸ σῶμα τῶν νεαρῶν παλληκαριῶν τῶν Ἰνδιάνων τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ Ἀνναμπέλα καὶ ἡ Μίτση ἦταν οἱ καλύτερες φίλες, περίπου ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού ἡ Μίτση ἔπιασε δουλειὰ δακτυλογράφου στὴν ἐταιρεία πού δούλευε ἡ Ἀνναμπέλα. Τὴν ἐποχὴ δὲ αὐτῆ, ἡ Ἀνναμπέλα δυὸ χρόνια ἀρχαιότερη στὸ τμήμα δακτυλογραφίας, εἶχε φθάσει τὸ μισθὸ τῶν δεκαοχτῶ καὶ μισθὸ δολλαρίων τὴν ἐβδομάδα, ἐνῶ ἡ Μίτση ἔπαιρνε ἀκόμη δεκάξη δολλάρια τὴν ἐβδομάδα. Τὸ κάθε κορίτσι ζοῦσε στὸ σπίτι του μὲ τὴν οἰκογένειά του καὶ πλήρωνε

τὸ μισθὸ ἀπὸ τὸ μισθὸ της γιὰ τὴν συντήρησί του.

Τὰ κορίτσια κάθονταν σὲ συνεχόμενα γραφεῖα, ἔτρωγαν μαζὶ τὸ μεσημέρι καὶ μαζὶ ἔφευγαν γιὰ τὰ σπίτια τους στὸ τέλος τῆς καθημερινῆς ἐργασίας. Πολλὰ ἀπὸ τὰ βράδια τους καὶ τὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς Κυριακὲς τους, τὶς περνοῦσαν κάνοντας παρέα ἢ μιὰ στὴν ἄλλη. Συχνὰ τοὺς ἔκαναν παρέα δυὸ νεαροί, ἀλλὰ ποτὲ ἢ τετράδα δὲν ἦταν σταθερὴ. Οἱ δυὸ νεαροὶ παραχωροῦσαν ἀδιαμαρτύρητα τὴ θέσι τους σὲ δυὸ ἄλλους νεαρούς, γιὰτὶ κάθε διαμαρτυρία θὰ ἦταν πραγματικὰ ἀταίριαστη, ἀφοῦ σπανίως θὰ ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ τῶν καινούργιων καὶ τῶν παλιῶν. Ἀπαράλλαχτα κάθε φορὰ τὰ κορίτσια περνοῦσαν τὶς ὥραιες καὶ τεμπέλικες ὥρες τῶν ζεστῶν ἀπογευμάτων τοῦ Σαββάτου μαζὶ. Ἡ πολυκαιρία δὲν εἶχε χαλαρώσει τὸ δεσμὸ τῆς φιλίας τους.

Ὁμοιαζαν, ἀν καὶ δὲν ὑπῆρχεν ὁμοιότης στὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τους. Ἡ ὁμοιότης ἦταν στὸ κόψιμο τῶν σωμάτων, στὶς κινήσεις, στὸν τύπο καὶ στὸ ντύσιμό τους. Ἡ Ἀνναμπέλα καὶ ἡ Μίτση ἔκαναν, καὶ μάλιστα στὴν ἐντέλεια, ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παρακαλοῦνται οἱ νεαροὶ ὑπάλληλοι νὰ μὴν κάμνουν. Ἐβαφαν τὰ χεῖλη καὶ τὰ νύχια τους, ἐμαύριζαν τὶς βλεφαρίδες τους καὶ ξάνθιζαν τὰ μαλλιά τους καὶ τὸ ἄρωμα φαίνονταν νὰ ἀναδίδεται ἀπὸ πάνω τους. Φοροῦσαν λεπτὰ φανταχτερὰ φορέματα, σφιχτὰ πάνω στὸ στήθος τους καὶ κοντὰ κάτω στὰ πόδια τους, καὶ παπούτσια μὲ πλουμιστὰ λουράκια. Ἐδειχναν ἀξιοπαρατήρητες καὶ φτηνὲς καὶ ἔλκυστικὲς.

Τώρα, καθὼς περπατοῦσαν πάνω στὴν

Πέμπτη Λεωφόρο με τις φοῦστες τους να ανεμίζουν στον ζεστόν αέρα, άκουγαν δυνατά πειράγματα. Νεαροί, συγκεντρωμένοι ληθαργικά γύρω από περίπτερα, τις φιλοφρονούσαν με μουρμουρητά, επιφωνήματα, άκόμη και με — τον μεγαλύτερο θαυμασμό — σφυρίγματα. Ἡ Ἄνναμπέλα και ἡ Μίτση προσπέρασαν χωρίς να καταδεχθῶν να ταχύνουν τὸ βῆμα τους. Κράτησαν τὸ κεφάλι τους ψηλά και στήριξαν τὰ πόδια τους με ἐξαιρετική ἀκριβεία, σαν να πατούσαν πάνω από τὰ κεφάλια τῶν ὑπηκόων τους.

Πάντοτε τὰ κορίτσια πήγαιναν να περιπατήσουν στην Πέμπτη Λεωφόρο κατὰ τὰ ἐλεύθερα ἀπογεύματά τους, μιὰ και αὐτὴ ἦταν τὸ ἰδανικὸ γῆπεδο γιὰ τὸ παιχνίδι τους. Τὸ παιχνίδι μποροῦσε να παιχτῆ παντοῦ, και πράγματι παιζόταν, ἀλλὰ οἱ βιτρίνες τῶν μεγάλων καταστημάτων ἐνεψύχωναν τοὺς δυὸ παῖχτες νάχουν τὴν καλύτερη φόρμα τους.

Ἡ Ἄνναμπέλα εἶχε ἀνακαλύψει τὸ παιχνίδι, ἢ μᾶλλον τὸ εἶχε τελειοποιήσει ἀπὸ ἓνα παλιό. Βασικῶς δὲν διέφερε ἀπὸ τὸ παλιὸ ἄθλημα τοῦ «τί θὰ κάνετε ἐὰν εἶχατε ἓνα ἑκατομμύριο δολλάρια ;» Ἄλλὰ ἡ Ἄνναμπέλα εἶχε συντάξει καινούργιους κανόνες γι' αὐτό, τὸ εἶχε περιορίσει, τὸ εἶχε ἀναδείξει και τὸ εἶχε κάμει αὐστηρότερο. Ὅπως ὅλα τὰ παιχνίδια, ἐνθουσίαζε περισσότερο με τὸ να εἶναι πιδ δύσκολο.

Ἡ ἔκδοσι τῆς Ἄνναμπέλας ἦταν περίπου ἡ ἐξῆς : Ὑποθέτεις πῶς κάποιος πεθαίνει και σοῦ ἀφίνει ἓνα ἑκατομμύριο δολλάρια ἀναπάντεχα. Ἄλλὰ ὑπάρχει ἓνας ὁρος στὸ κληροδότημα. Εἶναι γραμμένο στη διαθήκη ὅτι πρέπει να ξοδέψης και τὸ τελευταῖο λεπτὸ ἀπὸ τὰ χρήματα μόνον γιὰ τὸν ἑαυτό σου.

Ἐδῶ ἀκριβῶς ἦταν ἡ τύχη τοῦ παιχιδιοῦ. Ἐάν, δταν τὸ ἐπαιζες, ξεχνοῦσες και λογάριαζες ἀνάμεσα στὰ ἔξοδά σου τὸ ἐνοίκιο ἐνὸς καινούργιου διαμερίσματος γιὰ τὴν οἰκογένειά σου, παραδείγματος χάριν, ἔχανες τὴ σειρά σου και ἄρχιζε ὁ ἐπόμενος παίκτης. Ἦταν ἐκπληκτικὸ πόσοι πολλοὶ — και μεταξὺ αὐτῶν και πολλοὶ εἰδικοὶ ἐπίσης — χάναν ὅλη τους τὴν εἴσπραξι ἀπὸ τέτοια γλιστρήματα.

Ἦταν βασικό, φυσικό, να παίζεται με σχολαστικὴ σοβαρότητα. Κάθε ἀγορὰ ἔπρεπε να γίνεται με σχολαστικότητα και ἐν ἀνάγκη να ὑποστηρίζεται με ἐπιχειρήματα. Δὲν εἶχε καμμιά νοστιμάδα να τὸ παίζης στ' ἀνοιχτά. Κάποτε, ἡ Ἄνναμπέλα εἶχε διδάξει τὸ παιχνίδι στη Σύλβια, ἓνα ἄλλο κορίτσι πὸν ἐργαζόταν στὸ γραφεῖο. Τῆς ἐξήγησε τοὺς κανόνες τοῦ παιχιδιοῦ και τῆς ἔδωσε τὴν πρωτιά στὸ παίξιμο: «Ποὺ θὰ ἦταν τὸ πρῶτο πρᾶγμα πὸν θὰ ἔκανες ;» Ἡ Σύλβια δὲν ἔδειξε οὔτε τὸ σεβασμὸ τοῦ δισταγμοῦ γιὰ ἓνα λεπτὸ. «Λοιπόν», εἶπε, «τὸ πρῶτο πρᾶγμα πὸν θὰ ἔκανα, θὰ ἔβγαινα βόλτα να προσλάβω κάποιον να σκοτώσῃ τὴ γυναῖκα τοῦ Γκάρυ Κούπερ, και μετά...». Ἔτσι καταλάβαινες ἀμέσως ὅτι ἀπ' αὐτὴ ἔλλειπε ἡ αἴσθησι τοῦ χιοῦμορ.

Ἄλλὰ ἡ Ἄνναμπέλα και ἡ Μίτση ἦταν γεννημένες στὰ σίγουρα γιὰ να εἶναι σύντροφοι, γιὰτι ἡ Μίτση ἔπαιζε τὸ παιχνίδι σαν πρωταθλητῆς ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὸν τὸ ἔμαθε. Αὐτὴ πρόσθεσε τις λεπτομέρειες πὸν ἔκαναν τὴν ὅλη ὑπόθεσι πιδ διασκεδαστικὴ. Σύμφωνα με τις τελειοποιήσεις τῆς Μίτσης, ὁ ἐκκεντρικὸς πὸν πέθανε και σᾶς ἄφισε τὰ χρήματα δὲν ἦταν κάποιος πὸν τὸν ἀγαπούσατε, ἢ ἀκριβῶς γι' αὐτό, κάποιος πὸν τὸν γνωρίζατε. Ἦταν κάποιος πὸν σᾶς εἶχε ἰδῆ κάπου και εἶχε πει: «Αὐτὸ τὸ κορίτσι ἔπρεπε να κάνῃ πολλὰ λοῦσα. Θὰ τῆς ἀφίσω ἓνα ἑκατομμύριο δολλάρια δταν πεθάνω». Και ὁ θάνατος δὲν ἦταν οὔτε ἀκαιρος οὔτε τραγικός. Ὁ δωρητῆς σας, πλήρης ἡμερῶν και ἀνέσεων, ἔτοιμος ν' ἀπέλθῃ, θ' ἀπέθαινε στὸν ὕπνο του και θὰ πήγαινε κατ' εὐθείαν στοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὰ τὰ στολῖδια ἐπέτρεπαν στὴν Ἄνναμπέλα και στὴ Μίτση να παίζουν τὸ παιχνίδι τους με ἀναπαυμένη τὴ συνείδησί τους.

Ἡ Μίτση ἔπαιζε με σοβαρότητα πὸν ὄχι μόνον ἄρμοζε στὴν περίστασι, ἀλλὰ ἦταν και μοναδική. Ἡ πρώτη ψυχρότητα στὴ φιλία τῶν κοριτσιῶν ἐμφανίστηκε ἔπειτα ἀπὸ μιὰ ἀνακοίνωσι πὸν ἔκαμε κάποτε ἡ Ἄνναμπέλα, ὅτι τὸ πρῶτο πρᾶγμα, πὸν αὐτὴ θὰ ἀγόραζε με τὸ ἑκατομμύριό τη τὰ δολλάρια, θὰ ἦταν μιὰ ἀσημένια γούν

ἀπὸ δέγμα ἀλεποῦς. Ἦταν σὰν νὰ εἶχε πάρει τὴ σκέψι ἀπὸ τὸ στόμα τῆς Μίτση. Ὅταν ἡ Μίτση συνῆλθε, φώναξε ὅτι δὲν μπορούσε νὰ φαντασθῆ πὼς ἡ Ἀνναμπέλα θὰ ἔκανε αὐτὸ τὸ πράγμα — οἱ ἀσημένιες γούνες ἀπὸ δέγμα ἀλεποῦς ἦταν τόσο κοινές! Ἡ Ἀνναμπέλα ὑπερασπίστηκε τὸ γούστο της μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι δὲν ἦταν τόσο κοινές. Ἡ Μίτση ἔπειτα εἶπε ὅτι ἔτσι ἦταν, ὅπως ἔλεγε. Πρόσθεσε δὲ ὅτι οἱ περισσότερες γυναῖκες εἶχαν καὶ μιὰ ἀσημένια γούνα ἀπὸ δέγμα ἀλεποῦς. Συνέχισε ἴσως μὲ μιὰ ἐλαφρὰ ἀπώλεια στὴν ἐπιμονή της, δηλώνοντας ὅτι ἡ ἴδια δὲν ἐπιθυμοῦσε μέχρι θανάτου μιὰ ἀσημένια γούνα Ἀλεποῦς.

Γιὰ μερικὲς μέρες μετὰ, ἂν καὶ τὰ κορίτσια ἔβλεπαν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη ὅπως συνήθως, ἢ κουβέντα τους ἦταν προσεκτικὴ καὶ βαρειά, καὶ δὲν ἔπαιξαν τὸ παιγνίδι τους οὔτε γιὰ μιὰ φορά. Ξαφνικὰ ἕνα πρωί, μόλις ἡ Ἀνναμπέλα μπῆκε στὸ γραφεῖο, πλησίασε τὴ Μίτση καὶ εἶπε ὅτι ἄλλαξε γνώμη. Δὲν θὰ ἀγόραζε μιὰ ἀσημένια γούνα ἀπὸ δέγμα ἀλεποῦς μὲ κανένα ποσὸν ἀπὸ τὸ ἑκατομμύριό της τὰ δολλάρια. Ἀμέσως μόλις θὰ ἔπαιρνε τὴν κληρονομιά θὰ διάλεγε μιὰ γούνα μίνκ.

Ἡ Μίτση χαμογέλασε καὶ τὰ μάτια της ἔλαμψαν. «Νομίζω», εἶπε, «ὅτι ἔκανες τὸ πιδ σωστὸ πράγμα».

Τώρα, καθὼς προχωροῦσαν στὴν Πέπτη Λεωφόρο, ξανάπαιζαν τὸ ἀγαπημένο τους παιγνίδι. Ἦταν μιὰ ἀπὸ κείνες τὶς μέρες μὲ τὶς ὁποῖες ὁ Σεπτέμβριος ἀποδεικνύεται συχνὰ καταραμένος, ζεστός καὶ λαμπερός, μὲ σύννεφα ἀπὸ σκόνη στὸν ἀέρα. Οἱ ἄνθρωποι μαραίνονταν καὶ τρίκλιζαν, ἀλλὰ τὰ κορίτσια κρατοῦσαν τὰ κορμιά τους σιγὰ ψηλὰ καὶ προχωροῦσαν εὐθεία γραμμῆ, σὰν γνήσιοι νέοι κληρονόμοι, κατὰ τὸν ἀπογευματινὸ τους περίπατο. Δὲν ὑπῆρχε λόγος πιά γι' αὐτὲς ν' ἀρχίσουν τὸ παιγνίδι μὲ τὸ τυπικὸ ἀνοιγμα. Ἡ Ἀνναμπέλα μπῆκε κατ' εὐθείαν στὴν οὐσία.

«Ἐν τάξει», εἶπε. «Ἔτσι ἀπόχτησες τὸ ἕνα ἑκατομμύριο δολλάρια. Λοιπόν, πιδ θὰ ἦταν τὸ πρῶτο πράγμα πού θὰ ἔκανες;»

«Λοιπόν, τὸ πρῶτο πράγμα πού εἶχα νὰ κάνω», εἶπε ἡ Μίτση, «θὰ ἀγόραζα μιὰ γούνα ἀπὸ μίνκ». Ἀλλὰ τὸ εἶπε τόσο μηχανικά, σὰν νὰ ἔδινε τὴν προετοιμασμένη ἀπάντησι σὲ μιὰ ἀναμενόμενη ἐρώτησι.

«Μάλιστα», εἶπε ἡ Ἀνναμπέλα, «νομίζω πὼς αὐτὸ εἶναι τὸ σωστὸ. Τὴν πιδ κατάμαυρη ἀπὸ τὶς γούνες μίνκ». Ἀλλὰ κ' αὐτὴ ἐπίσης μίλησε σὰν ἀπὸ συνήθεια. Ἐκανε ζέστη, καὶ ἡ γούνα, ἀνεξάρτητα τοῦ πόσο μαύρη καὶ γυαλιστερὴ καὶ ἀφράτη ἦταν, προξενοῦσε τρόμο στὶς σκέψεις.

Προχώρησαν μπροστὰ καὶ σιωπηλὰ γιὰ λίγο. Ἐπειτα τὰ μάτια τῆς Μίτση ἔπασαν πάνω σὲ μιὰ βιτρίνα. Δροσερά, μὲ ἀραιῆς λάμπεις ἦταν ἐκεῖ ἐκτεθειμένα μὲ ἀγνή καὶ κομψὴ μαυρίλα.

«Ὅχι», εἶπε ἡ Μίτση, «ἄλλαξα γνώμη. Δὲν θ' ἀγόραζα μιὰ γούνα ἀπὸ μίνκ σὰν πρῶτο πράγμα. Ξέρεις τί θάκανα; Θ' ἀγόραζα μιὰ σειρὰ μαργαριτάρια. Ἀληθινὰ μαργαριτάρια».

Τῆς Ἀνναμπέλας τὰ μάτια γύρισαν γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν τὰ μάτια τῆς Μίτση.

«Μάλιστα», εἶπε σιγανά. «Νομίζω ὅτι εἶναι ἡ καλύτερη ἰδέα. Καὶ εἶναι καὶ λογικὸ ἐπίσης. Γιατὶ μπορεῖς νὰ φορέσης τὰ μαργαριτάρια μὲ ὅ,τι δήποτε».

Μαζὶ πλησίασαν στὴ βιτρίνα καὶ στάθηκαν κολλητὰ κοντὰ της. Περιεῖχε ἕνα μόνον ἀντικείμενο — μιὰ διπλῆ σειρὰ ἀπὸ μεγάλα μονὰ μαργαριτάρια θηλυκωμένα μὲ ἕνα βαθὺ σμαράγδι γύρω ἀπὸ ἕνα μικρὸ ροῦ βελούδινο λαιμό.

«Πόσο ὑπολογίζεις νὰ κοστίζουν;» εἶπε ἡ Ἀνναμπέλα.

«Μὰ τὸ Θεό, δὲν ξέρω», εἶπε ἡ Μίτση. «Πολλὰ ὑποθέτω».

«Ἰσα μὲ χίλια δολλάρια;» εἶπε ἡ Ἀνναμπέλα.

«Ὦ, νομίζω θ' ἀξίση περισσότερα,» εἶπε ἡ Μίτση. «Δηλυδὴ, ἐπειδὴ ἔχει καὶ τὸ σμαράγδι».

«Περίπου, ἴσα μὲ δέκα λιλιάδες δολλάρια;» εἶπε ἡ Ἀνναμπέλα.

«Μὰ τὸ Θεό, οὔτε καὶ τώρα δὲν ξέρω,» εἶπε ἡ Μίτση.

Ὁ διάβολος δάγκωσε τὴν Ἀνναμπέλα στὰ πλευρά. «Τολμᾶς νὰ πᾶς μέσα καὶ νὰ ρωτήσης τὴν τιμὴ του;» εἶπε.

«Στ' άστεία!» εἶπε ἡ Μίτση.

«Τολμᾶς;» εἶπε ἡ Ἄνναμπέλα.

«Γιατί ἕνα μαγαζὶ σὰν κι' αὐτὸ νὰ μὴν εἶναι ἀνοιχτὸ ἀκόμη καὶ τῶρα τὸ ἀπόγευμα;», εἶπε ἡ Μίτση.

«Ναί, ναί, πράγματι εἶναι ἀνοιχτό», εἶπε ἡ Ἄνναμπέλα. «Κάποιος μόλις βγήκε. Καὶ μάλιστα ὑπάρχει καὶ πορτιέρης. Τολμᾶς;»

«Λοιπόν», εἶπε ἡ Μίτση. «Ἄλλὰ θὰ πρέπει ναρθῆς καὶ σύ».

Ἐπιδαψίλευσαν εὐχαριστίες, ψυχρά, στὸν θυρωρὸ πού τις εἰσήγαγε στὸ κατάστημα. Ἦταν ἕνα δροσερὸ καὶ ἡσυχό, ἕνα εὐρύχωρο καὶ εὐχάριστο δωμάτιο μὲ γυάλινους τοίχους καὶ μαλακὸ χαλί. Ἄλλὰ τὰ κορίτσια πῆραν ἐκφράσεις βαθειᾶς ἀπογοητεύσεως, σὰ νὰ ἦταν μαντρωμένες σὲ γουρουνοστάσιο.

Ἕνας ἰσχνός, ἀτσαλάκωτος ὑπάλληλος τις πλησίασε καὶ ὑποκλίθηκε. Τὸ καθαρὸ του πρόσωπο δὲν ἔδειχνε ἐκπληξί μὲ τὴν ἐμφάνισί τους.

«Καλησπέρα σας» εἶπε. Πρᾶγμα πού ἐσήμαινε ὅτι ποτὲ δὲν θὰ τὸ ξεχνοῦσε ἐὰν θὰ τοῦ ἔκαναν τὴν τιμὴ νὰ δεχθοῦν τὸν ἀπαλὰ εἰπωμένο χαιρετισμὸ του.

«Καλησπέρα σας», εἶπαν ἡ Ἄνναμπέλα καὶ ἡ Μίτση μαζί, μὲ τὸν ἴδιο παγωμένο τόνο στὴ φωνή τους.

«Μπορῶ νὰ σᾶς ἐξυπηρετήσω;» εἶπε ὁ ὑπάλληλος.

«Ὦ! Μόλις κοιτάζαμε κάτι», εἶπε ἡ Ἄνναμπέλα. Καὶ ἦταν σὰν νὰ ἐξεσφενδόνιζε τις λέξεις.

Ὁ ὑπάλληλος ὑποκλίθηκε.

«Ἡ φίλη μου καὶ ἐγὼ ἀπλῶς ἔτυχε νὰ περνᾶμε», εἶπε ἡ Μίτση, καὶ σταμάτησε, καὶ φάνηκε σὰν νὰ ἀφουγκράζεται τὴ φράσι της. «Ἡ φίλη μου ἀπ' ἐδῶ καὶ ἐγὼ», συνέχισε, «ἀπλῶς εἶχαμε τὴν περιέργεια νὰ ἰδοῦμε πόσο κοστίζουν ἐκεῖνα τὰ μαργαριτάρια πού ἔχετε στὴ βιτρίνα σας».

«Ἄ! ναί», εἶπε ὁ ὑπάλληλος, «Ἡ διπλῆ σειρὰ. Κοστίζει διακόσιες πενήντα χιλιάδες δολλάρια, Μαντάμ».

«Κατάλαβα», εἶπε ἡ Μίτση.

Ὁ ὑπάλληλος ὑποκλίθηκε. «Εἶναι ἕνα πάρα πολὺ ὁμορφο περιδέραιο», εἶπε. «Μήπως θὰ θέλατε νὰ τοῦ ρίξετε μιὰ ματιὰ,»

«Ὅχι, εὐχαριστῶ», εἶπε ἡ Ἄνναμπέλα.

«Ἡ φίλη μου καὶ ἐγὼ ἀπλῶς ἔτυχε νὰ περνᾶμε», εἶπε ἡ Μίτση.

Ἔστριψαν νὰ φύγουν, νὰ πᾶνε, ἀπὸ τὰ ὕψη πού βρισκόνταν, ἐκεῖ πού τις περιμενε τὸ κατρακύλισμα. Ὁ ὑπάλληλος πετάχτηκε μπροστὰ τους καὶ ἀνοίξε τὴν πόρτα. Ὑποκλίθηκε, καθὼς πέρασαν δίπλα του.

Τὰ κορίτσια προχώρησαν κατὰ μῆκος τῆς Λεωφόρου καὶ ἡ ἀπαγοήτευσί ἦταν ἀκόμα ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπά τους.

«Στὴν τιμὴ σου!» εἶπε ἡ Ἄνναμπέλα «Μπορεῖς νὰ φαντασθῆς κάτι σὰν κι' αὐτό;»

«Διακόσιες πενήντα χιλιάδες δολλάρια!» εἶπε ἡ Μίτση. «Τὸ ἐν τέταρτον τοῦ ἑκατομμυρίου σὲ δολλάρια εἶναι ἐκεῖ!»

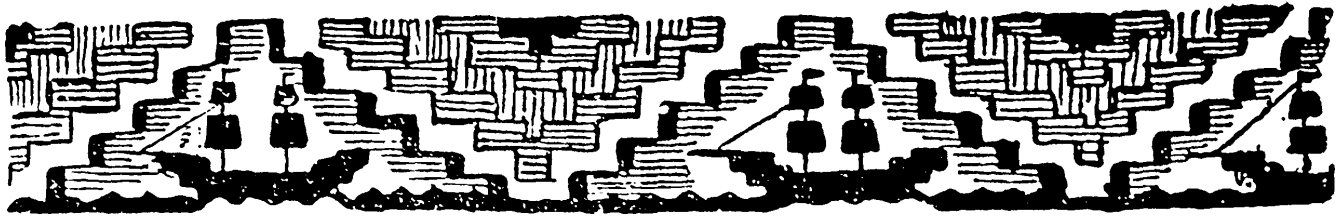
«Εἶχε τὴν παραξενειὰ του!» εἶπε ἡ Ἄνναμπέλα.

Προχώρησαν. Σιγὰ προχώρησε καὶ ἡ ἀπαγοήτευσί, σιγὰ καὶ ὀλοκληρωτικὰ σὰν νὰ ἔσταζε ἀπ' αὐτές, καὶ μαζί της πέρασε καὶ ἡ βασιλικὴ ἄμαξα καὶ τὸ σταθερὸ βῆμα τους. Οἱ ὄμοι τους χαμήλωσαν καὶ τὰ πόδια τους σέρονταν, χτυποῦσαν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη χωρὶς προσοχὴ καὶ χωρὶς συγνώμη καὶ ἀπομακρύνονταν ξανά. Ἦταν σιωπηλὲς καὶ τὰ μάτια τους ἦταν βουρκωμένα.

Ξαφνικὰ ἡ Μίτση ὄρθωσε τὴν πλάτη της, ἀνασήκωσε τὸ κεφάλι της ψηλά, καὶ μίλησε καθαρὰ καὶ δυνατὰ.

«Ἄκουσε, Ἄνναμπέλα», εἶπε. «Κοίτα. Ὑπόθεσε ὅτι ὑπῆρχε αὐτὸ τὸ τρομερὸ πλούσιο πρόσωπο, κατάλαβες; Δὲν τὸ γνωρίζεις αὐτὸ τὸ πρόσωπο, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πρόσωπο σὲ ἔχει ἰδῆ κάπου καὶ θέλει νὰ κἀνη κάτι γιὰ σένα. Μάλιστα, εἶναι κάποιον πάρα πολὺ γερασμένο πρόσωπο, κατάλαβες; Καὶ ἔτσι αὐτὸ τὸ πρόσωπο πεθαίνει, ἀκριβῶς ὅπως πηγαίνει κανεὶς νὰ κοιμηθῆ, καὶ σοῦ ἀφίνει δέκα ἑκατομμύρια δολλάρια. Τῶρα, πές μου σὲ παρακαλῶ, ποῖδ θὰ ἦταν τὸ πρῶτο πρᾶγμα πού θὰ ἔκανες;»

B. ΜΑΡΓΑΡΗ

Η ΜΑΓΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΜΟΝΗΣ

(ΜΙΚΡΟ ΔΟΚΙΜΙΟ)

Καθένας χρειάζεται, ὅ,τι δὲ γνωρίζει
καὶ ὅ,τι γνωρίζει δὲν τὸν ὠφελεῖ.

ΓΚΑΙΤΕ

Ἡ παράξενη γοητεία, πὺν ξεπηδάει ἀπὸνα μελλούμενο γεγονός, ἀκαθόριστο μὲν ἀλλὰ σίγουρο σὰν ἀποτέλεσμα καὶ τελικὸ μιᾶς ἀναγκαστικῆς πορείας αἰτίων καὶ αἰτιατῶν, αὐτὴ ἡ μαγεία πὺν μᾶς συνεπαίρνει, καθὼς «θεώμαστε» ἀπὸ μακρὰ ἐκεῖνο πὺν ὀπωσδήποτε θὰ φτάσει, χρωσιέται ὄχι στὸ γεγονός αὐτὸ καθαυτὸ, ἀλλὰ σὶτην πορεία πὺν τὸ γεννάει, δίχως τὴν ὀποία ἡ ἀξία τῆς ὀμορφιάς του θὰ ἦταν ἀνύπαρκτη. Κι' αὐτὴ πάλι ἡ πορεία, αἰτία τῆς ἔχει τὴν ὀπτικὴ γωνία, διὰ μέσου τῆς ὀποίας ὁ ἄνθρωπος κατορθώνει νὰ «δεῖ» τὸ γεγονός αὐτὸ—πάντα θολὸ κι' ἀπροσδιόριστο—μὲ τὴν πρωταρχικὴ βοήθεια τῆς φαντασίας του.

Μάλιστα ἡ γοητεία αὐτὴ ξυπνάει μέσα μᾶς τόσο εὐχάριστα συναισθήματα καὶ μᾶς φέρνει τέτοια εὐεξία, ὄστε καὶ τότε ἀκόμα, πὺν περιμένουμε νὰ μᾶς συμβεῖ κάτι ὄχι εὐχάριστο ἢ πιθανώτατα δυσάρεστο, νὰ μᾶς κυριεύει μαζὺ μὲ τὴ δικαιολογημένη δυσφορία καὶ κάπια παράξενη εὐχαρίστηση. Αὐτὸ συμβαίνει, ὀταν, λόγου χάριν, παρακολουθοῦμε στὸ γήπεδο τοῦ μπάσκετ ἢ τοῦ φούτ μπῶλ τὸν ἄγωνα, καὶ βλέπουμε μὲ ὀλοφάνερη δυσαρέσκεια (τοῦλάχιστον), πὺς ἡ πορεία τοῦ μᾶτς εἶναι τέτοια, ὄστε ἐλάχιστες πιθανότητες ἀπομένουν νὰ κερδίσει ἡ φιλικὴ μᾶς ὀμάδα. Τότε, μαζὺ μὲ τὴν ἄγωνία μᾶς, πὺν πάει «κρεσέντο», καθὼς ζυγώνει τὸ τέλος τοῦ παιχνιδιοῦ, κι' ἐνῶ τὸ φάσμα τῆς ἦττας πλανᾶται πᾶνω ἀπὸ τὴν φίλη ὀμάδα, μαζὺ λοιπὸν μ' αὐτὴν τὴν δικαιολογημένη ἄγωνα, μᾶς κυριεύει καὶ κάπια περιεργὴ εὐχαρίστηση, καθὼς «θεώμαστε» ἀβέβαιο τὸ

τέλος τοῦ ἄγῶνος πὺν προσεγγίζει. Κι' ἄν—θεοῦ θέλοντος κι' ἔξω ἀπὸ κάθε πιθανότητα—ἡ ὀμάδα μᾶς στεφανωθεί μὲ τῆς νίκης τὸ ἔπαθλο, ἢ χαρὰ πὺν προφανῶς θὰ νοιώσουμε—ἢ μᾶλλον ἢ ἔντασή της—θᾶναι πὺν μὲ μειωμένη ἀπὸ τὴν ἔνταση τοῦ ἰδίας ποιότητος συναισθήματος—ἐκείνης τῆς περιεργῆς ἡδονῆς, πὺν νοιώσαμε καθὼς «ἀτενίζαμε» τὸ ἀποτέλεσμα νὰ πλησιάζει ὀλοταχῶς.

Τὸ ἰδιο ἀκριβῶς συμβαίνει σὲ κάθε παρόμοια ἐκδήλωση τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου: π. χ. ὀταν πρόκειται νὰ κάνουμε μιὰ σπουδαία γνωριμία ἢ ὀταν θὰ ἐπισκεφθοῦμε γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ ἔνδοξη ἰστορικὴ πόλη. Καὶ σὶτὴ μιὰ καὶ σὶτην ἄλλη περίπτωση «θεώμαστε» τὰ μελλούμενα αὐτὰ γεγονότα καὶ, μὲ τὴ σύμπραξη μιᾶς φαντασίας πὺν καλπάζει καὶ ἄλλων γνωστῶν καὶ ἄγνωστων ψυχικῶν παραγόντων, τὰ τυλίγουμε μέσα σ' ἔνα πέπλο ἀνυπέρβλητης γοητείας, κεντημένο μὲ τῆς ἐπιθυμίες, τὰ ὀνειρα καὶ τοῦς φόβους μᾶς. Κι' ὀλο αὐτὸ τὸ παράξενο κατασκευάσμα μᾶς προβάλλεται μὲ μιὰ μαγεία γεμάτη ὕποσχέσεις. Καὶ ὀταν, ἐπιτέλους, ἔρθει ἢ μεγάλη σὶτιγμὴ καὶ βρεθοῦμε πρόσωπο μὲ πρόσωπο μὲ τὸ «ἀποτέλεσμα» ὀλης αὐτῆς τῆς μακρινῆς καὶ γοητευτικῆς πορείας, θὰ ξαφνιαστοῦμε, θὰ μείνουμε ἐμβρόντητοι κι' ἀπογοητευμένοι: μπροστά μᾶς πᾶ θὰ στέκει ἔνα ξηρὸ καὶ γυμνὸ «συμβᾶν» κι' ἀπάνω του δὲν θὰ θυμίζει τίποτα τὴν ὀμορφιά ἐκείνη πὺν εἶχε, καθὼς τὸ «ἀτενίζαμε» ἀπὸ μακρὰ».

Τὸ ἄγνωστο καὶ ἡ δίψα πὺν ἔχει ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸ ἐξερευνήσει, νὰ τὸ κάνει

κτῆμα του, με τὴ συμμετοχὴ συνάμα τῆς φαντασίας του, δηλαδή με τὴν ἱκανότητά του νὰ πλάθει εἰκόνες «ἐκ τοῦ μηδενός», εἶναι ἡ βαθύτερη αἰτία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκπορεύεται ἡ παράξενη ὁμορφιὰ κάθε γεγονότος πὸν πλησιάζει.

Πρέπει ὁσὸσο νὰ προσθέσουμε ὅτι ἐδῶ παίζει τὸ ρόλο τῆς—σπουδαῖο μάλιστα—καὶ μιὰ ἄλλη ψυχικὴ λειτουργία, πὸν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ «συλλαμβάνει» τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ γεγονότα, πολὺ πιδ ὠραία, πολὺ πιδ ἁρμονικὰ ἀπ' ὅτι εἶναι στὴν πραγματικότητα, καθὼς τὴν ἀντιλαμβανόμεστε με τὶς αἰσθήσεις. Κι' αὐτὴ βέβαια καθόλου δὲ νομίζουμε πὸς εἶναι ἡ φαντασία, διότι ἡ τελευταία δημιουργεῖ ἀπλῶς εἰκόνες, χωρὶς καὶ νὰ μπορεῖ συνάμα—στὴν περίπτωσή μας—νὰ τοὺς δίνει καὶ ποιοτικὸ περιεχόμενο. Τὸ προσὸν αὐτὸ ἀνήκει, νομίζουμε, σὲ μιὰ ἄλλη, ἄγνωστη, μέχρι τώρα, δύναμη τῆς ψυχῆς, πὸν φανερῶνεται με τὴν τάση πὸν ἔχουμε νὰ ποθοῦμε καὶ συγχρόνως νὰ πλάθουμε τὸ ὅλο κληρωμένο σὲ κάθε παρόμοια ψυχικὴ διεργασία.

Ἐπάρχει βέβαια καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ φαντασία πὸν δημιουργεῖ (νομίζουμε) ποιοτικά. Στὴν περίπτωσή ὅμως αὐτὴ ἡ ὁμορφιὰ τοῦ καλλιτεχνήματος, πὸν μᾶς κάνει νὰ τὸ χαιρώμαστε, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν φαντασία τοῦ καλλιτέχνη, ἀλλὰ ἀπὸ κείνη τὴν ἐκ φύσεως ἱκανότητά του, πὸν γενικῶς ὀνομάζουμε ταλέντο. Γι' αὐτὸ ἐξάλλου δὲν εἴμαστε ὅλοι καλλιτέχνες, ἀν καὶ ὅλοι ἔχουμε φαντασία.

Ἐτσι, ἡ «θεώμενη» αὐτὴ «ἄγνοια» γίνεται μέσα μας μιὰ δύναμη ἀποφισιστι-

κὴ γι' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξί μας.

Σ' αὐτὴ λοιπὸν τὴν κληρονομικὴ περιέργεια, τὸν πόθο του νὰ ψηφάλξει τὸ μυστήριον, χρωσιέται ἡ παράξενη γοητεία, πὸν νοιώθει ὁ ἄνθρωπος ἀτενίζοντας τὸ ἄγνωστο ἀπὸ μακρυνά. Ἀπέναντί του εἶναι σίγουρος πὸς ὑπάρχει κάτι, πὸν δὲν μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ.

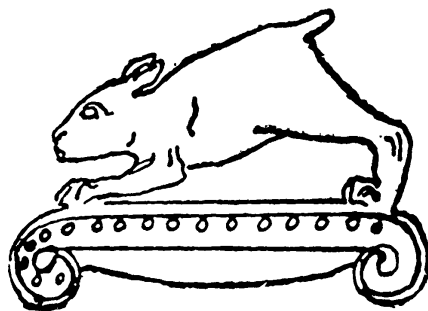
Σ' αὐτὸ ἀκριβῶς συνίσταται ἡ μαγεία τοῦ ἀγνώστου.

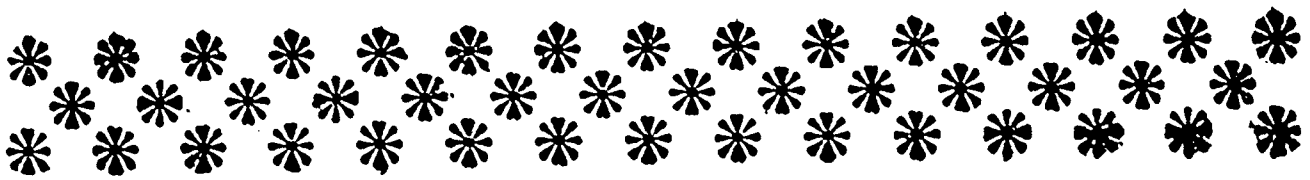
Πίσω ἀπόνα παραβὰν ὅλα γίνονται κατὰ μυστηριώδη τρόπο. Κι' ὁ ἄνθρωπος, γνωρίζοντας τὴν ὑπαρξί τους, μὰ ἀγνωῶντας τὴ φύσι τους, γοητεύεται.

Αὐτὸ συμβαίνει καὶ με τὴν ὁμορφιὰ τῶν μελλοῦμενων γεγονότων. Εἶναι ἡ ἴδια αὐτὴ γοητεία τῆς «θέας» τοῦ ἀγνώστου πὸν—καθὼς εἶπαμε—διαρκεῖ ὅσο διαρκεῖ ἡ πορεία πὸν βγάζει σὶδ ἀποτέλεσμα.

Κι' ὅταν ἔρθει ἡ ὠρα τῆς ἀποκαλύψεως, τὸ ἄγνωστο πιδ γίνεται γνωστὸ, μυστήριον δὲν ὑπάρχει καὶ ἡ παράξενη γοητεία ἐξαφανίζεται ὡς διὰ μαγείας. Γιατὶ τὸ ἄγνωστο κυφορεῖ μιὰν ὑπόσχεση, ἐνῶ τὸ γνωστὸ τίποτε πιδ δὲν ἔχει νὰ μᾶς δείξει. Καί, γι' αὐτὸ, δὲν ἔχει πιδ μέλλον.

Ἐτσι ἕνα κλαρὶ μυγδαλιᾶς «λίγο πρὶν τὴν ὠρα του», λίγο πρὶν ν' ἀνθίσει, ἔχει μιὰ γοητεία καὶ μιὰν ὁμορφιὰ πολὺ πιδ σημαντικὴ ἀπ' ὅτι ἔχει ἕνα κλαδί γεμάτο πράσινα φύλλα καὶ καρπούς. Τὸ πρῶτο ἐνέχει μιὰ ὑπόσχεσι ἑνὸς μελλοῦμενου γεγονότος, ἐνῶ τὸ δεύτερο, χωρὶς νὰ ὑπόσχεται τίποτα, ἤδη στέκει μπροστά μας ἐντελῶς γνωστὸ—ἀφοῦ ἐξετέλεσε τὸν προορισμὸ του.

Ἡ ἀξία τοῦ πόνου*

Ματωμένοι Οὐρανοί,
Λάμπεις, φλόγες, κεραυνοί!
Μὰ σταυρός τῆ Νίκη δίνει,
Ἐνθιση, παντοῦ γαλήνη!...

Στόν φεγγίτη μου ἀπάνω
φῶς, Χελιδονάκι πιάνω!
Ἐὸπου τρέφω μὲ φιλιὰ μου
Μὲ καημούς καὶ τῆ ματιὰ μου!...

Μὰ τὸ δέλι, σίμωσε ψηλά,
Ἐνοιξη εὐθὺς δὲ μᾶς μιλά!
Μὴ σὰν κάτι πλάνο θὰ σβηστῆ
Καὶ φωλιὰ στὰ ξένα θὰ χτιστῆ;

Ἐχ! ἐκεῖ πὸν τόσα τάζω,
Πέλμα τοῦ ποδιοῦ κοιτάζω!
Μοιάζει μπάλα μαυρισμένη!
Δίχως δάχτυλα πλασμένη!...

Νοσταλεγεῖ καὶ κρυφοκλαίει
Στὸ τραγούδι του μοῦ λέει:

Ἐν τὸ πόδι μου στολίσης,
Χρυσοδάχτυλα χαρίσης,
Ἐνοιξη θὰ ξανασβήση
Καὶ τὸ Νεῖλο θὰ φωτίση!...

Ζῶ νὰ φέρω τῆ χαρὰ
Πὸν ἢ καρδιά μου λαχταρᾶ!...

ΑΛΕΞ. ΕΠΟΥΡΑΣ
Β. Γυμνασιάρχης

* Ἀφιερώνεται στὴν Βούλα Σκοπετέα — Ἐηούρα.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ

Ὁ ἑορτασμός τῶν 25 χρόνων τοῦ Θεάτρου Τέχνης δὲν εἶναι ἕνας τυπικός ἑορτασμός, ἀφοῦ ἐκφράζει ἕνα γεγονός πού ἐνδιαφέρει ὅλους ἐκείνους, πού, στὸν τόπο μας, ἀσχολοῦνται μὲ θέματα σχετικὰ μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ. Τὸ θέατρο τοῦ Καρόλου Κούν δὲν εἶναι θέατρο, μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἐπιχείρησης· εἶναι ἕνα ἐργαστήριον ὅπου δοκιμάζεται ἡ ἀντοχὴ τῆς Σκηπῆς, ἀνανεώνεται ἡ μέθοδος διδασκαλίας καὶ παρουσιάζονται ἔργα πρωτοπορείας, ὅπως ἀκριβῶς σ' ἕνα πειραματικὸ σχολεῖο δοκιμάζεται ἡ ἀντοχὴ τῶν νέων παιδαγωγικῶν μεθόδων. Εἶναι ἕνα σχολεῖο λοιπὸν τὸ θέατρο τέχνης, ὅπου προβάλλονται καὶ κρίνονται μέθοδοι καὶ ἄνθρωποι καὶ ἀπόψεις.

Ὁ Κούν εἶναι ἕνας ἀθλητὴς τοῦ θεατρικοῦ χώρου. Στὰ 25 χρόνια, πού πέρασαν, ὡσφράνθηκε πάντα τὸ νέο καὶ στὸν τομέα τῆς σκηνοθεσίας καὶ στὴν περιοχὴ τῆς θεατρικῆς παραγωγῆς, καὶ ἀγωνίστηκε γι' αὐτὰ μὲ ἐπιμονὴ σκληρὴ καὶ ἀπρόταχτη σύνεση. Ἡ ἄθληση ἦταν βαρειά, γιατί ἡ ἐποχὴ μας δὲν ἀρκέστηκε στὸ νὰ ἀνανεώσῃ τὴν σκηνοθετικὴ ἀγωγὴ, μὰ ἔρριξε ἐπάνω στὴ σκηπῆ πρόσωπα τελείως νέα, ἐκεῖνα πού ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ποιητικὴ διαίσθησις ἀποκάλυψαν κάτω ἀπὸ τὸ συμβατικὸ ἀνθρώπινο προσωπεῖο. Ἡ Κούν ἤθεξε σ' αὐτὴ τὴν δοκιμασίαν καί, δουλεύοντας στὰ τελευταῖα 25 χρόνια μὲ πραγματικὴ αὐτοθυσίαν, καὶ ἀντιμετωπίζοντας θύελλες πού τις ξεσήκωνε ἡ ἀμάθεια, ὁ μισονεῖσμός ἢ ὁ φθόνος, κατάρθωσε ν' ἀνοίξῃ μιὰ ἀρχοντικὴ πρόσβασις πρὸς νέους καὶ γόνιμους θεατρικοὺς πειραματισμούς.

Στὴν ἄλλη Εὐρώπῃ, ἡ ἴδια προσπάθεια ἐκδηλώθηκε ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, ὅταν τὸ βάνουσο γεγονός μάλιστα εἶχε σπάσει τὴν μακαριότητα ἑνὸς κόσμου, πού εἶχε δῆ τις ὥραϊες τοῦ ψευδαισθήσεως νὰ γίνονται στάχτη στὰ πεδία τῶν μαχῶν, καὶ πού θεώρησε τὴν πνευματικὴ ἡγεσία, πού τὸν τάϊζε μὲ κομψὴ αἰσθηματολογία, σοφὲς ἀναλύσεις τοῦ φωτεινοῦ πάθους καὶ τὴν συβαρικὴ ἐνατένισις ἑνὸς δῆθεν γαλήνιου κόσμου, σὰν ὑπεύθυνη γιὰ τὴν συμφορὰ τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ βιβλίον τοῦ Μπεντά: Ἡ προδοσία τῶν πνευματικῶν ταγῶν, στάθηκε χαρακτηριστικὸ τῆς ὀργῆς, πού εἶχε ξεσηκώσει, μέσα στίς μᾶζες τῶν μορφωμένων ἀνθρώπων, τὸ σπάσιμον τοῦ εἰδωλολατρικοῦ ἐκείνου πλαισίου, πού εἶχε στήσει, γύρω ἀπ' τὴν προπολεμικὴ ζωὴ, ἡ μακαριότητα καὶ ἡ ἀφέλεια τῶν συγγραφέων τῆς. Στὴν Ἑλβετία, καταφύγιον τῶν ἐχθρῶν τοῦ πολέμου, αὐτοί, ἐνῶ βροντοῦσαν ἀκόμη τὰ κανόνια, ἔστρεψαν τὰ νῶτα στὴν ἀνάλυσιν τὴν σοφὴ τῶν αἰσθημάτων, ἄρχισαν νὰ εἰρωνεύονται τὴν αἰσιοδοξίαν ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, γιὰ νὰ καταλήξουν στὸ τέλος, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νέων ψυχολογικῶν θεωριῶν, νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ ξεσκέπασμα τῶν βόθρων, πού τοὺς καμουφλάριζαν τὰ ὥραϊα στυλ, οἱ μανιέρες, οἱ εὐφράδειες καὶ τὰ ψεύτικα δάκρυα. Ἄλλοι, ὅπως οἱ Νταντά, προσπαθοῦσαν, μὲ καταλυτικὸ πάθος, νὰ βάλουν φωτιὰ σὲ ὀλόκληρο τὸ καλλιτεχνικὸ παρελθόν. Τὸ ἴδιον γινόνταν καὶ στὸ θέατρο: Μιὰ ἐπανάστασις καὶ στὸ ἀνέβασμα καὶ στὴ φύσιν τῶν ἔργων ἢ τελείως νέες ἐρμηνεῖες τῶν παλαιῶν, ὅπως ἡ περίφημη ἀπόδοσις τοῦ Χάμλετ ἀπὸ τὸ ζεῦγος Πιτοῦφ στὸ θέατρο τῆς Καρούζ. Ἦταν γενικὸς ὁ πόθος νὰ ξεπλυθῇ ἡ Σκηπῆ ἀπὸ τις γλύκες καὶ τις ἀλμύρες τῶν συμβατικῶν δα-

κρύων. Ἀπὸ τὸ ἔργο ἐνὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐπαναστάτες τῆς θεατρικῆς σκηνῆς ἔντλησε ὁ Κάρολος Κούν καὶ τὸ δράμα, πὺ μ' αὐτὸ ἐγκαινίασε τὴ σκηνοθετικὴ καὶ διδασκτικὴ του δράση, καὶ ἐκεῖνο πὺ ἔκλεισε τὰ 25 χρόνια ἐνὸς ἀγῶνα γεμάτου κόπους, θλίψεις καὶ νίκες. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸ εἶναι ὁ Λουίτζι Πιραντέλλο. Ὁ Πιραντέλλο ἔδωσε τὴν μεσογειακὴ ὄψη τοῦ νέου Θεάτρου. Μεσογειακὴ, ὄχι μὲ τὴν ἔννοια πὺ τὴν ἀντιλαμβάνονται οἱ κρουαζιέρες ἀναψυχῆς καὶ οἱ ἐραστὲς ὠραίων τοπίων, μὰ μὲ τὴν σημασία μιᾶς μητρὸς πὺ γεννᾷει καμμένα χῶματα καὶ βασανισμένους ἀνθρώπους, πὺ τοὺς κυβερνᾷ ἢ ὑπομονὴ καὶ τὸ πάθος. Ὁ συγγραφέας γεννήθηκε τὸ 1868 στὸ Ἀγκριτζέντι, τὸν ἀρχαῖο μας Ἀκράγαντα, σ' αὐτὴ τὴ Σικελία πὺ δὲ διαλαλεῖ τὴν ἡρωικὴ ἀντοχὴ τῆς, πὺ ἀποφεύγει τὰ κραυγαλέα σχήματα, ὅπου ὅμως οἱ ἀντρικιῆς καρδιῆς βᾶφονται μὲ τὶς ἐπιταγὲς τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀγάπης καὶ ὅπου γυναῖκες, τὰ παλαιότερα χρόνια, ἄφηναν τὸν καρκίνο νὰ τοὺς τρώει τὸ σῶμα, γιὰ νὰ μὴ δεῖξουν, ἀπὸ μιὰ ὑπέροχη συστολή, στὸ γιατρὸ τὴν γυμνὴ τους σάρκα. Ἐκεῖ, ὅπως καὶ στὴν Σαρδηνία καὶ στὴ δικὴ μας τὴν Κρήτη, πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἡ οὐσιαστικώτερη ὄψη τοῦ πολυεδρικοῦ πρίσματος πὺ λέγεται μεσογειακὴ ζωὴ. Ἡ σοβαρότητα, πὺ μ' αὐτὴν ἀντιμετωπίζουν τὴ ζωὴ οἱ ἄνθρωποι τοῦ φλεγόμενου νησιοῦ, παραδομένοι στὴν ἐξουσία μιᾶς αὐταρχικῆς καὶ πολυπλόκαμης παράδοσης, μαγεύει καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν Πιραντέλλο, Συγκρίνει τὸ χωρικὸ τῆς γῆς του, πὺ συζητεῖ πάντα μὲ τὸ θάνατο, λατρεύει τὴ μοναξιά καὶ παραδίδεται στὸν ἔρωτα μὲ γνήσιο πάθος, πρὸς τοὺς βορειότερους γείτονες, πὺ προσπαθοῦσαν νὰ προωθήσουν πρὸς τὴν ἡγεμονία μιὰ λογοτεχνία, πὺ ἀγνοεῖ τὴ δύναμη τοῦ τοπικισμοῦ καὶ ἐλπίζει στὴν πνευματικὴ καρποφορία τῶν κοσμοπολιτικῶν τάσεων. Αὐτὴ ἡ ἀνεδαφικὴ ἀντίθεση γεννᾷ τὴν εἰρωνεία του. Ξέρει τὶ κρύβουν οἱ μεγαλοπρεπεῖς χειρονομίες καὶ ἡ μεγαλορρημοσύνη τοῦ Δὸν Κιχώτη. Ξέρει τὶ κρύβεται, τὶ πρόσωπα ὠχρά, στεγνά, πονεμένα ἀπὸ τὸν καθημερινὸ μόχθο, πίσω ἀπὸ τὰ μεγαλοπρεπῆ προσωπεῖα πὺ προτείνουν ὁ ἰδεαλισμὸς ὁ χωρὶς ὑπέδαφος καὶ οἱ κατασκευὲς τῆς τυπικῆς λογικῆς. Πίσω ἀπὸ αὐτὰ ἐνεδρεῖ πάντα ἡ καθημερινή, ἡ πεζή, μὰ τόσο τραγικὴ ἀλήθεια. Ἔτσι ἐνέδρευαν πίσω ἀπὸ τὴ σκηνὴ τὰ ἔξῃ πρόσωπα τοῦ Σικελιοῦ. Καὶ ὅταν παρουσιάζονται ἐπάνω στὰ θεατρικὰ σανίδια, καὶ στέκοντας μπροστὰ στὸν σκηνοθέτη καὶ στὸ θίασο, ἔτοιμους νὰ ἐπαναλάβουν ποιοὺς ξέρει ποιά ἀνούσια θεατρικὴ κατασκευὴ, ὁ θεατῆς νοιώθει ἀμέσως ὅτι βρῖσκεται μπροστὰ σ' ἐκείνη τὴν ἀρχὴ τῆς ἀντίθεσης, πὺ χαρακτηρίζει ὅλο τὸ πιραντέλλιο θέατρο. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα στὰ ἐξωραϊσμένη ἐπίφαση, τὴν τόσο ἀγαπητὴ στὴν λογοτεχνία, ὡς τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα, καὶ τὴν νέα μορφή τῆς πραγματικότητος, πὺ ἀποκάλυψε, τότε σχεδόν, παράλληλα καὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη. Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ δημιούργησε μιὰν πραγματικὴ ἐπανάσταση στὸν κόσμον τῆς τέχνης, ὅμοια μ' ἐκείνη πὺ στάθηκε ἡ ρίζα τῆς Ἀναγέννησης, κατὰ τὴν χαραυγὴ τῶν Νέων χρόνων, μὲ μόνη τὴ διαφορὰ, ριζικὴ ὅμως, ὅτι τὰ δυὸ κινήματα στάθηκαν τελείως διαφορετικὰ σὲ χρῶμα καὶ τόνο. Ἡ Ἀναγέννηση ἤχησε σὰν κραυγὴ ἀπελευθέρωσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ δεσμὰ πὺ εἶχαν ὑφάνει γύρω του τὰ μεσαιωνικὰ δόγματα, γι' αὐτὸ καὶ ἔθρεψε τὸν ἄκρατο ἐνθουσιασμὸ ἀνθρώπων σὰν τὸν Βίγκελμαν καὶ, ἀργότερα, τὸν Ραιετ, ἐνθουσιασμὸ ρόδινο καὶ γεμᾶτο ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀνθρώπινη τύχη· ἐνῶ στὸν 19ον αἰῶνα, ἡ ἀπότομη στροφή τοῦ φωτὸς τῶν προβολέων πρὸς τὴν πραγματικὴ οὐσία τῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου ἤχησε σὰν σάλπιγγα Δευτέρας Παρουσίας, γεμίζοντας ἀπελπισία σκοτεινὴ τὶς ἔως τότε αἰσιόδοξες καρδιῆς. Ἔτσι καὶ ἡ Μαρία, ἡ γυναῖκα τοῦ Πιραντέλλο, πὺ ἡ τυραννία τοῦ Πορτουλάνο, ἐνὸς τρομεροῦ πατέρα, τὴν ὑποχρέωσε νὰ περνᾷ τὴν πρώτη τῆς νιότη σκεπάζοντας, μὲ μιὰ ὑπομονετικὴ καρτερικὴ σεμνότητα, ὅ,τι τὸ δαιμονικὸ ἔκρυβε ἢ φύση τῆς, ὅταν ἡ ἀπελευθέρωση ἦλθε μὲ τὸ γάμο, καὶ ἡ εὐκαιρία δόθηκε, μὲ τὴν χρεωκοπία τοῦ πεθεροῦ πὺ τῆς ἀφάνησε τὴν προῖκα,

ἀνέβασε στὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὴν φοβερὴ ἐκείνη ζήλεια, τὴν μεθοδικὴ ἐκείνη τρέλλα, ποὺ ἔθαψε τὸ σπῖτι τοῦ συγγραφέα. Τὰ ἔζη πρόσωπα, ὅλοι αὐτοὶ οἱ νεκροί, θέλουν νὰ ζήσουν στὴ σκηνὴ τὴν ἀληθινὴ τους ζωὴ, τὶς πραγματικὲς τους σχέσεις καὶ ὄχι ὅτι θὰ εὐδοκοῦσε νὰ τοὺς χαρίσῃ ἡ γοητευτικὴ καλὴ θέληση ἐνὸς καλοπροαίρετου συγγραφέα. Θέλουν νὰ κυριεύσουν τὴν συνείδησή του μὲ πραγματικὴ, καὶ ὄχι συμβατικὴ, ἀλήθεια, καὶ νὰ δώσουν τὸ ἀληθινὸ δρᾶμα τους, ποὺ ὀργανώνεται ἐκεῖ ἐπάνω στὰ σανίδια τῆς σκηνῆς, ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐλευθερωμένους ψυχές, ποὺ ἀποτιναζάν τὸ ζυγὸ τῆς σκοπιμότητος. Καὶ ἔτσι τὸ ἔργο ὑφαίνεται σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς νεκρούς, ποὺ ἕνας - ἕνας στήνονται μπροστὴ στὴν φωτεινὴ δέσμη τοῦ προβολέα, χωρὶς νὰ ἐξαιρεῖται αὐτὴ ἡ κόσμια προαγωγός, ἡ Κα Πάτσε, ἡ τόσο μετρημένη καὶ τόσο καλοπροαίρετη, ποὺ τόσο τὴν εἶχε ἀδικήσει ὁ μακαρίτης Μελλάς, παρουσιάζοντάς την τὸ 1925, ὅταν ἀνέβασε τὸ ἴδιο ἔργο, σὰν κραυγαλέα καὶ ἀναίσχυντη μεσίτρα.

Ἡ οἰκογένεια αὐτὴ, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ δώσῃ, ἂν σέβονταν ὡς τὸ τέλος τὶς συμβατικότητες τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἕνα κόσμιο καὶ σύμφωνο μὲ τὴν θεατρικὴ παράδοση ἔργο, ὅπου ὅλα θὰ βιάζαν δύσκολα, ὅλα ὅμως θὰ τέλειωναν καλὰ, ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ πεταχτοῦν στὰ σκουπίδια οἱ σκοπιμότητες, οἱ συγγενικοὶ δεσμοί, οἱ συμβατικοὶ σεβασμοί, γιὰ νὰ στηθῇ τοῦ καθενὸς τὸ γνήσιο δρᾶμα, ὁ ἀτομικὸς Γολγοθάς, σὰν πραγματικὴ Νέμεσις ἀπέναντι τῶν ἄλλων. Θέλει νὰ γκρεμιστοῦν οἱ ἀυλαῖες, γιὰ νὰ ἰδῇ ὁ θεατὴς τί κρύβεται πίσω ἀπὸ τὰ βαρεῖα βελουῖδα καί, πρὶν παρουσιαστῇ ὁ ἄνθρωπος, μακιγιαρισμένος ἀπὸ λογιῆς — λογιῆς κοινωνικῆς ἐπιταγῆς, στὸ φῶς τῆς ράμπας. Κάποια στιγμή ἀνεξάλειπτης ἀμαρτίας ἔχει σφηνωθῆ, κατὰ τρόπον ὀριστικὸ καὶ ἀμετάκλητο, στὴν συνείδηση κάποιου ἔνοχου, μιὰ στιγμή ποὺ κάνει ἀδύνατη ὅποιαδήποτε κάθαρση, τὴν κάθαρση ποὺ μὲ τὴν εἰρωνεία τὴν ἀντιμετωπίζει ὁ Πιραντέλλο. Γιατὶ δὲν πιστεύει σ' αὐτὴν. Δὲν πιστεύει στὸν ἄνθρωπο, οὔτε στὰ αἰσιόδοξα μαντζούνια, ποὺ τοῦ προσφέρουν, σὰν πανάκεια, οἱ κοινωνικοὶ θεσμοί. Γι' αὐτό, οὔτε μπροστὰ στὸν τάφο δὲν δέχεται τὸ καμουφλάρισμα τῆς εὐπρέπειας. Καὶ ἡ ἄκρατὴ ἀπαισιοδοξία τοῦ ὑπαγορεύει τὶς τελευταῖες του θελήσεις: «Νὰ μὲ τυλίξουν μὲ ἕνα ἀπλὸ σάβανο, καὶ νὰ μὴν ἀνάψουν γύρω μου κεριά, καὶ νὰ μὴ σκορπίσουν ἐπάνω μου λουλούδια. — Νὰ κάψουν τὸ σῶμα μου καὶ νὰ σκορπίσουν στὸν ἄνεμο τὴν στάχτη. Θέλω ἀπὸ μένα τίποτα νὰ μὴν ἀπομείνῃ».

Ἐμεινε ὅμως τὸ ἔργο, ἕναυσμα θρυλικὸ γιὰ τὸν νέον ἄθλο ποὺ περίμενε τὴν σκηνή. Ὁ ἄθλος αὐτὸς ἦταν: νὰ κοιταχτῇ ὁ ἄνθρωπος μὲ μάτι νέο, νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς οἱ ἀληθινὰ ἐσωτερικὲς παρορμήσεις του, καὶ νὰ δοθοῦν αὐτὲς στὸ θέατρο μὲ ἔνδυμα νέο, ποὺ δὲν εἶχε σχέση καμιά μὲ τὰ προκαθωρισμένα καλούπια, ὅπου ἀναγκαστικὰ συμπιέζε τὸ δρᾶμα ἢ παλαιὰ τεχνικὴ. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ νέα ὀδυνηρὴ ἀνατομία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, δημιουργοῦσε μιὰ σκληρὴ ἀντίφαση πρὸς τὴν γεμάτη αἰσιοδοξία αὐτάρκεια, ποὺ στάλαξε μέσα στὴ καρδιά τοῦ νέου ἀνθρώπου τὸ κήρυγμα τῆς Ἀναγέννησης. Ἡ τέχνη ἔπαψε νὰ σταματᾷ στὸ φαινόμενο, στὸν ρεαλισμὸ τῆς ἐπιδερμίδας, γιὰ νὰ ντυθῇ ἕνα χαρακτήρα καθαρὰ ἀνατρεπτικὸ, νὰ ὀπλιστῇ μὲ τὴν ἄρνηση καὶ τὴν εἰρωνεία, νὰ κοιτάξῃ τὰ ὠραῖα αἰσθήματα μὲ τὸ μάτι τῆς βίας, κι' ἔτσι νὰ φέρῃ στὸ προσκῆνιο τὴν ἀπαισιοδοξία σὰν ἔσωπτρο γιὰ νὰ ἐρευνηθῇ τὸ αἶνιγμα τῆς ἀνθρώπινης μοίρας, χωρὶς νὰ καταβάλλῃ, σὰν κεφαλικὸ φόρο, τὴν συμβατικὴ εὐπρέπεια. Ἡ νέα θεατρικὴ τέχνη θέλει τὸν ἄνθρωπο γυμνὸ, σὰν τὸν Ταρτοῦφο τοῦ Ρεμπώ, χωρὶς οὔτε κἀν τὴν στενὴ ἐκείνη ζώνη ποὺ φοροῦν στὴ μέση οἱ ἄγριοι γιὰ νὰ κρύψουν τὴ γύμνια τους.

Ὅλα τὰ θεάτρα τοῦ κόσμου, καὶ τὰ πιὸ συντηρητικὰ, ἀναγκάστηκαν ν' ἀκούσουν τὴ νέα φωνὴ καί, ἢ ν' ἀνοίξουν τὴ σκηνὴ τους στὶς καινούργιες τάσεις, εἴτε μεσογειακὸς εἴτε βόρειος εἶναι ὁ τόνος τους, ἢ νὰ παραδοθοῦν τελείως σ' αὐτὲς,

ἀγνοῶντας τὸ παρελθόν. Αὐτὸ εἶναι πραγματικὴ ἀνάγκη, ἂν δὲν θέλουμε νὰ μεταβληθῇ ἡ παιδευτικὴ κλήση τοῦ θεάτρου σὲ οἰκτρὸ ἀπολίθωμα, καὶ νὰ πάψῃ τὸ δράμα νὰ συμπορεύεται, σὰν ἐργάτης πολιτισμοῦ, μὲ τὸν σημερινὸν ἄνθρωπο, πού ἀναζητεῖ νέους δρόμους, γιὰ νὰ μεταβληθῇ σὲ ταπεινὸ οὐραγὸ στὴν σκιά ἐνὸς παρελθόντος. Ὁ Κούν, ἀπὸ τοὺς πρώτους στὸν τόπο μας, κατάλαβε τὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ ὀδυνηροῦ μαθήματος ἀνατομίας τοῦ ἐγῶ, καὶ ἐκείνη τῆς προσφορᾶς του σ' ἓναν κόσμον πού δυναστεύεται πρὸ πάντων ἀπὸ ψευδαισθήσεις καὶ σκοπιμότητες πού στραγγαλίζουν τὴν γυμνὴ ἀλήθεια. Ἔτσι, χωρὶς βέβαια νὰ ἀγνοεῖ μιὰν ἔνδοξη παράδοση, πού τὴν ἔχει καθηλώσει τῶρα ἡ στατικότητα, πού στάθηκε ὁμως, μὲ τὴν θεατρικὴ τῆς πείρα, ἡ ρίζα τῆς σημερινῆς ἐπανάστασης στὸν χῶρον τῆς Σκηνῆς, ἀγκάλιασε τὶς νέες ροπὲς τοῦ δράματος, πού κλείνουν μέσα τοὺς τόσο γόνιμο σπόρον. Αὐτὲς πρυτανεύουν τῶρα στὴν καλλιτεχνικὴ του πορεία καὶ εἶναι ὁ γνώμωνας, κατὰ τὴν ἀσκηση τοῦ παιδαγωγικοῦ του ἔργου, μέσα στὸν θεατρικὸν χῶρον καὶ τὴν προσπάθειά του ν' ἀνακαλύψῃ νέα ταλέντα μέσα στὴν ἑλληνικὴν μας περιοχὴ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ὅταν ἄρχισαν, μπροστὰ στὰ μάτια τῆς ἐποχῆς μας, νὰ ἀναθρῶσκουν ξαφνικὰ ἀπὸ τὸ βάραθρον ὅλα αὐτὰ τὰ αἵματηρὰ Ἐγῶ, πού τρεκλοποδιάζουν τὴν συνήθεια, τὴν τάξην καὶ τὸν νόμον, καὶ νὰ ἔρχονται χωρὶς προσχήματα, σὲ σύγκρουση, τὸ πρωτόπλασμα αὐτὸ τοῦ εἴδους καὶ τὸ πλῆθος τῶν σκληρῶν περιορισμῶν πού θέτει ἡ κοινωνικὴ ἀνάγκη, ἡ συνηθισμένη τεχνικὴ τοῦ θεάτρου ἔχασε τὰ νερά τῆς καί, μπροστὰ σὲ μιὰ τεράστια ποικιλία συγκρούσεων νέας μορφῆς, πού δὲν μποροῦσε μὲ τὰ κλασικὰ μέσα νὰ ἀξιοποιήσῃ, ἀναγκάστηκε συχνὰ νὰ καταφύγῃ σὲ μιὰ σχηματοποίησιν πού δίνει στὸ δράμα τὴν μορφήν μανιφέστου, κηρύγματος καί, καμιά φορὰ, ἀφηρημένης μαθηματικῆς κατασκευῆς. Αὐτὰ ὅλα μειώνουν τὴν συγκίνηση πού εἶναι τὸ πραγματικὸ σημεῖον ἐπαφῆς θεατῆ καὶ θεάματος. Μὲ τὸ πέρασμα ὁμως τῶν χρόνων, ἡ ἀδυναμία αὐτή, πού δὲν ἦταν ὀργανικὴ, ἄρχισε νὰ θεραπεύεται καὶ ἡ νέα δραματικὴ τέχνη ἔχει τῶρα ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ γίνῃ προσιτὴ στὸν θεατῆ. Στὸν θεατῆ ὁμως πού συμβαδίζει μὲ τὴν ἐποχὴν του καὶ ζῆ τὴν πνοὴν τῆς, πράγματα ὄχι καὶ τόσο συνηθισμένα στὸν καιρὸν μας, μὰ καὶ σὲ κάθε καιρὸν. Ὁ Κούν, σὰν σκηνοθέτης καὶ δάσκαλος καὶ καλλιτέχνης, ἀγωνίζεται γιὰ νὰ συμφιλιώσῃ τὸν μέσον θεατῆ μὲ τὸ θέαμα πού τὸν ξενίζει, καὶ νὰ τὸν μορφώσῃ, δείχνοντάς του, ἐπάνω στὰ σανίδια τῆς σκηνῆς, καὶ τὸ πάθος τῆς ἐποχῆς μας καὶ τὸ αἰώνιον, τὸ ἀμετάβλητον βάθος τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος.

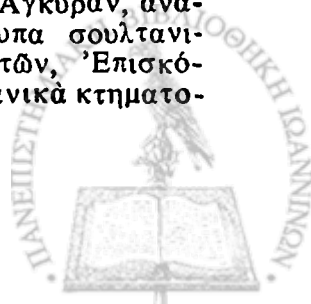
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΜΙΑ ΠΛΟΥΣΙΩΤΑΤΗ ΑΛΛΑ ΑΠΡΟΣΙΤΟΣ ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

(ΤΑ ΑΝΕΞΕΡΕΥΝΗΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ)

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821 καὶ ἀνασυστάσεως τοῦ Νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους, καὶ ἐνωρίτερον ἀκόμη, πολλοὶ ἱστορικοὶ καὶ ἱστοριοδίφαι, Ἕλληνες καὶ ξένοι, ἠσχολήθησαν μὲ τὴν Νεοελληνικὴν Ἱστορίαν καὶ συνέγραψαν ἱστορίας καὶ ἱστορικὰ δοκίμια, τῆς Τουρκοκρατίας, τῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821, καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Τρικούπη, Φραντζῆς, Παπαρρηγόπουλος, Θάρσιος, Μέντελσον — Βαρτόλδη, Μίλλερ, Φίνλεϋ, Ξάθας, Καρολίδης, Κορδάτος, Δ. Κόκκινος, Ρουσσος, Μαρκεζίνης, οἱ κυριώτεροι, καὶ ἑκατοντάδες ἄλλοι ἀκόμη.

Ὅλοι ὁμως, ὅλοι σχεδὸν ἀνεξαιρέτως, ἐβασίσθησαν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰς ἑλληνικὰς καὶ δυτικὰς πηγὰς, γραπτὰς καὶ προφορικὰς, καὶ πολλοὶ νεώτεροι ἀντέγραψαν τοὺς παλαιότερους. Κανεὶς σχεδὸν μέχρι σήμερον, ἐκτὸς τοῦ Γερμανοῦ Χάμερ, δὲν προσέτρεξεν εἰς τὰς Ὀθωμανικὰς πηγὰς καὶ ἰδίως εἰς τὰ πλουσιώτατα Ὀθωμανικὰ ἀρχεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν, διεσώθησαν καὶ φυλάσσονται εἰς τὴν Ἄγκυραν, ἀναμείνοντα τοὺς εἰδικοὺς ἐρευνητάς των. Κώδικες μὲ ἀντίγραφα καὶ πρωτότυπα σουλτανικῶν φερμανίων, ἀναφοραὶ καὶ ἐπιστολὲς διαφόρων Πασάδων, Μητροπολιτῶν, Ἐπισκόπων, Κοινοτήτων, Μοναστηρίων, καὶ ἀπλῶν ἰδιωτῶν, τὰ περίφημα Ὀθωμανικὰ κτηματο-

λόγια, άρχόμενα από το έτος 1580—1600 περίπου, εκθέσεις και αναφορές στρατιωτικών και πολιτικών ύπαλλήλων της Όθωμ. Αυτοκρατορίας, και έκατοντάδες χιλιάδες άλλων έγγραφων σχετικών με την ζωή και την ιστορία του ύποδούλου και έλευθέρου (νεωτέρου) Έλληνισμού, υπάρχουν συσσωρευμένα εις τα κρατικά άρχεία της Τουρκίας, όπως μου έγραφε πρό έτών ο διευθυντής της Έθνικής Βιβλιοθήκης της Άγκυρας καθηγητής κ. Άντνάν Ότουκέν.

Όταν λοιπόν, μίαν ήμέραν, όλα αυτά έρευνηθούν, αναδιφηθούν και έλθουν εις το φώς της δημοσιότητας, άφ' ενός μόνον θά μās άποκαλύψουν πολλές άγνωστούς και σκοτεινάς πτυχάς της κατά την εποχήν της τουρκοκρατίας ιστορίας μας, άφ' άλλου δέ θά έπιβεβαιώσουν και πολλά γνωστά ιστορικά γεγονότα, τα όποια έστηρίχθησαν επί προφορικών πηγών, αλλά και θά διασαφήσουν και διορθώσουν και πολλά έξ αυτών, όπως συνέβη με την δημοσίευσιν ιστορικών δοκουμένων εκ των άρχείων της Βενετίας, τα όποια ανέκάλυψε και φέρει συνεχώς εις φώς ο άκάματος έρευνητής και ιστοριοδίφης κ. Κων. Μέρτζιος.

Έκτός βεβαίως από τα ώφελήματα, τα όποια θά άποκομίση εκ της συστηματικής και έπιστημονικής αναδιφήσεως των Όθωμανικών άρχείων ή γενική ιστορία, θά έχει πολύ περισσότερο να άποκομίση και ή τοπική τοιαύτη. Από τα άμέτρητα Όθωμανικά έγγραφα, τα όποια θά μεταφρασθούν και δημοσιευθούν, θά πληροφορηθούμε την ιστορία των Μητροπόλεων και έπισκοπών, των χωριών, των μοναστηριών, των έκκλησιών, και πολλών έπιφανών προσώπων του τόπου μας, τα όποια έδρασαν κατά τους αιώνας της Τουρκοκρατίας.

Άλλά ποίος να αναλάβη το μέγα τουτο έργον; Ίδιωτική πρωτοβουλία δέν υπάρχει. Οί έχοντες τα χρήματα, κατά τον παρόντα αιώνα ιδιώται, δέν τα χρησιμοποιούν όπως οί μεγάλοι ευεργέται του παρελθόντος τα χρησιμοποιούν άποκλειστικώς και μόνον δια υλικάς άπολαύσεις..... Έναπόκειται όθεν εις το κράτος και μόνον να το αναλάβη. Όπως ίδρυσεν Μεσαιωνικόν Άρχείον παρά τη Άκαδημία Άθηνών με έπικεφαλής τον συμπατριώτην μας κ. Βρανούσην, ο όποιος έντός ολιγοχρονίου διαστήματος τόσον άγλαούς καρπούς απέφερεν, έτσι δύναται να ίδρύση και Άρχείον Τουρκοκρατίας.

Δέν είναι καθόλου δύσκολον εις το κράτος να άποστείλη π.χ. μερικούς νέους, έχοντας βεβαίως την πρός τα τοιαύτα σχετικήν κλίσιν, να σπουδάσουν εις τα Τουρκικά, Άραβικά, και Περσικά Πανεπιστήμια και ιεροδιδασκαλεία, και, άφου ειδικευθούν καλά, να αρχίσουν το έργον της αναδιφήσεως των Όθωμανικών άρχείων καθώς και των εις την Ελλάδα διασωζομένων εισέτι τουρκικών έγγραφων. Πιστεύομεν ότι, έντός δεκαετίας το πολύ θά άποδώσουν άρκετά. Άκόμη δέ και από σήμερα πιστεύομεν ότι είναι δυνατή ή ίδρυσις Άρχείου Τουρκοκρατίας με τους υπάρχοντας εις την Ελλάδα Τουρκο-Άραβομαθείς πρόσφυγας, όμογενείς του έξωτερικού κ.λ.

Ήμεεις ρίπτομεν την ιδέαν, και θά είμεθα ευτυχείς αν ληφθή υπ' όσιν υπό των άρμοδίων και πραγματοποιηθή. Διά το ότι θά πραγματοποιηθή κάποτε, συντόμως ή άργά, είμεθα άπολύτως βέβαιοι αλλά πόθος μας είναι να την ίδωμεν πραγματοποιουμένην επί των ήμερών μας. Δέν είναι άρμόζον και σωστόν, ήμεεις οί Έλληνες, οί άπόγονοι των πατέρων της ιστορίας, Ήροδότου, Θουκιδίδου κ.λ., να λέγωμεν ότι σκότος καλύπτει την κατά τους τελευταίους αιώνας ιστορίαν των προγόνων μας (ιδίως την τοπικήν), ενώ αυτή υπάρχει αλλά είναι κήπος κεκλεισμένος και πηγή έσφραγισμένη, και φυσικά δέν άποκλείεται ίσως και να χαθή διά παντός από ένα άπρόβλεπτον γεγονός άνωτέρας βίας, όπως π.χ. έχάθησαν και τα πολυτιμώτατα Όθωμανικά άρχεία του άποτεφρωθέντος Διοικητηρίου των Ίωαννίνων, και εις εποχήν μάλιστα καθ' ήν είχον ίδρυθή τα «Ήπειρωτικά Χρονικά και ύπήρχον εις Ίωάννινα ένας Μητροπολίτης Σπυριδών και ένας Γυμνασιάρχης Σούλης...

Έπιβάλλεται, λοιπόν, και πρέπει να άποκαλύψωμεν και φέρωμεν εις το φώς τας υπάρχουσας άγνωστούς λεπτομερείας και γεγονότα της επί Τουρκοκρατίας ιστορίας μας, δια να γίνουν κτήμα των νεωτέρων γενεών.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΙΔΟΜΕΝΕΥΣ ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ

Γιά την άπώλεια στα γράμματά μας και, ειδικώτερα, στην πνευματική ζωή της Κρήτης, που είχαμε με τον θάνατο του Δ/ντου του περιοδικού «Κρητική Έστία» και λογίου άειμνήστου Ίδομενέως Παπαγρηγοράκη, έγραψαν ξεχωριστοί πνευματικοί άνθρωποι (καθηγητής Παν(πιστημίου, λόγιοι κ.λ.π.). Και το περιοδικό «Κρητική Έστία»,

μάλιστα, στο 173ο τεύχος του (Αύγουστος 1967, μήνας που πέθανε ο Ί. Παπαγρηγοράκης), αφιερώνει ειδική έκδοση.

Ή «Ήπειρωτική Έστία», τώρα, με το κλείσιμο ενός χρόνου άπ' το θάνατό του, θά ήθελε να ύπομνήσει την ύψιστη προσφορά του άειμνήστου Δ/ντου της «Κρητικής Έστίας», καθώς και την άντάξια διαδοχή στην Δ/ση άπ' τον γιό του, σημερινό Δ/ντή του περιοδικού κ. Έμμ. Ίδομ.

Παπαρηγοράκη. Γιατί, και τὰ δυὸ αὐτά, εἶναι ἓνα γεγονός ἀξιοσημείωτο, εἰδικώτερα στὴν ἐποχὴ μας, ὅπου οἱ τέτοιες προσπάθειες εἶναι τοῦλάχιστον ἓνας βαρύτατος ἄθλος, ποὺ ἐπιτελεῖται κάτω ἀπ' τὴν μόνιμη (ἀπὸ καταβολῆς τῆς ἐκδόσεως τέτοιων περιοδικῶν) οἰκονομικὴ ἀβεβαιότητα. Πόσα ἐξαιρετὰ περιοδικά, ποὺ ὑπῆρξαν ἀληθινὴ πνευματικὴ κιβωτός, δὲν ἔκλεισαν μαζὶ μὲ τὴν πολύτιμη ζωὴ τῶν προσώπων ποὺ τὰ εἶχαν, ζημιώνοντας ἀφάνταστα τὴν ὅλη μας πνευματικὴ φυσιογνωμία! Μιὰ τέτοια ἀπώλεια εἶταν καὶ ἡ διακοπὴ τῆς «Ποντιακῆς Ἑστίας», ποὺ, ἐπὶ χρόνια, εἶχε ὁ ἀείμνηστος Φιλ. Κτενίδης. Γι' αὐτό, ἡ συνέχιση τῆς «Κρητικῆς Ἑστίας», ποὺ ὀφείλεται στὴν οἰκογενειακὴ διαδοχὴ τοῦ Ἰδοῦ. Παπαρηγοράκη, μαζὶ μὲ τὴν τόση προσφορὰ του στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κρήτης καὶ στὴν ἐκτεταμένη πρωτότυπη συγκέντρωση τῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν τῆς, ἀποτελεῖ ἓνα γεγονός ποὺ δικαιούται νὰ καταχωρηθεῖ στὴν ἱστορίᾳ μας.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η ΖΟΕΤΙΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤ. ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

Στὸ τεῦχος Μαρτίου (ἀρ. 289) τοῦ περιοδικοῦ «Ἀκτίνες», ἐξαιρεται ἡ ἐπέτειος τῆς Ζοετίας τῆς Χρ. Ἐν. Ἐπιστημόνων. Καί, πράγματι, πρόκειται γιὰ μιὰ πολυσήμαντη πνευματικὴ ἐπέτειο, γιατί, μὲ τὴν ἴδρυση τῆς Χ. Ε. Ε., δίνεται ἡ σοβαρὴ ὑποδομὴ τῆς σύγχρονης Χριστιανικῆς σκέψης καὶ ἀγωγῆς πάνω σ' ἓνα ἐπίπεδο ἐπιστημονικῆς στάθμης. Τὸ ἐξαιρετὸ καὶ τόσο πολύτιμο περιοδικὸ «Ἀκτίνες», ὡς ἔκφραση τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, δίνει στὸ παραπάνω πανηγυρικὸ τεῦχος, τὴν εὐκαιρία γιὰ μιὰν ἀποτίμησιν τῆς ὑψίστης προσφορᾶς του στὰ σύγχρονα ἑλληνικὰ γράμματα, στὸν φιλοσοφικὸ χριστιανικὸ στοχασμὸ καί, γενικώτερα, στὴν πνευματικὴ ἀγωγή τῆς νεολαίας μας, ἐπὶ μιὰν ὀλόκληρη γενεά.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δημήτρη Γαλάνη : «Σπουδὴ» (ποιήματα), Ἀθήναι, 1967.

Ξεχωριστὴν ἱκανοποίησιν νοιώθουμε ποὺ ὁ Δ. Γαλάνης ἐδικαίωσε τίς προσδοκίες ποὺ ἔκφράσαμε γιὰ τὴν ποίησίν του. Στὴ συλλογὴ τούτη, ποὺ ἔχει καὶ τὴν βράβευση ἀπόναν διαγωνισμοῦ τῆς Ἐνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν «εἰς μνήμην Γ. Λιόκη», δὲν ἔχει μονάχα τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς εὐαισθησίας ἐνὸς λεπταίσθητου λυρικοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πλήρη ὀρίμανση τῆς ποιητικῆς του συνείδησης. Ἔτσι, ὁ Δ. Γαλάνης, ἔχοντας τὸ πολύτιμο φορτίο ἀπ' τίς βιωμένες συγκινήσεις καὶ τὴν ἀγωνία

μιᾶς ἀσκητικῆς μοναξιᾶς, φτάνει τώρα νὰ πυκνώνεται ἢ φωνὴ του μέχρι τὸ πῆξιμο τῆς ὥρας ποὺ, κάτω ἀπ' τὰ χρώματα τῆς ἀνθρώπινης ἀναζήτησης, παίρνει τὸ βάρος καὶ τίς διαστάσεις μιᾶς στίλβουσας σκληρότητας λόγου. Στέκεται μὲ ζωγραφικὴ ἀντίληψη, σχεδὸν μονάχος καὶ λιτός, γιὰ νὰ θεωρήσει τὰ πράγματα μὲς ἀπ' τὸ πρίσμα τῆς δικῆς του αἰσθησης. Καί, γιὰ νὰ προχωρήσωμεν ἐδῶ, ἡ ἀδύνατη κράση μιᾶς ἀνθρώπινης πίστεως, ἀρχίζει νὰ παίρνει κάτι ἀπ' τὸν πυρετὸ τῆς ἐμπιστοσύνης στὴν δύναμή μας νὰ γίνεῖ κι' ἡ ζωὴ αἰδιόδοξη.

Εἶναι (αὐτὴ ἡ νίκη τῆς μοναξιᾶς) κάτι, ποὺ, τοῦλάχιστο, δὲν τέντωσε τὰ νεῦρα καὶ δὲν φούσκωσε τίς φλέβες τῆς ζωῆς, ζωῆς ποὺ ὑπάρχει στὴν ποίηση τοῦ Δ. Γαλάνη. Γιατί, οἱ ἄνθρωποι τῆς γενεᾶς μας, παρὰ τὸ βάρος τῶν τεχνικῶν ἰλίγγων, πιστεῶν πὼς πρέπει νὰ εἶναι οἱ λιγώτερο ντελικάτοι ρομαντικοί.

...Ἐνας βαλσαμωμένος τσαλαπετεινὸς
ἀπάνω στὸ γραφεῖο μου
μὲ τὴν ἀσάλευτη φυγὴ
στὰ ὀρθάνοιχτα φτεροῦγια του

...δὲν κατορθώνει νὰ μὲ πείσει
γιὰ κάποια παρουσία στὸ δωμάτιο.

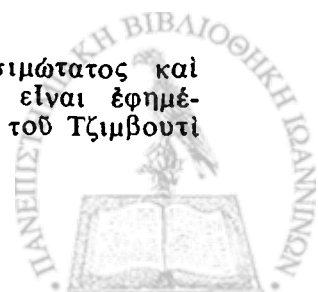
Νίκου Ἀρβανίτη : «Ἐν γῆ ἀβάτω» (ποιήματα), Ἀθήνα, 1967.

Ὁ Νίκος Ἀρβανίτης, ποιητὴς ἐνὸς ἀθόρυβου βάθους καὶ κάποιας ὑποφώσκουσας ὑποβολῆς ποὺ θυμίζει βιβλικὴ γοητεία, εἰσφέρει στὰ σύγχρονα Γράμματά μας ἓνα δικό του κλίμα ἡρεμῆς δρασης. Καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα, οἱ ἐρεθισμοὶ κι' ἡ προβληματικότητα τοῦ ποιητῆ, ἐξικνούμενα πάνω ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τὰ σκηνικὰ τῆς θεματογραφίας του, φτάνουν τὴν προέκτασίν τους ὡς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο. Ἔτσι, μ' ἓναν ὀριμὸ λυρικό λόγο, καλλιεργημένη ἔκφραση κι' ἓνα αἶσθημα μεταλλαγμένο σὲ πνευματικὴ βιωμένης συγκίνησης, πορεύεται σ' ἓναν ποιητικὸ μόνολογο καθαρῆς ποιότητος. Ἀναντίρρητα, πρόκειται γιὰ κάποια πολὺ ὑποσχετικὴ παρουσία ποὺ, ὅπως δῆποτε, δὲν μπορεῖ νὰ περάσῃ ἀπαρατήρητη.

...θὰ πεθάνουν
οἱ ἀνεμώνες καὶ τὰ ὄνειρα
ὁμως
ἢ μητέρα ἀμφιβάλλει
καὶ μᾶς στέλνει τριαντάφυλλα ἀπὸ τὸν κήπο μας

Λέοντος Χατζηκώστα : «Ὁ Ἄμωμος» (ψαλμὸς 118ος), «Τὸ ἄσμα τῆς Δεβώρας», Ἀθήνα 1967 καὶ 1968.

Ὁ ἱερωμένος αὐτὸς αἰδесиμώτατος καὶ πανοσιολογιώτατος λόγιος, ποὺ εἶναι ἐφημέριος στὴν ἑλληνικὴ κοινότητα τοῦ Τζιμβουτι

(Γαλλική Σομαλία), αποτελεί, όχι μονάχα μιὰ ξεχωριστή και σχεδόν σπάνια περίπτωση σύγχρονης λογοτεχνικής έκφρασης ανάμεσα στους κληρικούς, αλλά κι' ένα όντως σημαντικό κεφάλαιο στα τωρινά μας γράμματα. Γιατί, ο αιδεσ. Α. Χατζηκώστας, είναι ένας λογοτέχνης, ο οποίος έχει ένα εύαισθητο κριτήριο, έναν καλλιεργημένο λόγο και, πρό παντός, ένα μεγάλο πάθος κι' έναν ωραίο πνευματικό έρωτα για τον ύψιστο θησαυρό της θεόπνευστης ποίησης και της άφθαστης γοητείας που κρατούν τα βιβλικά κείμενα. Έτσι, το μέγα τούτο κεφάλαιο, που διαστρώνει την ατμόσφαιρα των μεταχριστιανικών χρόνων και που δίνει μιὰ βαθύτατη διαπότιση στα βιώματα των οίκουμενικών πνευματικών μεταβολών που γεννήθηκαν μαζί με τον Χριστιανισμό, φέρει τώρα, στην γλώσσα μας και στα γράμματα μας, όλη τη θολή ποίηση άπ' την σεβάσμια γοητεία και τό μεταφυσικό δέος που υπάρχει στην βιβλική γραμματεία και ξεχωριστά στους ψαλμούς. Γιατί, ο αιδ. τουτός Ιερωμένος λόγιος είναι κι' ένας βαθύς μελετητής των κειμένων της γραφής. Και, προκειμένου να δώσει όχι μονάχα τό σώμα των ψαλμών ή των άσμάτων—που είναι τα ύψηλότερα και τά γνωστότερα άπ' όλην την θεματογραφία της Βίβλου—πλαισιώνει την εργασία του με μιὰ πληρέστατη εισαγωγή και με καιρία σχόλια, πράγμα που διαρθρώνει την κάθε μετάφραση σε κάποια φιλολογική και λογοτεχνική αυτότελεια. Συνθέτει τους χρόνους και τά περιστατικά και όντοποιεί την εποχή που έγιναν. Κι' αυτά όλα, μ' έναν πνευματικό λόγο και με μιὰ ήρεμη ανάπτυξη, σε θαυμάσια σύγχρονη δημοτική, τόσο στο πεζό μέρος, όσο και στην έμμετρη απόδοση. Πράγματι, ο αιδ. Α. Χατζηκώστας, είναι μιὰ σπάνια περίπτωση, που ή είδική επίδοσή του, κατ' άποκλειστικότητα, στους χώρους της Βιβλικής ποίησης, δίνει ακόμα μεγαλύτερη αξία στην πρόσφορά του. Θα πρέπει να προσεχθεί ξεχωριστά.

Γ. Δέλιου: «Κασσανδρινή Άκτι» (Διηγήματα)
Θεσσαλονίκη 1967, σελ. 180.

Η προσφορά δοκίμου συγγραφέως, άμβλύνει προκαταβολικά την κριτική διάθεση του άναγνώστη. Έτσι στέκεται με παθητική στοχαστική πρόθεση στις θετικές πλευρές του έργου, άφου τις σοβαρά άρνητικές έχει κατανήσει ή ανέλικτικη πρόοδος του λογοτέχνη και τις άβλεπίες δικαιολογημένα τις έπισκιάζει ή φήμη του. Μ' αυτές βασικά τις ύποκειμενικές προϋποθέσεις, διαβάζομε τά άφυπνισμένα και προβληματισμένα πνεύματα του καιρού μας και του τόπου μας, αλλά και του έξω-ελληνικού χώρου.

Τις λίγες αυτές σκέψεις τις όφείλω στη αξιόλογη συλλογή των διηγημάτων «Κασσανδρινή Άκτι» (Θεσσαλονίκη 1967, σελ. 180) του γνωστού λογοτέχνη Γ. Δέλιου.

Ο διηγηματογράφος μας έχει παρουσιάσει μέχρι σήμερα αξιόλογο πολύπλευρο έργο: Έγραψε: μυθιστορήματα, διηγήματα, δοκίμια και θέατρο. Η άρχοντικά ποσοτική και ποιοτική προσφορά του τον έπέβαλε στα γράμματα μας. Είς την τελευταία φροντισμένη συλλογή «Κασσανδρινή Άκτι», ο Δέλιος μας παρουσιάζει δώδεκα νέα του διηγήματα.

Τό περιβάλλον τους είναι ή Θάλασσα, κομμάτια της Έλληνικής θαλάσσης, τουλάχιστον στα περισσότερα. Αυτό, συναρπάζει τον άναγνώστη για να του χαρίση άργότερα ένα βαθύτερο άγγιγμα του ψυχιισμού των ανθρώπων, που ζούν κοντά της. Τό παρουσιάζει σ' όλες του τις μορφές με χαρακτηριστικές πινελιές, που ίκανοποιούν τις τοπικές προϋποθέσεις του χώρου και του χρόνου, όπου κινούνται δυναμικά τά πρόσωπα των διηγημάτων του. Άνάμεσα στο σημαντικό σκελετό του σκηνηκού του, έχομε και λεπτομερειακές ζωντανές παρουσίες της φύσεως, που πλουτίζουν αισθητικά τό κείμενο και μας δένουν συναισθηματικά μαζί του.

Ο άνθρωπος ή καλύτερα οί άνθρωποι είς τά διηγήματα του Δέλιου, είναι υγιείς τύποι της ζωής, που παλεύουν με την μοίρα τους. Ο συγγραφέας με την τέχνη του ξεσκεπάζει τις μύχιες σκέψεις τους, τό συναισθηματικό τους φάσμα, που τους διατρέχει, όταν άγωνίζονται στις περιοχές της ζωής. Φυσικά, αυτά σ' άπλές ιστορίες συνηθισμένες ή παράξενες, σαν ίστός, που καταξιώνει αισθητικά ή τέχνη του λόγου του συγγραφέως. Πολλές σελίδες θυμίζουν ποιήσι.

Ο Δέλιος έπίμονα και έπιτυχημένα, στον άνωτέρω χώρο, παρακολουθεί τον άνθρωπο, σαν θέσις και αντίθεσις του «έγώ» του, αντιμετωπίζοντας τις προβληματικότητες της ζωής. Συλλαμβάνει ψυχικές στιγμές των ήρώων του με λεπτές άποχωσεις συναισθηματισμού. Είναι άσχετος προς τις στείρες φαντασιώσεις και τά ήχηρά λεκτικά παιγνιδίσματα. Αντίθετα, γνωρίζει την ψυχοσυστασία του ανθρώπου και διαθέτει ευαισθησία στη σύλληψη σκέψεων, συναισθημάτων, που παρακολουθούν τά ενεργήματα του μοχθούντος ανθρώπου.

Αναντίρρητα, μ' ένα σημείωμα δέν έξαντλείται μιὰ αξιόλογη συλλογή διηγημάτων, όπως είναι ή άνωτέρω. Πάντως, πρόκειται για ένα βιβλίο ξεχωριστό σε περιπτώσεις ζωής και γόνιμο σε ενεργήματα ψυχιισμού. Άποτελεί μιὰ θέσι αξιολόγητη, όπου προβάλλει μέρος της χώρας μας, χώρος, ατμόσφαιρα, άνάγκες στην ροή του χρόνου και ο άνθρωπος, οί ήρωές του, ζωντανοί και περηφανοί Έλληνες, που μοχθούν να κατακτήσουν την μοίρα τους. Ζούμε τις άνωτέρω παρουσίες έντονα, γιατί μέσα τους άναγνωρίζομε κομμάτι του έαυτού μας, κάτι άπό τό «είναι» μας. Έτσι, σε διαλεκτική σχέση μαζί τους ένισχύομε συνειδητά τον Έθνικό μας χαρακτήρα. Δέν πρέπει να παραλείψωμε, ότι ο Δέλιος γενικά βλέπει τον

άνθρωπο μ' ένα διακριτικό σεβασμό προς την αξία του.

I. Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΜΙΑ ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ κ. Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

Ξεκινώντας απ' την διαπίστωση πώς, χωρίς ειδικό περιοδικό για την κριτική μας και την παρουσίαση των βιβλίων και των πνευματικών και καλλιτεχνικών γεγονότων, είναι αδύνατον να συζητηθεί — έστω και πρόχειρα — η πνευματική μας ζωή και κίνηση, έφτασα στην απόφαση να προχωρήσω στην πραγματοποίηση μιας τέτοιας ειδικής έκδοσης.

Η έκδοση αυτή, που υποδείχθηκε απ' τις ίδιες τούτες στήλες και που υιοθετήθηκε απ' τον τύπο γενικώτερα, έννοείται πώς θα είναι έξω απ' την κριτική που άσκει η «Ηπειρωτική Έστια», ως ένα περιοδικό ξεχωριστής άτομικης ευθύνης του κ. Δ. Κόκκινου.

Αναλαμβάνω αυτήν την προσπάθεια, γιατί, πιστεύω πώς, για να δημιουργηθούν προϋποθέσεις για μια καινούργια πιά υπεύθυνη κριτική, θα πρέπει, η κριτική αυτή, να είναι, κατά κύριο λόγο, επαγγελματική. Διαφορετικά, η αξιολόγηση κι' η παρουσίαση ενός βιβλίου θα εξακολουθεί να είναι περισσότερο ζήτημα τύχης και γνωριμιών, ενώ, τὰ πιά πολλά, θα παραμένουν άπαρατήρητα, άκόμα και μεταξύ των όμοτέχνων. Διότι, οί διανοούμενοι στον τόπο μας, θητεύοντας σε κάποιο άλλο έπάγγελμα, δέν έχουν ούτε τον χρόνο, ούτε την οικονομική δυνατότητα να άφιερωθούν — όσο κι' άν τó θέλουν — μονάχα στην άνάγνωση και στην κριτική.

Έτσι, παίρνοντας την ευθύνη και τó βάρος, που άπαιτεί μια άπόπειρα έξω άπí τά καθιερωμένα, κάνω γνωστό, πώς έχω την πρόθεση να κυκλοφορήσω, ως ξεχωριστή έκδοση τής «Ηπειρωτικής Έστίας», ένα ειδικό τόμο, που θα έκδίδεται ανά τριμηνία, με τόν τίτλο : «ΚΡΙΤΙΚΑ» (ειδική έκδοση μέσα στα δημοσιογραφικά πλαίσια τής «Ηπειρωτικής Έστίας»). Στο περιοδικό αυτό, θα καταχωρούνται κριτικές παρουσιάσεις βιβλίων, πνευματικών και καλλιτεχνικών γεγονότων (έκθέσεις, θεατρικές παραστάσεις και άλλα συναφή) και θα παρέχονται, άκόμα, υπεύθυνες άπόψεις, υποδείξεις και έπιμέλεια για χειρόγραφα διαφόρων έργων, που οί συγγραφείς των θα ήθελαν να έχουν μια τέτοια γνώμη, πριν να τά έκδόσουν. Η κριτική των βιβλίων, που θα ζητείται απ' τόν ενδιαφερόμενο, καθώς κι' η παροχή γνώμης ή έπιμέλειας (προκειμένου για χειρόγραφα κ.λ.), θα γίνεται άποκλειστικά έπί πληρωμή, που θα στέλνεται άπροσώπως στο περιοδικό και που, για να είναι έποικοδομητικά προσιτή, όρίζεται στο ύψος ενός χειρόνακτα : για τά βιβλία, τρείς δραχμές κατά σελίδα και 100 δρχ. έφ' άπαξ για έξοδα δημοσίευσης και, για τίς άλλες περιπτώσεις (γεγονότα και χειρόγραφα), με άνάλογη άπαίτηση, θα καθορίζεται ιδιαίτερη συμφωνία. Και, ως μόνη και βασική άρχή του περιοδικού,

άπέναντι αυτών, θα είναι ή αυστηρότερη δυνατή άντικειμενικότητα. Γιατί, όπως τονίστηκε, ή άπότερη επίδιωξή μας θα είναι ή δημιουργία μιας υπεύθυνης, έξειδικευμένης και υγιούς κριτικής στον τόπο μας.

Αυτά, έν γενικαίς γραμμαίς, άποτελούν τó πρώτο βήμα, για να έξέλθουμε άπό την άσφυξία που προκαλεί ή κριτική καχεκτικότητα στην πνευματική ζωή του τόπου μας. Και καλώ, όποιον πιστεύει πώς, έτσι, θα προκύψει κάτι καλό, να άνταποκριθεί.

ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ
(28ης 8/βρίου, 72 — Ίωάννινα)

Έν Αθήναις τή 21 2 1967

Φίλε κ. Δ. Κόκκινε,

Παρακαλώ όπως δεχθήτε τās εύχαριστίας μου διά τόν κόπον, εις όν υπεβλήθητε γράψαντες και δημοσιεύσαντες την τόσο ένπεριστατωμένη και θετική άμα κριτική σας, έπί του συγγράματός μου «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ — Α' ΑΘΑΜΑΝΙΚΑ—1967. («Ηπ. Έστία», τεύχ. 180—181—182). Αυτή όμως, ή τόσο φωτεινή, διά τής — ως έν έπιλόγω — προσθήκης δύο παραγράφων έπηρεάσθη κάπως υπό πνοής συσκοτισμού· πνοής, κατά παρεξήγησιν άποδομένης, τó μέν εις παραδρομύσαν έν τή έρεύνη, και παράλειψιν μνημονεύσεως τής Ί. Μονής Άγίας Κυριακής (Νεράϊδας)· τó δέ εις υπερβολικήν προβολήν τής γενετείρας μου.

Εις άρσιν ύπεν των — έν παρεξήγησεως — παρατηρήσεων, α' — έφ' όσον δέν διαφαίνεται άμέσως και σαφώς έν τού κειμένου, — φέρω ύπ' όψιν του άναγνώστου, ότι των Μοναστηρίων Τζουμέρκων άπλή μνεία έγένητο και μόνον των έξ αυτών κτηριακώς σωζομένων κατό τās παραμονάς έκτυπώσεως του βιβλίου. Προκειμένου όμως περι μεγάλης ιστορικής αξίας Ί. Μονής, πάντως θα έξήρητο αυτή, άν έν τή άνιχνεύσει ιστορικών σπουδαιοτήτων συνήντων έν τή βιβλιογραφία (σελ. 621—622) και ίδια τή άπό 4 δεκαετηρίων μάλλον σχετική τοιαύτη (Ηπειρ. Χρονικά και Ηπειρ. Έστία). Έάν δέ έν αυτοίς έχει δημοσιευθή περιγραφή (τής Ί. Μονής Άγ. Κυριακής) ή σημείωμά τι τó όποιον διέλαθε τής προσοχής μου, υπέχω ευθύνην έλλείψεως. Έν έναντία όμως περιπτώσει, την ευθύνην φέρουσιν οί παρ' αυτή γεννηθέντες, ή οίκούντες, πνευματικώς καλλιεργημένοι. Ός προς δέ την παρατήρησιν β' περι «υπερβολικής προβολής τής γενεθλίου μου γής Μελλισουργοί», φέρω ύπ' όψιν τά έξής : Έάν έπιχειρείτο ή μετά λεπτομερειών ενός έκάστου Τζουμερκοχωρίου ιστορίας, δέν θα έπέτρεπεν ή έκτασις του βιβλίου· θα άπητούντο (ως έν τή σελίδι 261 όδηγία μου) δύο ταύλάχιστον πολυσέλιδοι τόμοι· και τó, σπουδαιότερον, δέν θα ήτο δυνατόν ν' άποφενχθύν μεμπταί παραλείψεις και άνακρίβειαι. Δεδομένου δέ ότι έν γενικαίς γραμμαίς ιστορία, ήθη, έθιμα, και κοινωνική εξέλιξι των ως ήμιαστικών χαρακτηρισθέντων

Τζουμερκοχόριων—πλήν παραλλαγῶν τινῶν—κατ' ἐλάχιστον διαφέρουσιν, ἐφ' ὃ καὶ ἐν τούτων ἐλήφθη ὡς ἐκπρόσωπος, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ κατ' ἀνάγκην ἀνεγράφησαν λεπτομέρειαι.

Ἐὰν δὲ μόνον ἐκ συμπτώσεως, τὸ ἀπό ρωμαϊκῶν χρόνον μεγαλύτερον, ἀρχαιότερον, ἱστορικώτερον καὶ εἰς πλεονεκτήματα ἐκ τύχης εὐρέθη ὑπερτεροῦν χωρίον Μελισουργοί, εἰς τοῦτο, ἀποδοθῆτω ἢ φαινομένη ὑπερβολικῆ προβολῇ τῆς γενεθλίας μου γῆς. Ὡς πρὸς ἅπαντα δὲ τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ εἶναι δυνατόν ὁ ἐπαληθευτὴς νὰ ἀποκαλύψῃ ταῦτα καὶ πεισθῆ διὰ γενικωτέρας ἐρεῦνης, ἀνιψηλαφείσεως καὶ βαθυτέρας μελέτης.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὄθεν, τὸ πόρισμα : ἢ παρεξήγησις αἴρεται, καὶ οἱ ἀναγνώσαντες τὴν κριτικὴν κατατοπίζονται.

Μετὰ Φιλικῶν αἰσθημάτων
ΝΙΚ. ΧΡ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

Σ. Σ. : Γράφοντας τὴν κριτικὴν γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κ. Νικ. Παπακώστα, εἶχαμε ὑπ' ὄψιν πῶς καὶ ὁ κρίνων κρίνεται ἀπὸ τὸν κρινόμενον. Γι' αὐτό, τώρα, στίς παραπάνω παρατηρήσεις, θὰ θέλαμε, πάντοτε μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀναγνώρισή μας στὸν κόπο καὶ στὴν θυσία τοῦ συγγραφέα, νὰ ἀντιπαρατηρήσουμε, χωρὶς καμμιὰ διάθεση ἀντιδικίας, πῶς, γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ ἓνα ἔργο πνευματικόν, πρέπει νὰ συζητηθεῖ δημόσια καὶ νὰ κριθεῖ ἀντικειμενικὰ (ὄσο γίνεται). Μὲ αὐτά, λοιπόν, τὰ κριτήρια, κριτάξαμε καὶ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Νικ. Παπακώστα — πρᾶγμα πού διαφαίνεται ἄλλωστε, κι' ἀπ' τὸ δικό μας κείμενο—. Σχετικὰ, νομίζουμε πῶς, γιὰ τὴν πρώτη περίπτωσιν (παράλειψη τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Κυριακῆς), ὁ κ. Παπακώστας δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ στηριχθεῖ μονάχα στὴν ὑπάρχουσα βιβλιογραφία, ἐφ' ὅσον τὸ βιβλίον του ἔρχεται νὰ καλύψῃ κενὰ πού ἄφησαν τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐργασία.

Γιὰ τὴν δευτέρην περίπτωσιν (ὑπερβολικὴ ἀναφορὰ στὴν γενέτειρά του), θὰ εἶχαμε νὰ νὰ σημειώσουμε, πῶς, στὴν προκειμένη περίπτωσιν, ὁ κ. Παπακώστας θὰ ἔπρεπε νὰ τεκμηριώσῃ τις ἀπόψεις του μὲ τις ἀναγκαῖες ἱστορικὲς μαρτυρίες πού ἀπαιτεῖ ἢ ἐπιστημονικὴ ἐρευνα.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΤΑ ἑΚΑΤΟΧΡΟΝΑ ΤΟΥ Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ,

Τὰ «ἐκατόχρονα ἀπὸ τὴ γέννησιν τοῦ Κώστα Κρυστάλλη», πού συμπληρώθηκαν ἐφέτος, γιορτάστηκαν στὴν πόλιν μας μὲ τὴν ἐμπνευσὴ καὶ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Συλλόγου Συρρακιωτῶν. Ἡ ὀργάνωσις αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων, πού κράτησαν ἓνα δεκαήμερον (17—28 Μαρτίου), ὑπῆρξεν ἓνα πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικὸ γεγονός, πού, πέρα ἀπὸ κάθε δυνατὴ πρό-

βλεψή, ἐσημείωσε μίαν ἀουνήθιστην ἔπιτυ. Γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθιερωμένα (στέφαις δριάντων, πανηγυρικοὶ κ.λ.π.), οἱ γιορτῆς εἶχαν κι' ἓνα κλίμα πνευματικὸν καὶ ἀτμόσφαιρα ἔντονου λαογραφικοῦ χρώματος. Ἡ κ. Ἐρμηνεία Ἀθ. Φωτιάδου, πού εἶχε ἐμπνευσή, τὴν εὐθύνην καὶ τὸ βάρος τῶν ἐργῶν, κατόρθωσε, νὰ πραγματοποιήσῃ ἓν τέτοιο ἄθλο.

Τὸ ἔργο τοῦτο, πού ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐκπλήρωσιν ἑνὸς χρέους τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Κώστα Κρυστάλλη, ἐγκυρίως χάρις στὴν δραστηριότητα τῆς κ. Ἐρμηνείας Φωτιάδου. Γι' αὐτὸ καὶ ἀξίζει, πρῶτα — πρῶτα, ὁ ἔπαινος σὲ αὐτήν, καὶ κατόπιν τὸν Σύλλογον, στίς ἀρχὰς τῆς πόλεως (Μητρικὴ πόλις Ἰωαννίνων, VIII Μεραρχία, Μέση Ἐπαίδευσιν καὶ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία), καθὼς καὶ σὲ ὄλους ὄλους ἀνταποκριθῆσαν πρόθυμα (πνευματικοὶ καὶ κοινωνικοὶ παρρηγοῦντες) νὰ συμβάλλουν στὴν ἐπιτυχία καὶ στὴν καθολικέυσιν τῶν πνευματικῶν καὶ ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν, πού εἶχαν πανελληνίαν ἀπόδοσιν.

Γιατί, ἡ διάρθρωσις τῶν ἐκδηλώσεων, παρρηγοῦνταν κυρίως στὴν παρουσίασιν τοῦ Κ. Κρυστάλλη καὶ στὸ λαογραφικὸν χρώμα, τοῦ περιβάλλοντος πού ὑμνήσῃ καὶ πού ἔφερε τὸ ἦθος καὶ τὸν ἄερα τοῦ στα γράμματά μας ὁ ποιητὴς «τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης», ἔφτιαξε καὶ τὸ κλίμα κι' ἔδωκε τὴν ἀναγκαῖα πνευματικὴν πληρότητα, γιὰ νὰ πᾶρουν, οἱ γιορτῆς αὐτῆς μιά ζῶσα μορφή. Καὶ πρέπει νὰ σημειώσουμε πῶς ὅχι μόνον οἱ δυὸ διαλέξεις (τὴν μίαν ἔκανε ὁ κ. Τάκης Σιωμόπουλος μὲ θέμα : «ὁ Κώστας Κρυστάλλη καὶ ὁ κόσμος του» στίς 17, καὶ τὴν ἄλλη ὁ Μιχαὴλ Περάνθης, στίς 20 Μαρτίου, μὲ θέμα : «Ὁ αὐτοεξόριστος τοῦ Συρράκου») ὑπῆρξαν ἀπ' τὴν πνευματικώτερες, τὴν πρῶτον ἑλληνικὴν καὶ τὴν πρῶτον δικαιομένον σ' ἓνα πυκνὸν ἀκροατήριον, ἀλλὰ καὶ ἡ Συρρακιώτικη Βραδυὰ, μὲ τὴν ἀναπαράστασιν τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου τοῦ Κρυστάλλη καὶ τὴν αὐτῶν συρρακιωτικῶν εἰδικῶν χορῶν, συνέθεσαν μιά γέφυρα καὶ χρωμάτισαν ἓναν κόσμον πού στάθη ἢ ἀγάπη καὶ τὸ πάθος τοῦ ποιητῆ. Μιά ἄλλη, ἐπίσης, ἀξιόλογη καὶ πρωτότυπη προσφορὰ, πού εἶχαν οἱ ἐκδηλώσεις αὐτῆς γιὰ τὴν διευρύνσιν καὶ τὴν διάστροσιν τῆς ποίησιν τοῦ Κρυστάλλη στὴν αὐριανὴν γενιά μας, εἶταν καὶ ὁ ἐλεύθερος διαγωνισμός, (μὲ θέμα ἀπ' τὴν ποίησιν τοῦ Κρυστάλλη) μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῆς Εἰς καὶ τῆς ΣΤης τάξεως τῶν Γυμνασίων τῆς πόλεως Ἰωαννίνων. Αὐτὸ ἀποκάλυψε, μάλιστα, κι' ἓναν ἐκπληκτικὸν μέγαν ἀριθμὸν μαθητῶν μὲ καλλιτεχνικὸν λόγον καὶ ὑποκειμενικὴν θεώρησιν.

Ἔτσι, τὰ «ἐκατόχρονα ἀπ' τὴ γέννησιν τοῦ Κ. Κρυστάλλη» ἐπίασαν, στὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν ζωὴ τῆς πόλεως μας, ἓναν μέγαν ἄριστον κι' ἐγιναν, συνάμα, κι' ἓνα ἀξιοσημείωτο γεγονός κι' ἔξω ἀπ' τὴν Ἡπειρον.

Δ. Κ.

